

DL1002

.B5

*

506. (491) F3
c8

FOR THE PEOPLE
FOR EDVCATION
FOR SCIENCE

LIBRARY
OF
THE AMERICAN MUSEUM
OF
NATURAL HISTORY

Found at
A.M.N.H.
1897

LIBRARY
OF THE
AMERICAN MUSEUM
OF NATURAL HISTORY

506 (47.1) F3
c 6

BIDRAG

till

KÄNNEDOM AF

FINLANDS NATUR OCH FOLK

Utgifna

af

Finska Vetenskaps-Societeten.

Fyrationdenionde Häftet.

Helsingfors,

Finska Litteratur-sällskapets tryckeri,
1890.

LIBRARY
OF THE
AMERICAN MUSEUM
OF NATURAL HISTORY

CHICAGO

RECEIVED AT

FIELD NO. 2474

Aug 27 1894

1894

Field Notes

1894

1894

Field Notes

INNEHÅLL:

	Sid.
Savonlinnan läänin oloista vuoteen 1571. Kirjoittanut <i>Hannes Gebhard</i> .	1.
Mortaliteten i Finland 1878—1886. Af <i>L. Lindelöf</i>	115.
Ordlista öfver det svenska allmogemålet i Finnby kapell af Bjärnå socken i Åbo län af <i>Herman Vendell</i>	151.

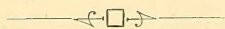

Savonlinnan läänin oloista

vuoteen 1571.

Kirjottanut

Hannes Gebhard.

Sisällysluettelo:

I Asutus.

	Siv.
Lappalaiset läänin ensimmäiset asukkaat	1—4.
Suomalaisista paikkain- ja sukunimistä läänissä	5—8.
Yhtäläisiä nimiä Länsi-Savossa ja Muolan tienoilla	8—11.
Itä-Savon nimet erilaisia ja viittaavat Laatokan pohjoisia ran- toja alkukodikseen	11—14.
Karjalaisia asui Länsi-Savossa jo 11:lla ja Itä-Savossa ainakin 13:lla sataluvulla	14—16.
Savonlinnan läänin rajat	16—26.
Pähkinäsaaren rauhan raja	17—25.
Läänin kartta vuodelta 1571	26—29.
” hallinnollinen ja kirkollinen jako v. 1571	29—31.
Asutuksen tiheys eri osissa lääniä	31—32.
” leveneminen keskuspaikoista läänin syrjäisempiin seu- tuihin	32—37.
Tavinsalmen asuttaminen	37—42.
Savolaisten siirtyminen Oulunjärven tienoille, Pohjois-Hämeen ja muualle	42—47.
Savonlinnan läänin asukasluku 1541—1571	47—54.
Syyt sen vähenemiseen Länsi-Savossa loppupuolella vuosisataa	50—52.

II Maanomistus, verotus ja hallinto.

Miten savolaiset ottivat erämaita haltuunsa	55—57.
Rajoja talollisten maanomistusten välillä	58.
Takamaat	58—59.
Kirvesmiehet	59—61.
Torpparit	61.
Rälssimaata Rantasalmella v. 1567	61.

	Siv.
„Päävero“	62—65.
Nimismiehenvero, (matkaveroa, käräjäkestitsemisiä y. m.) . .	65—66.
Neljännesmiehenvero (laivanrahtiveroa ruokaruotsiveroa, y. m. kestitsemisiä)	66—68.
Kymmenesmiehenvero	68.
Linnan rakentamisvero (neljänneskuntavero)	68—69.
Kirkkokymmenes (kilttirahoja, jousirahoja, kirvesrahoja y. m.)	69—72.
Veronmaksusta yleensä	72—74.

Savonlinnan läänin ylimmäiset hoitajat, eli linnanvoudit . .	74—77.
Ratsu- eli maanvoudit	78—80.
Kirjurit	81.
Nimismiehet	81—83.
Neljännesmiehet	83—84.
Kymmenesmiehet	85.
Urakkajärjestelmän alkuja kruunun verojen kannossa, y. m.	85—87.

III Elinkeinot ja varallisuus.

Kalastus	88—89.
Metsästys	89—91.
Kaskenpoltto	92—94.
Ohran, kauran, rukiin y. m. viljeleminen	95—96.
Karjanhoidon edistyminen 1541—1571	96—98.
„ tila v. 1571	98—100.
Kotieläinten luku Savossa 1571 ja 1880	100—104.
Muita elinkeinoja	104—105.
Kaupasta	105—110.
Kauppatiet	106—107.
Tavarain hintoja	109—110.
Varallisuus läänissä v. 1571	110—113.

Liite I. Savonlinnan läänissä v. 1571 verotettujen

asukkaitten sukunimet I—XIX.

„ II. Savonlinnan lääni v. 1541—1571 maakir-

jöjen mukaan XXI—XXVIII.

- Liite III. Savonlinnan lääni v. 1571 hopeaverokir-
jan, maakirjan ja papinveroluettelon mukaan XXIX—XXXVIII.
- „ IV. Irtanainen omaisuus Savonlinnan läänissä
v. 1571 hopeaveroa varten tehdyn kirjotuk-
sen ja takseerauksen mukaan, ynnä tarkas-
tus näitten tietojen luotettavuudesta . . XXXIX—LXIII.
-

I. Asutus.

Savonlinnan läänin ensimmäiset tunnetut asukkaat ovat olleet lappalaisia. Tosin ovat nykyään niin ansiokkaat miehet, kun Storm Kristianiassa ja Retzius Ruotsissa eri tutkimuksien kautta tulleet siihen yhteiseen päätökseen, että lappalaiset eivät muka koskaan ole asuneet niinkään etelässä Suomessa, kun tämä minun tutkimusalani on; ja kumminkin olen uskaltanut lausua aivan vastakkaisen väitteen. Tähän päätökseen on ollut monta syytä. Tuulestako ensinnäkin suomalaiset olisivat temmanneet nuo yli koko Savon alituisesti tavattavat paikannimet Lapinniemi, Lapinlahti, Lapinranta, Lapinsalo y. m.? Tähän tulee lisäksi se, että itse kansa kertoo vielä tänäkin päivänä ainakin Iisalmella ¹⁾ ja Kiuruvedellä ²⁾ että, kun nykyset asukkaat tulivat sinne, tapasivat he siellä lappalaisia, sekä että ainakin useammat niistä suomalaistuneista suvuista, joilla nyt on sukunimenä Lappalainen, suorastaan polveutuvat niistä. Nämä kaksi syytä eivät tosin vielä paljoa yksinään merkitse, mutta kun ne saavat vahvistuksensa historiallisista asiakirjoista, niin asia mielestäni tulee aivan varmaksi. N. k. „Verokirjoissa“ eli maakirjoissa tavataan näet usein Uuden ajan alussa lappalaisia verotettuna. Ne mainitaan nimittäin joka nimismieskunnassa

¹⁾ Kansakoulun opettaja Elias Komulaisen minulle antaman tiedon mukaan.

²⁾ Neiti Alli Nissisen vielä käsikirjoituksena oleva muinaistieteellinen kertomus Pielaveden kihlakunnasta.

verokirjan lopussa eri otsakirjotuksella „*Lappar*“ ja maksoivat veronsa eri parseleissa, kun läänin muut asukkaat. Tämösiä on J. M. Salenius tavannut hyvin monta, ja hänen mukaan¹⁾ tahdon tässä luetella muutamia: Maanjaostelu kirjassa v. 1664 sanotaan: „Se neljän lappalaisen vero, jota tähän asti vuosittain on kirjotettu verokirjoihin, pyyhkitään nyt kokonaan (pois), koska mainitut lappalaiset 12 tahi 14 vuotta takaperin (siis v. 1652 tahi 1650) ovat siirtyneet pois ja heidän veronsa siis sen jälkeen on tauonnut. Se on viimeinen tieto lappalaisten selusjoukosta Savossa“. — „Vielä v. 1568 oli Vähä-Savon voutikunnassa 7 lappalaista, jotka tavallisesti mainitaan verokirjan lopussa ja joilla yhä vielä oli sukunimenä Lappalainen“. — „Rantasalmen nimismiehen piirikunnassa neljä lappalaista v. 1543 suoritti ainoastaan „pääveroa“ („hufvudskatt“) arviopuntalukua myöten („efter skattskinntal“). Näitten lisäksi olen onnistunut löytämään uuden tiedon, jonka mukaan lappalaisia on asunut vieläkin etelämpänä. Vuosien 1551 ja 1554 „verokirjoissa“ mainitaan Pellosnien pitäjässä, Hallilan neljännekunnassa²⁾ muitten veronmaksajien jälkeen:

Lapparne:

1 sk. m. Per Mongs Lappalainen 4 L \mathfrak{t} geddor.

3 sk. m. Peder Lars Lappalainen 4 L \mathfrak{t} geddor.

Siis nykyisen Mikkelin kaupungin kohdalla eli ehkä vähän etelämpänäkin oleskeli verotettuja lappalaisia keskipai-koilla 15:sta vuosisataa. Myöhemmin en ole samalta seudulta enään löytänyt lappalaisia näin erikseen verotettuna, mutta saman seudun verokirjoissa mainitaan paljoa myöhemmin ja

¹⁾ Katso hänen teostansa „Tietoja Tavisalmen eli Kuopion pitäjältä vuosilta 1548—1626“ (Kuopio 1882) siv. 3—6.

²⁾ Katso tekemääni karttaa Savonlinnan läänistä v. 1571, julaistu Suomen Maantieteellisen Seuran aikakauskirjassa „Fennia I,¹³“.

vielä meidänkin aikoina monta sukua nimellä Lappalainen. V. 1571 on 7:llä verotetulla Pellosniemen nimismieskunnassa ja koko läänissä 26:lla sukunimenä Lappalainen.

Voimme siis seurata Lapin poikien väistymistä Mikkelin seuduilta Iisalmen tienoille asti vuosisadan kuluessa (1551—1652).

Tahdon tässä yhteydessä mainita, että olen erästä toista tarkotusta varten koonnut kaikissa Suomen keskiaikaa koskevissa painetuissa asiakirjoissa olevat suomalaiset suku- ja paikkainnimet. Mutta näitten joukosta en ole Länsi-Suomessa löytänyt sukunimeä Lappalainen yhtään kertaa ja paikannimeäkään, joka viittaisi Pohjolassa asuviin heimolaisiimme, en mitään muuta, kun Lapin pitäjän nimen ¹⁾. Tämän johdosta nousee empimättä epäily, tokkohan Länsi-Suomessa koskaan on ollut lappalaisia. Tätä epäilystä vahvistaisi sekin seikka, että Länsi-Suomessa ei kuule koskaan kansan puhuvan lapinhaudoista, lapinraunioista y. m. s., niin kun Itä-Suomessa ja Pohjanmaalla. Ainakin todistavat nämä tosiasiat sen, että jos lappalaisia on ollut koskaan Länsi-Suomessa, niin ovat he sieltä muuttaneet ainakin 300 vuotta ennenmin kun Itä-Suomesta. Syynä, miksi he Itä-Suomessa ovat viihtyneet enemmän aikaa, voi muitten muassa olla sekin, että savolaiset eivät näy esiintyneen „herroina“ eli verottajina lappalaisia kohtaan, niin kun hämäläiset, vaan savolainen ja lappalainen ovat olleet paremmin toistensa vertaisia novgorodilaisten ja sittemmin ruotsalaisten alla.

Tämä seikka, sekä se, että kaikki ne kivikauden ai-

¹⁾ Tätä vastoin on prof. Freudenthal tutkiessaan ruotsalaisia paikkain nimiä myöhemmiltä ajoilta Uudella maalla, Ahvenanmaalla ja Varsinais-Suomessa löytänyt näiltä tienoin kaikkiaan 12 nimeä, joihin Lapp-sana on runkona. Katso: Bidrag till kännedomen om Finlands natur och folk, 8 siv. 22, ja 11, siv. 15—49.

kuset ihmisen pääkallot, jotka löydettiin Laatokan kanavan pohjasta, ovat pitkä-, eivätkä lyhytpäisiä, kuten nykysten lappalaisten pääkallot, ovat lisätodistuksia sille v. Dübenin väitteelle, että lappalaiset eivät olisikaan vaeltaneet nykysille asuinpaikoilleen läpi meidän maamme, vaan tulleet idästä päin läpi nyk. Venäjän-Karjalan, ja vasta sitten pohjasestä päin ruvenneet tunkeumaan etelää kohti sekä Suomessa että Ruotsissa ¹⁾).

Kun siis olemme seuranneet lappalaisten kulkua pohjoseen päin Savon vesistöä pitkin Uuden ajan alussa ja vihdoin saatoimme „viimeisen lappalaisen“ maakunnan rajojen ulkopuolelle, niin nousevat kysymykset, mikä oli se väki, joka pakotti nämä Pohjan „pojat polokset“ nykysille tuntureilleen, mistä se tuli ja millon se tuli?

Yleisesti tunnetaan, että ne olivat karjalaisia, mutta siitä, mistä nämä karjalaiset tulivat Savon vesille, ei ole vielä oltu selvillä.

Porthan ja Koskinen ovat arvelleet, että Savon asutus olisi tapahtunut karjalaisten rintamaasta, s. o. Laatokan rannoilta, mutta Aug. Ahlqvist sitä vastoin tahtoo todistaessaan „Kalevalan Karjalaisuutta“ luulla, että asutus olisi tullut pohjosesta päin, Venäjän Karjalasta.

Saadakseni vastausta tuohon kysymykseen, mistä karjalaiset ovat tulleet Savoon, hankin hra Julius Paasosen käsikirjotuksena olevan muinaistieteellisen kertomuksen Mikkelin kihlakunnasta; ²⁾ muita Etelä-Savon kihlakuntia ei ole vielä tässä suhteessa tutkittu. Mutta aivan vähän siinä oli asutuksesta. Tämäkin Muinaismuistoyhdistyksen stipendiaatti on,

¹⁾ G. v. Düben: Lappland och Lapparne, siv. 398—400.

²⁾ Tätä painetaan par'aikaa Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirjaan X otsakirjotuksella: Muinaisjäännöksiä ja -muistoja Mikkelin kihlakunnassa.

samaten kun useat muut, pitänyt kansan taruja esi-isiensä muutosta nykysille asuinsijoilleen vähäpätösinä, haaveillen sen sijaan hyvinkin aikaisesta kivikauden asutuksesta muutamien lapinraunioitten ja irtanaisten kivitalttojien nojalla. Ja kumminkin näkyy kansassa vielä monessa tienoin elävän jokseenkin varmoja muistoja siitä, mistä ensimmäiset asukkaat ovat tulleet eri kyliin ja taloihin.

Kun en itse ole ollut tilaisuudessa tehdä tämmöstä tutkimusmatkaa Savoon, vaikka se tuntuisikin hyvin viehättävältä, olen pyrkinyt uutta tietä myöten tämän asian perille. Huomasin näet tutkiessani Savon karttaa, että hyvin useat paikkain nimet, jotka tavataan Pohjois-Savossa, Pohjois-Hämeessä ja Kajaanin kihlakunnassa y. m. seuduin, mihin enin osa asukkaista on muuttanut Etelä-Savosta, ovat samoja, kun ne, jotka näemme Etelä-Savossa. Siirtolaiset ovat siis uusilla anastamilla seuduillaan ruvenneet kutsumaan paikkoja samoilla nimillä, kun heidän vanhoilla kotiseuduillaankin. Tämä on hyvin yleinen ja luonnollinen ilmiö, joka vielä uusimpina aikoina havataan esim. Pohjois-Amerikan siirtokunnissa.

Missä siis samanlaisia paikkain nimiä, kun Etelä-Savossa? — semmoseksi muuttuu äskönen kysymyksemme.

Saadakseni vastausta tähän, olen käyttänyt sitä sukunimistöä, jonka olen saanut tämän teoksen viime lukua varten kopioimista n. s. hopeaveroluetteloista, ja jonka olen painattanut Liitteeksi I siv. I—XIX.

Vaikka olen tehnyt tämän luettelon asutustutkimuksiani varten, en voi kumminkaan olla tässä mainitsematta muutamia huomioita, joita olen tehnyt nimien synnystä y. m. s., vaikka minun täytyy tunnustaa, että tässä tulen liikkumaan vähän oudolla maalla. Mutta toivon siitä selvitystä tällekin käsillä olevalle asialle.

Ensiksikin tulee minun mainita, että useampia näistä

nimistä yhtä hyvin voisi kutsua paikkain-, kun sukunimiksi, sillä hyvin usea niistä löydetään nykyajan kartalta talon, kylän jopa kirkkopitäjänsäkin nimenä, tietysti asianmukaisella päätteellä. Tämä seikka vahvistaa sitä arveluani, jonka tein tutkiessani länsisuomalaisia keskiaikaisia nimiä, että paikkain- ja sukunimet ovat alkujaan olleet niin hyvin Itä- kun Länsi-Suomessakin samat, eli että taloa ja isäntää alkujaan on kutsuttu samalla nimellä, vaikka ehkä eri päätteellä. Myöhempi kehitys on tehnyt sen erotuksen, että hämäläiset eivät pidä vakinaista sukunimeä, vaan vaihtavat nimensä talon mukaan, jota vastoin itä-suomalainen ylimalkaan pitää itse perityn nimensä, vaikka hän muuttaakin eri paikkaan, jolla on toinen nimi. Nykysessä Mikkelin läänissä on vielä useimmilla vanhoilla taloilla sama nimi, kun isännälläkin.

Tähän liittyy se uusi huomioni, että useammat näistä suku- (=paikkain-) nimistä ehkä ovat alkuperältään pakanuuden aikuisia. Olen näet tullut vähitellen siihen vakuutukseen, että suomalaisilla, ennen kun ne kastettiin, oli ainoastaan yksi nimi, jonka mukaan heidän talonsakin nimitettiin, sekä että kun papit kastaessaan antoivat heille uudet ristimänimet Hindrik, Pavel, Peder, Sigfrid, Feodor, Filippus y. m. s., niin entiset nimet jäivät talojen ja sukunimiksi. Tämmösi alkuperäisiksi luulisin m. m. seuraavia:

Ahma, Aino, Hakuli, Halli, Halu, Hapia, Happo *, Haukka *, Heiska, Himo, Himoton, Hiiri, Hirvi, Huja, Hukka *, Hotakka, Huopa, Huttu, Hyväneuvonen, Härkä, Iha, Ihalem-pinen, Ikäheimonen, Itku, Janoton, Jurva *, Kaukapäinen, Karhu *, Karska, Kielevä, Kiiski, Kilju, Kilpi, Kitu, Koljo, Kolehma, Kova, Kämärä, Kätevä, Kunnia, Kukko *, Kuokka, Kupia, Kurki *, Kurikka *, Kuru, Kuva, Laukki, Leino *,

*) Tällä tähdellä merkityt löytyvät vieläkin näin lyhyessä muodossa sukuniminä Itä- ja Pohjois-Suomessa. Ehkä useampiakin.

Lemmitty, Lempivalkonen, Leppä, Liinaharja, Lintu, Lippo, Liukku, Luukka, Mela, Metso *, Mielikki, Mieli, Mulkka, Mulli, Mursu, Musta, Mäkärä, Niira, Nissi, Nykä, Närhi, Oinas, Oras, Orava *, Paasi, Paras, Pisto, Pitkä, Pullo, Pylkkä, Päivä, Pälli, Pöljä, Pöllö, Pöppö, Pöyhkö, Raaska, Raha, Rautaparta, Remes, Remo, Repo *, Rikko, Rissa, Rossi *, Rotti, Runttikorva, Ruso, Räisä, Sairas, Salli, Saukko *, Siira *, Sisko, Sopa, Sormo, Sorsa *, Tarkka, Tarpo, Tenho, Tervo, Tikka *, Timo, Tiussa, Toivo, Tolvana, Tornio, Torvi, Tukia, Tuovi, Ukko, Ulma, Utria, Valkea, Valta, Vanha, Varpunen, Vara, Viljakas, Vitikka *, Viuhko, Väisä y. m.

Näitten nimien merkitystä kun tarkastelemme, niin huomaamme, että useammat niistä ovat eläimen nimiä tahi ilmasevat joko ruumiin eli hengen ominaisuutta, ja tuo mielestäni tuntuu hyvin luonnolliselta alkuperäiseltä nimitykseltä ¹⁾).

Vielä uskottavamaksi tulee asia senkin kautta, että myöhemmin on koko joukko suku- (ja paikkain-) nimiä muodostunut kristinopin tuomista etunimistä, niin kun esim.: Martti — Marttinen, Martikainen; Mikko — Mikkonen, Mikkolainen; Nikolai — Nikkonen, Nikulainen; Olli — Ollikainen, Olkkonen, Ollinen; Benjamin — Pennanen; Bengt — Penttinen;

¹⁾ Ruotsissakin näyttään kansan alkuperäisimmiksi nimiksi arvel-tavan samanlaisia, eli eläinten tahi ominaisuuden nimiä, niin kun esim. Hjerpe, Geting, Lustig, Kämpe y. m. s. Katso Esaias Tegnér: Om svenska familjenamn, Nordisk Tidskrift 1882. — Sen jälkeen, kun tämän kirjoin, olen tullut tietämään, että Aug. Ahlqvist on jo v. 1860 Suomi-vihkossa näyttänyt, että suomalaiset, samaten kun ruotsalaiset, saksalaiset ja venäläisetkin, ovat ottaneet itselleen sukunimiä eläinten, kasvien y. m. luonnossa tavattavien esineitten nimistä, samaten ihmisten ruumiillisten ja henkisten ominaisuuksien nimistä, askareitten eli virkojen nimityksistä, kansojen ja kotopaikan nimistä, sekä vihdoin ristimänimistä.

Staffan — Tapanainen, Tappainen; Tuomas — Tuomahainen; Filip eli Filemon — Vilpponen; Georg — Yrjänäinen; Feodor — Huotari y. m. m.

Sukunimiä on myös annettu ja annetaan vielä nytkin sen paikkakunnan eli maan mukaan, mistä joku uutisasukas on tullut. Näin kutsutaan nykyään usein suurissa työpai-koissa semmosia miehiä, jotka ovat tulleet kaukaa, oudoista paikoista eli muuten ovat erillään muista, vaikka heillä onkin oma sukunimensä.

V. 1571 löytyy esim. Visulahden nimismieskunnassa, joka on lähinnä Hämeen rajaa, 15 verotettua miestä nimellä Hä-mäläinen. Kun luettelosta näemme, että tätä nimeä ei ole hetikään näin suuressa määrässä muualla, niin täytyy kai us-koa sitä luonnollista seikkaa, että sen nimelliset ovat tulleet Hämeestä ¹⁾. Nimestä Lappalainen olen jo edellisessä puhu-nut samaan suuntaan. Näin syntyneiksi luulisin myös sem-mosia nimiä, kun Lapveteläinen, Jääskeläinen, Karjalainen, Venäläinen, Vepsäläinen y. m. Merkillistä on, että sukuni-meä Savolainen ei löydy Emä-Savossa ollenkaan, mutta Sää-mingissä neljällä ja Rantasalmella seitsemällä verotetulla. Tästä ei voi muuta päättää, kun että nämä suvut ovat ai-koinaan Emä-Savosta muuttaneita ja uusilla kotopaikoillaan saaneet tuon nimen, jollon ehkä heidän entinen nimensä on jäänyt unhotuksiin ²⁾.

Mutta palatkaamme jo asutusta tutkimaan. Ottaen kä-

¹⁾ Että Hämeestä on tullut asukkatia Länsi-Savoon, näyttää Ju-lius Paasonen e. m. kirjoituksessaan.

²⁾ Tässä sukunimistä puhuessa tahdon vielä mainita seuraavan omituisen ilmiön, jonka olen huomannut vanhoissa maakirjoissa eri vuo-silta samalla seudun asuvien verotettujen nimissä: Hongastames (1557), Honganen (1571), Hongiston mies (1593); Kerrimes (1551), Keriames (1571), Käremies (1593); Malliasmes (1571 ja 1593); Anniames (1571) maakir-jassa, mutta Aniainen hopeaverokirjassa, Surnumes (1571) sekä maa-

siini Liitteenä I olevan nimiluettelon ja sen lisäksi ne veropiirikuntain nimet, jotka ovat esim. Liitteessä III, läksin hakemaan yhtäläisiä nimiä eri osista Karjalaa. Muutamia samantlaisia löytyy tietysti melkein joka suunnalla, mutta ne eivät vielä merkitse paljoa, varsinkin jos ne ovat aivan tavallisia yli koko maan, eli johtuvat samanluontosista paikoista, niin kun esim. Vehmainen ja Vehmasmäki, Mäntyharju ja Mäntymäki y. m. s. Mutta nykyisen Muolan pitäjän tienoilta olen löytänyt tavallista enemmän Savon nimien kanssa yhtäläisiä ja useat näistä nimistä ovat semmosia, joita en ole löytänyt muualta. Tällönsiä yhteisiä nimiä ovat esim.: Ahmanen, Airinen (Airikainen), Aniainen, Arminen, Hartikainen, Heikurila, *Hotakka*, *Himala*, Hintsanen, Hyttiäinen, *Ihannus*, Ilola, Immonen, Jutikkala, *Juva*, Juvonen, Kallinen, Kaipiainen, Kasanen, Kilkkinen, Kiuronen, Koistila, Kurkela, Kurvila, Kuokkanen, *Kämärälä*, Lattula, Lemmitty, Manninen, Mykänen (Mykyrinen), *Mälkölä*, Norola (Norchola), Nousiala, *Närhilä*, Oinala, Olkkonen, Oravala, Paukkanen, Pennanen, Peissinen, Pirinen, Poukkula, *Punnus-*, Pyykkönen, Pällilä, *Rämälä*, *Savola*, (Savoinen, Saavola, Savolain y. m. muotoja hyvin usein Muolan pitäjässä 15-sataluvulla), Sakkalila, Seloila, Siitonen, *Soikkala*, Sormola, Soronen, Tervola, Toikka, Uskila, *Vainikainen*, Vihola. Tähän luetteloon voisi lisätä vielä monta muuta, jotka eivät ole näin merkillisiä eli kuvaavia,

että hopeaverokirjassa, mutta toisessa paikassa asuu samana vuonna Surnusia.

Toinen huomaamani mainitsemista ansaitseva seikka on se, että tuossa nimiluettelossa ei löydy vanhassa kansan runoudessa olevien nimien kaltasia muita, kun Lemmitty ja Mielikkinen, jota vastoin tutkimieni keskiaikaisten länsisuomalaisten nimien seassa semmosia löytyi jokseenkin monta, niin kun esim. Ahtiala, Sampo, Tapiola, Tursala y. m. Lieneeköhän tämä satunnaista?

kun useat näistä, mutta jotka yhdessä näitten kanssa tekevät todenmukaiseksi sen, että ainakin osa Savon asutuksesta on tullut Muolan tienoilta. Minun täytyy tähän lisätä, että nämä muolalaiset nimet ovat otettu v:n 1543 maakirjasta, joten ei voi väittää, että päinvastoin Muolan nimet olisivat tulleet Savosta silloin, kun suurien sotien jälkeen tänne päin muutti väkeä pohjoisesta ¹⁾).

Kun siis noin monta yhtäläistä nimeä löytyy niinkin ahtaassa piirissä, kun Muolan pitäjä oli, ja niin kuvaavia, kun varsinkin nuo harventamani ovat, ja toiseksi, kun tämmösiä nimiä näin suuressa määrässä näin pieneltä alueelta ei löydy muista osista Karjalaa, niin on minusta ainakin todenmukaista, että Muolan tienoilta on muuttanut siirtokuntia Savoon, tuoden vanhasta kotiseudustaan nimiä uutisasutuksilleen. Ja varsinkin kun muistaa, että Saimaan vesistöt arvattavasti ovat olleet jo ammosista ajoista saakka karjalaisen takamaita, jonne he kesillä muuttivat kalastamaan ja kaskea polttamaan, niin voi ajatella, että eri paikkakunnat Savossa saivat nimiä jo ennen, kun varsinainen asutus tuli sinne, siten, että esim. Himalan talo eli kylä Muolassa oli anastanut itselleen vissin kalastus- ja kaskenpolttoalueen Savon takamailla ja kutsui sitä Himalan saareksi.

Mutta, kysynee lukia, voiko todellakin uskoa, että Muolasta asti olisi pidetty takamaita Saimaan rannoilla? Tähän vastaan sillä vertailulla, että Uuden ajan alussa kävivät sekä hämäläiset että savolaiset Oulun järvellä kalastamassa, ja meidän tulee muistaa, että siihen aikaan kumpasillakin heimoilla oli paljoa pitempi matka kalastuspaikoilleen, kun Muolalaisilla aikonaan Kristiinan ja Mikkelin tienoille ²⁾).

¹⁾ Tämä oikasee m. m. sen väärän luulon, että Punnusjärvi olisi saanut nimensä Pontus de la Gardie'sta.

²⁾ Katso kirjoitustani: „Mitä vanhat asiakirjat kertovat Oulunjärven pitäjästä?“ Valvoja 1887.

Samaten tiedämme, että esim. Partalan kuninkaan kartanolla (lähellä Juvan kirkkoa) oli v. 1561 kalastuspaikkoja, „liggiande 30 mil ifrå gården uti Österbotten in mot Ryske gränsen“ ¹⁾. Ja vielä Kustaa Fincken aikana kävivät Viipurin läänin asukkaat Puruvedellä kalastamassa ²⁾. Miksi eivät muolalaiset olisi tehneet samaten, kun heidän kotiseutunsa ehkä alkoivat käydä kaskenpoltolle ahtaiksi ja likiseudut olivat jääskeläisten y. m. hallussa?

Omituista on, että nimi Savola, Savonen y. m. variatioonit olivat v. 1543 Muolassa niin yleiset. Olisikohan tällä nimellä mitään yhteyttä tuon usein mainitun „Savakkojen“ ³⁾ lahkoon“ kanssa ja olisivatko nykyset savolaiset saaneet nimensä näiltä? Ainakin tämä on yhtä uskottavaa, kun että Savon nimi tulisi savusta eli savesta ⁴⁾.

Mutta kun tarkastelemme noita äsken lueteltuja Muolan pitäjän ja Savon yhteisiä nimiä, niin huomaamme, että ne kaikki löytyvät nykysten Mikkelin, Anttolan, Kristiinan ja Juvan kirkkojen tienoilla, joka seikka viittaisi siihen, että Muolan tienoilta tulleet asukkaat ovat asettuneet ainoastaan näille seuduin. Täältäkö sitten asutus on levinnyt Säamingille ja Rantasalmellekin? Kun katselemme lähemmin Liitettä I, niin näemme pian, että viimeksimainituissa pitäjissä on koko joukko suku-nimiä, joita ei näe niitten naapuripitäjissä lännessä ollenkaan, tahi ainakin aivan vähän. Semmoisia ovat esim. Asikainen, Hakkarainen, Haatana, Hiltunen, Hirvonen, Holopainen, Ihalempinen, Ikäheimonen, Immonen, Jaatinen, Janoton, Jurva, Jyrkkinen, Kaartinen, Kammonen,

¹⁾ V. A. n:o 6316.

²⁾ V. A. Allmänna Handlingar e) siv. 25—29.

³⁾ Katso J. M. Salenius: Histor. kertom. Muolan eli Pyhäristin pitäjästä, Helsinki 1871, siv. 18.

⁴⁾ Katso H. G. Porthan: „Chronicon Episcoporum“ siv. 186.

Kiljunen, Kilpeläinen, Kinnunen, Kontiainen, Kosonen, Kuikkanen, Kärvinen, Laamanen, Lipponen, Luostarinen, Luukkonen, Lötjönen, Mielikkinen, Mikkonen, Mikkolainen, Mononen, Mähönen, Naukkarinen, Nousiainen, Paakkinen, Parviainen, Pelkonen, Pitkänen, Rinkinen, Ropponen, Räisänen, Saukkonen, Siiranen, Silventoinen, Simonen, Toivanen, Tolvanen, Tynkinen.

Tämä luettelo, jossa moni nimi edustaa laajalle levinnyttä sukua, jo saapi meidät näkemään, että Säämingin, Rantasalmen ja Kerimäen tienoille on tullut muualtakin asukkaita, kun Emä-Savosta. Mistä nämä siis?

Saadakseni vastausta tähän kysymykseen, olen verrannut kartalla paikkain nimiä eri seuduilta Karjalassa, mutta vaikea on tulla minkäänlaisiin varmoihin päätöksiin. Tässä muutamia huomaamiani seikkoja, jotka tekevät todenmukaiseksi sen arvelun, että asutus olisi tullut Laatokan rannoilta, Kurkijoen ja Sortavalan tienoilta.

Kartalla kun katsellemme seutuja eteläpuolella Mikkelin läänin rajaa, niin huomaamme nimen *Torsanjärvi* ja siitä pohjoseen sekä luoteeseen päin nimen *Torsantaka*. Tästä voimme päättää, että ne ihmiset, jotka ovat omistaneet nuo Torsantaka-nimiset Savon vesistöjen varrella olevat seudut, tietysti ovat asuneet Torsanjärven vastakkaisella puolella. Sillä puolella ovat lähimmät seudut tosin vielä tänäkin päivänä asu-mattomia, mutta sieltä alkaa tuo verrattain iso Hiitolan joki, joka saattaa meidät Kurkijoen pitäjän vanhastaan ja tiheään asutuille seuduille. Tässä tulee muistaa, että Hiitolan jokivarsi on kansan tarun mukaan ikimuistettavista ajoista asti ollut yleisesti kuljettuna kauppatienä Sulkavan, Säämingin ja Rantasalmen pitäjien asukkailla, ja että vielä nykyaikana-kin se on näitten seutujen ja Laatokan välittäjänä ¹⁾).

¹⁾ Maist. Th. Schwindt'in suullinen tiedonanto.

Mutta Kurkijoen seuduilta en ole ollut tilaisuudessa hankkia paljo nimiä aikaisemmilta ajoilta, koska tämä osa Karjalaa ei kuulunut Ruotsin vallan alle, niin kun Muola. Kumminkin olen eräästä venäläisestä verokirjasta vuodelta 1500 ¹⁾ maist. Schwindt'in avulla saanut seuraavat nimet, jotka muistuttavat savolaisia: *Kallila*, *Hiitola*, *Vanila*, *Asila*, *Haapalahti*, *Kitula*, *Kuikkala*, *Hirelä*, *Sorola*, *Kurola*, *Iinlahti*, *Tervonen*, *Tennilä*, *Laatikkala*, *Valtala*, *Rahola*. Näitten lisäksi voisi vielä mainita, että Torsajärven luona on *Varpavuori*, Säämingissä *Varparannan* kylä.

Mitä taasen Sortavalan tienoihin tulee, niin olen sen paikkainnimissä ja Kerimäen seutujen nimissä löytänyt omituisen yhtäpitävän ryhmittelyn, joka ei voi olla satunnainen. Sortavalan kaupungista itään päin näemme näet kartalta mannermaalla *Kerisyrjä*-nimisen tiheään asutun seudun ja sen vieressä *Ruokojärven* kylän. Näitten alla on Laatokassa suuri *Pellotsalo*, ja tämän nimen läheisyydessä mainitsee seutujen ensimmäinen ruotsalainen verokirja (v. 1618) nimen *Vaherlahti*. Kun nyt luomme silmämme Kerimäen seutujen kartalle, niin huomaamme ihan samanlaisen ryhmittelyn. „Mannermaalla“ on *Kerimäki* ja sen vieressä *Ruokojärvi*, näitten alla, vähän lounaseen päin, suuret saaret *Pellotsalo* ja *Vaahersalo*.

Lisätodisteena tähän on se, että juuri äsken luetteleman Länsi-Savolle omituiset sukunimet ovat Sortavalankin ympäristöllä tavallisimmat ja yleisimmät ²⁾, sekä että Savon kielimurre ulottuu Sortavalan tienoille saakka.

Näin olen luullut voineeni näyttää ainakin todenmukai-

¹⁾ Julaiistu aikakauskirjassa: „Временника Московск. общ. истор. и древност. XII.“

²⁾ Maist. O. Relanderin suullinen tiedonanto.

seksi sen, että tutkittavalleni alueelle asukkaita on tullut Vuosta pitkin ja Saimaan yli Etelä-Karjalasta Emä-Savoon ja Juvalle, Hiitolan jokea pitkin Kurkijoen tienoilta Sulkavalle, Sääminkiin ja Rantasalmelle sekä Sortavalan tienoilta Kerimäen seuduille. Vastaiset tutkimukset, kielitutkimus, kansantarut, muinaistutkimus¹⁾ ja kansatiede ottakoot selville, miten paljo tässä arvelussani on totta, ja oikaiskoot erehdykseni, jos semmosia löytyy.

Tällä en tahdo sanoa, että ei asukkaita olisi tullut muualtakin mainituille seuduille. Päinvastoin on jo ennen mainittu, että lännestäkin, Hämeestä on tullut siirtolaisia. Samaten on vähempiä joukkoja arvatenkin tullut muualtakin.

Nyt nousee kysymys, millon ovat nämä ensimmäiset siirtokunnat vakinaisesti asettuneet näille seuduille?

Yleisesti on tähän saakka luultu, että tämä olisi tapahtunut verrattain myöhään ja Porthan on koettanut määritellä ajan niin, että se olisi tapahtunut Torkel Knuutinpojan Karjalan retken jälkeen. Mutta tämän ovat arvokkaat muinaistieteelliset löydöt Tuusulan (lähellä Mikkeliä) v. 1885 oikaisseet sen verran, että näitten mukaan voimme päättää seudulla olleen asukkaita ainakin jo 11:llä sataluvulla.

Olikohan silloin vielä itäinen puoli Savoja erämaana?

Tähän ei nykyään voi varmasti vastata, mutta jo ensi silmäys tekemälleni kartalle vakuuttaa, että Rantasalmi ainakin 15:llä sataluvulla oli melkein yhtä tiheään asuttu keskus- eli pesäpaikka, kun Mikkelin—Kristiinan seudutkin. Tämän lisäksi eräs toinenkin seikka saapi meidät uskomaan, että Itä-Savon seudut eivät ainakaan Pähkinäsaaren rauhan

¹⁾ Muinaistieteelliset löydöt eivät ainakaan vastusta väitettäni. Tuusulan löydöt ja Etelä-Karjalasta saadut muinaiskalut ovat näet muodoltaan melkein päin aivan yhdenlaiset.

aikana (1323) olleet niinkään asumattomia, kun tähän saakka on luultu.

Porthanilla on näet seuraava tieto:¹⁾ Kirjeen kautta, annettu v. 1364, on kuningas „Albertus“ (Albrekt) lahjottanut puolet *Semingasala*'sta, joka sitä ennen oli ollut annettuna hänen päällikölleen, Nicolas Tuurenp. Bjelkelle, mutta tämän kuoltua tullut jälleen kuninkaan haltuun, Vexiöön Tuomas-nimiselle piispalle, kumminkin sillä ehdolla, että se palautetaan niin pian kun Säämingille asetetaan oma kirkko. Toinen puoli oli sitä ennen ollut Benedikto Tuurenpojalla. Äsken mainittu Niilo Tuurenpoika Bjelke oli tullut Viipurin linnan päälliköksi v. 1357 ja luultavaa on, että hän silloin jo hankki itselleen puolet Säämingin salosta. Mutta mitä hän teki puolella Säämingin saloa? Mahdotonta on selittää tätä jo Pähkinäsaaren rauhakirjassa mainittua Sämusaloa siksi pieneksi luodoksi, jolle Savonlinna on rakennettu, vaan täytyy otaksua, että sillä tarkotettiin suurempaa alaa. Jo tuo sana *salo* viittaa siihen, ja lisäksi tulee se tosiasia, että siihen aikaan kuninkaan maalahjotukset korkeimmille virkamiehilleen tarkottivat näitten palkkaamista siten, että he saivat oikeuden kantaa veroja lahjotetulta alueelta. Sen vuoksi on todenmukaisempi Sämusaloksi selittää sitä mannermaata, joka on mainitusta luodosta länteen päin²⁾ ja jolla suurin osa nykyistä Säämingin pitäjää kirkkoineenkin on. Koska se jo v. 1364 kelpasi Viipurin linnan päällikölle lahjotettavaksi, niin on se ollut tietysti asuttua. Se seikka, että sitä, vaikka se oikeastaan on osa mannermaasta, kutsuttiin siihen aikaan saloksi, näyttää viittaavan siihen, että tämän rantamaan asuk-

¹⁾ H. G. Porthans skrifter i urval utgifna af Finska Litteratursällskapet. Ensi osa, siv. 238, not. 43.

²⁾ E. G. Palmén, Sten Stures strid med konung Hans, siv. 58.

kaat olivat erotettuina läntisistä naapureistaan pitkien asu-
mattomien ja ehkä vielä alhaisempien ja vetisempien seutujen
kautta, kun nykyään.

Se tosiasia, että Kerimäki tulee niin myöhään tunne-
tuksi historiassamme, ei riitä todistamaan seudun myöhem-
pää asutusta, varsinkin, kun tämä seutu ensi rajan kautta
tuli ulkopuolelle Ruotsin valtakuntaa.

Kaikesta tästä näemme siis, että vakinainen asutus on
nykyssä Mikkelin läänissä paljoka vanhempi, kun ennen on
voitu luullakaan. Mutta arvattavaa on, että tämä alku on
ollut jokseenkin pieni ja asunut harvassa. Näyttää siltä, kun
sen rajana lännessä olisi ollut Hämeen ja Savon vesien jakaja
(joka kantaa „Savon selän“ pilviä tavoittelevaa nimeä). Syynä
tähän arveluuni on se, että tämän jakajan läntisellä puolella
olevat seudut ovat v:n 1571 kartan mukaan paljoka harvem-
min asuttuja, kun Mikkelin seudut, sekä toiseksi se, että
niistä rajakirjoista, jotka Kaarle VIII Knuutinpoika teetti,
lopettaakseen Hämäläisten ja Savolaisten välillä syntyviä
alituisia riitoja Hämeen itäisen vesistön omistamisesta, käypi
aivan selväksi, että Hämäläiset oikeastaan olivat kärsineet
vääryyttä¹⁾. Ensimmäinen näitä sovitteluja tapahtui Turun
maanoikeuden tuomion kautta v. 1415²⁾. Mutta silloin mää-
rättiin harvoja rajapaikkoja, ja riita kiihtyi vaan kiihtymis-
tään, jonka vuoksi Kaarlo Knuutinpoika vv. 1445 ja 1446
antoi neljän Pohjanmaalta valitun puolueettoman synnimiehen
käydä nämä rajat moneen kertaan Naglasaaresta (Kymijoen
niskasta) Maanselälle saakka, missä Venäjän, Pohjanmaan,
Hämeen ja Savon rajojen sanottiin yhtyvän Kalliovuorella³⁾,

¹⁾ Arv., Handl. V, 9.

²⁾ Sylloge Mon. ss. 161—162.

³⁾ Arv. Handl. V. 1 seur.

nykysten Pielaveden, Pihtiputaan ja Pyhäjärven pitäjien kulmauksessa. Kuninkaaksi tultuaan Kaarle Knuutinpoika vielä kerran alkuvuodella 1452 antoi täydellisen syynilautakunnan, jossa oli puoleksi rälssimiehiä, puoleksi talonpoikia, käydä sama raja, joka sitten ikuisiksi ajoiksi vahvistettiin¹⁾. Se jako, joka täten tehtiin, on pääasiallisesti ratkaissut riidat ja pääsuunnilleen luonut meidän aikoihimme saakka pysyneen maakuntarajan Hämeen ja Savon välille. V:n 1446 ja 1452 rajakirjoissa mainitut rajapaikat olen useammat löytänyt kartalta ja niitten mukaan vetänyt Savonlinnan läänin läntisen rajan v. 1571. Ainoastaan nyk. Pielaveden kirkolta olen ehkä poikennut alkuperäisestä rajasta vähän länteen päin, sen mukaan kun olen huomannut Tavinsalmen²⁾ ja Rautalammen pitäjiin luettuja asuttuja seutuja. Kaarle Knuutinpojan raja näkyy kulkeneen nyk. Pielaveden kirkolta suoraan pohjaseen Kiuruvedelle ja sieltä vasta kääntyneen Kalliovuorelle. Kun vertaamme tätä rajaa Savon selkään, niin huomaamme, että savolaiset olivat jo vuoteen 1446 tehneet melkosen vallotuksen länttä kohti.

Mutta vielä suurempia he saivat aikaan idässä, vaikka heillä siellä oli itse valtakunnan raja vastuksena. Tämä oli tuo riidanalainen Pähkinäsaaren rauhan raja. Riidanalainen tämä raja on ollut monta vuosisataa Venäläisten ja Ruotsalaisten välillä, ja riidanalainen se on vielä meidän aikanammekin, nyt kumminkin ainoastaan historian tutkiain välillä.

¹⁾ Arv. Handl. VI s. 26—29. Että tämä raja vielä historiallisellakin ajalla on mielinnyt siirtymään yhä länteenpäin, sen on Julius Paasonen tutkimuksessaan „Savon ja Hämeen välisestä rajasta“ ilmi tuonut. Tämä painetaan hänen edellä mainitun kirjoituksensa kanssa Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirjassa X.

²⁾ Vasta kun painattaminen oli alkanut, sain tietää, että tämä nimi on Tavinsalmi, eikä Tavisalmi.

Toivoin jo, että tämä riita olisi ollut ratkaistu ja että minä en olisi tarvinnut siitä kovin laveasti puhua, mutta viimeksi on prof. M. G. Schybergson kirjottamassaan „Finlands historia“ mielestäni vieläkin vetänyt rajan teille tietämättömille, jonka vuoksi minun täytynee vähän tarkemmin puhua siitä, koska asia niin läheisesti koskee tutkimusalaani.

Miten on siis Pähkinäsaaren rauhan raja kulkenut? Kaikki tämän asian tutkiat ovat aivan yhdessä käyneet tätä rajaa koko Viipurin läänin läpi ja, vieläpä tultuaan nyk. Mikkelin lääniinkin, kulkeneet Torsajärvestä Särkilahden ja Säämingin salon (Sämusale) kautta Siitinselälle (Sijti) lähelle nykyistä Varkautta. Mutta tästä lähtien on oltu eri mieltä. Lehtori T. Aminoff, jonka ansioksi edellisten Mikkelin läänissä olevien rajapaikkojen määrääminen on luettava, sanoo, että raja täältä kulki „— — Varkauden ja Leppävirtain kautta Kallavedelle ja sieltä vasta poikkesi Karjalan koskelle ¹⁾“. Tämän Karjalankosken luulee hän olevan Nilsiässä Vuotjärven ja Akonveden välillä. Tämän etemmäksi Aminoff ei ole yrittänytäkään. Yrjö-Koskinen on jatkanut, ja ainakin todenmukaiseksi näyttänyt ²⁾, että rajakirjassa mainittu Petajoki on sama, kun nykyinen Pyhäjoki Pohjanmalla, ja että tämän joen nimen muuttaminen on tapahtunut 15:lla sataluvulla. Tämän jälkeen on Suomessa E. G. Palmén ³⁾ ottanut rajan tarkan tutkimuksen alaiseksi ja saapi asian jo jotenkin oikealle tolalle. Hän jo epäilee tuota Aminoffin määräämää Karjalankoskea Nilsiässä ja sanoo, että se on ollut liian syrjässä voidakseen v. 1323 vetää rajanmääräjien huomiota puoleensa. Toista tämän nimistä koskea ei ole vieläkään määrätty ja Palmén ei näy toivovankaan sen löytämistä „siitäkin syystä, että kosken nimi hyvin helposti on voinut

¹⁾ Hist. Arkisto III, 172—3.

²⁾ Hist. Arkisto V, 76, 87—91.

³⁾ Sten Stures strid med konung Hans, siv. 54—65.

muuttuakin sen jälkeen, kun seutua on ruvettu pitämään Savoon kuuluvaksi, eikä Karjalaan“. Tämä on yhtä todenmukaista kun se tosiasia, että nimi „Karjalanmaanselkä“, joka mainitaan v. 1415 rajakirjassa Hämäläisten ja Savolaisten välillä, on tykkänään kadonnut ja selkää kutsutaan meidän aikanamme ainoasti Maanseläksi. Mutta yhtä luultavaa on, että nimi on pysynytkin, vaikka sitä ei ole kartoissamme merkitty, samaten kun seuraavaakaan rajamerkkiä, Kolemakoskea¹⁾. Tästä paikannimestä sanoo Palmén, että „se varmuudella viittaa Pihtiputaan pitäjään, jossa vielä tänäänkin erään suuren järven nimi on Kolimajärvi, mutta koski nähtävästi, sen mukaan kun kartoista voi päättää, on saanut uuden nimen“. Mutta meidän kartoistamme ei pitäisi päättää tämmösissä asioissa. Olen tätä varten näet käynyt katsomassa maanmittaushallituksen käsin piirrettyjä laajoja pitäjäänkarttoja, vaan niistä en ole löytänyt en Karjalan- enkä Kolemakoskea. Sitä vastoin olen saanut käsiini erään E. Rudbeck'in ja Alb. Rothmann'in tekemän hyvin tarkan „Matkakertomuksen Pohjois-Hämeestä v. 1850“²⁾. Tämän tekiät luettelevat m. m. Kolimajärven ja Keiteleen välillä olevassa joessa koko joukon koskia, ja niitten seassa myös *Kolimakosken*. Jos siis raja on kulkenut vesiä myöten Siitinselältä eteenpäinkin, niin kun Särkilahdesta siihen saakka ja niin kun rajapaikkojen nimistäkin voi päättää, niin sen on pitänyt heti Siitinselältä jo poiketa enemmän länttä kohti ja käydä siis Osmajärven, Sorsaveden, Suonteenselän, Suonenjoen, Vaajasalmen ja Konneveden kautta Keiteleesen, ja sitä pitkin Kolimakoskelle, josta sillä Kolimajärven kautta oli lyhyt (enimmäkseen) vesimatka

¹⁾ Tämän venäläiset kirjottivat näin, ruotsalaiset Koluma ja Koloma.

²⁾ Talletetaan käsikirjotuksena Suom. Kirjallisuuden Seuran arkistossa.

Pyhäjoen latvoille. Karjalankoskea siis pitäisi hakea Keiteleen ja Siitinselän väliltä, jolla arvattavasti on montakin koskea.

Mitä on sitten niillä syitä, jotka väittävät tämän rajan kulkeneen Siitinselältä koilliseen päin Jäämereen saakka?

Etevin tämän mielipiteen kannattajista ja tämän kysymyksen perinpohjaisimpia tutkioita on S. O. Rydberg Ruotissa, joka on pannut tämän kysymyksen ratkasemiseen enemmän työtä, kun kukaan muu¹⁾. Mutta vaikka hän luulee tutkimuksiensa loppupäätöksenä olevan sen, että raja on kulkenut Jäämereen, niin minun täytyy tunnustaa, että lukiesani hänen tutkimustaan, kävi minulle yhä varmemmaksi, että raja *ei ole kulkenut Jäämereen, vaan Pohjanlahteen*. Katselkaammepa miten hän puhuu noista rajakirjan riidanalaisista paikkainnimistä, Kainuun meri (Helsingehaf), Petajoki, Kolumakoski ja Karjalankoski?

Mitä nimeen Kainuun meri (Helsingehaf, Cainohaf) tulee, niin täytyy ensiksikin muistuttaa, että Rydberg ei näy ollenkaan tuntevan, mitä Koskineq on julaissut tästä ennen viittaamissani paikoissa. Rydbergillä on sitä vastoin hyvin laaja tutkimus, jossa hän aluksi tuopi esille monta todistusta, joissa näytetään, että venäläiset ovat monta kertaa vaatineet ruotsalaisilta takasin ne osat Suomea, jotka aikojen kuluessa olivat asutuksen kautta joutuneet Ruotsin vallan alle, vaikka ne olivat ulkopuolella tuota äsken määräämääni rajaa, ja että näissä vaatimuksissa selvään sanotaan Kainuun merellä tarkotettavan Pohjanlahtea. Näitä todistuksia vastaan väittää Rydberg hyvin virallisella äänellä, että ne eivät ole suuresta merkityksestä, koska ne perustuvat suurimmaksi osaksi kansan ja erittäinkin kysymyksessä olevien seutujen asukkaitten traditsiooneihin, eivätkä mihinkään rauhakirjan pykäliin, ei-

¹⁾ Sveriges traktater med främmande makter I, ss. 434—504.

vätkä edes ole lähteneet Venäjän hallituksesta. Tämän väitteen on jo Palmén kumonnut; ¹⁾ lisätä vaan tahdon, että en voi ymmärtää, miten Rydberg ei voi tässä suhteessa uskoa kansan traditsioonია. Lisätodisteina sille, että Kainuun merellä tarkotettiin Pohjanlahtea, tuo Rydberg näet vielä ne tiedot, että Suomen kansa vielä nytkin kutsuu Pohjanlahden ranta-maata Kainuunmaaksi, sekä että Kaarle IX, joka itse oli matkustanut näillä seuduin, eräässä kirjeessä 5 p. toukok. 1595 mainitsee, että, jos raja olisi käynyt Kainuun merelle saakka, niin kun venäläiset ovat vaatineet, niin suurin osa Pohjanmaata menisi Ruotsalaisilta. Tähän lisäksi voisin minä mainita, että Savonlinnanläänin n. k. sakkoluetteloissa 15-sataluvulta ²⁾ näkee, että siihen aikaan *Pohjanmaata* sanottiin vuorotellen „Österbotteniksi“ ja *Kainuiksi*; että ruotsalaista Pohjanlahteen tulevaa jokea Kalix elf suomalaiset vielä nytkin kutsuvat *Kainuun* joeksi; että v. Düben on selvään todistanut, että Kainuunmaa, eli Qvaenland ennen on ollut = Helsingland = Pohjanlahden rannalla oleva maa ³⁾; sekä että sitä Hanhikiveä, joka on Pyhäjoen suussa, ja jota venäläiset vaatimuksissaan mainitsevat rajapaikaksi, seudun asukkaat vielä tänäkin päivänä sanovat vanhaksi rajamerkiksi. Näitä todistuksia vastaan tuopi Rydberg hyvin tärkeinä kaksi seuraavaa: 1:ksi että kuningas Alfred, jolla Otarin kautta on ollut tietoja pohjaisista maista, kääntäessään Orosiuksen teosta on latinalaisen nimen Septentrionalis Oceanus kääntänyt sanalla Cwaen-sae; ja 2:ksi että muuan saksalainen parooni Sigismund von Herberstein oli lähettiläänä Moskovassa tutustunut erääseen Gregorius Isthoma'an, joka tulkkina oli matkustanut Väinäjoen suusta laivalla Trondhjemiin, ja tältä tulkilta oli Herberstein

¹⁾ E. m. teos siv. 61.

²⁾ Esim. v. 1572, V. A. N:o 6462.

³⁾ G. v. Düben: Lappland och Lapparne, siv 363.

m. m. saanut sen tiedon, että hän Väinäjoen suusta ensiksi oli matkustanut Lappalaisten maan sivu ja sitten tullut Nordpoden'iin (Norrbotten), joka oli Ruotsin kuninkaan aluetta ja jota Venäläiset kutsuivat Kajenska Semlaksi (Kajeenilaiseksi maaksi). Ompa todellakin kummastuttavaa, miten noin etevä tutkia voi enemmän luottaa näihin satunnaisiin ulkomaalaisten miesten muistiinpanoihin, jotka ovat muilta ulkomaalaisilta saatuja tietoja, kun niin suoranaisiin tietoihin, joita meillä on koko siltä kansalta jonka alueesta on puhetta ja sitä paitse sen kansan hallitsialta, joka itse on matkustanut näillä seuduilla. Se, että Jäämertä olisi kutsuttu Cwaensae'ksi, todistaa korkeintaan sitä, että kainulaisten alue olisi aikonaan ulottunut Pohjanlahden rannoilta Jäämerelle asti. Mutta ei suinkaan se tämän todistuksen mukaan ole ulottunut Kantalahden puolelle, jonne Ruotsin politiikki tahtoi ja ruotsalaiset historioitsijat tahtovat rajaa, vaan Vardö'n seuduille. Se tulee selville sekä Otherin että Isthoma'nkin lauseesta.

Mutta Rydberg ei ole löytänyt kenenkään ulkomaalaisen matkailijan muistiinpanoista todistuksia siihen, että Jäämertä koskaan olisi kutsuttu nimellä Helsingehaf, joka löytyy Pähkinäsaaren rauhankirjan latinaisessa tekstissä. Päin vastoin hän itse siv. 464 „Fundinn Noregrin“ mukaan tietää, että juuri *Pohjanlahtea kutsuttiin Helsingjabotniksi*. Tämä todistus ei kumminkaan merkitse hänen silmissään mitään.

Siihen, että Petäjoki on sama kun Pyhäjoki, ei Rydberg valitettavasti ole tietänyt niistä äsken mainitsemistani Koskisen esille tuomista todistuksista, vaan luulee löytäneensä sen nimisen joen Pohjois-Savosta. Tätä hän ei sen lähemmin määrittele, mutta en ainakaan minä ole n. k. kenraalikartalta löytänyt sen nimellistä jokea, vaan ainoastaan Pettäisten lampia ja Petäjäjärven, josta näkyy juoksevan pieni puro isompaan Vuotjärveen sekä Petäjäkoski eräässä pienessä joessa.

Mahdollista on, että nimi Petäjäjokikin löytyy täällä, mutta se on arvattavasti hyvin pieni, koska sen nimeä ei löydy kartalta. Miksi sitten rajan määrääjien huomioon tuo pieni oja olisi pistänyt? Ja toinen kysymys, miksi tästä ojasta lähtien Jäämerelle asti ei mainita yhtään rajapaikkaa, vaikka tästä Petäjäjoesta Jäämerelle on paljoa pitempi matka, kun Suomen lahdelle, josta raja alkaa? Tähän vastaa Rydberg sillä, että nämä seudut muka olivat niin asumattomia, että ei *voitu* nimittää erityisiä paikkoja tältä väliltä. Mutta ovathan Jäämeren rantamat olleet jo paljoa aikaisemmin asuttuja ja luulisihan näitten asukkaitten antaneen nimiä ainakin joille ja järville vähän ylempänäkin sisämaassa.

Kolemakoskesta Rydberg ei mainitse sanaakaan ja Karjalankosken määräämisessä hän tietysti luottaa Aminoffiin.

Ja kumminkin on Rydberg saanut rajan koillista kohti Jäämerelle.

Tämmöseen päätökseen on hän voinut tulla ainoastaan siitä syystä, että hän ei ole tuntenut kylliksi tarkoin Suomen sisämaan maantietoa eikä sen asutushistoriaa 1300—1500-luvuilla, eikä myöskään kylliksi tarkoin katsellut Ruotsin hallitsiain politiikkaa 15-sataluvulla.

Tunnettuahan on, että nämä seudut Siitinselästä Pyhäjoelle saakka ja tämän rajan itäpuolella 1300-luvulla olivat aivan asumattomia ja siis arvottomia sen ajan Ruotsin hallitsiain silmissä, jotka sitä vastoin olivat hyvin mielissään niistä kolmesta kihlakunnasta (Savo, Jääski ja Äyräpää), jotka he Pähkinäsaaren rauhassa saivat „ystävyyden osotteeksi“.

Mutta katselkaammepa vielä, mitä Suomen myöhemmästä historiasta voimme oppia tämän asian valaisemiseksi.

Ensiksikin on merkillistä, että tämä Pähkinäsaaren rauha Keskiajalla uudistettiin alituisesti ja aina päätettiin kokoon-tua vissille paikalle, rajaa uudestaan käymään, mutta nämä

rajankäynnit aina lykättiin, koska millon minkin puolen lähettiläät jäivät määräpaikalle tulematta. Näitä rajankäynnin lykkäämisiä mainitaan ainakin vv. 1463, 1470, 1474, 1483, 1488, 1497, 1506, 1513 ¹⁾. Mitä taasen siihen Rydbergin väitteeseen tulee, että Ruotsin hallitus ei olisi ruvennut asuttamaan rajan ulkopuolella olevia seutuja, jos he olisivat luulleet rajan kulkeneen Pohjanlahteen, niin sitä tosiasiaa voi mielestäni paremmalla syyllä pitää todistuksena aivan päinvastaiselle mielipiteelle. Juuri sen vuoksi, että raja käytiin noin epäedulliseksi Ruotsin valtakunnalle, ovat sen hallitsiat olleet niin kiihkeitä hiljaisen asutuksen kautta valloittamaan näitä erämaita rajan toisella puolella. Tämä politiikki näkyy jo alkaneen heti rauhanteon jälkeen Pohjanlahden rannikon suhteen. Sitten tuli Ruotsin valtakunnalle heikkouden aika ja paljon muuta, joka veti huomiota puoleensa, niin että tämä tuuma jää lepäämään. Kumminkin ovat ruotsalaiset vastahakosia käymään uudelleen rajaa v. 1516, vaikka venäläiset nerokkaasti vaativat sitä. Tott kirjottaa mainittuna vuonna Viipurin linnasta, kehottaen Ruotsin hallitusta lykkäämään asiaa vastaiseksi ²⁾. Mutta Kustaa Vaasa, jonka kautta Ruotsi uudelleen kohosi itsenäiseksi ja mahtavaksi, jatkoi innolla, jopa kiihkeästi samaa asuttamis-politiikkaa. Hän laittoi Savoon toimeliaan Kustaa Fincken ja tämän avulla hän sai Pohjois-Savoon, Oulunjärven tienoille ja Pohjois-Hämeen sekä Sisä-Pohjanmaahan ensimmäiset vakinaiset asukkaat. Tästä asuttamisesta hän kirjottaa alituisesti ja useinkin hyvin kiihkeästi ja kirjeistä näkee, että hän tällä asutuksella tarkotti *valtakuntansa laajentamista* ³⁾. Huomattavaa on, että juuri

¹⁾ Katso J. M. Salenius: Historiallisia tietoja Äyräpään vanhasta kihlakunnasta siv. 8.

²⁾ Grönblad: „Nya källor till Finlands Medeltidshistoria“, s. 710.

³⁾ Esim. Arvidsons Handl. VII, 213, jossa hän sanoo „— att

tähän aikaan ilmestyy tuo väärennys Pähkinäsaaren rauhan-
teonkirjasta, jonka Rydberg julkasee ¹⁾, ja että sama Kustaa
Vaasan politiikki se vaatii rajankäyntiä Venäjää kohti lykättä-
väksi vastaiseksi, arvatenkin siitä syystä, että hän saisi aikaa
asutuksen kautta muuttamaan rajan suuntaa aivan toisaalle ²⁾.
Kustaa Vaasan jälkeen on Kaarle IX useimmilla aloilla ne-
rokkaasti jatkanut isänsä työtä. Hän, joka tiesi minne Päh-
kinäsaaren rauhan vanha raja oikeastaan veti, on yhtä innok-
kaasti, kun isänsäkin ajanut samaa asuttamis-politiikkiä. Venä-
jän karjalaiset olivat tällä välin melkein tykkänään hävittäneet
Kajaanin seutujen asutuksen. Sen vuoksi päätti Kaarle IX ra-
kennuttaa sinne linnan sen suojaksi ja tätä rakennustyötä hän
ajoi aivan yhtä suurella kiivaudella, kun isänsä uutisasutusta ³⁾.

Kun otamme huomioon kaikki edellä esiin tuodut tosi-
asiat, niin täytyy kummastella, miten Schybergson on vielä
voinut pysyä tuossa Rydbergin uskossa. Ja vielä suurem-
maksi kasvaa kummastuksemme, kun huomaamme, että hän
on pitänyt tärkeimpinä juuri niitä todistuksia (Alfred'in ja
Herberstein'in), jotka kumminkin ovat itse asiassa heikoimpia.

Toivon, että edellisellä lukijalle ehkä jo kovinkin ikä-
väksi käyneellä esitykselläni olen esiintuonut kylliksi syitä,
joitten nojalla olen kartalle vetänyt sen viivan, joka pääsuun-
nilleen osottaa Savon ensimmäistä itärajaa.

Mutta kauan ei tämä raja pysynyt täälläkään, enemmän
kun Pohjanmaallakaan. Arvattavasti tuo 1400-luvulla vähi-

en hop motthe rycke vp och göre heman på alle sijdher uth medh then
Rydze grentzen — — — och vårt land ther egenom och så till för-
mering — — komme motthe etc“,

¹⁾ Sverges traktater siv. 451—454.

²⁾ Katso Arv. Handl. II, siv. 308.

³⁾ Hannes Gebhard: „Kajaanin linnasta“, painettu Muinaismuisto-
yhdistyksen aikakauskirjassa X.

tellen vakaantunut raja Hämettä kohti vähän ehkäsi Savolaisten tulvausta sinne päin ja käänsi ainakin Juvan kirkon seutujen asukkaitten kulun itää kohti. Sitä todistavat osaksi Juvan kirkkopitäjän raja v. 1571 ja ne useat sukunimet, jotka ovat yhteisiä Juvan ja Rantasalmen nimismieskunnille, osaksi myös kansantaru, jonka mukaan Juvalta on ensiksi käyty kalastamassa Rantasalmen saaristossa ja sitten vähitellen asettuttu taloksikin. Vielä enemmän Savon alue laajeni Suomalaisen pappien kautta, jotka saattoivat Säämingin ja Kerimäen seudut Turun piispan ja samalla Ruotsin kuninkaan alamaisiksi. Näin tuli vihdoinkin savolaisten alue v. 1571 ulottumaan niin kauas itään päin, kun kartastani näkyy. Tämä raja ei voine olla aivan tarkka, sillä sen olen vetänyt ainoastaan sen mukaan, kun olen idässä löytänyt Savonlinnan läänissä verotettuja alueita. Siitä vieläkin idempänä kulkee karttallani Täyssinän rauhan raja (1595). Eteläraja näkyy pysyneen pääasiallisesti semmosenaan, kun se nykyaikaan ilmestyy Mikkelin ja Viipurin läänien erottajana. Ainoastaan yhdessä kohti on minun täytynyt siitä poiketa, niin kun lukia sen helposti huomaa. Pohjosessa taas on Maanselän niminen vedenjakaja aina ollut luonnollisena rajana.

Siinä on siis edessämme „Savonlinnan lääni“ v. 1571.

Lukia kysyneehän, miten tuo vuosi on niin merkittävä, että juuri siltä vuodelta on tehty karttakin. Ei mitenkään, ei historiallisessa eikä maantieteellisessä suhteessa. Aivan käytännölliset syyt saivat minut piirustamaan karttaa tältä vuodelta. Erästä tarkotusta varten, joka tämän teoksen viime luvussa käypi selville, täytyi näet arkistosta kopioida eräs veroluettelo tältä vuodelta, jossa luettelossa läänin jako on selvempi, kun missään muussa tämän ajan asiakirjassa, koska siinä on mainittuna eri veropiirien nimetkin, eikä, niin kun tavallisesti, ainoastaan järjestysnumerot, jotka

näkyvät vaihdelleen hyvin satunnaisesti. Oli siis luonnollista, että käytn tuota valmista ainehistoa.

Kartta on syntynyt seuraavalla tavalla. Lääni oli veronkantoa varten jaettu veropiireihin. Pienin piiri oli kymmeneskunta, jossa löytyi 11—17 verotettua taloa; kymmeneskuntia meni 6 joka neljänneskuntaan ja näitä oli 4 joka nimismieskunnassa, paitse Tavinsalmen pohjoisimpana olevassa nimismieskunnassa, jonka harvassa asuva väestö mahtui 2-teen neljänneskuntaan. Alottaessani karttatyötäni hain ensin maanmittaushallituksen n. k. kenraalikartalta eri kymmeneskuntain nimiä, ja löysinkin niitä useammat nykysinä kylien, talojen eli muina niminä. Sitten rupesin löytämäni kymmeneskunnan nimen ympäriltä hakemaan niitten talojen (=talollisten) nimiä, jotka vna 1571 verokirjassa mainitaan siihen kuuluviksi, ja sain siten suunnilleen kymmeneskunnan alueen. Ja kun olin näin saanut toistensa läheisyydessä olevien kymmeneskuntien alueet suunnilleen määrätyiksi, rupesin vetämään rajoja niitten ympärille. Sillon huomasin, että nykyset kartalle merkityt rajat useinkin sopivat 1500-luvun rajoiksi; mutta usein niistä täytyi poiketakin, eli vetää rajoja semmisiin paikkoihin, joissa ei nyt rajoja löydy, ja sillon ovat vesistöt, vesien jakajat, asumattomat seudut y. m. s. olleet ohjeinani.

Näin syntyi kymmeneskunta toisensa viereen ja kuu-desta kymmeneskunnasta vähitellen neljänneskunta, j. n. e. Mutta tulipa semmosiakin seutuja eteen, joissa täytyi vetää rajat jokseenkin arvaamalla, ja vihdoin nykysten Mikkelin—Kristiinan sekä Juvan—Rantasalmen kirkkojen tienoot, joilla oli aivan mahdotonta saada varmoja rajoja, syystä että seudut ovat tiheään asuttuja ja kenraalikartalle ei ole mahtunut tarpeeksi talojen nimiä, jotka ovat työn *a* ja *o*. Voidakseni siis jatkaa piirustamistani ja kontrolleratakseni jo valmista työtäni, sain maanmittaushallituksessa käytettäväkseni siellä säilytettyjä

käsin piirrettyjä suuria kihlakuntien ja pitäjien karttoja. Näitten ynnä nykysten maakirjojen avulla (joista jälkimmäisistä sain kaikki talojen nimet) olen vihdoin saanut kartan niin varmaksi, kun sen voi saada, ja ainakin olen itse vakuutettu siitä, että siinä ei pitäisi kovin suuria erehdyksiä olla.

Tahdon tässä kumminkin luetella ne suurimmat heikkoudet, jotka itse olen työtä tehdessäni huomannut.

Vetäessäni kymmeneskuntain rajoja, tein kymmeneskunnat ensiksi usein liian suuriksi, niin että kun rupesin niitten naapuri kymmeneskuntia tekemään, täytyi minun muuttaa edellisisten rajoja.

Mikkelin seuduilla on maanomistusoloissa jäänyt kaskea polttavien esi-isien perintönä se omituisuus, että yhdellä kylällä voi olla maata monessa eri paikassa, muitten kylien maitten välissä. Näin on esim. Norolan kylällä neljässä eri kohti maata, ja sen kautta on aivan mahdotonta tarkalleen määrätä Norolan kymmeneskunnan rajat vuodelta 1571, varsinkin kun tietää, että isojako on koettanut vähän sovitella näitä hankalia oloja.

Rantasalmen tienoilta en ole löytänyt kahta kymmeneskuntaa (III, 4 ja 6) miltään kartalta, vaan on minun täytynyt arvaamalla panna niiksi ne alueet, jotka ovat jääneet jälle niitten lähiseutujen rajoja piirtäessä.

Tavinsalmen nimismieskunnassa on ollut hyvinkin vaikea tarkkaan määrätä miten Saamaisten (I) neljänneskunnan eri kymmeneskunnat eroavat toisistaan, syystä että täällä jo alkaa osaksi se eroavaisuus, että taloilla ja isännillä on eri nimet, vaikka tämä ei vielä ole sääntönä. Sen vuoksi on minun täytynyt vetää rajat tavottelemattakaan mitään tarkkuutta.

Olen täten lukialtani ehkä liiaksikin riistänyt pois illusioonit tämän kartan tarkkuudesta, mutta se on ollut siinä

toivossa, että hän sitä enemmän luottaisi siihen, mitä on jällelle jäänyt.

No mitä hyötyä tuommosesta kartasta sitten on, jossa niinkin paljo on anteeksi annettavaa?

Ensiksikin saamme siitä paremmin kun minkäänlaisista kirjallisista selityksistä selville, kuinka laaja Savonlinnan lääni oli tähän aikaan.

Toiseksi näemme kartalta, ainakin suunnilleen, miten lääni *hallinnollisessa* suhteessa oli jaettu v. 1571. Näemme että Visulahden nimismieskunta ulottui Puulaveden rannoilta ja nykyisen Mikkelin kaupungin pohjoispuolelta pohjaseen aina nykyisen Rautalammen kirkon tienoille saakka. Sen eteläpuolella oli Pellosniemen nimismieskunta. Näitten kahden naapurina idässä oli Juva, jota Visulahdesta erotti osaksi Savonselkä, Pellosniemestä Luoteri- ja Latvavesi. Juvan nimismieskunnan etelä- ja itärajalla oli Sääminki, johon kuuluivat nykyiset Puumalan, Sulkavan, Säämingin ja Kerimäen kirkkojen seudut. Säämingistä pohjoseen oli Rantasalmen nimismieskunta, joka käsitti nyk. Rantasalmen, Kangasniemen ja Heinäveden kirkkojen tienoot. Rantasalmea erotti Tavisalmesta pohjosesessa nykyinen Kuopion ja Mikkelin läänien raja.

Itse kussakin nimismieskunnassa olen erottanut neljäneskunnat toisistaan roomalaisten ja joka neljäskunnassa olevat 6 kymmeneskuntaa araapialaisten numeroitten kautta. Liitteessä III ovat niitä vastaavat nimet, ynnä joka kymmeneskunnassa olevien verotalollisten luvut, y. m.

Tämä hallinnollinen jako perustuu maakirjoihin. *Kirjollisen* jaon rajoja tehdessäni oli minulla saman vuoden n. k. papinveroluettelot perustuksena. Niin kun lukia näkee, yhtyvät ne useinkin hallintopitäjien rajoihin. Eroavaisuudet olen voinut määrätä siitä, että papinveroluetteloissa luetellaan

erikseen, mitkä talolliset itse kustakin kymmeneskunnasta kuuluivat eri kirkkopitäjiin.

Kirkkopitäjiä ei ollut koko läänissä v. 1571 enemmän kun neljä. Näistä oli *Mikkeli* eli Suursavo vanhin, mainitaan ensi kerran sillä nimellä v. 1329, ja oli aluksi ainoana uuden opin ahjona koko Savossa. Siitä lohkastiin *Juva* eli Pyhän Ristin kirkko v. 1442 ja tästä *Sääminki* kappeliksi v. 1447 ¹⁾; omaksi kirkkoherrakunnaksi tämä tuli vasta jälkeen vuoden 1477. Näin kolmeen pitäjään jaettuna pysyi lääni vuoteen 1552 saakka, jolloin Tavinsalmen eli *Kuopionniemen* pitäjä perustettiin ²⁾. Kartalta näemme, että, niin kun jo edellä mainitsin, kirkkopitäjien ja hallintopiirien rajat pääasiassa ovat samoja. Huolimatta pienistä eroavaisuuksista, näemme, että Suursavo käsitti Visulahden ja Pellozniemen, Juva, Sääminki ja Tavisalmi saman nimiset nimismieskunnat. Ainoastaan Rantasalmi oli jaettu näitten kolmen kesken. Kumminkin mainitaan sitä kappelina jo v. 1554 ¹⁾ mutta vasta v. 1578 sai se oman kirkon.

Pieniä nämä kirkkoherrain alueet eivät siis olleet. Ja asukkaitten kirkkomatkat sitten, kymmeniä peninkulmia monelta eri suunnalta. Eräs kirje vuodelta 1504 ³⁾, sanoo juuri näistä Savon kirkkopitäjistä, että ne olivat silloin jo niin suuria, että niissä asui 12—1300 talollista, joista monella oli enemmän kun 15 peninkulmaa kirkolle; tästä seurasi, että useakaan ei tullut kirkolle kun joka kolmantena eli neljäntenä vuonna. „Heidän kristinuskon oppinsa oli sen vuoksi hyvin pieni, — jatketaan kirjeessä — he elivät lappalaisten ja pakanain tavoin. Moni sai kuolla ilman sakramenttia kuolin-

¹⁾ Akiander: Herdaminne.

²⁾ Frosterus: Kuopio sockens älder, namn och första kyrka.

³⁾ Turun tuomiokirkon „Mustakirja“, fol. 258.

vuoteellaan ja lapset kuolivat kastamatta, varsinkin keliriiton aikana syksyllä ja keväällä“.

Samaten kerrotaan Iisalmen tienoilta, että ennen kun Kuopionniemellä oli kirkko, täytyi täältä käydä Säämingillä asti, ja sen vuoksi lapsia ei kastettu, ennen kun nämä voivat itse hiihtää vanhempainsa seurassa „papin pakinoille“¹⁾.

Mutta palatkaamme kartalle!

Kun rupeamme tutkimaan sitä yhdessä niitten numeroitten kanssa, jotka saamme Liitteistä II ja III sekä Liitteessä I olevien sukunimien avulla, niin saamme selvemmän käsityksen tämän seudun asutusoloista, kun mitenkään muuten.

Kun ensiksikin otamme ne tiedot, jotka saamme Liitteestä II, tarkempaan huomioon, niin näemme kohta, että tämän kartan otsakirjotuksena olisi voinut yhtä hyvin olla „Savonlinnan läänin-kartta vuodelta 1541“, kun vuodelta 1571, jos emme ota lukuun Tavinsalmen nimismieskuntaa, joka tällä välin sai vakinaiset asukkaansa.

Savonlinnan lääni, paitse mainittua nimismieskuntaa, oli näet jo v. 1541 jaettu Visulahden, Pellosniemen, Juvan, Säämingin ja Rantasalmen nimismieskuntiin ja jokaisessa näistä oli jo silloin 4 neljänneskuntaa, ja neljänneskunnissa 6 kymmeneskuntaa²⁾. Veroa maksavien talollisten luku ei ole tällä ajalla mainitulla alueella noussut ollenkaan, päinvastoin. Se oli nimittäin v. 1541—3,359, v. 1551—3,331, v. 1561—3,330, v. 1571—2,901³⁾. Koko- + puoliverojen luku on vähennyt vielä suuremmassa määrässä; se oli v. 1541—2,036, v. 1551—1,822;

¹⁾ Frosterus, e. m. teos.

²⁾ Rantasalmen pitäjän neljänneskunnista katso etempänä.

³⁾ Tähän on otettu myöskin verosta vapautetut Visulahden ja Pellosniemen sekä n. k. „torpparit“ Rantasalmen nimismieskunnasta. Syyt siihen selviävät etempänä.

v. 1551—1,704, v. 1571—1,566. Vasta tulemme näkemään, että syynä tähän vähentymiseen on pääasillisesti ollut pois-muutto.

Mutta tästä jo selviää, että se edistyminen näitten seutujen asutussuhteissa, joka kartasta voi tulla näkyviin, on jo tapahtunut ennen v. 1541, ja että seudut mainittuna vuonna ovat olleet vieläkin tiheämmin asuttuja, kun v. 1571.

Ensimmäinen silmään pistävä asia kartalla on se, että Mikkelin—Kristiinan ympäristöllä ja Juvan—Rantasalmen tienoilla ovat nuo kymmeneskunnat paljoa pienemmät, kun muualla. Kun tämän vuoksi katsahdamme Liitteessä III olevia numeroita, niin huomaamme pian, että nämä kaksi seutua Uuden ajan alussa olivat tiheimmin asuttuja koko läänissä, eli kaksi sivistyksen keskustaa, sillä koko- + puoliverojen ja siis asukkaitten luku eri kymmeneskunnissa ei ole vaihdellut kovin paljo. Vertaa esim. Pellosniemen nimismieskunnassa Kyyhkylänniemen (II, 5) kymmeneskunnan aluetta Suojärven (I, 6) piiriin, joissa kummassakin oli 15 verotalollista, eli Visulahden nimismieskunnassa esim. III 1:n ja 2:n pintaalaa, joista 1:ssä oli 19 verotalollista, 2:ssa 22. Sama ilmiö on edessämme, kun katselemme Rantasalmen seutuja. Parkumäen ja Heinäveden kymmeneskunnissa (I, 1 ja 6) on melkein yhtä monta talollista, vaikka edellisen pintaala ei ole täysin kuudetta osaa jälkimäisen alasta.

Vielä hämmästyttävämpiä huomaamme luodessamme silmäyksen pohjoseen, missä esim. Nerkonjärven (II, 6) kymmeneskunnan aluetta hallitsee 31 talollista, vaikka sille mahdusi kaikki Penosniemen 24 kymmeneskuntaa 461 talollisensa kanssa.

Katselkaammepa vielä karttaa!

Kirkkopitäjien muoto on omituinen ja varsin kuvaava asutuksen levenemiselle. Pitäjät ovat näet pitkän soikeita ja

ulottuvat etelästä pohjoseen pitkin vesistöjä. Sama ilmiö meitä kohtaa, jos tarkkaamme neljänneskuntien muotoa ja ulottumista itsekkussakin nimismieskunnassa. Esim. Visulahdessa alkavat I, II ja IV kukin Mikkelin tienojen tiheään asutusta keskustasta ja ulkonevat pitkänsoikeina harvempaan asuttuja seutuja kohti pohjoseen ja luoteeseen päin. Samaten Juvalla I ja II sekä Rantasalmella I, II ja IV neljänneskunta. Tämän teoksen toisessa luvussa tulemme näkemään, miten veronkantoa varten — jota varten nämä piirikunnat olivat muodostuneetkin — oli alkujaan ollut käytännöllisessä suhteessa tärkeätä, että saatiin yhteen piiriin heimolaisia. Että sitä tarkotusta oli pidetty silmällä jakaessa alueita, käypi selville siitä, että näemme joka neljänneskunnassa esiintyvän samoja sukunimiä sen eri kymmeneskunnissa, ja että noita nimiä ei tapaa saman nimismieskunnan muissa osissa, useita ei edes koko läänissä. Seuraavassa tahdon tuoda esille muutamia esimerkkiä. Ne nimet ovat harvennettuja, joita ei tapaa muissa neljänneskunnissa samaa nimismieskuntaa. Jos esim. otamme Visulahden I:sen neljänneskunnan, niin näemme, että suvut *Marttinen* ja *Manninen* ovat tavallisia 1, 2, 3 kymmeneskunnassa, *Kekkonen* 1, 3, 4, 5 kymmeneskunnassa, *Laitiainen*, *Heinonen*, 1, 2, *Kauppinen*, *Hokkanen*, *Ikonen*, *Papainen*, 1, 3, *Remonen* 2, 4, 5, *Liukkonen* 4, 5, 6, *Ahikainen* 4, 6 y. m.

Ne kaksi kansan suusta kuultua sukutraditsioonია, jotka olen saanut käsiini, kertovat asutuksen kulusta aivan samaa, kun nuo arkistotutkimuksieni kautta saadut päätelmät. *Pieksämäellä* kerrotaan Pynnölän, Hyrylän ja Nojolan talojen olevan vanhimpia. Ensimmäiset asukkaat olivat tulleet tänne Suursavosta ja asettuneet nykyisen kirkon tienoille. Siitä oli muutamia sitten lähtenyt tekemään taloja Vuonsalolle ja Pynnölään Puulaveden pohjoisrannalla. Täältä lähti sittemmin

viisi taloutta Rautalammin pitäjään, jossa he perustivat Pynnönmäen kylän. — *Hirvensalmen* Tuukkalan kylään ovat asukkaat tulleet Mikkelin Tuukkalasta ¹⁾.

Jos otamme Rantasalmella Putkisalmen (I) neljänneskunnan sukunimet tarkastettaviksi, niin näemme, että esim. suku *Tiilikainen* löytyy 5, 3, 6 kymmeneskunnassa, *Asikainen* 5, 3, 4, *Varonen*, 5, 6, Luostarinen 2, 4, *Issakainen* 3, 4 j. n. e. Täällä Rantasalmen nimismieskunnassa on se vielä huomioon otettava, että muilla neljänneskunnilla, jokaisella paitsi III:lla, on aluetta kummallakin puolen tuota laajaa Haukivettä. Arvatenkin on täälläkin asutus tapahtunut siten, että Rantasalmen nykyisen kirkon puolella olevat asukkaat ovat ensiksi viljelleet nykyisiä Heinäveden ja Kangasniemen seutuja takamainaan ja kalastuspaikkoinaan ja että he sittemmin, kun „koti on alkanut käydä ahtaaksi“, ovat lähettäneet „poikiaan ja vävyjään“ — niin kun eräässä asiakirjassa mainitaan asutuksen käyneen — entisille takamaille vakinaisiksi asukkaiksi. Vesi ei siis ole ollut erottajana, vaan päinvastoin.

Tätä viimeksi mainittua voi myös sanoa Kerimäen (Sääminki III) neljänneskunnan 4, 5, 6:sta kymmeneskunnasta. Kerimäen neljänneskunnassa tapaamme sukunimen *Jaatinen* 1, 2, 3, 6 kymmeneskunnassa, *Paakkinen* 1, 2, 4 *Naukkari-*
nen 1, 3, *Silventoinen* ja *Jyrkkinen* 2, 4, 6, *Simonen* 2, 3, *Räisänen* 2, 4, *Lötjönen* 2, 6, *Toivonen* 2, 3, 6. Näistä päättäen on toinen kymmeneskunta ollut asutuksen pesäpaikka ja lähettänyt uutisasukkaita neljänneskunnan muihin osiin. Tässä neljänneskunnassa muuten ovat nimet Naukkarinen, Silventoinen, Jyrkkinen, Lötjönen, Hiljakainen, Tuniainen, Vanninen semmosia, joita ei löydä läänin muista osista.

Juvalla III:nessa neljänneskunnassa näemme sukunimen

¹⁾ Julius Paasosen e. m. kirjotus.

Kuosmanen 1, 2, 3, 5 kymmeneskunnassa, *Rastonen* 1, 2, Härkönen 1, 4, 5, 6, *Narinen* 2, 4, 6, Marttinen 3, 4, 6, *Lehikoinen* 3, 4, Halonen 4, 5. Näyttää siis siltä, kun tuo järven ympärillä oleva 4 kymmeneskunta olisi ollut vanhin asumapaikka tässä neljänneskunnassa, koska niin monessa muussa on samoja nimiä, kun tässä.

Kun Pello Niemellä otamme esim. I neljänneskunnan tarkastettavaksemme, niin näemme siellä nimen *Toivonen* 1, 2, 3, Rahikainen 1, 5, *Soikkanen* 2, 4, *Kääriäinen* ja *Tornioinen* 2, 4, 6, Marttinen 2, 3, 5, *Messoinen* 2, 3, 4, Lapveteläinen 2, 4, 5, Pekkoinen 3, 4, 5, Hyryläinen 4, 5, Minkkinen 5, 6.

Tässä sopinee ehkä mainita se poikkeus, jonka Norolan (III) neljänneskunnan ensimmäinen kymmeneskunta Visulahdessa tekee, kun se näet on aivan kaukana erillään muista samaan piiriin kuuluvista kymmeneskunnista. Sitä ei voine muuten selittää, kun että Kutemajärvi on ollut aikonaan Norolaisten takamaana, jonne he sitten, „kun aika oli täytetty“, toimittivat vakinaisen asutuksen. Siihen viittaavat yhteiset nimet, semmoset kun Pällinen, Remonen, Ikonen, Tarvonen y. m.

Millon tämä asutus näistä keskuksista on levinnyt ulomaksi, on vaikea sanoa. Yhden viittauksen vastaukseksi antaa seuraava ilmiö. Katsokaammepa Liitettä II, F. Siitä huomaamme, että tuossa äsken asutetussa Tavinsalmen pitäjässä puoliverojen luku ensi verotuksessa (v. 1548) oli tavattoman suuri kokoverojen lukuun nähden, mutta että tämä suhde kokonaan muuttuu 23 vuoden kuluessa. Kokoverojen luku näet kasvaa 102:sta 162:een, puoliverojen luku vähenee 115:sta 8:aan. Jos siis koko läänissä alussa 1540-lukua on käytetty samaa periaatetta, joka täten käypi näkyviin Tavinsalmen suhteen sen ensi verotusvuosina, että nim. taloille ensiksi on pantu puoliveroa, joka jonkun ajan kuluttua korotetaan, niin voimme siitä päättää,

että vähää ennen v. 1541 olisi uudisasutus ollut hyvinkin vilkasta juuri niissä osissa lääniä, joita edellisessä olemme opineet pitämään myöhemmin asuttuina, ja että siis asutus tänne on tapahtunut juuri Uuden ajan alussa. Koko läänissä on 1541—1571 puoliverojen luku vähennyt 798—595—280—85 (Liite II G) ja kokoverojen sen mukaan noussut. Jos otamme tämän asian vähän tarkemman tarkastuksen alaseksi, ja ensiksikin katsomme esim. Rantasalmen nimismieskuntaa (Liite II E), niin näemme että v. 1541 koko veroa maksavia oli 249, puoliveroa 242, eli melkein yhtä paljo kumpiakin, jota vastoin v. 1571 edellisiä 303, toisia ainoas-19. Kun nyt katselemme eri neljänneskuntia, niin astuu suuri erotus esiin Rantasalmen ja Tuusmäen neljänneskuntien välillä. Edellisessä oli v. 1541 49 kokoveroa ja 81 puoliveroa, jälkimmäisessä 77 kokoveroa ja ainoastaan 32 puoliveroa. Rantasalmessa puoliverojen luku 30:ssä vuodessa vähenee 4:ään, Tuusmäessä 6:teen. Tämän kautta vakaantuu meissä se ajatus, joka meillä jo edellisestä on ollut, että nim. Tuusmäen seudulla oli jo vanhastaan tiheä asutus, jota vastoin se Rantasalmen neljänneskunnassa, samaten kun nimismieskunnan muissakin osissa, on Uuden ajan alussa kasvanut vilkkaasti.

Pellosniemen ja Visulahden nimismieskunnissa on puoliverojen luvun suhde kokoverojen lukuun v. 1541 edelliseen verraten pieni, mutta kumminkin näkyä niitä silloin vielä olleen jokseenkin paljo.

Tätä vastoin on Juvan nimismieskunnan Joroisten ja Vesikansan neljänneskunnissa tämän mukaan uutisasutus ollut v. 1541 paikoilla hyvinkin vilkas, mutta Koikkalan neljänneskunnassa aivan pieni; — siinähan jo edellisessä päätimme asutuksen vanhaksi.

Säämingin nimismieskunnan Puumalan neljänneskunnassa on 1541 hyvin vähän puoliveroja, muissa sitä vastoin jokseen-

kin paljon. Esim. IV:ssä neljännekunnassa on v. 1541 62 kokonaisia ja 43 puoliveroa, mutta tämä suhde vähitellen muuttuu, niin että v. 1571 kokoveroja on 83 ja puoliveroja ainoastaan 4. Tämän neljännekunnan asutuksen suhteen on asiakirjoistakin todistusta. Neljännekunnan pohjoisosassa, eli Säämingin kirkon läheisyydessä, on arvatenkin vanha asutus, mutta sen eteläosaan, eli Saukonsaarelle, Peltosaarelle, Pienelle saarelle, Vehasaarelle, y. m. on eräästä Novgorodin suuriruhtinaan Wasilij Iwanowitsch'in kirjeestä päättäen tullut uutisasukkaita vasta Uuden ajan alussa. Hän valitti v. 1526, että Ruotsin valtakunnan miehet juuri siihen aikaan ovat anastaneet nämä saaret, vaikka ne kuuluvat Käkisalmen lääniin¹⁾.

Mutta tähän aikaan, eli Uuden ajan alussa, alkoivat nämä Savonlinnan läänin asutut seudut käydä ahtaiksi, savolaisille piti näet olla paljon maata, he kun vielä elivät suureksi osaksi metsästä: kaskenpoltosta, kalastuksesta ja metsästyksestä. Tämän vuoksi he eivät sopineet asumaan tiheissä kylissä, niin kun heidän molemmat naapurinsa hämäläiset ja Venäjän karjalaiset ja tästä selviää se suuremmoinen valloustyö, minkä Savolaiset 15-sataluvun kuluessa suorittivat. He ottivat haltuunsa suuria metsäalueita, vaikka he eivät olleet suurilukusia.

On luultu, että tämä uutisasuttamisen into on ollut kuningas Kustaa I:sen ja hänen voutinsa Kustaa Fincken yksinomaista ansiota, siten että savolaiset ainoastaan heidän houkutuksesta ja tyrkytyksestään olisivat lähteneet erämaihin. Mutta miksi eivät nämä kuninkaan houkutukset saaneet hämäläisiä liikkeelle edes heidän omille takamailleenkaan, vielä vähemmän etemmäksi? Syy on juuri etsittävä siitä, että hämäläiset olivat tottuneet asumaan kylissä ja saamaan leipänsä kotinur-

¹⁾ Arv. Handl. VIII, 15.

kissa olevista pelloistaan, jota vastoin savolaisten elämäntapoihin erämaan elämä paremmin soveltui. Tätä savolaisten omaa halua uutisasutuksen levittämiseen todistaa se seikka, että heitä oli jo v. 1531, s. o. ensimmäisinä vuosina, joilta meillä on tietoja, Oulun järven tienoilla verotettuna. Tämän vuoden tilikirjoissa mainitaan, että savolaisilta (Saffuobönder), jotka asuvat Limingan pitäjän erämaissa, otetaan vuotuisesti veroa 1 kippunta haukia¹⁾. Hiukan myöhemmiltä ajoilta näemme, että Limingan erämaina²⁾ pidettiin Oulunjärven seutuja. Näemme tästä, että savolaiset olivat innokkaita erämaiden vallottajia jo ennen, kun kukaan muu oli heitä siihen tyrkittänyt.

Se on siis kuningas Kustaa I:sen ja Kustaa Fincken ansiota, että he oivalsivat tämän savolaisten asutus-innostuksen suuren tärkeyden ja rupesivat sitä yllyttämään ja järjestäen ohjaamaan.

Pohjois-Savoa (eli sitä osaa läänistä, jota sittemmin kutsuttiin Tavinsalmen pitäjäksi) olivat Etelä-Savon asukkaat tottuneet viljelemään yhteisenä takamaana ja sieltä kaikki viisi nimismieskuntaa hankkineet enimmäen elatuksensa. „Mutta sitten tapahtui, että meitä alkoi kasvaa kovin monta yhdelle talolle, niin että emme voineet siinä elää. Sen vuoksime erosimme toisistamme ja rakensimme taloja takamaillemme“.

¹⁾ V. A. Vol. 4529, 7.

²⁾ Katso kirjatustani: „Mitä vanhat asiakirjat kertovat Oulunjärven pitäjästä“ (Valvoja 1887, 8—9). Tuo ylempänä mainitsemani uusi tieto arkistosta selittää seuraavan seikan: Kansalta olin kuullut, että Venetheiton ja Nimisjärven kylää (Oulunjärven luoteisella rannalla ja siis lähinnä Liminkaa) pidettiin vanhimpina asuttuina seutuina, mutta arkistosta olin saanut sen tiedon, että kun Savolaiset v. 1552 tulivat tänne, niin he asettuivat järven pohjaiselle, koilliselle ja etelärannoille. Tästäkin näemme kuinka kansan taruissa useinkin on paljo luotettavaa.

Näin kertovat uutisasukkaat itse v. 1545 ja kutsuvat sitä osaa lääninä, johon he täten olivat asettuneet „uudeksi“, eli nimismieskunnan viidenneksi neljänneskunnaksi¹⁾. Että tämä on kuulunut Rantasalmen nimismieskuntaan, arvelee jo Koskinenkin²⁾, ja se käypi aivan varmaksi, kun näemme v. 1571 kartalta, että Tavinsalmen nimismieskunnan I neljänneskunta on muuhun pitäjän alueesen verrattuna jo tiheään asuttua. Sitä paitse todistaa sitä se kirje, jonka Fincke v. 1547 kirjottaa kuninkaalleen³⁾. Siinä hän ehdottaa, että tehtäisiin uusi nimismieskunta ja sen alueeksi määrättäisiin se erämaa, jossa vasta asettuneet talonpojat asuvat, mutta sen lisäksi otettaisiin siihen vähän muilta nimismiehiltä aluetta, niin että Tavinsalmella nimismies voisi elää. Tähän esitykseen on kuningas suostunutkin⁴⁾, ja v. 1548 verotettiin Tavinsalmen nimismieskuntaa ensi kerran.

Olemme tässä siis nähneet, miten savolaisten omat erämaat saivat vakinaisen asutuksensa 1540-luvulla. Mistä tämä asutus on tullut, siihen osaksi vastaavat äsken siteeraamani rantasalmelaisten omat lauseet. Toiseksi löydämme tähän kysymykseen vastauksen Liitteestä I, jossa pian huomaamme, että Tavinsalmen nimismieskunnan sukunimet ovat suureksi osaksi samoja, kun Rantasalmen ja Juvan. Niitä en tarvinne tässä erikseen mainita, sillä lukia voi ne kyllä löytää itsekkin. Mutta vieläkin tarkempaan voipi tätä ulossiirtoa määrätä Liitteen II avulla, kun näet katselemme missä osissa lääninä tilallisten, eli savujen luku on vähennyt, missä enennyt. Koko- ja puoliverojen lukuun ei tässä voi niinkään luottaa, sillä yhdellä verolla oli 1—7 asukasta eli savua. Näistä saman talon

¹⁾ Arv. Handl. VI, 310—312.

²⁾ Nuijasota, s. 32.

³⁾ Arv. Handl. II, 265.

⁴⁾ Arv. Handl. II 270.

useista asukkaista juuri nuo siirtolaiset eli uutisviljeliät lähtivät. Katselkaamme siis noita numeroita Liitteessä II.

Näemme heti, että edistyminen yleensä koko läänissä on ollut melkosen suuri tuolla vuosikymmenellä 1541—1551. Verojen luku, arviopuntaalojen ja varsinkin talollisten luku on enennyt. Mutta kun katselemme eri nimismieskuntia, niin näemme, että tämä eneneminen on ollut runsain Säämingissä, sen jälkeen Visulahdessa ja Pellosniemellä. Sitä vastoin on Juvalla savujen luku vähennyt melkosesti ja Rantasalmella vieläkin suuremmassa määrässä. Tästä siis voimme jo päätää, että ei ainakaan yleisesti ole muutettu Tavinsalmelle noista kolmesta ensiksi mainituista nimismieskunnista, joka muutto sitä vastoin Rantasalmelta on ollut hyvin suuri.

Kun tarkastamme lähemmin Juvan nimismieskunnan eri neljänneskuntien talollisten lukuja vv. 1541 ja 1551, niin näemme seuraavat muutokset tapahtuneiksi:

Joroinen — 21.

Vesikansa — 29.

Koikkala + 8.

Juva + 21.

Suurin vähentyminen on siis niissä osissa Juvaa, jotka ovat lähinnä Tavinsalmea.

Rantasalmen neljänneskunnista taas saamme seuraavat luvut samasta asiasta.

Putkisalmi — 33.

Rantasalmi — 47.

Tuusmäki — 23.

Keriharju — 20.

Tästä näemme, että siirto Rantasalmelta on mahtanut olla aivan yleinen. Mutta tässä tulee meidän muistaa äsken mainittu lause Rantasalmen 5:nestä neljänneskunnasta. Tämä vähennys ei siis ole ainoastaan tullut siitä, että Rantasalmesta

on *muuttanut* asukkaita, vaan suureksi osaksi myös siitä, että tästä, nimismieskunnasta on *lohkaistu* osa pois.

Näitä numeroita katsellessamme meidän ei saa pitää niitä suinkaan absoluuttisina, eli laskea näitten nojalla, että esim. Juvalta on todellakin muuttanut 50 savua. Ne ainoastaan viittaavat meille, mistä poismuutto on ollut suurempi ja yleisempi. Tähän tulee vielä lisäksi samoista osista se luonnollinen lisääntyminen, mikä niissä, niin kun läänin muissakin osissa, olisi muuten tapahtunut. Ja toiseksi on aivan luonnollista, että erämaille on tullut muualtakin asukkaita, kun juuri näistä osista, joissa asukasluku on vähennyt. Niin on esim. hyvin luultavaa, että Juvan nimismieskunnan Koikkalan neljänneskunnasta on muuttanut melkoinen määrä, koska siinä näkyy lisääntyminen olleen verrattain pieni.

Näistä siirtokuntain tuloista Tavinsalmeen kertoo kansa itse seuraavaa. *Kuopion* pitäjään on Ihalaisten suku tullut Ihalan saarelta Saimaasta. *Karttulaan* on ensimmäinen asukas Kolomainen 7 poikansa ja vävynsä kanssa tullut Punnonmäen kylään Juvalta. *Maaningan* pitäjän Kurolanlahden kylään on ensimmäinen asukas, Kuronen, tullut Säämingistä. Käärme-
lahden kylässä on vanhin talo Haatala, johon Haataset ovat tulleet „Savonlinnan takaa“, ja Aatolan talo, johon edellisten lanko oli asettunut ¹⁾).

Kiuruvedellä on vanhimpia sukuja Remeksen suku, joka on tullut Rantasalmelta ²⁾. Hyvösen suku on tullut Sulkavalta. Tikkasten esiisä on Leppävirroilta. Iisalmella ovat Huttunen ja Moilanen vanhimpia ³⁾, ja ne suvut tapaa näiltä seuduin jo 1571 v:n verokirjoissa.

¹⁾ Nämä harvalukuiset tiedot ovat H. E. Wegeliuksen kirjatuksesta: „Muinaisjäännöksiä Kuopion kihlakunnasta“, painettu Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirjassa.

²⁾ Vertaa Liite I, siv. XV, palsta 2, rivi 6.

³⁾ Alli Nissisen edellisessä mainittu teos.

Mutta katsokaammepa vielä, mitä nuo äsken siteeraamani Savonlinnan läänin asukkaat valittavat Tavinsalmen asuttamisen johdosta. He sanovat, että kun heiltä on viety takamaat (Tavinsalmen pitäjässä), niin ovat he köyhtyneet, ja eivät nyt tiedä, miten tulla toimeen vaimoineen ja lapsineen ¹⁾. Näemme tästä, että heille ovat olot käyneet ahtaiksi, elatuksen hankkiminen kotiseuduilla vaikeaksi. Sen vuoksi ovat he sitten 1550-luvulla niin herkkiä noudattamaan kuninkaan ja Fincken yllytyksiä muuttamaan Oulunjärven tienoille ja Pohjois-Hämeen.

Ensiksi olivat Oulunjärven tienoot kuninkaan huolen alaisina. Korsholman linnan voudin piti hankkia Pohjanmaalta asukkaita sinne ²⁾, mutta kun täältä asukkaat eivät olleet oikein mieluisia lähtemään, niin houkuteltiin savolaisia, ja saatiinkin. Eräässä kirjeessään näitten erämaitten asuttamisesta, vuodelta 1550 ³⁾, lausuu kuningas: „— — Ja koska me olemme kuulleet, että se erämaa on mahtava ja suuri metsä ja että siellä kyllä on varaa tehdä hyviä tiloja joissa ihmiset voivat asua. Meille on myöskin kerrottu, kuten me myös joka päivä huomaamme niistä maanomistusta koskevista valituksista, joita meidän käsiteltäväksemme tulee, että ihmiset eivät sovi hyvin niille tiloille, joita he nyt omistavat, sentähden on meidän tahtomme ja käskymme, että te pidätte neuvoa, että joku osa rahvasta ryhtyisi raatamaan ja rakentamaan mainitulla erämaalla, erittäinkin että joku osa lähtisi liikkeelle ja tekisi asuntonsa kaikille sivuille pitkin Venäjän rajaa, jotta tämä joukko vastustaisi venäläisiä siellä, missä ne koettavat tehdä väkivaltaa valtakunnan alueella; ja meidän maallemme siten enennykseksi ja parannukseksi tulisi j. n. e.

¹⁾ Arv. Handl. VI, 310.

²⁾ Arv. Handl. VII, 304.

³⁾ Arv. Handl. VII, 312.

Sitä te kaikki ja kumminkin erittäin siellä, missä olette käskynhaltioina tarkimmasti noudattakaa“. Tästä kirjeestä, joka lähetettiin Suomen molemmille laamanneille, kaikille linnojen voudeille ja muille käskynhaltioille, näemme, kuinka erämaitten asuttaminen oli Kustaa Vaasan mielestä tärkeä. Ja jo edellisessä olen maininnut, että eivät kutkaan Suomen asukkaat ole auttaneet häntä tässä tuumassa niin, kun savolaiset, ei kukaan käskynhaltia niin, kun Savonlinnan läänin vouti, Kustaa Fincke.

Jo kahden vuoden kuluttua voi Fincke kirjottaa kuninkaalleen, että 140 savolaista oli perheineen lähtenyt uusia asuinpaikkoja hakemaan itselleen Oulunjärven ympärille ja heitä on uusia siirtokuntia seurannut pitkin vuosisataa ¹⁾).

Seurasi sitten Pohjois-Hämeen asuttaminen.

Kun Fincke kehottaa lääninsä asukkaita siirtymään Hämeen takamaille asumaan, niin nämä, ikävystyneinä ahtaisiin kalavesiinsä ja jo moneen kertaan poltettuihin kaskimaihinsa, mielellään ²⁾ lupaavat lähteä sinne ottamaan haltuunsa noita suuria metsiä, joista he jo vuosisatoja olivat riidelleet hämäläisten kanssa, ja ensimmäiset heistä ovat nähtävästi v. 1551 muuttaneet. Täällä nämä saivat ensin — samoin kun heidän veljensä Oulunjärven tienoilla — kokea monta kovaa hämäläisiltä, jotka luonnollisesti karsain silmin katselivat, miten heidän esiisiltään perityt takamaansa vähitellen anasteltiin; mutta uusia siirtolaisia tuli joka vuosi ja hämäläisten täytyi väistyä askel askeleelta.

Jos nyt tahdomme, samaten kun äsken, saada vastausta siihen kysymykseen, mitkä osat lääniä ovat tällä vuosikymmenellä lähettäneet uutisasukkaita, niin on mielestäni ollut

¹⁾ Tästä Oulunjärven seutujen asuttamisesta viittaa e. m. kirjoitukseeni Valvojassa 1887.

²⁾ Arv. Handl. II, 313 seur.

parempi ottaa selvä siitä, montako savua eri piireissä löytyi v. 1554 (1556)¹⁾, kun v. 1561, sillä vuosien 1551—1554 (1556) välillä on nähtävästi suurin osa siirtolaisista muuttanut ja sen vuoksi on parempi verrata vuoteen 1554 (1556) kun 1561, johon saakka savujen luku jo on ennättänyt kasvaa ja tassaantua, niin että sinä vuonna erotus v. 1551 lukuihin nähden ei ole niin tuntuva, kun v. 1554 (1556), jona „verenvuodatus“ vielä oli aivan veres.

Ja tämä „verenvuodatus“, eli talollisten luvun väheneminen v. 1551—1554 (6) ei ole ollutkaan aivan vähänen, vaikka se jo vuoteen 1561 jälleen on rivakasti kasvanut. Koko läänissä se näet oli 1551 — 3,359, v. 1554 (6) — 3,121 ja v. 1561 — 3,686. Näistä kolmesta luvusta voimme jo arvata, miten suuri tuo poismuutto läänistä on ollut. Eri nimismieskuntia tarkastellessamme huomaamme, että savuluvut ovat muuttuneet seuraavalla tavalla:

Visulahti	—	40	(—	6 %	koko luvusta v. 1551).
Pellosniemi	—	106	(—	14 %	„ „ „ „)
Juva	+	29	(+	5 %	„ „ „ „)
Sääminki	—	60	(—	8 %	„ „ „ „)
Rantasalmi	—	73	(—	13 %	„ „ „ „)
Tavinsalmi	+	12	(+	4 %	„ „ „ „)

Näemme, että Pellosniemi on tällä kertaa uhrannut enin ja sen jälkeen Rantasalmi taasen lähettänyt jokseenkin paljon uutisviljeliöitä. Sitä vastoin ovat juvalaiset tällä kertaa pysyneet kotipuolellaan ja samaten ovat Tavinsalmenkin vasta tulleet asukkaat tyytyneet uusiin kotiseutuihinsa.

Visulahden nimismieskunnassa on Vuolingon ja Paukkulan neljänneskunnista, jotka ulottuvat Hämeen rajalle, talol-

¹⁾ Tämä vuosiluku 1556 sulkumerkkien väliin on tullut siitä, että Pellosniemen ja Visulahden maakirjat v. 1554 ja 1555 ovat kateessa, jonka vuoksi olen ottanut vastaavat numerot v. 1556.

listen luku yhteensä vähennyt 35:llä, eli, toisin sanoen, melkein koko vähennys on tapahtunut näissä osissa nimismieskuntaa.

Samaten on Pellozniemen nimismieskunnassa vähennys ollut suurin (38), Hallilan neljännekunnassa (I), joka on Hämeen rajalla, pienin Kiialassa (II).

Juvan nimismieskunnassa on Koikkalassa ja Juvalla talolisten luku enennyt suuressa määrässä, ja vähennys tapahtunut Vesikansan (II) ja Joroisten (I) neljännekunnissa, jotka niinkään ulottuvat Hämettä kohti; mutta vähennys, kaikkiaan 12 talollista, ei ole näillä seuduin hetikään niin suuri, kun Visulahden ja Pellozniemen nimismieskunnissa.

Säämingillä ovat varsinkin Idänlahden (IV) ja Säämingin (II) neljännekuntain asukkaat olleet halukkaita vaihtamaan kivikkoja saaristojaan erämaitten avariin kalavesiin ja aarniometsiin.

Rantasalmella on poismuutto ollut jokseenkin tasasta koko nimismieskunnasta.

Se seikka, että savuluku Tavinsalmen nimismieskunnan pohjoisemmassa neljännekunnassa ei ole enennyt kun yhdellä, viittaa siihen, että etelämpää tulevat siirtokunnat ovat mennessään houkutelleet täältäkin muutamia seuraansa.

Mitä nimet puhuvat tästä asiasta?

Tätä teostani varten olen saanut ylioppilas K. J. Jalkaselta käytettäväkseni hänen tutkimuksensa: „Hämeenmaan pohjoisten erämaiden asutus ja olot vv. 1550—1571“. Tässä tutkimuksessa on m. m. liitteenä kaikki hänen tapaamansa suomalaiset sukunimet Pohjois-Hämeen verokirjoissa v. 1571. Näitä nimiä vertaamalla Liitteeseni I olen saanut selville, että mainittuna vuonna n. k. Rautalammin nimismieskunnan 115:sta sukunimestä oli kaikkiaan 68 samanlaista, kun Savonlinnan läänissä. Näistä 14 ovat semmosia, joita ainoastaan löytää Säämingin ja Rantasalmen kunnista, 16 ainoastaan Visulahden ja Pellozniemen

kunnista, loput ovat yhteisiä, eli yleisiä. Näistä päättäen on siis Säämingistä ja Rantasalmeltakin lähtenyt uutisasukkaita Pohjois-Hämeen melkosen paljo, arvatenkin kulkien samoja teitä, kun Pähkinäsaaren rauhanteon raja aikonaan.

Oulunjärven pitäjän tilikirjoja tutkimalla olen tullut siihen päätökseen, että melkein viides osa nimistä ovat semmoisia, joita v. 1571 tapaa ainoastaan Länsi-Savossa, eli Visulahdella ja Pellosniemellä, toiset, eli suurin osa, viittaavat Rantasalmea ja Sääminkiä alkukodikseen, samaten kun useampien Oulunjärven tienoilla asuvien sukujen traditsioonitkin.

Numerot ja nimet ovat siis kumpasetkin näyttäneet meille, että 1550-luvulla tapahtuva poismuutto Savonlinnan läänistä on ollut jokseenkin yleinen ja suuri, ja että kaikista osista lääniiä on lähtenyt uutisasukkaita sekä Hämeen päin, että Oulunjärven tienoille.

Mutta tämä poismuutto ei ole lakannut vielä v. 1554. Päin vastoin tietää Jalkanen tutkimuksissaan, että suurempia siirtokuntia on tullut koko 1550-luvulla ja minä olen 1571 vuoden hopeaverokirjasta saanut selville, että Visulahden ja Pellosniemen nimismieskunnista on sinä vuonna poismuuttaneiksi merkittyä 21 Hämeen ja ainakin 10 Pohjanmaalle („Kainus“ tahi „Norrbotten“).

Siitä päättäen, että savuluku Oulunjärven pitäjässä v. 1563—1578 nousi 166—280, vaikka n. k. vihovenäläiset, eli Venäjän karjalaiset tälläkin välin olivat hävittäneet ja ryöstäneet heidän alueellaan monta kertaa, on tännekin siirtynyt tällä ajalla melkonen joukko uutisasukkaita. Muuten ei voi selittää tuota pikasta kasvamista.

Näin voittamiensa uusia alueitaan ovat savolaiset myöhemmin levittäneet yhtä rivakasti. Pohjois-Hämeestä he kulivat sisäosiin Pohjanmaata Ängeslevälle, Laitasaarelle, Uutajärvelle, Pyhäjärvelle, Haapajärvelle, Reisjärvelle, Evijärvelle,

Lappajärvelle, Saarijärvelle, Alavuudelle, Normarkkuun, Mouhijärvelle ¹⁾. Sitä paitse ovat he Oulunjärven tienoilta ja Tavisalmelta siirtyneet Venäjän Karjalaan ²⁾; ja Pohjois-Hämeestä savolaisia on Kaarle IX:n aikoina muuttanut suuria parvia Ruotsin ja Norjan välisille metsille, josta he meidän aikoinamme näkyvät pyrkivän vieläkin lännemmäksi, Pohjois-Ameriikkaan ³⁾. Tähän tulee vielä lisäksi se, että valtakunnan raja v. 1595 muuttui paljoa idemmäksi, kun se v. 1571 oli, sillä Kaavi, Liperi, Nurmes ja Pielisjärvi olivat saaneet Savosta runsaasti asukkaita ⁴⁾, sekä että Savosta myöhempinä aikoina, 16 sataluvulla, kun suurien sotien tähden Etelä-Karjalasta asukkaat pakenivat sisemmäksi Venäjälle, lähti väkeä niitten autioksi jättämiä tulisijoja lämmittämään ⁴⁾.

„Ylipäätä voipi todenmukaan lausua, että missä osaa maatamme jylhiä korpia on löytynyt, siellä on Savolaisen kirves kaikunut“ ¹⁾.

Tämä suuremmoinen ja outoa hämmästyttävä valloitus on jo edellisessä saanut selityksensä siitä, että savolaiset eivät ensiksi ole asuneet tiheissä kylissä viljellen peltoa, vaan kaukana toisistaan olevilla yksinäisillä taloilla, joitten välillä he voivat kaskea polttaa, kalastaa ja metsästä.

Silmätkäämmepä vielä Liitettä II ja koettakaamme siitä saada tietää Savonlinnan läänin *asukaslukua* vv. 1541—1571.

Meillä on perustettu asukasluvun laskemiset niiltä ajoilta, joilta ei vielä ole kansanlaskutaulustoa, verotalojen lukumää-

¹⁾ Torsten Aminoff: „Savolaisten sija Suomen asutushistoriassa“, Koitar I, s. 110—124.

²⁾ Katso J. V. Juvelius: „Muistoja Pohjoisen Venäjän Karjalan muinaisuudesta“.

³⁾ Petrus Nordmann: „Finnarne i mellersta Sverige“.

⁴⁾ Tämän näkee Savonlinnan läänin tilikirjoista 16-sataluvulta. Katso esim. „Nyslotts läns qvittansbok“ vuodelta 1647.

rään, olettamalla, että joka talolla olisi ollut yksi talollinen eli talous. Tämä ei ole oikea perustus ainakaan Savonlinnan läänin suhteen, sillä Liitteestä II näemme heti, että yhdellä talolla on ollut monta „savua“ eli talollista. Kun laskemme kokoveroa ja puoliveroa maksavat talot yhteen, niin näemme, että Savonlinnan läänissä v. 1541 oli 3,359 talollista 2036 taloa kohti, v. 1551 3,621 talollista 2043 taloa kohti v. 1561 3,686 talollista 1,874 taloa kohti ja v. 1571 3,039 talollista 1,736 taloa kohti. Useammilla tosin oli ainoastaan 1 tahi 2 talollista, mutta löytyipä semmosiakin verotaloja, joille sopi 7:kin talollista.

Tämän on S. G. Elmgren aavistanutkin, laskiessaan Suomen väkilukua 1553 ja 1560¹⁾), mutta hän on korjannut asian sillä, että hän on aivan mielivaltaisesti muuttanut kaikki puoliveroiksi²⁾), s. o. kertonut kokoverojen summan 2:lla ja siihen laskenut puoliverojen summan. Se, joka tietää, mitä nuo „heleskatter“ ja „halfskatter“ merkitsevät, huomaa heti, että tuommonen menettely on mielivaltaa. Tämä ei ole kumminkaan estänyt häntä tällä tavoin sattumalta saamasta suunnilleen oikeat loppusummat. Syynä hänen menettelyynsä on ollut se, että vuoden 1553 ja 1560 maakirjoissa ei löydy yhteenlaskettuna savujen, eli talollisten lukuja. Tämmöistä yhteenlaskua ei ole muilta, kun v. 1541. Muitten vuosien savuluvut olen saanut itse yhteenlaskemalla ne maakirjoista. Savuluvusta olen saanut koko väkiluvun, kertomalla sen 7:llä, niin kun Hans Forssell³⁾ on tehnyt Ruotsin myöhemmin asutujen seutujen suhteen, ja hänen mukaansa meidän historiamme tutkiat koko Suomen suhteen.

¹⁾ Hist. Arkisto V, 22—31.

²⁾ Siv. 26—27.

³⁾ Anteckningar om Sverges jordbruksnäring i 16:de seklet, siv. 45.

Näitten kylläkin epämääräisten laskujen kautta on alla oleva taulu syntynyt, josta näemme suunnilleen, miten väkiluku Savonlinnan läänin eri osissa on vaihdellut vv. 1541, 1551, 1561, 1571:

	1541	1551	1561	1571
Visulahti	4,700	4,800	4,600	3,300
Pellosniemi	4,600	5,300	4,600	3,200
Juva	4,600	4,100	5,000	4,200
Sääminki	4,700	5,000	5,000	5,400
Rantasalmi	5,000	4,100	4,100	4,200
Tavinsalmi		2,100	2,500	2,600
Linnanväkeä y. m. . . .	400	400	700	700
Summa Savonlinnan lääni	24,000	25,800	26,500	23,600

Nämä numerot eivät tarvinne paljo selitystä, sillä edellisestä tiedämme syyt niitten vaihtelemiseen.

Se on silmään pistävä tosiasia, että v. 1541 nimismieskunnat olivat jotensakin yhtä suuria väkiluvultaan. Ainoastaan Rantasalmi tekee pienen poikkeuksen, sillä siellä oli edellä mainittu „uusi neljänneskunta“ syntynyt, joka sittemmin lohkastiin Tavinsalmen nimismiehen alle. Tätä yhtäläisyyttä nimismieskuntain väkiluvussa ei voine muuten selittää, kun että tämä kameraalinen jako Uuden ajan alussa oli vasta pantu toimeen, eli ainakin uudestaan järjestetty, sillä jo seuraavalla vuosikymmenellä näemme suuria eroavaisuuksia väkiluvussa ja eroavaisuudet kasvavat, kuta etemmäksi me seuraamme kehitystä.

Suurimman huomion herättää vuoden 1571 loppusumma, sillä sen mukaan on läänin väestö sitä edellisellä vuosikymmenellä vähentynyt melkein 3,000:lla. Kun lähemmin tarkastamme

tätä hämmästyttävää ilmiötä, niin näemme, että väkiluku on tällä ajalla tavallisuuden mukaan kasvanut Säämingissä, Rantasalmella ja Tavinsalmella ja että tuo suuri vähennys on tapahtunut etupäässä Suursavossa, eli Visulahdessa ja Pellosniemellä. Kummassakin näissä on asukasluku v. 1571 melkein 25 % pienempi kun v. 1561.

Mikä tähän on ollut syynä?

Ei missään mainita minkäänlaisia ruttoja näillä seuduin tähän aikaan käyneeksi ja sen vuoksi luulin ensiksi, että olin löytänyt uusia „lisätietoja Suomen sotahistoriaan“, eli että se sota, jota käytiin Juhana III:n hallituksen alkuvuosina venäläisiä vastaan, ja joka teki tuhoja näitten seutujen lähitienoilla Viipurin läänissä ¹⁾, olisi ulottanut hävitystyötään tännekin. Mutta en ole mistään löytänyt todistusta siihenkään arveluun.

Ainoa outo ilmiö tämän ajan asiakirjoissa on n. k. „autioluettelo“, joka vuosittain tulee esille ja aina yhä suurempana. Sen mukaan on Visulahden ja Pellosniemen nimismieskunnissa yhteensä ollut „autiona“, s. o. verosta vapautettuja:

	Kokov.	Puoliv.	Arviop. alaa	Verotalollisia.
v. 1568	5	3	47	?
„ 1569	19	3	147	28
„ 1570	29	7	228	43
„ 1571	58	17	470	78
„ 1574	51	69	548	81
„ 1576	50	74	629	136
„ 1585	125	166	1285	349
„ 1596	183	200	1872	430

¹⁾ Katso: Werner Tavaststjerna: „Lisätietoja Suomen sotahistoriaan“, siv. 37—40.

V. 1585 oli m. m. 8 kymmeneskuntaa ¹⁾ kokonaan „autiona“, v. 1596 16. Todellakin suuri vähennys kruunun tulossa noin pieneltä alueelta! Ja maakirjat eivät hiisku saanaakaan, josta voisi saada selvitystä tähän ilmiöön. Jos otamme ne luvut, jotka ilmaisevat jokaiselle veroa maksavalle talolliselle tulevan keskimääräisen arviopunnan-alojen luvun, niin saamme samasta alueesta seuraavat tiedot: .

V. 1541—3,3.

„ 1551—3,1.

„ 1561—3,4.

„ 1569—3,6.

„ 1571—4,8.

„ 1576—4,6.

„ 1585—9,2.

Vertaamaalla näitä edellisiin numeroihin näemme, että tuo keskimäärä rupeaa nousemaan suhteettomaksi (muihin läänin osiin verraten) juuri samaan aikaan, kun „autioitten“ lukukin. Tämän johdosta olen päättänyt, että se kirjoin, joka on Arvidsson'in „Handlingar'eissä“ VI, 377—381 päällekirjotuksella „Kuinka Savonlinnan läänin talonpojat petollisesti salaavat (hukkaavat) Kruunun laillisia veroja“, juuri puhuu näistä „autiotilojen“ enenemisestä. Kirjotuksella ei ole vuosilukua, mutta Arvidsson sanoo sen olevan 15-sataluvulta jälkeen Kustaa I:sen. Siinä aluksi näytetään useita esimerkkiä juuri siitä, miten verotalojen (oikeammin veroa maksavien koko- ja puoliverojen) luku on vähennyt, mutta samalla veroa maksavien arviopunnan-alojen summa noussut. Esim. siten, että kaksi kokoveroa, joilla kummallakin on ollut 5 arviopunnan-alaa, on lyöty yhdeksi, joka maksoi pääveroa 10:ltä

¹⁾ Nimittäin Pellosniemi, Juurisalmi, Ilmielähti, Suojärvi, Joniainen, Pieksämäki, Harjumaa ja Ikola.

arviopunnan-alalta, mutta toinen kokovero on siten hävinnyt pois. Eli siten, että kun yhdellä oli 8 arviopunnan-alaa ja toisella 6 (siis kaksi kokoveroa)¹⁾, niin edelliseltä muutettiin jälkimmäiselle 4, joten edellinen siis muuttui puoliveroksi, ja toinen pysyi kokoverona y. m. m. Samasta kirjotuksesta näemme, että „kovat ja sotaiset ajat“ olivat syynä tähän menettelyyn. Vähempivaraisten täytyi silloin jättää maansa „autioksi“, kun eivät jaksaneet maksaa verojaan, ja nämä maat ottivat varakkaat itselleen, lisäten ainoastaan „pääveroaan“, joka, niin kun seuraavassa tulemme näkemään, oli muihin verraten aivan pieni. Voidakseen tätä paremmin tehdä, ovat talolliset K:n M:tin luona panetelleet routeja ja saaneet ne viraltaan pois, niin että voudit ovat pysyneet viroissaan ainoastaan yhden, kaksi ja kolme vuotta kukin. Ja aina kun outo on tullut, ovat talonpojat koettaneet pettää häntä edellä kerrotulla tavalla.

Kaikesta tästä päättäen on siis syynä tuohon „autiotalojen“ luvun suureen kasvamiseen ollut se, että vähävaraset eivät ole jaksaneet maksaa verojaan, vaan luovuttaneet maansa varakkaammille. Tällä tosin en vielä ole selittänyt muuta kun „autiotilojen“ suuren enenemisen. Mutta arvatenkin lähti moni, joka näin oli luopunut maaltaan, pois läänistä, muualle hakemaan elatustaan. V:n 1571 hopeaverokirjat mainitsevat kaikkiaan 46 poismuuttanutta taloutta Visulahden ja Pellosniemen nimismieskunnista.

Muulla tavalla en voi selittää tuota väkiluvun vähenemistä.

Tämmösiin päätöksiin läänin väkiluvusta tulemme käyttämällä ainoastaan niitä tietoja, jotka saamme maakirjoista. Mutta tutkimalla muitakin saman ajan verokirjoja, saamme

¹⁾ Katso näistä asioista selvitystäni II:ssa luvussa.

selville, että väkiluku oikeastaan on ollut paljon suurempi, kun maakirjasta on voinut päätätä. Savonlinnan läänissä on näet löytynyt yksi kansanluokka, joka erään veroselityksen mukaan on kyllä sekin maata viljellyt, vaan on ollut niin köyhä, että ei ole jaksanut maksaa kruunulle mitään veroa ja sen vuoksi ei ole otettu maakirjoihin ¹⁾. Papille se sitä vastoin maksoi veroa ja n. k. papinveroluetteloista, jotka alkavat vuodesta 1556, saamme niitten luvun. Näitä kutsutaan kirvesmiehiksi. Näitten luvun eri neljännekunnissa v. 1571 näemme Liitteestä III. Mutta kun tässä liitteessä vertaamme papinveroluettelon muitakin numeroita maakirjan tietoihin, niin näemme, että papinveroluettelon numerot ylimalkaan ovat pienempiä, kun maakirjojen. Ja vieläkin suuremmaksi tulee erotus ainakin muutamissa osissa lääniä, jos vertaamme papinveroluetteloa hopeaverokirjaan, sillä tämä on tarkempi muita. Kun nyt tämän vertailun jälkeen rupeamme määääämään väkilukua läänin eri kunnissa v. 1571, niin saamme seuraavat luvut:

	Verotilallisia.	Kirvesmiehiä.	Summa talouksia.	Asukkaita.
Visulahti	467 ²⁾	+ 196 ²⁾	663	4,200
Pellosniemi	460 ²⁾	+ 235 ²⁾	695	4,400
Juva	598 ³⁾	+ 34 ⁴⁾	632	4,400
Sääminki	774 ³⁾	+ 27 ⁴⁾	801	5,600
Rantasalmi	597 ³⁾ ⁵⁾	+ 88 ⁴⁾	685	4,600
Tavinsalmi	375 ³⁾ ⁵⁾	+ 41 ⁴⁾	416	2,800
Summa	3,271	+ 621	3,892	26,000
Linnanväkeä y. m.				700
			Summa	26,700

¹⁾ Katso siv. 59 *kirvesmiehistä*.

²⁾ Hopeaverokirjan mukaan.

³⁾ Maakirjan mukaan.

⁴⁾ Papinverokirjan mukaan.

⁵⁾ Tähän olen laskenut n. k. „torpparien“ luvun myös.

Kirvesmiesten perheessä ei voi olettaa niin monta henkilöä, kun verotalollisten. Sen vuoksi olen kertonut kirvesmiesten luvut ainoastaan 5:llä, mutta verotalollisten 7:llä, niin kun ennenkin, ja siten saanut koko läänin asukasluvun 26,700:ksi ja siis 3,100 henkeä suuremmaksi, kun maakirjojen mukaan.

Arvatenkin on tämä viimeksi saatu summa lähempänä todellisuutta.

II. Maanomistus, verotus ja hallinto.

Edellisessä olemme pääpiirteissään seuranneet karjalais-ten siirtymistä entisille takamailleen Saimaan vesistöjä myöten. Katsokaammepa nyt, miten tuo yksityiskohdissaan on tapahtunut.

Erästä kirjeestä vuodelta 1552 käypi selville, miten tämä muutto tapahtui Oulunjärven tienoille. Ensiksi lähti ai-noastaan miesväkeä talonpaikkoja etsimään, hakkasivat sinne sopivia kaskimaita, kalastivat koko kesän ja panivat saaliinsa talteen tulevaa kesää varten. Talveksi he palasivat kotiinsa ja veivät vasta seuraavana keväänä jättien lähdettyä vaimonsa ja perheensä sekä tavaransa. Sillon he ensi aluksi polttivat ja kylvivät kaskensa ja rupesivat sitten suojuksia hankkimaan ja kalastamaan. Tämä „suunnitelma“ näyttää hyvin luonnol-liselta ja arvattavasti sen mukaan oli totuttu toimimaan jo vuosisatojen kuluessa.

Kansa kertoo Iisalmen puolelta ¹⁾, että nykyselle Vän-ninmäen seudulle tuli ensiksi eräs Huttunen monen poikansa kanssa ja „*kaarsi itselleen ja pojilleen maaksi*, niin suuren alueen“, että se nykyään käsittää Vänninmäen, Ryhälänmäen, Viitoan y. m. kylät, joita kaikkia vielä nytkin sanotaan yh-teisellä nimellä „Huttulan sukukunnaksi“. Samaten kerrotaan ²⁾

¹⁾ Alli Nissisen edellä mainittu kirjoitus.

²⁾ H. E. Wegeliuksen e. m. teos.

että Karttulaan tuli ensiksi eräs Kolomainen 7 poikansa ynnä vävynsä Karttusen kanssa, *otti koko paikkakunnan haltuunsa ja jakoi sen poikansa ja vävynsä kesken*. Etelä-Savosta ei ole kerätty tämmösiä tarinoita, mutta verokirjoista saamme viittauksia, jotka todistavat, että siellä aikoinaan oli tapahtunut samalla lailla. Säämingin nimismieskunnan Laamalan (I, 1) kymmeneskunnassa on 9:llä verotalollisella nimi Laamanen, Pihlajaniemellä (II, 5) 21:llä nimi Hirvonen. Juvan nimismieskunnan Kiiskilän (IV, 2) kymmeneskunnassa on 8:lla nimi Kiiskinen. Rantasalmen nimismieskunnan Asikkalan (I, 3) kymmeneskunnassa on 11:llä nimi Asikainen. Visulahden nimismieskunnan Leinolan (IV, 1) kymmeneskunnassa on 8:lla sukunimi Leinonen. Pellozniemen nimismieskunnassa näemme esim. Toivolan (I, 1) kymmeneskunnassa 29:llä nimenä Toivonen, Himalassa (III, 1) 15:llä nimi Himainen j. n. e.

Nämä tosiasiat antavat mielestäni meidän nähdä aivan hyvin, että Etelä-Savossa asutus on käynyt samalla tavoin, kun miten kansa kertoo sen tapahtuneen pohjosempana. Siten on esim. Laamalaan arvattavasti tullut joku Laamas-ukko poikineen ja ehkä vävyineen, ja antanut nimen seudulle ja taloilleen. Välistä on tämmönen suku antanut suurempia-kin paikkain nimiä. Esim. Kerimäellä näemme Keräsiä. Heistä sai ensin Kerimäen kymmeneskunta nimensä 15-sataluvulla, nykyään kutsutaan koko kirkkokuntaa sillä nimellä. Samaten tapaamme nykyisen Jäppilän kirkon tienoilla Uuden ajan alussa Jäppisiä, Anttolan kirkon seuduilla Anttosia, j. n. e.

Näitä naapurina asuvia heimolaisia ovat vieraat kutsuneet yhteisellä nimellä *kansa*. Siitä ovat kymmeneskuntain nimet Järvikansa (Pellozniemi IV, 5 ja Juva I, 3) ja Uusikansa (Juva III, 5) sekä neljänneskunnan nimi Vesikansa (Juva II) vielä muistona. Näemme että sanalla kansa siis

15-sataluvulla on ollut paljo ahtaampi merkitys, kun meidän aikanamme.

Miten siis tämmönen sukukunta, eli kansa, otti haltuunsa sen maan, johon se asettui? Tähän meillä ei ole varmoja tosiasioita vastaukseksi, ainoastaan viittauksia ja arveluja. Kun isä poikineen ja vävyinen asettui erämaahan, niin hän alussa arvattavasti ei jakanut sitä, vaan kaikki olivat samassa taloudessa, kaikki hakkasivat yhteisesti kaske, kylvivät ja korjasivat yhteisesti, kävivät kalastamassa yhdessä. Tämmösessä isossa talossa asui vielä 15-sataluvulla seitsemänkin eri perhettä. Se on ollut kylän alku savolaisten läntisillä ja itäisillä naapureilla. Tiedämmehän että sekä hämäläisillä että karjalaisilla jo aikasin on kehittynyt kyliä, s. o. joukko taloja likellä toisiaan ja niitten ympärillä ja välillä pellot. Nämä olivat hämäläisillä alkujaan ¹⁾ ja ovat Venäjän karjalaisilla vielä nykyään kyläkunnan yhteisiä. Mutta Savossa on juuri se seikka, että asukkailla ei ollut vakinaisia peltoja, vaan että he viljelivät pääasiallisesti kaskenpolttoa, ehkäissyt tuon moniperheisen talon kehittymisen kyläksi. Sillä kaskenpolton tähden ei ollut mukavaa kovin monen perheen asua kauvan likekkään. Sen vuoksi on talosta perhe toisensa perästä lähtenyt toiselle vaaralle, toiselle saarelle omaa taloa tekemään. Tästä maananastamistavasta saamme vähän vihiä Viipurin läänin verokirjasta vuodelta 1543, jossa luemme: Talonpoika asettuu erämaahan, rakentaa itselleen huoneen eli pari ja viljelee maata kolme vuotta. Neljäntenä vuonna ottaa hän veroa kantaakseen sen mukaan kun jaksaa kaskea hakata. Sitten tulee toinen samanlainen mies, asettuen $\frac{1}{2}$ —2 peninkulman päähän edellisestä ja viljelee hankin

¹⁾ Yrjö Koskinen: Tutkimus maanomistusseikoista Suomessa Keskiajalla.

erämaata niin paljon kun jaksaa; — — — heillä ei ole koskaan rajoja tahi pyykkejä toistensa välillä, vaan he viljelevät maata toistensa rinnalla — —, heidän väliä voi olla 5—8 jopa 16—18-kin peninkulmaa. Myös on heillä tapana, että kun joku talokas on asunut yhdellä paikalla 10—20 vuotta eli vähemmänkin aikaa, niin muuttaa hän toiseen kohti, jättäen entisen paikan autioksi.

Mutta vähitellen täytyi ruveta erottamaan toistensa alueita toisistaan, käytiin rajoja ja niitä pidettiin pyhinä. Rikokset niitä vastaan rangaistaan suurilla sakoilla (40 silloista hopeamarkkaa). Melkeinpä joka käräjissä näkee sakotetun siitä, että oli tehty *väkivaltaa* ¹⁾ toisen mailla. „Väkivalta“ tapahtui tavallisesti siinä muodossa, että pahanteikiä oli omin lupinsa hakannut kaskea vieraalle alueelle, eli anastanut vieraan niityn, eli kalavedet, eli m. s. ²⁾. V. 1556 sakotettiin 5:ttä tavinsalmelaista siitä, että olivat „*hakanneet rikki vanhoja rajapyykkeitä*“ ³⁾. Samaten mainitaan v. 1571 Pellosniemen nimismieskunnan käräjissä sakotetun erästä miestä, kun hän oli „*käynyt oikeitten kohtuullisten rajojen yli*“ toisen *takamaille*. Näistä tosiasioista käypi siis selville, että noista Viipurin läänin maakirjassa kerrottujen maanomistussuhteitten ajoilta oli tapahtunut edistyminen ja että Savossa jo 1550—70-luvulla osattiin erottaa itsekunkin talokkaan alueet toisistaan.

Edellisessä on mainittu *takamaita*. Takamaita oli alkujaan kahta lajia, nimittäin talon läheisyydessä ja etempänä. Nuo edellä viittaamani sakkoluettelot todistavat, että tavinsalmelai-

¹⁾ Tätä paitse sakotetaan usein *luvattomasta viljelyksestä* (åverkan), mutta siitä ainoastaan 3 markkaa rikokselta.

²⁾ Katso sakkoluetteloja esim. vv. 1561, 1566, 1568, 1571 (V. A. N:ris 6331, 6399, 6424, 6651).

³⁾ V. A. 6216.

sillakin oli takamaita, ja eräästä kirjeestä vuodelta 1556¹⁾ näemme, että läänin asukkaat, sittenkin kun Tavinsalmi oli saanut vakinaisen asutuksen, lähtivät keväällä „heti pietarinmessun jälkeen erämaihinsa“. Täytyy siis otaksua, että savolaisilla taloilla on ollut takamaita likempänäkin taloan. Mutta niin kun edellisestä tiedämme, olivat Etelä-Savon asukkaat viljelleet aikoinaan Pohjois-Savoa yhteisenä takamaanaan. Että nämä etempänä olevat takamaat olisivat olleet jaettuina, sitä en voi uskoa, mutta luultavaa on, että itsekkullakin nuottueella, tai talolla oli omat paikkansa, joissa se oli *tottunut* käymään²⁾: Tämä kultanen aika loppui, kun Kustaa Vaasa julisti kaikki valtakunnan asumattomat seudut „Jumalan, Kuninkaan ja Ruotsin Kruunun“, omiksi 15²⁰/_{IV}42 ja niihin sittemmin tuli vakinainen asutus. — Kun Tavinsalmelle tuli uutisasukkaita, niin nämä eivät saaneet tehdä taloa eivätkä polttaa kaskea „K. Majesteetin takamailla“, ilman että heillä oli siihen erityinen lupa ja että he syynilautakunnan läsnäollessa olivat saaneet siihen omistusoikeuden³⁾.

Eräs toinen, verotalollisia alhaisempi laji maanviljeliöitä olivat Savonlinnan läänissä n. k. *kirvesmiehet* (näitä sanotaan millon⁴⁾ „Liuskames“, „yxman“, „kirfwisbönder“). Nämä eivät maksaneet kruunulle mitään veroa, ja sen vuoksi ne eivät tule aikaisemmissa verokirjoissa ollenkaan näkyviinkään, mutta vuodelta 1556, eli niin pian kun papinverosta aletaan tehdä tiliä kruunulle, tulevat nämä näkyviin. Ensimmäisissä verokir-

¹⁾ Arv. Handl. IV, 219.

²⁾ Vertaa, mitä ylioppilas K. J. Jalkanen e. m. kirjotuksessaan on sanonut Hämeen takamaitten omistamisesta.

³⁾ V. A. 6152, sakkoluettelo.

⁴⁾ Että Liuskamies oli = yxman = kirfwisbönder, olen todistanut eräässä pienessä tutkimuksessa, joka painetaan par'aikaa *Historiallisen Arkiston X:een* vihkoon, Historiallisen Seuran pöytäkirjoihin.

joissa ei selitetä mitä he ovat. Mutta vuoden 1561 verokirjoissa heistä jo lyhyesti mainitaan, että he olivat „husmen eller arbetskarlar“ ¹⁾ (huonekuntasia eli työmiehiä), eli torppareita“ ²⁾. Eri tavalla v:n 1571 papinveroluettelo Visulahden ja Pellosniemen pitäjistä määrittelee „yxmen“, sanoen, että he olivat „köyhiä talonpoikia („bönder“, tätä sanaa ei käytetä tähän aikaan ainoastaan merkityksessä *talollinen*), jotka viljelevät maata veroa maksavien toveriensa rinnalla („skatte stalbröder“), joista edellisinä vuosina muutamat ovat olleet savuluvussa ja jousiluvussa. Mutta nyt v. 1571 ovat he kirjojotetut papinveroluetteloon kirvesmiehiksi köyhyytensä vuoksi. Ja heitä ei ole kirjotettu maakirjaan, vaan ainoastaan papinveroluetteloon. Ja he maksavat jokainen kirvesveroa, eikä mitään muuta“ ³⁾. Tämän enempää emme saa heistä tietää. V:n 1571 hopeaveroluettelosta saamme kumminkin nähdä, että heillä oli omaisuutta tavallisesti yksi lehmä ja lammas sekä hevonenkin, muutamilla enemmän, toisilla vähemmän, joilla-kuilla ainoastaan yksi vuohi. Siitä, että kirvesmiehillä tavallisesti oli samat sukunimet, kun samassa kymmeneskunnassa olevilla verotalollisillakin, voipi ehkä päättää, että ne useinkin olivat verotalollisten veljiä, poikia, serkkuja eli m. s.

Ne olivat siis maanviljeliöitä, eli oikeammin kasken polttajia, ja heillä oli oma taloutensa. Mutta asuivatko he omissa rakennuksissaan, vai verotalollisten huonemiehinä, ja kenen metsässä he kaskea polttivat? Luultavinta on, että he yleisillä takamailla olivat yhtä oikeutettuja maanomistajia, kun verotalollisetkin, vaikka köyhiä. Mahdollisesti he olivat samanlaisia, kun „stubbebönder“ Jääskessä 15-sataluvulla, joista sanotaan, että heillä „ei ollut niin paljon peltoa, niittyjä ja

¹⁾ V. A. N:o 6316.

²⁾ 6313.

³⁾ 6445.

ulkomaita, kun tavallisilla veroilla“ (s. o. verotaloilla)¹⁾. Ruot-sissa mainitsee H. Hildebrand keskiajalla löytyneen „stubbe-karlar“, mutta hän ei selitä mitä ne olivat, muuta kun että ne „asuivat yhteismaalla“²⁾.

Kirvesmiehiä oli varsinkin muutamissa osissa lääniä koko joukko. (Katso Liite III, papinveroluettelo). Visu-lahden ja Pellosniemen nimismieskunnissa heitä v. 1571 tie-noilla on tavattoman paljo, mutta se tulee siitä, että useat entiset verotalolliset tähän aikaan olivat köyhyytensä vuoksi muuttuneet kirvesmiehiksi.

Samassa Liitteessä III näemme myös *torppareita* mai-nittavan. Tämä nimitys tulee esille ensi kerran Rantasalmen ja Tavinsalmen verokirjoissa v. 1570 ja katoaa jo v. 1572. Verokirjoissa selitetäänkin heistä, että he ovat entisiä vero-talollisia, joita köyhyytensä vuoksi näinä vuosina on pantu neljä maksamaan yhtä kokoveroa ja papinverokirjojen mukaan he maksavat ainoastaan kirvesmiehen veroa ja lukkarinveroa. V:n 1573 verokirjoissa he esiintyvät jälleen tavallisina verotalollisina.

Liitteessä II, E on kolme *lampuotia* mainittu. Nämä näemme ensi kerran v. 1567 maakirjassa (Harjurannan IV, 6 kymmeneskunnassa) nimityksellä „frelsis landbönder“, mutta ilman mitään selitystä. Vasta v. 1574 maakirjassa, jossa niitä on neljä, näemme aivan lyhyesti merkittynä, että kaksi heistä oli *Juhana Knuutinpojan* (arvatenkin *Kurjen*, Poh-janmaan ja Satakunnan laamannin), toiset kaksi *Hannu Skalm'in*. Anrepin „Ättartaflor'eissa“ ei näe mitään mainitta-van näitten miesten maanomistuksista Rantasalmella, joten tämä siis lienee aivan uusi tieto siitä, että Savonlinnan lää-nissä jo tähän aikaan oli *rälssimaata*.

¹⁾ J. M. Salenius: Äyräpään kihlakunnasta, siv. 60.

²⁾ Hildebrand: „Sverges Medeltid“ I siv. 86.

Asutusta ja maanomistusta on *verotus* seurannut syvim-pään lahden pohjukkaan, kaukaisimmille metsäsaloille, pitkin pieniä puroja ylös sydänmaan harjanteille, poikki taipaleitten — kaikkialle missä vaan näkyi ihmisjalkia ja mistä vaan ka-jahteli kasken kaatajan kirves.

Vanhin veroja on arvattavasti se, jota 15-sataluvulla kutsutaan *pääveroksi* ja joka sillon jo oli maaveroa. Oikeata vakinaista maaverotusta ei tietysti voinut tulla kysymykseenkään täällä, missä ei vakinaista viljeltyä maata löytynyt. Kumminkin sanotaan, että pääveroa otettiin „maaluvun mukaan“ (efter jordatal). Kun näet kasket olivat hakatut ja poltetut, tuli syynimiesten käydä arvioimassa, paljoko kaskeen meni siemeniä ja miten viljava maa oli (som the kunna pröfva jorden vara fruktsam — — och korngill) ja sen mukaan määrätä talolle vero. Veroyksikkönä oli „arviopunnan-ala“ s. o. niin suuri maa, että sille kylvettiin 1 punta ru-kiita, 1 punta ohria ja 1 punta kauroja ¹⁾). Arviopunnan-alaa sanotaan verokirjoissa eri nimillä: jordatal, skattetal, skattmarker, skattland, skattmarkland, skattskinn, skattskinn-tal. Tästä viimeksi mainitusta nimityksestä („veronahkaluku“) voimme arvata, että tämä „päävero“ on vanha, sillä nimitys ar-vatenkin on muistona niiltä ajoilta, jolloin asukkaat maksoivat veronsa nahkoissa (ehkä pääluvun mukaan?) Niiltä ajoilta on veronmaksu muuttunut, samaten kun arvatenkin verotusesine, mutta nimitys on vielä jäänyt uusille esineille.

Edellä olevan tilikirjoista saadun selityksen mukaan olisi-vat siis keskipaikoilla 15-satalukua pääverotuksen esineenä olleet ainoastaan kaskimaat. Mutta eräästä Savon talonpoi-kien valituksesta lopulta 15-satalukua ²⁾ käypi selville, että siihen aikaan kun Etelä-Savon asukkaat viljelivät Pohjois-

¹⁾ V. A. 6134.

²⁾ Arv. Handl. VI, 382.

Savoa takamaanaan, käyden kesillä siellä kalastamassa, metsästävässä y. m., on päävero laskettu Etelä-Savon taloille myöskin siitä tulosta, mikä heillä on ollut näistä takamais-taan. Tarkotetaanko tällä ainoastaan kaskenpolttua erämaissa, vai myös kalastusta ja metsästystä? Että ainakin niityt ovat lasketut arviopunnan-aloiksi, näkee eräästä veroselityksestä vuodelta 1556 ¹⁾.

Tuota ilmotusta, että arviopunnan-ala oli niin suuri, että sille kylvettiin 3 puntaa viljaa (s. o. noin 9 tynnyriä ²⁾), näkyy jo Rosenberg epäilevän ³⁾. Ja oudolta se vaan tuntuu, kun näemme, että jokaista verotettua talollista kohti oli koko läänissä

V. 1541 — 3,3 arviopunnan-alaa.

V. 1551 — 3,4 „

V. 1651 — 3,4 „

V. 1571 — 3,9 „

V. 1571 oli läänin eri kunnissa arviopunnan-alan luku joka verotettua talollista kohti seuraava:

Visulahti 4,7. Sääminki 3,2.

Pellosniemi 4,9. Rantasalmi 3,7.

Juva 4,1. Tavinsalmi 3,2.

Tämän mukaan olisi siis jokaisen verotalollisen kylvö v. 1571 keskimäärin ollut noin 36 tynnyriä, ja Pellosniemellä, jossa joka talollista kohti oli hopeaveroluettelon mukaan keskimäärin ainoastaan 1,7 lehmää ja 1,2 hevosta, olisi se ollut yli 40 tynnyrin. Tämä tuntuu hyvinkin epäiltävältä, kun tiedämme, kuinka köyhää tämä seutu samaan aikaan oli. Rosenberg selittää tämän seikan siten, että vv. 1540—1560 välillä joku uusi veronlaskutapa

¹⁾ Arv. Handl. III, 282.

²⁾ Katso L. Falkman: „Om mått och vikt i Sverige“, siv. 305.

³⁾ J. V. Rosenberg: „Bidrag till jordbeskattningens historia i Finland under medlet af sextonde seklet“, siv. 88.

oli syntynyt, päättäen siitä, että muuan veronselittäjä vuodelta 1556¹⁾ kertoo, että kun takamaille oli tullut vakinainen asutus, ottivat talolliset, saadakseen itselleen maata, arviopunnan-veron joka viljapunnan alalle, s. o. kolmikertaisen veron. Tämän jälkeen oli — hänen mukaan — arviopunnan-ala = 6 pannin-alaa, niin että arviopunnan-alalle kylvettiin 2 pannia rukiita, 2 pannia ohria, 2 pannia kauroja. Rosenborgin jo huomauttaa tämän ilmotuksen sisällyksen järjettömyydestä, mutta uskoo kumminkin, että *joku* muutos on arviopunnan-alan laskussa tapahtunut. Tätä hän tulee uskoneeksi varsinkin siitä, että arviopunnan-alojen luku läänissä v. 1540—1560 ei ole kasvanut ollenkaan. Se on kyllä totta, että koko luku läänissä tällä välin ei ole suuresti kasvanut, mutta edellisestä luvusta toivon lukialleni käyneen selville, että syynä siihen on ollut tuo suuri poismuutto, joka juuri tähän aikaan oli kiivaimmillaan. Ja noista tässä ylempänä olevista numeroista näemme, että *arviopunnan-alojen luku itsekin talollista kohti päinvastoin on noussut*.

Muuten tuon Rosenborg'in luulotellun muutoksen olisi mielestäni pitänyt saada aivan päinvastaisia, eli arviopunnan-alojen luvun kohtuuttoman kasvamisen aikaan, koskahan asukkaat muka joka entisestä arviopunnan-alasta ottivat tehdäkseen kolmen alan veron! — Veronselittäjä vuodelta 1556 on siis erehtynyt jollakin tavalla. Mahdollisesti hän tarkoittaa sillä sitä, että Etelä-Savon asukkaat, menetettyään takamaansa Tavinsalmella, saatiin edelleenkin maksamaan se vero, joka heille oli pantu noitten takamaitten viljelemisestä.

Olkoonpa miten oli, mutta nämä tosiasiat, nim.

1:ksi että verolle laskiessa ei ainoastaan katsottu maan laajuuteen (= kylvömäärään), vaan myös sen viljavuuteen;

¹⁾ Katso Arv. Handl. III, 281.

2:ksi että arviopunнан-aloiksi laskettiin myös takamaita ja niittyjä; josta seurasi, että

3:ksi arviopunнан-alan keskimääräinen luku on niin kohonnut, että

todistavat mielestäni sen, että *arviopunнан-alalla meidän tulee ymmärtää jonkinlaista veroyksikköä, jonka perustuksella veroa otettiin, eikä mitään määrättyä maanala* niin kun tynnyrinalaa, kapanala y. m. ¹⁾). On siis luultavaa, että syynimiehet arvioivat kaikki talon tulot sekä kaskista, että karjasta kalavesistä, metsästyksestä y. m. ja panivat sen mukaan talolle arviopuntaluvun, eli että tuo arvioiminen suunnilleen vastasi nykyajan „jyvittämistä“ ja verolle panoa isossa jaossa. Siinä suhteessa näissä oli erotus, että edellisen piti vanhimpien selityksien mukaan tapahtua joka vuosi, mutta jälkimmäinen määrää veron pysyväiseksi.

Itsekullekin verotettavalle talolle pantiin 1—8 ja välistä useampiakin arviopunнан-aloja, ja joka arviopunнан-alalta maksettiin 1541—1557 2 panna ohria; viimeksi mainitusta vuodesta alkaen sen lisäksi 2 naulaa lihaa.

Muut kruunulle menevät verot ovat myöhemmältä ajalta, ja niitä maksettiin toisen perustuksen mukaan. Veroyksikkönä oli näet *kokovero*, s. o. se talollinen (eli ne talolliset), jolle oli pantu pääveroa 5 ²⁾) arviopunнан-alaa, eli sitä enemmän; *puolivero* oli taasen se, joka maksoi pääveroa vähemmästä, kun viidestä arviopunнан-alasta. Tämä vastaa nykystä manttaalia.

Tämän laskun mukaan maksettiin ensiksikin

Nimismiehenveroa, jota meni joka koko- ja kahdelta puoliverolta:

¹⁾ Että samaten muillakin pintamitoilla (esim. tynnyrinalalla) on ollut toinenkin, kameraalinen, merkitys, sen näemme L. Falkman'in äsken mainitusta teoksesta siv. 148—198.

²⁾ Eikä 4, niin kun Rosenberg e. m. teoksen 90:llä siv. sanoo.

Rukiita 2 (1 ¹ / ₂) kolmannesta.	Heiniä 1 parmas.
Ohria 1 panni.	Olkia 2 kupua.
Kauroja 1 panni.	Polttopuita 2 kuormaa.
Voita 2 \mathfrak{t} .	Päivätöitä 2 ¹).
Humalia 1 \mathfrak{t} .	

Suurin osa näistä veroparseleista oli n. k. *matkaveroa* (gengärd)²⁾. Tämä matkavero oli Ruotsin valtakunnassa ilmestynyt maata viljelevän kansan rasitukseksi Keskiajalla kuninkaan ja hänen lähettämiensä virkamiesten ja näitten hevosien ruokkoa varten. Mutta kun tämmösiä matkustuksia tapahtui harvon, varsinkin etempänä oleviin seutuihin, muutettiin tämä alkujaan satunnainen rasitus vähitellen vakinaiseksi veroksi, jota tuli maksaa ensiksi joka kolmas vuosi³⁾, mutta sittemmin vuosittain. Siihen aikaan, jolta meillä on tietoja (vuodesta 1539), maksetaan sitä Savonlinnan läänissä jo joka vuosi.

Toinen osa tätä nimismiehenveroa oli *käräjäkestitsemisen maksuja*, jotka pantiin myöskin toimeen Keskiajan loppupuolella. Nimismiehen tuli kestitä käräjien pitäjiä neljä kertaa vuodessa (katso seur.) ja siitä hän sai kantaa veroa kuntansa verotalollisilta.

Neljännesmiehenveroa maksoi jokainen koko- ja 2 puoli-veroa:

1) Rahaa 12 (18) penninkiä.	Tuohia 25 kiskoa.
Ohria 2 pannia.	Tervaa 8 naulaa.

¹⁾ Esim. V. A. n:o 6449.

²⁾ V. A. n:o 6134 ja n:o 1.

³⁾ Hans Hildebrand: *Sverges Medeltid*, s. 268—270. Vertaa myös mitä L. H. Rydin sanoo siitä kirjoituksessaan: „P. M. angående det svenska skatteväsendets utveckling“, siv. 7 painettu liitteenä teokseen „Skatteregleringskomiténs betänkande IV“. Tukholmassa 1882.

Kauroja 1 panni.	Heiniä $\frac{1}{2}$ parmasta.
Voita 2 naulaa.	Teeriä 1 kappale.
Humalia 1 naula.	Jäniksiä $\frac{1}{2}$ „
Tuoretta kalaa $\frac{1}{2}$ L π .	Munia 6 „
Hamppuja 1 naula.	

Näistä oli v. 1557 kolme viimeksi mainittua parselia muutettu lihaksi ja kohotettu pääveroksi (katso edellistä).

Rahaksi (12 eli 18 penninkiä) oli n. k. „laivanrahtivero“ muutettu; sitä maksoi v. 1543 joka neljänneskunta 1 punnan rukiita ja 1 punnan ohria. Tämän laivanrahtiveron oli Pietari Maununpoika (1540—42) pannut Savonlinnan lääniläisille sen vuoksi, että kun Savonlinnan lääni oli erotettu Viipurin linnan läänistä, niin Savonlinnan vouti olisi saanut itse ruveta kustantamaan verojen kuljettamista Viipurista Tukholmaan. Tätä hän ei ollut ruvennut suorittamaan, vaan nosti siitä veroa alustalaisiltaan. Tätä veroa oli hänen jälkeläisensä Klemetti kirjuri vielä lisännyt. Siitä valittivat ¹⁾ savolaiset Knuutti Antinpoika Lillie'lle ja Juho Olavinpojalle, jotka kävivät v. 1545 pitämässä tutkimuskäräjiä Viipurissa, ja savolaiset saivatkin näillä käräjillä mainitun veron poistetuksi. Mutta Fincke esittää kuninkaalle, että jos kuningas hyväksyy tämän tuomion päätöksen, niin pitäisi velvottaa läänin asukkaat rakentamaan ja kunnossa pitämään yhtä laivaa samaa tarkotusta varten. Kuninkaan tahto oli, että vero jäisi entiselleen, ja siihen ei ollut muilla sen enempää sanomista ¹⁾.

Mutta suurin osa tätä neljännesmiehenveroa on sama, jota sen ajan suomalaiset kutsuivat „ruokaruotsiksi“ ²⁾. Sa-

¹⁾ Arv. Handl. VI, 308 seur. II, 265—6 ja 270; I, 249—251.

²⁾ Katso niitä vaillinaisia läänin tiliä, jotka valtionarkistossa löytyvät vuodelta 1541, sekä Y. Koskinen: Historiallinen Arkisto, IV, siv. 107—113.

maten kun nimismiesten, tuli näet neljännesmiestenkin kestitä sekä linnanvoutia ja tuomaria, jotka kävivät käräjillä, että maanvoutia, kun tämä oli verottamassa tahi veroa kantamassa ¹⁾, ja sitä kestitystä varten sai hän kantaa veroa neljänneskunnastaan. Tämä vero on tietysti pantu samaan aikaan kun nimismiehenverokin.

Kymmenesmiehenveroa maksoi joka kokovero, eli 2 puoli-veroa: ²⁾

Ohria 2 kolmannesta.	Munia 6 kpl.
Kauroja 1 „	Pyitä 5 „
Lampaita $\frac{1}{3}$ kpl.	Jäniksiä $\frac{1}{2}$ kpl.
Kapahaukia 9 ₮.	Olkia 2 kupua.
Tuoretta kalaa 2 L₮.	

Sitä paitse kymmeneskunnalta 2 kanaa, 1 parmas heiniä ja „myllypäivätöitä“ (maledagsverken) 6 kpl.

Näitä paitse olivat savolaiset ottaneet *Savonlinnan rakentamista varten* ³⁾ uuden raskaan veron suorittaakseen *neljänneskunnittain*; joka neljänneskunta hankki vuodessa:

Tukkia 12 kpl.	2 (1) työmiestä 20 viikkoa.
Lautoja 40 kpl.	2 (3) „ 6 „
⁴⁾ Kalkkia 1 (2) tynn.	12 „pitkää kyyditsemistä“.
Harkkorautaa 3 L₮.	1 matkavene ⁵⁾ , eli 4 pannia n. k. kavasohria.

¹⁾ Katso seur. Tämä siis selittää ruokaruotsin vähän toisin, kun Y. Koskinen äsken viittaamassani paikassa (siv. 111).

²⁾ Arv. Handl. III, 307, 313 y. m.

³⁾ V. A. Allmänna Handlingar N:o 1, sekä Savonlinnan läänin tilit vuosilta 1541 ja 1543. Arv. Handl. III, 249 ja 277—317.

⁴⁾ Säämingistä ei maksettu kalkkia.

⁵⁾ Näitä veneitä sanottiin *kavasseiksi* (V. A. Allmänna Handlingar N:o 1). Sana tulee ehkä venäläisestä ка́бачъ; katso Aug. Ahlqvist: „Kulturwörter der westfinnischen Sprachen“ siv. 167. Tileistä näemme, että niissä käytettiin purjeitakin.

Höyheniä 1 L \mathfrak{z} .

Neljänneskunta-veroa meni vielä joka kokoverolta:

Polttopuita 1 syli.

Heiniä 1 parmas.

Päivätöitä 6 (eli sen sijaan 1 L \mathfrak{z} „viikkokaloja“). }¹⁾

Veropäivätöitä 4;

sekä joka puoliverolta:

Päivätöitä 16.

Heiniä $\frac{1}{2}$ parmasta²⁾.

Nämä kaikki olivat vakinaisia veroja. Mutta usein otettiin, millon mitäkin tarvetta varten, ylimääräisiä veroja, joita kannettiin savulta, kymmeneskunnalta eli muulla tavoin. Rastittavin näistä oli n. k. hopeavero, josta olen puhunut Liitteessä IV.

Kirkkokymmenes on vanhimpia veroja kaikkialla. Savonlinnan läänissä tätä kumminkaan ei maksettu kymmenyksenä kaikesta sadosta, vaan täällä oli vakinainen vero sen sijassa, pääasiallisesti samoilla perustuksilla, kun maavero. V. 1329 kirjottaa kuningas Maunu Liehakko „kaikille Savilahden kirkkokunnassa asuville“, ja manaa heitä maksamaan „kymmenyksiä“ samalla tavalla, kun heidän naapurinsa Hämeessä³⁾. Samasta asiasta muistuttaa vielä v. 1370 Turun piispa Johannes⁴⁾. Millä tavalla siis Hämeessä maksettiin kymmenyksiä? Erästä selvityksestä *papinverosta* Turun hiip-

¹⁾ Näitten kahden veron sijasta maksettiin Visulahdelta ja Pellosniemeltä $\frac{1}{4}$ syltä kiviä.

²⁾ Tämän lisäksi maksettiin Visulahdelta ja Pellosniemeltä $\frac{1}{8}$ syltä kiviä. — Sitä paitse tuli näitten molempien nimismieskuntien suorittaa 25 lästia hiiliä kunkin.

³⁾ Porthan: Chron. Episcop. siv. 186.

⁴⁾ Chron. Episcop. 303.

pakunnassa v. 1542—1543 ¹⁾) näemme, että „hämeenoikeuden“ mukaan maksettiin joka lypsävältä lehmältä 1 naula voita ja maholta $\frac{1}{2}$ naulaa; jokaiselta talolliselta, joka teurasti sian, yksi sianpaisti, eli $\frac{1}{2}$ äyriä rahassa; joka verolta 6 karppia ohria, 6 karppia kouroja ja sitä paitse rukiita melkein yhtä paljo. Kymmenysrahoja maksoi joka jousi 1 äyriin, mikä raha jaettiin kaniikkien, tuomiokirkon ja pitäjänkirkon välillä. Samanlaiset ovat ne ensimmäiset tiedot, jotka meillä on papinverosta *Savilahden* (Mikkelin) pitäjästä (1543) ¹⁾). Lähde on alusta turmeltunut, niin että emme saa selville viljaveron paljoutta, mutta muut verot ovat ihan samat, kun edellä mainitut hämeenoikeuden veromäärät. Kun kruunun miesten alussa Uutta aikaa ei tarvinnut tehdä tiliä tästä verosta, niin ei meillä ole siitä tietoja, ennen kun v:n 1556 jälkeen. Siitä vuodesta lähtien näet Kustaa Vaasa otti kruunulle puolet sekä papin että kirkkojen ja piispan saatavista ja sen kautta tuleamme saamaan tietoja verokirjoista. V. 1571 maksettiin papinveroa seuraavat määrät:

Kilttirahoja (jotka ennen olivat olleet piispan yksinomaista veroa) ²⁾) 12 penninkiä joka koko- ja 6 penninkiä joka puoliverolta.

Jousirahoja (jotka ennen oli jaettu tasan tuomiokapitulin, kaniikkien ja pitäjän kirkon välillä) ¹⁾) 6 penninkiä jokaiselta talolliselta ja hänen pojaltaan, joka oli täyttänyt 15 vuotta (toisin: käynyt ripillä).

Kirvesrahoja (näitä ei näy otetun vielä v. 1543, mutta v. 1557 näemme sen ensi kerran mainittavan) $1\frac{1}{2}$ äyriä jokaiselta kirvesmieheltä. Tämä vero korotettiin Mikkelin

¹⁾ V. A. N:o 6. Vertaa myös, mitä Tri A. G. Fontell on kirjoittanut näistä asioista väitöskirjassaan: „Om svenska och finska rätten“.

²⁾ V. A. N:o 3708.

pitäjässä v. 1562 4:ksi äyriksi, mutta siitä ei saa mitään tietoa, mistä syystä tämä tapahtui.

Voita joka lypsävältä lehmältä 1 naula, maholta $1\frac{1}{2}$.

Sianlihaa jokaiselta talolliselta, joka teurasti sian, yksi paisti. Ne, jotka eivät teurastaneet, maksoivat v. 1543 ¹⁾ $1\frac{1}{2}$ äyriä, mutta ainakin vuodesta 1556 alkaen $1\frac{1}{2}$ äyriä.

Rukiita 2 kolmannesta joka savulta. Tavinsalmen kirkkopitäjässä maksettiin 2 kolmannesta ainoastaan joka „leipävakalta“. Tavallisesti oli leipävakkojen ja savujen luku yhtä suuri, mutta esim. v. 1564 kuului 1—3 savua eli tilallista yhteen leipävakkaan ²⁾).

Ohria joka savulta 1 kolmannes eli vähemmän varojen ja vuodentulon mukaan, miten syynimiehet arvioivat.

Kauroja samaten kun ohriakin. — Näitä kahta viimestä veroparselia sanotaan välistä „pieneksi kymmenykseksi“, vaikka samalla muistutetaan, että ne eivät olleet kymmenettä osaa sadosta.

Lukkarinveroa joka savulta 1 kolmannes ohria.

Viljaverojen ynnä voin ja sianlihan sanoo v. 1543 tilikirja olleen seurakunnan papin yksinomasia tuloja. Mutta vuodesta 1556 otti Kustaa Vaasa nämä, samaten kun muutkin edellä mainitut verolajit kruunun kannettaviksi ja luovutti niistä puolet ³⁾ seurakunnan papille („sulasta armosta“, lisäävät tilintekiät tavallisesti).

Mutta Kustaa Vaasa ei vielä tyytynyt tähänkään. V. 1556 kesäkuussa hän laatii melkein 5 painosivua pitkän kir-

¹⁾ V. A. N:o 6.

²⁾ J. M. Salenius: „Tietoja Tavinsalmen eli Kuopion pitäjästä vuosilta 1548—1626“, siv. 27. Vertaa V. A. N:o 6452.

³⁾ Erityisenä poikkeuksena mainitaan, että kuningas on vuodesta 1561—1565 antanut Mikkelin kirkkoherralle *koko* papinveron.

een¹⁾ „kaikille alammaisilleen, jotka asuvat Savonlinnan läänissä“. Siinä hän selittää, että jumala kaikkivaltias jo alusta alkaen on säätänyt ja sittemmin on yli koko kristikunnan pidetty sääntönä, että jokainen, sekä köyhä että rikas, on jumalan ja Ruotsin valtakunnan lain mukaan ollut velvollinen maksamaan kymmenyksen kaikesta, minkä jumala vuosittain antaa kasvaa. Ja kun Savossa ei ole tätä sääntöä noudatettu, niin jumala laittoi sinne edellisenä vuonna kovan kuivuuden ja hallan, niin että ruoho kuivi ja vilja turmeltui. Samaten jumala senmosesta rikoksesta rankasee sodalla, ruttotaudilla ja kalliilla ajalla y. m. s. Ja vieläpä valtaa heidät pakanuus ja epäkristillinen elämä ja lopuksi tulevat he ijankaikkiseen kadotukseen, jos eivät ala toisin ajatella, parantaa elämäänsä ja maksaa oikean kymmenyksensä. Selitettyänsä vielä, että nuo kymmenysverot käytetään köyhille koulupojille ja koulumestareille elatukseksi, ja niille kurjille, jotka hospitaaleissa viruvat, sekä niille, jotka ulkomailla yliopistoissa, valtakunnan hyödyksi, opiskelevat, lupaa hän vihdoin, jos he kymmenyksen maksavat, jumalan kaikkivaltiaan satakertaisen palkinnon tässä ja tulevassa maailmassa, mutta uhkaa, että jos he eivät maksa, niin jumala ottaa omalla kädellään heidän ladoistansa osansa ja hänen itsensä täytyy rangaista heitä Ruotsin valtakunnan lain mukaan.

Mutta Savon ukot eivät näy säikähtäneen näitä uhkauksia, sillä näemme eräästä kirjeestä²⁾ samalta vuodelta elokuussa, että papit ovat koettaneet saada heitä siihen, mutta turhaan, ja että käskynhaltiat kehottavat jättämään yrityksen vastaiseksi.

Täytyy todellakin kummastella tuota verojen paljoutta ja varsinkin sitä erinomaista tyyneyttä, jolla tämän ajan ihmiset

¹⁾ Arv. Handl. IV, 236—241.

²⁾ Arv. Handl. IV, siv. 312.

ottivat kantaakseen tuommosta verokuormaa; kummastuksemme on sitä oikeutetumpi, kun tämän teoksen III:sta luvusta näemme, kuinka köyhiä tämän ajan savolaiset olivat. Edellisestä esityksestä huomaamme, että tämä suuri verotaakka kasvoi juuri Keskiajan lopulla ja Uuden ajan alussa aivan tavattomassa määrässä. Sillon tuli Savo itsenäiseksi lääniksi, sinne tuli oma vouti ja tuomari ja laamanni, jotka kulkivat kestityksillä, sillon pantiin laivaurahtivero, sillon korotettiin papinveroa ja tästä lähtien alkavat ylimääräiset verot tulla yhä säännöllisemmiksi ja useammiksi. Emme voi muuten selittää tuota yhä kasvaneitten verojen maksamiseen kykenemistä, kun että kaskenpoltto ja kalastaminen siihen aikaan ovat mahtaneet tuottaa tavattoman paljo. Ja kun nämä tulolähteet rupesivat kuivumaan, ja verot siitä huolimatta ovat jääneet entiselleen, niin sillon olivat savolaiset valmiit siirtymään erämaihin, siinä toivossa, että verotaakka siellä olisi huokeampi, eli elanto helpommin saatavana. Siv. 50—52 näimme, miten vähävaraiset Visulahden ja Pellosniemen nimismieskunnissa varsinkin loppupuolella 1500-lukua yleisesti luovuttivat talonsa varakkaammille, kun verot heistä olivat liian rasittavia.

Kuinka nöyriä veronmaksuun täällä oltiin ennen vanhaan, huomaamme Viipurin ja Savonlinnan päällikön kirjeestä vuodelta 1521¹⁾, jossa mainitaan, että „tässä maanosassa on köyhä, mutta veron maksuun suopea rahvas“. Mutta että savolaiset eivät ainakaan vähän myöhemmin olleet niinkään „suopeita“, näemme siitä, että heitä melkeinpä useimmilla käräjillä sakotettiin „niskottelemisesta“ veronmaksussa. Varsinkin ovat veropäivätyöt, joita välistä piti tehdä Viipurin linnassa, ja verojen kyyditsemiset²⁾ olleet heidän mielestään ra-

¹⁾ Grönblad: Nya källor till Finlands Medeltidshistoria, siv. 710.

²⁾ Esim. Kuopion tienoilta Viipuriin ja Helsinkiin saakka.

sittavia. Esim. v. 1549¹⁾ sakotettiin yksillä käräjillä 17 talollista „niskottelemisesta“ kyyditsemisessä; v. 1562 yksillä käräjillä 11 päivätöitten laiminlyömisestä; v. 1566²⁾ yksillä käräjillä 12 veronmaksun aikanaan suorittamatta jättämisestä; v. 1571 samaten 7 päivätöitten laiminlyömisestä³⁾. V. 1557 sakotettiin yhtä miestä siitä, että hän oli käsenyt pirun viedä kuninkaan verot Savonlinnaan(!)⁴⁾

Yksi räsitus edellisten lisäksi oli *teitten ja siltain ylläpitäminen*. Näitten laiminlyömisestä näkee myös usein sakkoja määrätyn.

Kun Savon kihlakunta v. 1323 joutui Ruotsin vallan alle, oli se silloin vielä liiaksi vähänarvonen, voidakseen muodostaa erityistä suurempaa hallintopiiriä, vaan yhdistettiin se luonnollisesti Viipurin lääniin, eli Viipurin linnan haltian alueeseen. Tämän kautta tulivat Viipurin linnan käskynhaltiat samalla olemaan Savon *kihlakunnankin* ja sittemmin Savon *maakunnan* ylimmäisiä hoitajia.

Näitä yhteisiä käskynhaltioita ja läänitysmiehiä mainitaan⁵⁾:

Pietari Båt 1320—1327; Sune Niilonp. Stålarin 1368; 1369; Hennichinus Dyme 1373; Kaarle Ulfinp. Sparre 1396; Thord Bonde 1403⁶⁾ —17; Kristier Niilonp. Vaasa 1438; Kaarle Knuutinp. Bonde 1442—1448. — Viimemainitusta meidän erityisesti tulee muistella, että hän toimitti nuo edellä mainitut rajankäynnit Savon ja Hämeen välillä. Muuten hänellä on ollut melkein kuninkaallinen valta läänissään. — Aake Akselinp.

¹⁾ V. A. N:o 6152.

²⁾ V. A. N:o 6399.

³⁾ Tässä täytyy muistaa, että käräjiä pidettiin 2—4 joka nimismieskunnassa.

⁴⁾ V. A. N:o 6255.

⁵⁾ Stjernman: Höfdingaminne ja Biografinen Nimikirja.

⁶⁾ Grönblad: Nya källor till Finlands Medeltids historia, siv. 28.

Tott 1466; Eerikki Akselinp. Tott 1467—1481. — Tällä miehellä on tärkeä merkitys Savon historiassa, sillä hän on „pannut lukon estääkseen Venäjän vallan etenemistä Savon pohjoisille vesille“ rakentamalla Olavinlinnan¹⁾, jota ensiksi kutsuttiin „Uudeksi linnaksi“, mutta myöhemmin Savon linnaksi. Täten hän on tehnyt mahdolliseksi koko sen hiljaisen erämaan vallottamisen, josta tämä teokseni on koettanut kuvata muutamia pääpiirteitä. Linnan alku rakennettiin vuosina 1475 ja 1477. Edellisessä olemme nähneet, että savolaiset ovat suurilla uhrauksilla auttaneet häntä tässä heidän kaikkien yhteistä hyötyä tarkoittavassa toimessa. — Iivari Akselinp. Tott 1481—1483; Knuutti Posse 1483—1490; Niilo Eerikinp. Gyllenstjerna 1490—1495; Knuutti Posse 1495—1497; Wijnholt 1497—1499; Eerikki Tuurenp. Bjelke 1499—1511. — „Häntä koko maa on surrut“, kun hän meni pois, sillä hän näkyy olleen aikaansa nähden tavattoman suopea, sen kansan hyvää harrastava, joka oli hänen läänityksensä. Muun muassa on hän ensimmäinen mies, joka on yrittänyt yhdistämään Savon vesistöä Suomen lahteen kanavan kautta²⁾. — Tämän leski Gunilla Bjelke 1511—12; Tönne Eerikinp. Tott 1513—1520; Rolof Matinp. 1521—23; Juhana, Hoijan kreivi 1525—1534; Niilo Grabbe 1534—1545; Maunu Niilonpoika 1545—.

Heti saatuaan Viipurin linnan ja läänin haltuunsa, alkoi kuningas Kustaa Vaasa miettiä sen jakamista siten, että Savonlinnaan tulisi eri haltia³⁾ ja v. 1535 näemmekin siellä jo Eerikki Spåra'n. Hänen jälkeensä on siellä ollut eräs Pietari Maununpoika vuodesta 1540 ja Klemetti kirjuri (Suomen Klemetti) 1542—1547, jonka aikana Tavinsalmen pitäjää oli

¹⁾ Yrjö Koskinen: „Savo ja Savonlinna“.

²⁾ Grönblad: Nya källor, siv. 710.

³⁾ Arv. Handl. V, 298 ja 316.

ruvettu asuttamaan. Viime mainittuna vuonna 7 p. helmi-kuuta tuli Savonlinnan ja läänin ylimmäiseksi käskynhaltiaksi edellisestä tunnettu Kustaa Fincke (alkujaan Rankonen), joka sitä ennen oli ollut pari vuotta käskynhaltian apulaisena Viipurissa. Hän lienee ollut Savonlinnaan tullessaan alulla neljättä kymmentä ja siis paraassa, voimakkaimmassa iässään. Ja täällä hän 15 vuoden kuluessa on suorittanutkin paraimman työnsä ja ansainnut maamme sivistyshistoriassa merkillisen sian. Hänen apulaisekseen määrättiin vuosiksi 1555—1557 Tuure Pietarinp. Bjelke. Edellisestä jo tunnemme, miten Fincke nerokkaammin kun kukaan muu maamme käskynhaltioista ajoi uutisasutuksen asiaa. Samaten olen jo huomauttanut siitä, että Fincken asuttamispuuhia ovat edistäneet toiselta puolen Kustaa Vaasan alituiset muistutukset, toiselta savolaisten oma taipumus siirtymiseen. Mutta kumminkin täytyy jälkimaailman tunnustaa, että Fincke on tässä suhteessa kunnolla täyttänyt tärkeän paikkansa ja siinä on jo paljon sanottu. Sitten, kun Bjelke tuli, ovat nämä kaksi yhdessä uut-terasti toimineet n. k. latokartanoitten aikaansaamiseksi ja veronkannon ja veronmaksun järjestämiseksi ajanmukaisemmalle kannalle, jonka kautta talollisten ryöstämistä koetettiin ehkästä. Bjelken toimia Savonlinnan läänin hoidossa ei ole niinkään tunnettu, kun ne ansaitisivat. Hän tosin ei taitanut suomenkieltä, niin kun Fincke, mutta hänen kirjeistään kuninkaalle mielestäni näkee, että hän on koettanut työskennellä kansan eduksi ja että hän on ollut hienompi ja jalompi luontonen kun Fincke. Eikä hänestä ole kuultu semmosia törkeitä syytöksiä, kun Finckestä. Tästä näet sanotaan, että kun hän tuli käräjille, niin ei kukaan talonpoika voinut astua tuomioistuimen eteen valittamaan kurjuuttaan, ennen kun hän oli Finckelle hänen makuuhuoneesensa tuonut erinäisiä lahjoja, ja sen kautta oli useimmilla käräjillä Fincken lahjoista nous-

sut paljoa korkeampi kasa, kun K:n M:n sakko-osista. Sillä talolliset, kun edeltäpäin sopivat Fincken kanssa käräjäjutut, eivät siten tarvinneet maksaa mitään sakkorahoja kuninkaalle¹⁾. Tämä lahjojen ottaminen oli tosin siihen aikaan hyvinkin tavallista, mutta ei se voi kumminkaan kokonaan puhdistaa Finckeä. Minkälainen Fincke on ollut lääninsä alempia virkamiehiä kohtaan, näemme seuraavista esimerkeistä. V. 1554 kirjottaa hän kuninkaalle, että hän on pannut linnan torniin erään linnan kirjurin, joka on kantanut muuatta veroa 19 markkaa 3 äyriä enemmän, kun hänen tileistään näkee²⁾. Mutta äsken mainitusta valituskirjasta näemme, että toiset linnan kirjurit ovat samaan aikaan (1556) veronkannossa ottaneet kaikenlaisia pikkuveroja itselleen, eikä Fincke heitä siitä ole rangaissut.

Fincken jälkeen ovat Eerikki Arvidinp. Stålarin 1563—1566 ja Yrjö Maununp. 1567—1575 tehneet tiliä Savonlinnan läänistä.

Tämä *linnanvouti*, joksi häntä tavallisesti siihen aikaan mainittiin, vastaa monessa suhteessa meidän aikamme maaherroja eli kuvernöörejä. He olivat hallinnossa välittäjiä kuninkaan keskusviraston ja lääninsä alhaisempien virkamiesten ja veronkantajien välillä. Muuten he edustivat kuningasta: puhuivat kuninkaan puolesta asukkaitten kanssa uusista veroista, lukivat heille kuninkaan julistuksia, keskustelivat heidän kanssaan sotavarustuksista y. m. s. Käräjillä he samaten istuivat muka lain valvojina kuninkaan puolesta. — Heidän tuli tehdä tili kaikesta, mitä he kantoivat yli koko läänin ja pitää läänin alempia virkamiehiä silmällä. Sitä paitse linnan voudin tuli valvoa, että lakia ja hallituksen käskyjä noudatettiin.

¹⁾ V. A. „Allmänna Handlingar“ e siv. 25—29.

²⁾ Arv. Handl. III, 208.

Linnanvoutia arvossa lähimmät virkamiehet olivat n. k. ratsu- eli *maanvoudit*. Näitä oli Savonlinnan läänissä vuoteen 1556 ainoastaan kaksi, joista toisen alueena oli Savilahden voutikunta (= Visulahti, Pellosniemi ja Juva) ja toisen Pohjois-Savon (Norrbotten) voutikunta (= Sääminki, Rantasalmi ja Tavinsalmi). Kun tämän jälkeen hankittiin n. k. latokartano eli kuninkaankartano joka nimismieskuntaan, niin kartanolle piti olla vouti ja tämä samalla tuli nimismieskunnankin hoitajaksi. Näin 6:teen voutikuntaan jaettuna lääni pysyi vuoteen 1561 saakka. Sillon lyötiin ¹⁾ kaksi nimismieskuntaa yhteen, niin että vuodesta 1562—1571 on läänissä kolme voutikuntaa (nim. Visulahti ja Pellosniemi, Juva ja Sääminki, Rantasalmi ja Tavinsalmi).

Näitten maan- eli ratsuvoutien päätehtävänä oli pääveron, neljänneskuntaveron, sakkojen ja ylimääräisten verojen sekä varemmin n. k. nimismies- ja neljännesmiestaksan (katso seur.) ja vuodesta 1556 papin- ynnä nimismiehen- neljännesmiehen- ja kymmenesmiehen veron kantaminen ja näistä samalla kun asumansa kartanon hoidosta tilin tekeminen. Ainakin Uuden ajan alussa veroja ei kannettu vouden talolla eli muussa vississä paikassa, vaan vouti matkusti neljä kertaa vuodessa ympäri voutikuntaansa parinkymmenen hevosen kanssa käräjäpaikoilla ²⁾ keräämässä veroparseleita; tästä virkanimi „ratsuvouti;“ sillon tuli nimismiesten ja neljännesmiesten kestitä häntä vissit päivät. — Vouti määräsi millon ja missä veropäivätyöt olivat suoritettavat, minne ja millon kyyditykset ja verojen kuljettamiset olivat tehtävät.

Näemme, että voudeilla oli tavattoman suuri valta, ja

¹⁾ Kun. Eerikin tahdosta, Arv. Handl. X, 8.

²⁾ V:n 1539 selityksestä (V. A. N:o 1, siv. 42—54) saamme tietää, että talvikäräjillä kannettiin vero turkikset, kesäkäräjillä hau'it ja syyskäräjillä eläimiä, humaloita ja viljaa.

näin etäisessä seudussa, minne kuninkaan silmä ei ulottunut, saattoivat he käyttää sitä jokseenkin huonosti. Ja mitäpä voisi entisiltä sotamiehiltä odottaakaan. Kustaa Vaasa näet piti pääasiana saada voutien virkaan semmosia miehiä, „jotka ymmärtävät peltotyötä, kalastusta y. m. s.“ ja sitä hän luuli vasta Smålannista Savoon tulleitten nihtien taitavan paremmin, kun muitten, sekä määräsi, että v. 1552 heistä oli parhaimmat valittavat voudeiksi. Tunnettu on Kustaa Vaasan epäluulo suomalaisia kohtaan; se ilmaupi muun muassa siinäkin, että ratsuvouteina Savonlinnan läänissä ei koko tällä aikaa näe yhtään savolaista miestä. En voi sanoa, miten taitavia maanviljeliöitä ja talouden hoitajia nuo kuninkaan asettamat voudit olivat, mutta eivät ainakaan Bjelke ja Fincke pidä heitä sopivina virkoihinsa. Usein he kirjottavat heidän kelvottomuudestaan ja erästä heidän kirjeestään v. 1556 luemme, että Smålannin nihdit eivät ole aivan taitavia kruunun tuloja ja menoja hoitamaan, eivätkä edes uutteria talouden hoitajia, vaikka he (Bjelke ja Fincke) ovat koettaneet valita parhaimmat kaikista. Heidän pyynnöstään määräsiikin kuningas samana vuonna entisiä voutien kirjuria näille taitamattomille voudeille avuksi¹⁾. — Kirjurien avulla voudit olivat vuoteen 1551 saakka tehneet tilinsä linnan voudille, vaan Fincken pyynnöstä antoi Kustaa Vaasa²⁾ mainittuna vuonna voudeille käskyn tehdä tilinsä suoraan kuninkaalle. Usein näemme tileistä, että joko vouti tahi kirjuri itse matkusti tilinsä kanssa Tukholmaan selvittelemään sitä. Näissä tileissä on toisella puolen kaikki tulot kartanosta, veroista, sakkorahoista y. m., toisella puolen kaikki se, mitä oli viety Viipuriin, Savonlinnaan, Helsinkiin tahi muualle, mitä oli läpi

¹⁾ Arv. Handl. IV, 98, 251 ja 346 y. m.

²⁾ Arv. Handl. II, 316.

matkustavalle sotaväelle paikalla syötetty, mitä kartanolla oli ollut menoja muulle kuninkaan palveluksessa olevalle väelle, ja lopuksi ne jäännökset, jotka Tukholmaan laitettiin.

Jo edellisessä mainitsin, että voudeilla oli suuri tilaisuus käyttää valtaansa väärin maakunnan asukkaitten rasitukseksi. Näistä rasituksista valittivat asukkaat usein kuninkaalle¹⁾, ja arvattavasti ovat nämä valitukset auttaneetkin siten, että vouteja usein vaihdettiin²⁾, koska esim. Visulahtea hoiti 20 vuoden kuluessa 5 eri voutia³⁾. Mutta eivät Savon miehet näistä vaihdoistakaan näy paljoa hyötyneen, koskahan he ovat ryhtyneet itsekkin oikeuttaan puolustamaan — tappamalla voutejaan. V. 1558 tapettiin sekä Rantasalmen että Pellosniemen vouti⁴⁾.

Mutta ei ainoastaan maakunta kärsinyt voutien kelvottomuudesta. Kuningasta, eli oikeammin kruunua heillä oli tileissä aivan yhtä helppo pettää ja usein näemmekin, että he sen tekevät. Yksi heistä, entinen nihti Olavi Rännäri (Rennare) joutuu vihdoinkin petollisuuksistaan tuomion eteen. Tämä oli ollut Säämingin voutina 1557—1561 ja kun viimeksi mainittuna vuonna Juva ja Sääminki yhdistettiin ja Juhana herttua käski Fincken valita parhaimmat edelleenkin olemaan voutina ja erottaa huonommat, niin Rännäri tuli Juvan ja Säämingin voudiksi, pysyen tässä virassa vuoteen 1565 saakka. Tänä vuonna vihdoinkin oli hänen ja hänen kirjurinsa epärehellisyys tullut yläilmoissa huomatuksi, miehet haastettiin kuningas Eerikki XIV:n tuomion eteen Tukholmaan, syytettiin 7:ssä eri pykälässä kaikenlaisista tavoista, joilla he olivat tiliä tehdes-

¹⁾ Esim. Arv. Handl. VI, 306—312.

²⁾ Arv. Handl. VI, 380—381.

³⁾ Tileistä päättäen.

⁴⁾ Arv. Handl. IV, 343 ja 349.

sään pettäneet kruunua, ja omien tunnustuksiensa nojalla tuomittiin kumpikin hirsipuuhun ¹⁾).

Sekä linnan- että maanvoudilla oli, niin kun jo edellisestä on nähty, apunaan *kirjuri*, joka näkyy suureksi osaksi ja ehkä kokonaankin hoitaneen tilinteot. Usein hän kävi Tukholmassakin tiliään selvittelemässä. Hän on siis virkamies hänkin, yhtä hyvin kun voutikin. Hänen apulaisinaan oli 1—2 ja useampiakin *alakirjuria*, jotka arvatenkin olivat puhtaaksi kirjottajia, eli, niin kun nykyajan virkakielellä sanotaisiin, „extra kopisteja“.

Palkkaa oli voudilla, paitse tietysti vapaa hoito kuninkaankartanolla itselleen ja perheelleen, 100—120 markkaa ja sen lisäksi 50 markkaa „vaaterahaa“. Kirjureilla oli 80 + 40 markkaa ja alakirjureilla 25 + 12 markkaa.

Nämä, vouti ja hänen kirjurinsa, olivat siis „virkamiehiä“ sanan nykyaikaisessa merkityksessä, heillä kun oli vakinainen vuosipalkka. Sitä eivät heitä alemmat veronkantajat, nimis-, neljännes- ja kymmenesmiehet olleet.

Nimismiehet Ruotsin valtakunnassa olivat Keskiaikana olleet tärkeitä hallinnon jäseniä; heillä oli melkein sama asema, kun linnanvoudeilla ja osaksi maanvoudeilla Kustaa Vaasan aikana ²⁾. Mitä he sitten Kustaa Vaasan aikana olivat? Hans Forssell ³⁾ ei näy olevan oikein selvillä siitä, mitä nimismiehet oikeastaan olivat. Varmaan hän näkyy tietävän, että he olivat *talollisia*, muuten sanoo hän, että voudin käskyläisinä nimismiehet ja neljännesmiehet *ehkä* kantoivat veroja

¹⁾ Tuomio on painettu sekä Arv. Handl. X, 126 että Hist. Handl., Ny följd XIII, 195.

²⁾ J. J. Nordström: „Den Svensk-finska samhällsförfattningens historia, siv. 431, 477, 511 y. m.

³⁾ Teoksessaan „Bidrag till historien om Sveriges förvaltning under Gustaf den förste“, siv. 91—97.

piirikunnistaan; sekä että „*luultavasti* sai nimismies virkansa voudilta“, ja *arvelee*, että nimismiehillä oli „tekemistä kyyditsemisen ja kestitsemisen kanssa“.

Savonlinnan läänissä on hallinto vuoteen 1556 (?) saakka nähtävästi pysynyt selvemmin, kun Ruotsissa, keskiaikaisella kannalla, koska Forssell Ruotsissa olevien lähteitten mukaan ainoastaan voi tehdä arveluja, ja minä Savonlinnan läänin tili- kirjoista saatujen tietojen nojalla luulen voivani olla paljoa varmempi puhuessani näistä alemmista hallinnon jäsenistä.

Yrjö Koskinen sanoo ¹⁾ Suomen Keskiajan virkamiehistä, että „alhaisempia virkamiehiä kuin vouti ei näy olleen; sillä nimismiehet kuuluivat talonpoikien luokkaan, kukin omassa pitäjässään“. Tämän lausunnon edellinen osa on yhtä pitävä sekä Forssellin että minun edellä lausumani mielipiteen kanssa, mutta jälkimmäinen („sillä nimismiehet kuuluivat talonpoikien luokkaan“) ei ole mielestäni täysin riittävä selitys päälauseelle. Voudit näet eivät olleet — niin kun edellisestä tiedämme — ollenkaan sivistyneempiä kun nimismiehetkään, vaan tavallisesti myöskin *talonpoikia* (eivät *talonomistajia*), vaikka aina ruotsalaisia. Mutta *ruotsalaisia* näemme Savonlinnan läänissä useinkin vv. 1541—1571 *nimismiehinäkin* ²⁾. Suurin erotus on siinä, että, niin kun jo edellä mainitsin, voudeilla oli vakinainen vuotuinen palkka, mutta *nimismiehet olivat*, samaten kun *neljännes-* ja *kymmenesmiehet*, veron kannossa *kruunun urakkamiehiä*, jotka olivat piirikunnassaan ottaneet kantaakseen vissin veron vissiä *taksaa* y. m. velvollisuuksia vastaan ³⁾. Nimismiehet kantoivat näet „itselleen elatukseksi

¹⁾ Suomen kansan historia, toinen painos, siv. 108—109.

²⁾ Esim. v. 1541 Pellosniemellä, Juvalla ja Rantasalmella.

³⁾ Tämä on aivan samanlaista kun se, josta Hans Hildebrand teoksessaan „Sveriges Medeltid“ siv. 279 puhuu, vaikka hän ei näy käyttävän nimitystä „urakkamies“.

koko- ja puoliverojen mukaan“ piiristään veron, josta jo edellisessä olen tehnyt selkoa. Sen lisäksi maksoi hänelle jokainen hänen piiriinsä kuuluva neljännes- ja kymmenesmies vissin veron (katso seur.). Näistä tuloista, jotka voivat olla hyvinkin vaihtelevia, sen mukaan, kun koko- ja puoliverojen luku vaihteli, tuli nimismiehen

1:ksi, maksaa vuotuinen määrätty taksa linnaan (vv. 1552—1556 maanvoudille, jonka tuli tehdä siitä tili kruunulle) rukiita 5 puntaa, ohria 10 puntaa, voita 5 L \mathfrak{w} , humalia 5 L \mathfrak{w} , 1 härkä, 8 lammasta, ja tämän lisänä oli vuonna 1556 2 nelikkoa kauroja;¹⁾

2:ksi tuli hänen kestitä linnan voutia, joka kävi 4 käräjillä vuodessa, 3 yötä joka kerralla, ynnä 35 hevosta; maanvoutia samaten ynnä 17—18 hevosta 4 kertaa, 5 yötä; laamannia ynnä hänen 12 hevosta 3 yötä kerran vuodessa²⁾. Syystä, että laamanni aniharvon kävi käräjillä, muuttui tämä kestitseminen veroksi, jota nimismies maksoi 3 puntaa rukiita ja 2 puntaa kauroja vuosittain³⁾. Paitse näitä menoja, jotka verokirja mainitsee, sanotaan nimismiehellä olleen vielä velvollisuutena kestitä tuomaria ynnä hänen 4 hevostaan joka käräjien aikana 3 yötä; jos tämä ei käynyt käräjiä pitämässä, niin hänen tuli saada 1 punta ohria³⁾, eli 2 puntaa kauroja.

Samalla tavoin olivat *neljännesmiehet* urakkamiehiä omassa piirissään. He kantoivat näet myöskin „itselleen elatukseksi“ koko- ja puoliverojen mukaan veron, niin kun edellisestä tiedämme, ja sitä paitse joka kymmenesmieheltä alempana mainitut parselit. Tästä kannosta tuli neljännesmies-ten maksaa

¹⁾ Vertaa v:n 1543 (N:o 6134) veroselityksiä valtionarkistossa niihin tietoihin, jotka saadaan Arv. Handl. III, 243—249, ja 277—.

²⁾ V:n 1543 tilikirja.

³⁾ Arv. Handl. III, 245—246.

1:ksi kruunulle 1 punta ohria, 1 punta rukiita, hevosvuokraohria ¹⁾ 2 $\frac{1}{2}$ punttaa, neljännesmieskauroja 2 punttaa, neljännesmiesvoita 1 L \mathfrak{t} , lihaa 2 L \mathfrak{t} , haukia 1 L \mathfrak{t} , salmikalaja ²⁾ 14 L \mathfrak{t} (alias 1 $\frac{1}{2}$ tynnyriä), karitsoja 2, jäniksiä 12 (24), kanoja 12, metsälintuja 25, munia 120, humalia $\frac{1}{2}$ L \mathfrak{t} , kynttilöitä 90 kpl., hamppuja 2 L \mathfrak{t} , niiniä 1 L \mathfrak{t} , höyheniä 1 L \mathfrak{t} , „herranantia“ 10 oravannahkaa, „rouvanantia“ 10 nahkaa, „lastenantia“ 5 nahkaa, „palvelusväenantia“ 5 nahkaa y. m. y. m. ³⁾). Näitä paitse oli neljännesmiehillä aikojen kuluessa tullut tavaksi, antaa pieniä „lahjoja“ oravannahkoissa eli hau'eissa laamannille, tuomarille, linnan kirjurille, maakirjurille, (linnan) kyökkimestarille, kokille ja kellaripalvelialle;

2:ksi nimismiehelle kryyniä 1 kolmannes, papuja 1 kolmannes, lampaita 9 kpl., karitsoja 3 kpl., kanoja 9 kpl., jäniksiä 15 kpl., lintuja 25 kpl., munia 100 kpl., lihaa 4 L \mathfrak{t} , voita $\frac{1}{2}$ L \mathfrak{t} , suoloja 1 $\frac{1}{2}$ L \mathfrak{t} , haukia 5 L \mathfrak{t} , salmikalaja 3 L \mathfrak{t} , 1 sianpaisti ja kynttilöitä 75 kpl.; ³⁾

3:ksi tuli neljännesmiesten kestitä linnanvoutia, kun tämä kävi käräjillä hänen luonaan, 2 kertaa vuodessa, 2 yötä kerrallaan, ynnä hänen 35 hevostansa. Samaten maanvoutia 4 kertaa vuodessa, 2 yötä joka kerralla ³⁾. Tämän lisäksi mainitaan v. 1555 neljännesmiehen menojen joukossa tuomarille 2 punttaa ohria, 2 L \mathfrak{t} haukia ja 1 ketun nahka, sekä hospitaaliin 4 pannia ohria ⁴⁾.

¹⁾ „Se on niitä hevosia varten, joitten tulee tehdä pitkiä kyytimatkoja Viipuriin“, selittävät tilit (N:o 1).

²⁾ Katso siv. 88.

³⁾ V. A. N:o 6134. Tästä eroaa monessa parselissa ne tiedot, jotka ovat Arv. Handl. III, 244.

⁴⁾ Arv. Handl. III, 248.

Kymmenesmiehet kantoivat piiristään edellä mainitun veron, josta heidän tuli maksaa

1:ksi nimismiehille lintuja, kaloja, y. m. sen mukaan, miten heillä oli varoja, ilman minkäänlaista määrää;¹⁾

2:ksi neljännesmiehille ohria 5 pannia, tuoreita kaloja 6 Lth y. m. samaten kun nimismiehillekin²⁾.

Näemme tässä siis alkuja urakkajärjestelmään, joka paljonkin muistuttaa roomalaisten publikaanijärjestelmää. Sillä kansa valittaa, että Savonlinnan läänissä (samaten kun Viipurin ja Hämeen läänissä sekä Uudellamaalla) on ollut tapana, että nimismiehet ja neljännesmiehet ovat *ostaneet* virkansa voudeilta, ja kun siten ovat saaneet virkansa, niin ovat he itse tehneet veronkantomittansa ja puntarinsa oman tahtonsa mukaan³⁾. Kuninkaan korviin tulikin usein valituksia siitä, että nimis- ja neljännesmiehet rasittivat talollisia päivätöillä ynnä muilla tavattomilla verotuksilla⁴⁾. Mutta täytyihän näitten koettaa ottaa piiristään minkä saivat, kun ne, joita heidän tuli kestitä, pitivät heitä pahoin. Ja heidän ei tullut syöttää ja juottaa ainoastaan noita edellä mainittuja virkamiehiä ja niitten seurueita, jotka tulivat säännöllisesti joka vuosi, vaan sitä paitse kaikkia kuninkaan lähettämiä herroja ja vieläpä kaikkia aatelisiakin, jotka matkustivat omilla asioillaan. Tästä herrojen pahasta kohtelusta ja luonnottomista vaatimuksista kääntyvät nimismiehet usein kuninkaan puoleen valituksilla ja avun pyynnöillä. V. 1537 kirjottaa Kustaa Vaasa ankaran avonaisen kirjeen Suomen aatelille, jossa hän väittää, että heillä on aivan väärä käsitys siitä, että nimismiesten muka pitäisi elättää talossaan jokaista aatelista ja

¹⁾ Arv. Handl. III, 244.

²⁾ Arv. Handl. III, 246.

³⁾ Arv. Handl. VI, 348.

⁴⁾ Esim. Arv. Handl. III, 190.

käskee heidän olla vaatimatta ja pakottamatta nimismiehiä siihen. „Osalla teistä, jatkaa kuningas kirjettään, on tapana, tullessaan nimismiehen taloon, jos siellä ei ole kaikki miehenne mukaista, vaatia, pieksää ja pakottaa nimismiehiä ja verotalollisia, aivan kun ne olisivat teidän omia alammiasianne, ostettuja virolaisia ja orjia, — — ikään kun noilla kurjilla ei olisi mitään puollustusta“. Kuningas sanoo itse olevansa heidän puollustajansa ja manaa aatelisia kovan rangaistuksen uhalla lopettamaan tuo tapa¹⁾. Samana vuonna hän kirjottaa voudeille ja käskee heidänkin vähentää sitä seuruetta, jonka kanssa he kävivät kestimässä, sekä sitä ylellistä mässäämistä, jota he olivat harjottaneet nimismiesten luona²⁾. Vielä v. 1557 Juhana herttua isänsä puolesta kieltää kuoleman rangaistuksen uhalla kyydillä matkustamasta kaikkia niitä, joilla ei ole kuninkaan eli hänen antamaansa passia³⁾.

Mutta nämä rasittavat kyyditsemiset ja kestitsemiset eivät kumminkaan näy estäneen useimpia urakkamiehiä rikkautumasta, sillä se vero, jonka he saivat kantaa piiristään tätä varten, näkyy korvanneen hyvinkin heidän menonsa. Vaurastumista edisti vielä se seikka, että näistä urakkamiehistä tavallisesti tuli maakauppiaita, siten että he vaihtoivat kokoomiaan veroparseleita Venäjän karjalaisten ja Viipurin porvarien tavaroihin, joita he sitten vuorostaan kaupitsivat. (Katso Luku III).

Koko tämä Keskiajalta jäänyt urakkajärjestelmä lakautettiin Uuden ajan alussa. Jo v. 15²⁶/v56⁴⁾ käskee Kustaava Vaasa, että voutien vast'edes tulisi kantaa nimismiesvero ja nimismiehille oli annettava se „vapaus“, joka niillä oli

¹⁾ Arv. Handl. V, 351—352.

²⁾ Arv. Handl. V, 343—346.

³⁾ Arv. Handl. IV, 339.

⁴⁾ Arv. Handl. IV, 204.

Ruotsissa. En tiedä varmaan sanoa, minä vuonna tämä muutos itse asiassa on tapahtunut, mutta vasta vuoden 1559 ti-leissä näemme ensi kerran mainittavan, että nimismiehillä ja neljännesmiehillä on talonsa vapaa veroista ja että vouti heille antaa vissin määrän eri parseleissa „siitä vaivasta (omak), joka heillä on kyyditsemisestä“¹⁾. Tästä lähtien nimismiehet ja neljännesmiehet siis muuttuvat yksinomaa kestikievareiksi. Merkillistä on, että vielä meidän aikoinammekin on muutamia samoja taloja kestikievareina, kun 15-sataluvulla. (Esim. *Toivola* Mikkelistä lounaseen päin menevän valtamaantien varrella nykyssä Mäntyharjun seurakunnassa).

Veronimitykset „nimismiesvero“, „neljännesmiesvero“ ja „kymmenesmiesvero“ kyllä pysyivät vielä tästä lähtienkin, samaten kun itse verotkin. Ne vaan tulivat nyt vakavammiksi ja niiden kannossa arvatenkaan ei ollut enää niin paljo sijaa mielivaltaisuudelle ja vääryydelle, kun ennen. Samalla oli kruunulle suuri etu tästä muutosta, kun näet monista parseleista, jotka ennen olivat jääneet virkamiesten ja veronkantajien taskuun, nyt tehtiin tili kruunulle.

¹⁾ Vertaa Arv. Handl. IV, 339.

III. Elinkeinot ja varallisuus.

Tärkeimmät elinkeinot ovat Savossakin tietysti aikoinaan olleet kalastus ja metsästys. Että nämä eivät enää 1500-luvun keskipaikoilla olleet tärkeimmät, tulemme alempana näkemään. Mutta kumminkin on tällön vielä *kalastuksella* ollut suuri merkityksensä savolaisten elinkeinona. Sen näemme m. m. edellä mainitusta Savonlinnan lääniläisten valituksesta, jossa he sanovat, että vouti on rakennuttanut kuninkaan kartanon heidän takamailleen (Tavinsalmelle), „sinne josta viisi pitääjää (nimismieskuntaa) ovat saaneet parhaimman elatuksensa, ja meidän *parhaimmille kalavesillemme*“. „— — ja nyt emme köyhät miehet tiedä, miten vaimojemme ja lastemme kanssa toimeen tulla“¹⁾. Erästä toisesta kirjeestä v. 1556 ²⁾ näemme, että läänin asukkaat vielä senkin jälkeen, kun he olivat menettäneet nuo „parhaimmat kalavetensä“, lähtivät joka kesä „heti pietarinmessun jälkeen kaikki ulos erämaihin ja heitä ei voi siitä estää, sillä heillä ei olisi muuten varoja maksaa verojaan, vielä vähemmin hankkia K. M:tin (sota-) väelle talvella muonaa“. Tuosta Tavinsalmen erämaissa kalastamisesta olivat asukkaat ehkä tottuneet maksamaan e. m. salmika-loja³⁾, joita ehkä alussa oli kannettu Savonlinnan ja Säämingin salon välisestä salmesta, ja n. k. siltakaloja, joita he

¹⁾ Arv. Handl. VI, 309—310.

²⁾ Arv. Handl. IV, 219—220.

³⁾ Katso siv. 84.

olivat tottuneet antamaan palatessaan kalalta ja kulkiessaan linnan sivu, toiset yhden, toiset kaksi haukia veneeltä ¹⁾. Toinen suuri yhteiskalastuspaikka oli Puruvesi, jossa v. 1543 läänin asukkaita oli käynyt kalastamassa 406 pienemmällä ja 15 suurella nuotalla ²⁾. Kuinka tärkeänä kalanpyyntiä vielä 15-sataluvulla pidettiin, voimme arvata siitakin, että Savonlinnalla itsellään oli ympäri lääninä v. 1571 kaikkiaan 13 kalastuspaikkaa, joissa kalastettiin 11 nuotalla, 15 lohiverkolla, 130 siikaverkolla, 350 haukiverkolla, 120 lahnaverkolla, 40 säynjäverkolla, 2 laanalla, 3 selkänuotalla eli vadalla, 57 katiskalla ja 23 merralla ³⁾. Näistä saatiin voudin tilin mukaan v. 1571 yhteensä suolakalaa 6 lästia, 9 tynnyriä 1 ³/₄ nelikkoa, eli lähelle 190 tynnyriä, ja tuoretta kalaa 27 kippunaa 10 naulaa. Enin näytään saaneen haukia ja pientä kalaa (ahvenia, särkiä y. m.) ja siikojakin. Lohia saatiin 5 tynnyriä, lahnoja ja säynäjiä aivan vähän.

Toinen todistus kalastuksen tärkeydestä on se, että Kustaa Vaasa, tuo suuri ja taitava talouden hoitaja, piti esim. Partalan kuninkaankartanoansa varten kalavesiä Pohjanmaalla ⁴⁾, sekä se, että sama kuningas alituisesti kirjottaa käskynhaltioilleen kalastuksesta ja kalastuspaikoistaan ⁵⁾ Savonlinnan läänissä.

Vähemmin tiedämme *metsästyksestä* tältä ajalta. Mutta ei se ole aivan vähänen ollut, sen voimme arvata siitä, että savolaiset koko tällä ajalla, käydessään kauppaa „venäläisten“ (Venäjän-Karjalan asukkaitten) kanssa, tavallisesti vaihtoivat näitten palttinaan ja sarkaan y. m. *turkiksia*, eli että *raha*-sa-

¹⁾ V. A. N:o 1.

²⁾ V. A. N:o 6134.

³⁾ V. A. N:o 6440.

⁴⁾ Katso siv. 11.

⁵⁾ Esim. Arv. Handl. III, 257; IV, 205.

nalla vielä tällön oli osaksi vanha merkityksensä. Samaa todistaa se seikka, että koko tällä ajalla (1541—1571) maksetaan aina joku osa veroista turkiksissa. Visulahden ja Pellosniemen nimismieskuntien tilikirjoissa tosin ei enää näe paljo turkiksia mainittavan. (Esim. v. 1541 ei ollenkaan ja v. 1551 ainoastaan 6 hirvennahkaa, nämäkin näitten alueitten etäisistä, myöhemmin asutuista osista). Mutta muusta osasta lääniiä näemme jokseenkin tasan maksettavan veroja turkiksissa. Voudit tekevät tiliä seuraavista turkiksista vv. 1541, 1552, 1561, 1571

		V. 1541	1552	1561	1571
Hirven	nahkoja	5	17		
Karhun	„				5
Ketun (punasen)	„	12	3	19	41
Ristiketun	„				4
Kärpän	„	189	242	77	64
Oravan	„	1684	1768	141	1040
Hillerin	„	6		1	
Ilveksen	„	1			1
Näädän	„	20	7	2	2
Vesikon	„	53	43	6	14
Saukon	„	2	8		2
„Samfong“	„		1981	55	2097
Ahman	„			2	

Näitä numeroita ei suinkaan saa pitää mitenkään täydellisinä tai varmoina. Ensiksikin tarkottavat v:n 1541 numerot ainoastaan niitä turkiksia, jotka maksettiin „pääverona“, eivätkä siis kelpaa verrattaviksi muitten kanssa. Kaikkia en ole näet saanut tältä vuodelta, koska tilit ovat hyvin vaillinaisia. Sitä vastoin on v:n 1571 numeroissa myös semmosia nahkoja, joita kuninkaan erityisestä käskystä ostettiin, verona saatujen kanssa lähetettäväksi Tukholmaan. Toiseksi tulee

muistaa, että nämä turkikset ovat ainoastaan niitä, jotka maksettiin verona kruunulle; mutta niistä emme saa tietää mitään, jotka läänistä vaihtokaupan kautta vietiin ulos. Luonnollista on, että monikin, jolla olisikin ollut turkiksia, mieluummin maksoi veronsa ohrissa eli muussa, koska turkikset olivat lääniläisten harvoja kaupaksi käypiä kaluja ja viljalla oli verrattain huono hinta¹⁾. Sen verran me noista numeroista kumminkin voimme huomata (varsinkin vertaamalla v:n 1552 ja 1561 lukuja, jotka ovat samanlaisista lähteistä) että tämä aikakausi juuri on metsästyksen loppuaikojä. Mitä läänin eri osiin tulee, niin olen jo edellisessä huomauttanut, että Visulahden ja Pellosniemen nimismieskunnista, joissa oli vanhin asutus, ei enää makseta paljo ollelukaan turkiksia verona. Se osa, mistä koko ajalla tuli enin nahkatavaroita, oli Juvan pitäjän pohjoinen puoli. Tavinsalmelta on kruunu saanut verrattain vähän turkiksia, siihen nähden, että se oli myöhään ja harvaan asuttua. Sakkoluettelosta näemme, että sieltä vietiin alituisesti turkiksia kaupaksi Kainuusen.

Kun katselemme eri lajeja turkiksia, niin heti kysymme, mitä nuo „Samfong“ ovat. Siitä en ole saanut selvää, mutta luulen sen merkitsevän *sekanahkoja*, eli oravan, vesikon ja ehkä kärpänkin nahkoja. Tämän päätän siitä, että niitä löytyi verrattain paljo, ja että ne olivat saman arvosia, kun oravan ja vesikon nahat. Jäniksen ja peuran nahkoja kaipaamme kerrassaan tästä luettelosta, mutta se tulee siitä syystä, että mahdollisesti niitä ei viety Tukholmaan. Tileistä näemme kumminkin, että jäniksen nahkoihin on vaihdettu kauppatavaroita „venäläisiltä“. Omituiselta näyttää myös karhun nahkojen vähyys, ja hirvi näkyy jo tähän aikaan olleen

¹⁾ Arv. Handl. II, 311.

harvinainen Savossa. Siihen viittaa kuningas Juhana III:n kirjekin, v. 1556¹⁾).

Äsken sanoin, että kalastus ja metsästys eivät enää tähän aikaan olleet tärkeimmät elinkeinot Savonlinnan läänissä. Se oli *kaskenpoltto*. Sen voimme päättää siitakin, että kaskenpolttoa pidetään verotuksen perustuksena jo v:n 1543 veroselityksessä, missä luemme: „Ja koska Savonlinnan läänissä ei ole ollenkaan vuotuisia eli vakinaisia viljapeltoja, niin kun Hämeessä eli muualla Suomessa, vaan (savolaisten) täytyy viljellä metsää ja hakata kaskimaita, joita he voivat pitää korkeintaan 6—8 vuotta — —. Sitten tulee heidän hakea itselleen uusia peltoja ja kaskimaita“. Kuinka tällä kasken viljelemisellä vv. 1541—1551 oli tärkeä sija elinkeinojen joukossa, voimme toiseksi päättää seuraavasta seikasta. Edellisestä (siv. 66) tiedämme, että pääveroa otettiin alussa oikeastaan ohrissa, mutta veroselityksistä näemme, että asukkaat saivat vaihtaa ohrat lihaan, kalaan ja turkiksiin sen mukaan, mitä itsekukin voi parhaiten hankkia²⁾. Tilikirjoista saamme laskemalla selville, että pääveroa maksettiin:

	ohrissa	lihassa	kaloissa ja turkiksissa	rukiissa
v. 1541	67 %	18 %	10 %	5 %
„ 1546	73 %	20 %	5 %	2 %
„ 1549	73 %	22 %	3 %	2 %
„ 1550	60 %	36 %	3 %	1 %
„ 1551	59 %	35 %	2 %	4 %

Nämä numerot eivät todista mitään varmasti, sillä veroa maksoi tietysti jokainen siinä tavarassa, joka hänelle oli edullisinta, mutta niistä voimme kumminkin suunnit-

¹⁾ Arv. Handl. IV, 313.

²⁾ 8—10:stä arviopunnan-alasta 1 lehmä, 2:sta 1 lammas tai vuohi, 1:stä 2 L \ddot{a} haukia, eli 1 ketun nahka, eli 8—12 oravan nahkaa, j. n. e.

leen nähdä, että viljaa on läänissä löytynyt jokseenkin runsaasti¹⁾, sekä että kalastuksen ja metsästyksen aikakausi alkoi olla lopussa.

Myöhemmiltä ajoilta ei voi saada samanlaisia tietoja. Ja kun Savonlinnan läänistä ei maksettu kymmenyksiä, niin emme voi saada tietoja siitä, kuinka paljo täällä viljaa saatiin vuodessa.

Sen vuoksi aion koettaa seuraavaa tietä päästäkseni tämän asian perille. Kun näet veronselitysten mukaan pääveroa maksettiin sen mukaan, kun itsekukin kylvi, niin luulin olevani siitä saada perustusta jonkunlaisille laskuille. Mutta kun sittemmin tulin siihen vakuutukseen, että arviopunnanalaksi paneminen arvatenkin tarkoitti myöskin niittyjä ja kalavesiä, niin täytyi minun tietysti luopua koko yrityksestä. Toinen kysymys olisi silloin ollut, millä numerolla tuolla lailla saatu kylvöluku olisi ollut kerrottava, jos mieli saada todenmukaisin satoluku. Voudit, tehdessään tiliä kuninkaan kartanoitten hoidosta, sanovat saaneensa 2—4:n, harvon 6:n jyvän. Mutta edellisestä tunnemme voidit hyvinkin itsekäiksi, voidaksemme luottaa heihin. Sen vuoksi kysyin jo Maanviljelysneuvos N. Grotenfeltiltä tietoja näistä asioista, ja hän on hyväntahtoisesti tätä varten eri kokouksissa Mikkelin läänissä, joissa hän tuli tekemisiin maanviljeliäin kanssa, kuulustellut, mitä nykyään saadaan kaskista, ja mitä ennen luullaan saadun. Hänen tutkimuksiensa loppupäätöksenä oli se, että 1500-luvun kylvöluku olisi kerrottava *vähintäinkin 10:llä*. Sillä nykyään saadaan 4—12 jyvää, mutta kaikki ovat olleet yksimielisiä siitä, että ennen on kaskimaista varmaankin saatu paljoa enemmän, koska metsä savolaisten tullessa erämailhin

¹⁾ Sitä todistaa myöskin siv. 91 mainitsemani viljan alha inen hinta läänissä 1550-luvulla.

vielä oli „neitseellistä“, koskematonta, maata peitti vuosisatojen lehti- ja risukasat, jota vastoin myöhemmin vuosisatojen kaskenviljelys on syönyt maan pinnan melkein paljaaksi ruokamullasta. Tätä asiaa todistaa sekin, että 15-sataluvulla voitiin kaskesta ottaa 6—8 satoa, nykyään korkeintaan 2, harvon enemmän, mutta tavallisesti ei oteta kun yksi sato. Ja kuitenkin nykyinen metsän vähyys ei silloisia kaskenpoltta-jia estänyt vaihtelemasta viljavainioitaan. — Tämän olen tahtonut mainita, koska sekin puolestaan todistaa, miten vähän voutien rehellisyyteen tilien teossa on luottamista.

Kun siis meillä ei parempia tietoja ole, tahdon tuoda esille semmosia, kun on saatavissa, vaikka niillä ei suuria saada aikaan. Voutien tilit kruunulle tehtiin näet siten, että ensiksi laskettiin yhteen kaikki, mitä kruunulle eri parseleissa oikeastaan olisi ollut tulevaa, siitä otettiin sitten pois se, mitä ei tullut sisään syystä tai toisesta („afkortningen“) ja sen jälkeen laskettiin, mitä eri parseleista on maksettu muissa tavaroissa, kun ne oikeastaan olisivat olleet maksettavat („förbytningen“), ja kaikesta tästä saatiin viimein kruunun todelliset tulot („rette opbörden“, tahi „behollen summa“). Tästä summasta olen ottanut ne tiedot, jotka saadaan kruunun tuloista Savonlinnan läänistä eri viljalajeissa vv. 1551, 1561 ja 1571. Täysissä lästeissä — lästi = noin 36 tynnyriä — saatiin:

	Rukiita	Ohria	Kauroja
V. 1551	11	58	17 ¹⁾
„ 1561	27	140	51 ¹⁾
„ 1571	46	160	62,

joista saamme seuraavat prosenttiluvut:

¹⁾ Tuo suuri eroavaisuus kruunun tuloissa vv. 1551 ja 1561 saasellyksensä siv. 86 mainitusta tällä vuosikymmenellä tapahtuneesta veronkanto-järjestelmän muutoksesta.

	Rukiita	Ohria	Kauroja
V. 1551	13 %	68 %	19 %
„ 1561	12 „	65 „	23 „
„ 1571	17 „	59 „	24 „

Näistä numeroista tosin emme voi päättää mitään varmaa, vaan kun tiedämme, että veroja koetettiin ylimalkaan ottaa itsekustakin maakunnasta semmosissa parseleissa, joita asukkaitten oli mahdollista maksaa, ja että veron maksajat saivat vaihtaa eri parseleita sen mukaan, miten heille vaan oli edullisinta, niin mielestäni kumminkin voimme vähän tehdä arveluja näitten viimeksi saatujen prosentilukujen nojalla.

Niistä, samaten kun siv. 92 olevista varhaisempia aikoja kuvaavista, näemme, että viljalajeista *ohralla* epäilemättä tähän aikaan on ollut etusija. Mutta kumpasestakin taulusta näemme myös, että Savonlinnan lääniläiset vuosi vuodelta rupeavat maksamaan verojaan suhteellisesti yhä vähemmän ohrissa.

Se, joka tuntee Savon maanviljelyksen historiaa viime ajoilta, ja tietää, miten vähän *kauroja* siellä tämän vuosisadan alussa on viljelty, ja miten sen viljeleminen vasta aivan viimesillä vuosikymmenillä on ruvennut kasvamaan, kummastelee todellakin, kun näkee yllä olevista numeroista, että Savonlinnan läänistä on maksettu veroja kauroissakin ja että esim. v. 1571 kauroja on maksettu 24 % kaikista viljalajeista.

Rukiin viljeleminen on ollut verrattain pieni tähän aikaan. Omituinen ilmiö on se, että Tavinsalmelta ensi vuosina (1548—1551) maksetaan pääveroa verrattain paljon rukiissa. V. 1548 maksetaan näet 48 % pääverosta rukiissa, 31 % ohrissa. Varsinkin on Savilahden myöhimmin asutetussa neljänneskunnassa rukiita maksettu paljon (55 %). Jo v. 1549 tämä suhde on muuttunut siinä määrässä, että koko

nimismieskunnasta maksettiin pääveroa rukiissa 25 %, ohriissa 51 %. Ja seuraavina vuosina se muuttuu yhä vaan, niin että kohta ohrilla on sama etusiansa, kun muuallakin läänissä. Tätä ei voine muuten selittää, kun että Tavinsalmella ovat vasta tulleet kylväneet ensiksi kaskiinsa rukiita ja niistä maksaneet veronsa, mutta sittemmin samoihin kaskiin kylväneet ohria ja kauroja, koska rukiit eivät menesty monta vuotta samassa kaskessa.

Kun vertaamme läänin eri osia toisiinsa v. 1571, niin näemme, että kauroja on maksettu enin (noin 50 %) Visulahdesta ja Pellosniemeltä ja vähin (15 %) Rantasalmelta ja Tavinsalmelta; rukiita sitä vastoin enin viimeksi mainituista nimismieskunnista (43 %) vähin Juvalta ja Säämingistä (25 %).

Muista viljalajeista emme näe tileissä mitään mainittavan, paitse *vehnästä*, jota kuninkaan kartanoilla viljeltiin aivan vähän.

Nauriita on ainakin kuninkaan kartanoilla viljelty hyvin vähän, välistä ei ollenkaan. Sen sijaan näytään viljellyn *herneitä* ja *papuja*. Linnan läheisyydessä on sitä paitse viljelty *kaalia* ja *sinappiakin* vähäsen.

Karjanhoidosta tulee minun nyt puhua. Tästäkään emme tiedä paljo ennen v. 1571. Siv. 92 olevista veronmaksua valaisevista prosenttiluvuista v. 1541—1551 näimme, että v. 1541 on lihassa maksettu 18 % kaikista veroparseleista, ja että tämä luku on vuosi vuodelta noussut niin että v. 1551 jo maksettiin 35 %. Kun tiedämme, että tämä oli lehmän, lampaan ja vuohen lihaa, niin voimmme tästä arvata, että näiltä ajoilta alkaa karjanhoito tulla tärkeämmäksi elinkeinoksi. Sitä todistavat puolestaan myös seuraavat numerot, jotka olen saanut laskemalla papinveroa maksetun voin mukaan lehmäluvun Savilahden, eli Mikkelin kirkkopitäjässä, joka suunnille oli alaltaan sama kun Visulahden ja Pellosniemen nimismieskunnat yhteensä:

	Lehmiä	Taloutta	Lehmiä taloutta kohti
V. 1543	850	1326	0,6
„ 1561	1508	1323	1,1
„ 1571	1516	932	1,6 ¹⁾

Varhaisemmilta ajoilta ei saa koko lääniä koskevia lukuja, mutta papinveroluetteloiden mukaan oli jokaista verotettua taloutta kohti vv. 1561, 1566, 1571 seuraava määrä lehmiä läänin eri osissa:

	v. 1561	v. 1566	v. 1571
Visulahdessa . . .	1,4	1,4	1,4
Pellosniemellä. . .	0,9	1,8	1,9
Juvalla	1,4	1,5	1,7
Säämingissä . . .	1,5	1,3	1,3
Rantasalmella . . .	1,0	1,4	1,7
Tavinsalmella . . .	1,3	2,0	2,1
Savonlinnan läänissä	1,3	1,5	1,7

Kaikki nämä numerot siis näyttävät, että karjanhoito tämän tutkimuksemme käsittämällä ajalla on ollut vilkkaassa edistymisessä, siitä kun se Uuden ajan alussa on nähtävästi ollut aivan alulla. Tämän karjanhoidon enenevän merkityksen jälkeen v. 1541 selittää mielestäni erämaitten asuttaminen. Etelä-Savon asukkaat olivat näet tottuneet siihen asti hakemaan elatuksensa erämaista, ja kun tämä vanhastaan totuttu elinkeino 1540-luvulla yhtäkkiä riistettiin pois, niin he ensiksi päästivät haikeat valitushuudot, mutta vähitellen on heidän täytynyt ruveta hankkimaan itselleen uusia elinkeinoja ²⁾ ja

¹⁾ Sille, joka epäilee tätä lehmäluvun vähyyttä, tahdon mainita, että Fincke v. 1556 kirjottaa kuninkaalle, että hänen läänissään on verotalollisia, joilla monellakaan ei ole omista lehmää, vaan he pitävät 2—3 yhdessä yhden lehmän. Arv. Handl. IV, 210.

²⁾ Samaten ovat esim. meidän aikoinamme rautatiet pakottaneet entisiä rahtimiehiä maanviljelykseen, vaikka he ensin ovat valittaneet kuolevansa nälkään.

viimeksi mainitut luvut mielestäni kertovat, että karjanhoito on ollut se, joka tästä ensin on hyötynyt.

Karjanhoidon tilaa läänissä v. 1571 valasevat lähemmin ne tiedot, jotka saamme n. k. hopeaveroluetteloista, ja jotka olen koonnut Liitteeseen IV.

Asian selvydeksi olen seuraavaan tauluun sovitellut mainitusta liitteestä saadun keskimääräisen karjanluvun itse-
kutakin taloutta kohti läänin eri nimismieskunnissa ja koko läänissä, ja vertailun vuoksi olen ottanut vastaavat luvut Sai-
rion pitäjistä (Hämeessä), koko Ruotsista ynnä erittäin Ån-
germanlannin läänistä, jossa asutus oli suunnille yhtä nuori,
kun Savossa, ja vihdoin Savilahden neljännekunnasta.

	Hevosia.	Lohmit.	Nuorta karjaa.		Lampaita.	Vuoia.	Sikojia.
			3—4 vuot.	2—2 vuot.			
Visulahti	1,4	2,2	0,3	0,8	2,6	1,4	0,9
Pellosniemi	1,2	1,7	0,2	0,6	2,0	0,9	0,7
Juva	1,1	1,8	0,2	0,5	2,2	0,5	0,4
Sääminki	1,2	1,7	0,2	0,3	2,5	0,3	0,5
Rantasalmi	1,1	1,8	0,2	0,5	2,6	0,3	0,3
Tavinsalmi	1,2	2,2	0,2	0,6	2,7	0,3	0,4
Savonlinnan lääni	1,2	1,9	0,2	0,6	2,4	0,6	0,5
Saarion pitäjä (Hämeessä) ¹⁾ .	0,9	2,3	0,4	2,3	2,3	1,0	0,4
Ruotsi	1,2	4,8	0,9	1,7	4,8	1,7	2,5
	(2,0) ²⁾	(4,0) ²⁾					
Ångermanlannin lääni	0,9	4,8	0,1	0,6	4,7	2,1	0,7
Savilahden neljänneskunta . .	1,3	2,5	0,4	0,8	3,4	0,4	0,5

1) Hist. Arkisto VIII, 72, Garibaldi Nyströmin tutkimus.

2) Nämä toiset numerot tulevat siitä, että olen siirtänyt härkien luvun hevosten luvun kanssa yhteen, koska härkiä käytettiin Ruotsissa siihenkin aikaan hevosten asemasta.

Jos otamme ensin huomioon koko lääniä koskevat luvut, niin ensimmäinen silmään pistävä asia on se, että lehmien ja hevosten suhde toisiinsa on meidän aikamme oloihin nähden niin tavaton. Yhtä hevosta kohti pidettiin näet ainoastaan 1,7 lehmää, ja joka taloudella oli ainoastaan 1,9 lehmää. Saarion pitäjässä on tuo suhde vähän luonnollisempi ja Ruotsissa oli se jo 1500-luvulla melkein sama, kun Savossa nyky-aikaan. Mutta toiseksi hämmästyttää meitä tuo savolaisten hevosten paljous jo itsessäänkin ja vielä enemmän Ruotsin ja varsinkin Saarion pitäjään ja Ångermanlannin lääniin verrattuna. Meidän täytyy näistä numeroista tulla siihen päätökseen, että karjanhoito vielä tähän aikaan Savossa on ollut aivan alullaan, mutta että savolaisten hevoset jo tähän aikaan ovat olleet suuresta merkityksestä. Seuraavasta (siv. 105) tulemme näkemään, että Savosta jo tähän aikaan arvattavasti on myyty hevosia Venäjälle ja ehkä muuallekin. Varsinkin on hevosten luvuissa suuri erotus, jos vertaamme Ångermanlannin lääniä Visulahden nimismieskuntaan. Karjanhoidon alottelevaa tilaa Savonlinnan läänissä todistaa myöskin 1—2 vuotisten luvut, sillä sen sijaan kun Savossa kasvatettiin 0,6 nuorta, oli Ruotsissa 1,7, eli suunnille kolme kertaa enemmän ja Saarion pitäjässä 2,3, mikä tuntuu vähän luonnottomalta Ruotsiin verrattuna. Samaten oli lampaista ja varsinkin sikoja Savossa Ruotsiin verraten hyvin vähän. Nuorten nautaeläinten ja sikojen kasvattamisessa Savo voi kestää vertausta ainoastaan Ångermanlannin läänin kanssa, jossa viljelys oli suunnille samanikänen. Vuohia on Savossa verrattain kaikkein vähin. Vuohelle pitää tehdä hyviä aitoja, jos mieli suojella peltojaan. Kun Savossa kaskenpolto oli tärkein viljaviljelys ja kaskia ei kannata panna hyvään aitaan, niin savolaiset arvattavasti tästä syystä eivät mielellään suosineet tätä muuten runsaslypsystä ja vähään tyytyvää eläintä.

Eri nimismieskuntia toisiinsa verratkaamme! Näemme heti, että Pellosniemi, Juva, Sääminki ja Rantasalmi ovat jotensakin yhdenvertasia (se vaan erotuksena, että Säämingissä ja Rantasalmella on lampaita enemmän, vuohia vähemmän), ja kaikissa karjanhoito vähempi kun Visulahdessa ja — *Tavinsalmella*, kumma kyllä. Se on tietysti kaikkien mielestä luonnollista, että Visulahdessa karjaa on enemmän kun sitä itäisemmissä kunnissa, kun tiedämme että täällä asutus on vanha. Mutta Tavinsalmella kun on melkein yhtä paljon karjaa, se se tunnustaa oudolta. Nähdäksemme, mikä osa Tavinsalmea se noin etevä oli, olen ottanut yllä olevaan tauluun vastaavat murreluvut Savilahden, läänin pohjoisimpana olevasta ja harvimmin asutusta neljänneskunnasta, ja niistä luvuista näemme suureksi hämmästyseksemme, että täällä pidetään suhteellisesti enimmäin karjaa koko läänissä. Varsinkin eroavat lehmiä ja lampaitten luvut suuresti läänin keskimäärästä. Vuohien ja sikojen luvut eivät ole tavattomia, päin vastoin.

Tätä tosiasiaa — jos se todellakin on *tosi* asia — en ainaakaan minä voi selittää muuten, kun että nämä numerot todistavat, että Etelä-Savossakaan ei vielä tähän aikaan oltu paljon kohottu kalastuksen ja kaskenpolton elämästä. Ja semmosta elämää varten *on Etelä-Savo ollut liiaksi asuttua*, josta syystä varallisuus oli hyvin pieni (katso siv. 111). Sitä vastoin oli Savilahden neljänneskunnassa aluetta kylliksi, Tapio ja Ahti olivat auliita ja neitseellinen metsä tarjosi kaskenpolttajalle runsaita satoja. Näitten avulla olivat asukkaat päässeet vaurastumaan ja hankkimaan itselleen karjaa, joka tähän aikaan, niin kun edellisestä olemme nähneet, alkoi saada yhä suurempaa merkitystä savolaistenkin silmissä.

Vaikka Liitteessä IV, siv. XL—XLIX olen lausunut mieltäni hopeaveroluettelon numerojen vähäisestä arvosta, jos niitä verrataan nykyajan lukuihin, koska niitten mukaan karjan

luku on mielestäni aivan liian pieni todellisuuteen nähden, niin en ole kumminkaan voinut olla tekemättä samaa vertausta nykyaikaan, kun Hans Forssell Ruotsissa, mutta edeltäpäin tahdon sanoa, että lukia pankoon tälle vertaukselle niin paljo arvoa, kun hän tahtoo.

Ruvetessani tätä vertausta tekemään, jätin heti pois koko Pohjois-Savon, eli Tavinsalmen nimismieskunnan, sillä kun tämä oli tavattoman harvaan asuttua, niin vertaus nykyaikaan näin pieneltä alueelta olisi tullut vieläkin epäedullisemmaksi, kun se kaikessa tapauksessa tulee olemaan. Kun vastaisuudessa otetaan koko Suomi vertauksen alaiseksi, niin tietysti silloin ei voi jättää mitään eri aluetta pois, mutta näin pientä aluetta verratessani pidin luonnollisempana tehdä se. Kun sitten rupesin vertaamaan nykyaikaan Etelä-Savoa, joka melkein vastaa nyk. Mikkelin lääniä, niin minun on täytynyt Mikkelin läänistä saatujen tilastollisten tietojen summasta lohkaista pois ne numerot, jotka kuuluvat Savonrannan kappelisiin idässä, sekä Mäntyharjun, Heinolan, Sysmän, Hartolan, Joutsan, Luhangon ja Leivonmäen seurakuntiin lännessä, sillä neidän eivät kuuluneet Savonlinnan lääniin v. 1571.

Nykyajan vertausvuodeksi olen ottanut v. 1880.

Mainitulla alueella voi vuosien 1571 ja 1880 eläinluvut panna täysissä sataluvuissa seuraaviksi:

	V. 1571	V. 1880.
Hevosia	4,300	— 15,900.
Härkiä, lehmiä ja raavaampaa nuorta karjaa	7,500	— 58,900.
2—1 vuoden nuorta karjaa	2,000	— 19,500.
Lampaita	9,800	— 44,100.
Vuohia	2,400	— 300.
Sikoja	2,000	— 10,500.

Näitten numerojen mukaan olisi siis *hevosten* luku tällä

ajalla kasvanut 3,7 kertaa niin suureksi, joka ei tunnusta kovin uskomattomalta, koska Forssellin mukaan hevosten luku koko Ruotsissa samaan aikaan on noussut $2\frac{1}{2}$ kertaa niin suureksi, ja muutamissa osissa 4—5-kin kertaa niin suureksi.

Lehmien luku on kasvanut aivan suunnattomasti Ruotsiin verraten, nimittäin 7,8 kertaa niin suureksi, ja Ruotsissa ainoastaan 3 kertaa. Tässä taas näemme, miten karjanhoito on ollut hyvin alottavalla kannalla vielä 1571 ja siitä alkaen edistynyt tavattoman nopeasti. Nuoren karjan lukujen suhde on samoilta vuosilta kun 1: 10.

Lampaita näkyy Savossa jo 1571 olleen jokseenkin paljon, sillä niitten luku on kasvanut ainoastaan 4—5, Ruotsissa 3 kertaa niin suureksi.

Vuohi, joka 16:lla sataluvulla Ruotsissa muutamien paikoin oli tavallisempi kun lammas ja jonka luku yli koko Ruotsin oli lampaitten lukuun kun 1: 3, oli Savossa jo siihen aikaankin harvinaisempi, vaikka kumminkin paljoa tavallisempi, kun meidän aikanamme. Sen luku on näet vähentynyt vuoteen 1880 $\frac{1}{8}$ -ksi osaksi siitä mitä se 1571 oli, joka Ruotsin oloihin verrattuna on aivan suunnatonta. Se on kyllä Ruotsissakin vähentynyt, mutta ainoastaan puoleksi siitä, mitä se oli 1571. Meillä vuohi näkyy nykyaikana katoavan kerassaan, sillä sitä pidetään metsälle vahingollisena. Mutta esim. Saksassa on vuohien luku viimesinäkin vuosikymmeninä jokseenkin paljon kasvanut, vaikka siellä metsää on hoidettu jo ammoisista ajoista asti hyvin huolellisesti.

Sitä vastoin on näitten tietojen mukaan *sikoja* ruvettu kasvattamaan paljon enemmän, kun 16:lla sataluvulla. Onhan kyllä Savo tunnettu sikojensa paljoudesta, vaan oudolta kumminkin tuntuu, että se on tällä aikaa noussut kymmenkertaisesti, kun se Ruotsissa on ainoastaan $\frac{1}{2}$ suurempi.

Jos edellä saadut eri eläinlajien summat muutetaan nautaeläimen arvoon¹⁾, niin saadaan

V. 1571— 16,630

„ 1880—102,060.

Nämä numerot siis osottavat eläinluvun kasvamisen tällä ajalla 1:stä 6₁₄:ään. Ruotsissa sama kasvaminen on kun 1:2,58.

Seuraavassa taulussa otamme verrataksemme väkilukua eläinlukuun vuosina 1571 ja 1880 (1871). Etelä-Savossa määräämme väkiluvun tasasesti 24,000:ksi v. 1571 ja 120,000:ksi v. 1880.

	100 henkilöä kohti pidettiin									
	Summa eläimiä nautaeläinten arvossa.		Hevosia.		Lehmiä.		Lampaita.		Sikoja.	
	1571	1880 (1871)	1571	1880 (1871)	1571	1880 (1871)	1571	1880 (1871)	1571	1880 (1871)
Etelä-Savossa .	69	85	18	13	31	49	41	37	9	17
Ruotsissa (1871)	154	63	21	9	64	31	76	38	39	8

Ruotsissa on kotieläinten luku niin kun äsken näimme kasvanut 2,58 kertaa niin suureksi. Mutta verrattuna väkiluvun kasvamiseen ei eläinluku ole voinut likimainkaan seurata sitä, sillä se on vähentynyt melkein yhtä paljo, eli on ainoastaan 2,44:s osa 1571 vuoden luvusta. Mutta Forssell sanoo²⁾, että tämä ei kummastusta herätä, koska samalla lailla on käynyt useassa muussa maassa, jossa varallisuus kumminkin on ollut enenemässä. Tämmösen kehittymisen on vaikuttanut osaksi itse karjanhoidon edistyminen, osaksi se, että kansa on hankkinut itselleen muita tärkeitä elinkeinoja. Sen vuoksi

¹⁾ Katso Hans Forssell: „Anteckningar om Sveriges jordbruksnäring i 16:de seklet“, siv. 173. Hän on tässä muuttamisessa pannut yhden raavaan nautaeläimen = $\frac{2}{3}$ hevosta; = 2 nuorta nautaeläintä; = 10 lammasta; = 12 vuohta; = 4 sikaa.

²⁾ Sama teos siv. 54—55.

emme tarvitse liiaksi iloita edellisestä taulusta, joka näyttää, miten eläinluku väkilukuun nähden Etelä-Savossa on kasvanut, Ruotsissa melkosesti vähennyt. Tämä asian laita osottaa vaan sen, että Savossa eletään vieläkin niin sanoakseni „karjanhoidon aikakaudessa“, josta Ruotsi näkyy aikoja sitten kehittyneen etemmäksi.

Nuo Forssellin sanat selittävät myös sen, miten eläinluku kumminkaan asukaslukuun nähden ei ole sen enempää nousut Savossa. Päinvastoin on hevosten ja lampaitten luku vähennyt. Ainoastaan lehmät ja siat ovat meidän aikanamme tiheämmässä tavattavina Etelä-Savossa, kun v. 1571 (100 asukasta kohti).

Omituinen silmään pistävä ilmiö on se, että Etelä-Savossa v. 1571 pidettiin 100 henkilöä kohti suunnille yhtä paljon karjaa, kun Ruotsissa 300 vuotta myöhemmin. Taulusta näemme, että lehmiä oli aivan yhtä monta (31), lampaita 41 ja 38, sikoja 9 ja 8. Mutta hevosia oli Savossa 2 kertaa enemmän, eli 18, Ruotsissa 9, josta taas näemme miten tärkeä elinkeino hevosten kasvattaminen ja myyminen mahtoi olla jo 15-sataluvun savolaisille.

Tervanpoltto näkyy tähän aikaan olleen aivan vähänen, koskahan harva maksaa tervaveronsa luonnossa, melkein kaikki rahassa eli viljassa.

Myllyteollisuus on ollut „kotiteollisuutta“ sanan ahtaimmassa merkityksessä, sillä aivan kaikki näkyvät jauhaneen elonsa käsikivellä. Kun Fincke tahtoi rakentaa tuuli- ja vesimyllyjä, niin hän pyysi rakentajia kuninkaalta Tukholmasta ¹⁾. V. 1571 mainitaan ²⁾ linnan tarpeet käytetyn 2:ssa vesimyl-

¹⁾ Arv. Handl. IV, 202 ja 210.

²⁾ V. A. N:o 6440.

lyssä, Kallislahdessa ja Naistenlahdessa, sekä 1:ssä „hevosmyllyssä“ linnan luona. Muita myllyjä löytyi kruunulla Säamingissä Putkilahden kuninkaankartanon luona vesimylly, Rantasalmella kuninkaankartanon luona vesimylly, jossa oli 4 kiviparia, Juvan kuninkaankartanolla vesimylly, Sairolan kartanolla Visulahdessa „jalkamylly“ ja Kiialan kartanon tarvetta varten Pellosniemellä vesimylly.

Vakinaisia *ammattilaisia*, eli käsityöläisiä ei tietysti tähän aikaan vielä ollut. Itsekukin teki joka käsityötä kotitarpeikseen. Mutta aina niitä kumminkin löytyi muutamia, jotka jossakin eri ammatissa kohosivat muita taitavammiksi. Heidän kumminkaan ei kannattanut lyöttäytyä yksinomaan tätä taipumustaan seuraamaan, vaan he jäivät tavallisesti toisten tavoin kaskea ja kalavesiä viljeleviksi. Ainoastaan väliajoin he harjottivat käsitöitä.

Tunnetuinpia olivat Savon *sepät*; kun kuningas tarvitsee Ruotsissa hyviä seppiä, niin hän tilaa ne Savosta ¹⁾. Muita ammattilaisia mainitaan joku suutari, timperi, „tiilimaakari“, ja ehkä joskus muukin, niinkun esim. tynnyrin tekiä.

Kaupasta Savonlinnan läänissä 15-sataluvulta ei ole paljo tietoja. Tärkeä näkyy jo vanhoista ajoista saakka olleen *hevoskauppa* Venäläisten kanssa. Jo kuningas Maunu Eerikinpoika kirjottaa siitä v. 1347 Viipurin läänin asukkaille (joihin savolaisetkin siihen aikaan kuuluivat) ja määrää, että he saavat kyllä viedä hevosia maasta, „mutta ei nuorempia, kun 8 vuotisia, eikä kalliimpia, kun 4 markan arvovia“. (!) ²⁾ Edellisestä olemme nähneet, että Savonlinnan lääniläisillä oli suhteellisesti hyvinkin paljo hevosia; arvattavasti he ovat kasvattaneet niitä Venäjälle myytäviksi.

¹⁾ Arv. Handl. IV, 86—87.

²⁾ Arv. Handl. I, 3.

Että läänissä on ollut *viljaakin* enemmän kun siellä tarvittiin, voimme arvata siitä, että siellä on ollut huono hinta viljalla ¹⁾).

Muita tärkeitä ulosvientitavaroita ovat *kapahau'it* ja *turkikset* olleet ²⁾).

Näitä tavaroita ovat savolaiset vaihtaneet pääasiallisesti *suoloihin, sarkaan, palttinaan ja vaskeen* ²⁾ y. m.

Omituiselta näyttää nykyajan ihmisten silmissä se asia, että 15-sataluvun Savolaisilla oli niin paljo *vaskea*; hopeaveroluettelosta näemme, että melkeimpä jokaisella takseeratulla perheellä oli ainakin 5 naulaa, useammalla enemmänkin. Sitä kummallisemmalta se näyttää, kun ajattelee, että siihen aikaan ei vielä tunnettu kahvia ja kahvipannua, joka nykyajan varattomimmissakin ylimaassa taloissa on ainoa vaskikalu. Mutta tämä asia selviää, kun muistamme, että 15-sataluvun savolaiset eivät tunteneet raudan valamistaitoa, jonka vuoksi heillä ei ollut rautapatoja keittoastioina, vaan vaskikattiloita, eli „kasaria“. Viiden naulan painava kattila vetää noin 2—3 kannua ja siinä kiehuu jo tavalliselle „kattilakunnalle“ yhden aterian kalakeitto. Messinkä ja tinaa oli ainoastaan papeilla, voudeilla, nimismiehillä ja ani harvalla varakkaalla talollisella. Messingistä tehtiin myöskin keittoastioita, tinasta muita astioita, niin kun oluttuoppia, lautasia, isoja vatioita y. m. Hopeaa on takseerattu hyvin vähän.

Tärkeimmät *kauppatiet* olivat seuraavat:

1:o *Viipurista* Lapveden (9 penink.), Taipaleen (4 p.) Puumalan ja Liistensaaren kuninkaan kartanon (8 p.) kautta *Savonlinnaan*.

2:o *Viipurista* laskettiin siihen aikaan 20 peninkulmaa *Mikkeliin*, sieltä 8 *Juvalle*, sieltä 8 *Joroisiin* ³⁾). Erittäin mai-

¹⁾ Arv. Handl. II, 311.

²⁾ Arv. Handl. III, 162, 206—207; IV, 312. y. m.

³⁾ Näemme tästä, että 2 silloista peninkulmaa = 1 nykyinen.

nitaan, että Viipurista voi kulkea maisin Joroisiin asti, mutta siitä ylöspäin kulettiin vesiä myöten: Joroisista *Tavinsalmelle* 20 p., Tavinsalmelta *Oulun Taipaleelle* 17 p. (jokia, järviä ja soita, joitten yli veneet vedettiin; tällä välin sanottiin olevan v. 1556 8—10 taloa; *Taipaleen poikki* (arvattavasti Vuottolahteen) Oulunjärven rannalle 9 peninkulmaa kylätöntä matkaa, jota veneet vedettiin, *Oulunjärven* yli 7 penink., sitten 3 p. ennen kun asuttuja seutuja alkaa ja vihdoin 12 p. *Oulun satamaan*. Siis Kuopiosta Ouluun laskettiin 15-sataluvulla olevan 48 peninkulmaa.

3:o *Savonlinnasta* Hartvikin talon kautta Rantasalmella (3 p.), Partalan talon kautta Juvalla (7 p.), Kiialan talon kautta Suursavossa (10 p.), Toivolan talon kautta Pellosniemellä (7), ja Hollolan kautta *Hämeenlinnaan*, sekä sieltä *Turkuun*, ja toinen *Helsinkiin* ¹⁾. Tämä tie Savonlinnasta Toivolaan on asemalleen sama vielä tänäkin päivänä.

Hallituksen tahto oli, niin kun tunnemme, että maakauppaa ei saisi käydä, vaan tulisi kaiken välityksen maalaisten ja kaupunkien porvarien välillä tapahtua kaupungeissa. Tämän mukaan olisi siis Viipurissa suurimmaksi osaksi savolaisien kaupan pitänyt tapahtua. Ja se olikin Kustaa Vaasan tahto ²⁾. Mutta kun viipurilaiset tämän johdosta rupesivat pitämään aivan suunnattomia hintoja tavaroillaan, niin savolaiset lähtivät Turkuun ja Helsinkiin kyselemään suolatynnyrin y. m. hintoja. Sakkoluetteloista sitä paitse näemme, että Savonlinnan lääniläisiä sakotettiin alituisesti siitä, että he kävivät kauppoja hieromassa *Oulun satamassa*, eli Kainuussa. Mutta hyvin paljo näyttään tehneen maakauppaa kotosallakin, jonne tuli sekä Viipurin porvareita, että venäläisiä (arvattavasti Venäjän karjalaisia) tavaroineen, käyden kylästä kylään, ottaen hamppu-

¹⁾ V. A. Allmänna Handlingar sekä Arv. Handl. IV, 311.

²⁾ Arv. Handl. III, 206—207.

leiviskästä 40 oravannahkaa, 2 äyriä sarkakyyvärältä, j. n. e.¹⁾ Hallitus tahtoi pakottaa tätä kauppaa tapahtumaan Venäjän rajalla ²⁾, mutta epäellä voi, tokkohan siitä on ollut apua. Maakaupan keskustana näkyy olleen Savonlinna, missä itse kuninkaan voutikin tileistä päättäen on vaihtanut itselleen mitä on tarvinnut, ja hänen esimerkkiään seuraten muu linnanväki sekä läänin kalastajat, jotka linnan sivu palasivat kesän saaliin kanssa takamailtaan.

Etevimmat maakauppiaat Savonlinnan läänissä ovat voutit, nimismiehet, neljännesmiehet ja papitkin olleet. V. 1525 ja 1539 kieltää Kustaa Vaasa kaikkia Viipurin läänissä, Savossa tahi muualla asuvia pappeja, vouteja ja nimismiehiä y. m. käymästä kauppaa venäläisten ja muitten kanssa ³⁾. Ja että tämä kiello ei auttanut, vaan samaa kauppaa jatkettiin, todistaa se saman kiellon uudistaminen, joka tapahtui v. 1557 ⁴⁾. Tätä kielloa seurasi se käsky, että sen joka tahtoi jatkaa kaupankäyntiä tuli muuttaa kaupunkiin asumaan.

Että *oluen kauppaa* on harjoitettu kirkkojen ympärillä sekä muissa kokouspaikoissa, näemme kiellosta v. 1541 ⁵⁾.

Seuraavassa tahdon mainita muutamien *tavarain hintoja* kauppaolujen selvikkeeksi, mutta jo edeltä tahdon huomauttaa, että tämä luettelo ei ole suinkaan täydellinen, eikä arvatenkaan varma, sillä useat hinnoista ovat kruunun määräämiä, joitten mukaan läänin asukkaat saivat vaihtaa veroparaseleitaan, ja ne pysyvät aivan samoina vv. 1541—1571. Nämä tileistä saatavat hinnat vaatisivat tulla erityisen laajemman vertailevan tutkimuksen alaisiksi.

¹⁾ Arv. Handl. III, 162 ja IV, 348.

²⁾ Arv. Handl. IV, 312.

³⁾ Gustaf Is registratur I, 50 ja Arv. Handl. VI, 169.

⁴⁾ Arv. Handl. IV, 342.

⁵⁾ Arv. Handl. VI, 207.

	Markkaa.	Äyriä.
1 panni ohria = rukiita	3—4	—
1 „ kauroja	1 $\frac{1}{2}$	—
1 parmas heiniä	—	4—5
1 kupu olkia	—	$\frac{1}{4}$
1 lehmä	12	—
1 lammas	1 $\frac{1}{2}$	—
1 sianpaisti	—	2
1 kana	—	1
1 L \mathcal{E} lihaa	2	—
1 „ talia	2	—
1 „ voita	2 $\frac{1}{4}$	—
1 „ suoloja	3	—
1 tri olutta	2—3 $\frac{1}{2}$	—
1 L \mathcal{E} tuoretta kalaa	—	2—4
1 „ kapahaukia	1	—
1 nelikko suolattuja silakoita	1 $\frac{1}{4}$	—
1 tri suolattua turskaa	4	—
1 L \mathcal{E} humaloita	—	6 $\frac{1}{2}$
1 „ niiniä	—	2
1 „ hamppuja	2 $\frac{1}{4}$	—
1 kyyn. Venäjän palttinaa	—	1—2
1 „ „ sarkaa	—	2
1 riisi paperia	3	—
1 pari kenkiä	—	2—4
1 hevosen nahka	1	—
1 lampaan „	—	3—4
1 lehmän „	1 $\frac{1}{2}$	—
1 ketun „	$\frac{2}{3}$ —1 $\frac{2}{3}$	—
1 karhun talja	3—4	—
1 L \mathcal{E} höyheniä	1	—

	Markkaa.	Äyriä.
1 L π rautaa	—	4
1 „ tervaa	—	1 $\frac{1}{4}$
1 t:nri „	2	—
1 „ kalkkia	1	—
1 syli polttopuita	—	1—3
1 tukki	—	2—4
1 lauta	—	2
25 kiskoa tuohta	—	1
1 päivätyö	—	2—4

Kun jaamme hopeaveroluetteloista saadut eri nimismieskuntien irtanaisen omaisuuden arvosummat vastaavilla takseerattujen talouksien summilla, niin saamme itsekunkin talouden keskimääräisen omaisuuden arvoa näyttämään seuraavat luvut:

Visulahti	48	Savonlinnan lääni	42
Pellosniemi	39	Savilahden n. k.	56
Juva	40	Saarion pitäjä	48
Sääminki	42	Rautalammin pitäjä	62 ¹⁾
Rantasalmi	40	Ångermanlannin lääni	129
Tavinsalmi	48		

Näistä numeroista voimme aavistaa, miten vähävarainen Savonlinnan lääni on ollut 15-sata luvulla. Keskimääräinen varallisuus koko läänissä oli ainoastaan 42, jota vastaava luku Saarion pitäjässä oli 48, Rautalammin hiljakkoin asutetussa pitäjässä 62 ja Ångermanlannin läänissä 129. Osaksi vaikuttaa tähän suureen erotukseen se, että Rautalammin ja Ångermanlannin läänissä ei ole takseerattu muita, kun verotalollisia. Mutta sittenkin on erotus kovin suuri, ja emme voi muuta nähdä, kun että siihen on paljon vaikuttanut se, että

¹⁾ Ylioppilas K. J. Jalkasen laskujen mukaan.

Savonlinnan läänin luetteloissa näemme niin vähän rahaa, hopeaa ja muita metalleja, joitten yhteinen rahanarvo Ångermanlannin läänissä on ainakin 65 markkaa taloutta kohti, mutta Savonlinnan läänissä ainoastaan vähän päälle 7 markan. Eri osia Savonlinnan läänissä kun vertaamme toisiinsa, niin huomaamme, että näitten numeroitten mukaan varallisuus on ollut pienin Pellosniemellä ja suurin Visulahdessa ja Tavinsalmella. Tässä siis sama ilmiö kun siv. 100. Varakkain on Savilahden neljänneskunta ollut, jossa keskimääräinen varallisuus (56 markkaa) niin suuresti eroaa koko läänin keskimääräisestä varallisuudesta (42).

Tätä samaa opettaa meille alla oleva taulu, johon olen vertauksen vuoksi asettanut neljään eri kolumniin omaisuuden arvon mukaan takseerattujen talouksien prosenttiluvut eri nimismieskunnissa sekä yhteensä koko läänissä ynnä viimeksi Savilahden neljänneskunnassa. Ensimmäisessä kolumnissa näemme prosenttiluvun niistä, joitten omaisuus on takseerattu vähemmäksi kun 25 silloista markkaa, toisessa niistä, joilla oli omaisuutta 25—49 markan arvosta, kolmannessa niistä, joilla oli 50—99 markan arvosta, ja viimesessä niistä, joilla oli 100—300 markan eli suuremmasta arvosta:

	alle 25 mk.	25—49 mk.	50—99 mk.	100—300 mk.
Visulahti	27,1	38,6	27,5	6,0
Pellosniemi	44,8	33,5	18,0	4,1
Juva	40,1	37,9	16,4	5,6
Sääminki	36,7	38,5	18,9	5,9
Rantasalmi	37,1	40,7	18,5	3,7
Tavinsalmi	32,6	37,5	21,0	8,9
Savonlinnan lääni . .	36,4	38,6	19,4	5,6
Savilahden nelj. k. . .	24,8	36,4	25,2	13,6

Taulu ei tarvinne paljo tekstiä, se puhuu selvää kieltä itse puolestaan. Se puhuu samaa, kun edelliset taulutkin, vaikka ehkä vieläkin selvemmin. Näemme, että Pellosniemellä on enin vähävaraista väkeä, Savilahden neljänneskunnassa vähin. Ja hämmästyseksemme näemme tästä sen, että varakkaita on enin Savilahdessa. Kun lähemmin tutkin tämän seudun eri osia, niin näin, että *Maaningan tienoot ovat olleet kaikkein varakkaimpia koko Savonlinnan läänissä tähän aikaan.*

Aivan pienen pieni on se prosenttiluku (5,6) joka osottaa varakkaimpien suhteen muihin koko läänissä. Tähän kolumniin kuuluivat tietysti kirkkoherrat ja voudit ja nimismiehet. Muut näyttävät olleen kymmenes- ja neljännesmiehiä. Nämä urakkamiehet ne ovat koettaneet rikastua miten vaan ovat voineet ja siten aikojen kuluessa kohonneet varallisuudessa muita ylemmäksi.

Tässä tahdon luetella muutamia rikkaimpia Savossa. Varaikkain kaikista oli, niin kun jo voi arvatakin, Mikkelin eli Savilahden kirkkoherra, jolla oli 1200 markkaa rahaa, 100 luotia hopeaa, 4 $\frac{1}{2}$ L \mathfrak{w} vaskea, 3 $\frac{1}{2}$ L \mathfrak{w} tinaa, $\frac{1}{2}$ L \mathfrak{w} messinkiä, 9 hevosta, 5 härkää, 21 lehmää, 28 nuorta, 30 lammasta, 8 vuohta ja 8 sikaa; tämä omaisuus oli takseerattu 2230 markasta, eli suunnille yhtä paljosta, kun tavallinen kymmeneskunta, jossa oli 30 talokasta.

Visulahden Leinolan kymmeneskunnassa oli Juho Lehisellä 17 \mathfrak{w} vaskea, 14 \mathfrak{w} tinaa, 7 hevosta, 8 lehmää 8 nuorta, 10 lammasta, 9 vuohta, 7 sikaa, yhteensä 330 markan arvosta.

Pellosniemen nimismieskunnan Yöveden kymmeneskunnassa oli Pekka Heikkisellä 100 markkaa rahaa, 4 L \mathfrak{w} vaskea, 8 \mathfrak{w} tinaa, 2 hevosta, 8 lehmää, 5 nuorta, 16 lammasta, 10 vuohta, 4 sikaa, kaikkiaan 290 markan arvosta.

Säämingissä oli Joutsenmäen kymmeneskunnassa Pekka Hakkaraisella rahaa 20 markkaa, hopeaa 40 luotia, vaskea 2 $\frac{1}{2}$ L \mathring{t} , hevosia 4, lehmiä 10, nuoria 5, lampaita 20, sikoja 3, yhteensä 208 markan arvosta. Saman pitäjän kirkkoherran omaisuus oli takseerattu 247 markasta ja vouti 291 markasta.

Juvan pitäjän Koikkalan kymmeneskunnassa oli Juho Leskisellä 10 luotia hopeaa, 6 L \mathring{t} vaskea, 10 \mathring{t} tinaa, 7 hevosta, 10 lehmää, 10 nuorta, 12 lammasta, 5 vuohta, 6 sikaa, eli yhteen 308 markan arvosta. Saman pitäjän kirkkoherran omaisuus oli takseerattu 289 markasta.

Rantasalmella näkyy Parkumäki jo tähän aikaan olleen vankkaa kylää. Siellä löytyi monta varakasta, ja yhdellä heistä, Antti Hartikaisella, oli 40 luotia hopeaa, 2 L \mathring{t} vaskea, 4 hevosta, 9 lehmää, 7 nuorta, 10 lammasta, 7 vuohta ja 3 sikaa, yhteensä 383 markan arvosta. Eräällä toisella samassa kymmeneskunnassa oli 264 markkaan takseerattu omaisuus ja Matti Hyppösellä Putkisalmella oli omaisuus takseerattu 308 markkaan. Voudin omaisuus oli takseerattu 341 markaksi.

Tavinsalmen pitäjän Pielaveden kymmeneskunnassa oli Antti Niskasella 15 luotia hopeaa, 3 L \mathring{t} vaskea, 3 hevosta, 7 lehmää, 5 nuorta, 8 lammasta, 3 vuohta ja 4 sikaa, takseerattuna 256 markaksi. Maaningalla oli Juho Tuovisella 10 luotia hopeata, 4 L \mathring{t} vaskea, 3 hevosta, 6 lehmää, 4 nuorta, 10 lammasta, 3 vuohta, 1 sika, yhteensä takseerattu 205:ksi markaksi. Kirkkoherran omaisuus oli 478 markan arvosta.

Lisäys:

Sivulla 61 puhutaan Juhana Knuutinp. Kurjesta. Siihen olisi lisättävää, että hän vv. 1567—1569 oli Savon kihlakunnan tuomarina.

Lyhennyksiä:

V. A. = Suomen vanhempi valtionarkisto.

Arv. Handl. = A. I. Arvidsson: Handlingar till upplysning af Finlands häfder.

Liite I.

Savonlinnan läänissä v. 1571 verotettujen asukkaitten
suomalaiset sukunimet.

Tässä liitteessä aakkosellisessa järjestyksessä olevat sukunimet olen kerännyt v. 1571 tehdyistä hopeaveroluetteloista ja niihin liisännyt vielä ne sukunimet, jotka eivät löydy niissä, vaan muissa saman vuoden tilikirjoissa. Tässä ovat siis kaikki ne sukunimet, joita käsillä olevien lähteitten mukaan on käytetty Savonlinnan läänissä mainittuna vuonna. Luettelon olen tehnyt asutustutkimuksiani varten ja sen tähden on tietysti ollut tärkeätä saada yhdistetyiksi kaikki samaa nimeä tarkoittavat eri variatsioonit. Mutta niitä varten, jotka tahtovat tutkia nimiä kielellisessä suhteessa, olen jokaisen nykyaikaseen muotoon muuttamani nimen jälkeen sulkkumerkkien sisään pannut kaikki ne eri muodot, joissa olen nimiä tavannut ruotsalaisen, meidän aikamme foneettisiin tutkimuksiin aivan vähän perehtyneen, kirjurin merkitseminä. Niille, jotka ehkä epäilevät tätä minun ryhmittelyäni ja muuttamistani mielivaltaiseksi, tahdon sanoa, että kaikissa epäeltävissä tapauksissa olen verrannut samaa nimeä ensin eri verokirjoihin samalta vuodelta (joissa se useinkin on eri lailla kirjoitettu), ja sitä paitse vielä tarpeen mukaan aikaisempiin ja myöhempiin verokirjoihin ja vihdoin nykyajan kartalla sekä nykyajan maakirjoissa oleviin nimiin. (Tämmösen vertailun kautta sain esim. sen muuten vaikeasti selitettävän tiedon, että Nerffuinen = Närhinen); merkillistä näet on, että useammalla talolla vielä tänä päivänä asuu sama suku, kun 15-sataluvulla.

Tässä nimien muuttamisessa nykyaikaseen muotoonsa on minulla vielä ollut Gottlundin suuri sukunimikokoelma, jossa hän on erikseen merkinnyt ne nimet ja nimien muodot, jotka hän on tavannut Juvalla; tämä kokoelma on Historiallisen Seuran hallussa.

Semmosia muutoksia en ole erikseen merkinnyt, kun esim. verokirjoissa on kirjoitettu Arpiain, mutta minä olen kirjottanut Arpiainen, ja samaten olen kirjottanut esim. Karvonen, pro Karvoinen, Hukkanen pro Hukkainen, muita pieniä muutoksia mainitsematta.

Mutta lukia näkee pian, että usea nimi on tullut luetteloon semmosena, kun se ilmestyy verokirjoissa, syystä että en ole arvaamalla ruvennut muuttelemaan sitä.

Numerot ilmasevat montako verotettua on löytynyt itseskullakin nimellä läänin eri nimismieskunnissa, Visulahdessa, Pellosniemellä, Juvalla, Säämingissä, Rantasalmella ja Tavisalmella.

	Visulahti.	Pellosnie- mi.	Juva.	Sääminki.	Rantasalmi.	Tavisalmi.		Visulahti.	Pellosnie- mi.	Juva.	Sääminki.	Rantasalmi.	Tavisalmi.
Ahikainen (Affuiki- nen)	5	—	—	—	—	—	Anheinen, Ania- mes, Aniainen) .	—	—	—	—	—	—
Ahmanen (Achman)	—	—	—	1	—	—	Antikainen (Anti- chan)	—	—	—	2	—	—
Ahonen (Ahon, A- hoinen)	—	—	2	—	4	—	Anttoinen (Anthoi- nen)	3	4	—	—	—	—
Ainollinen (Aijno- lin, Aijnelin) . .	6	—	—	—	—	—	Antroinen	—	1	—	—	—	—
Ainovainen (Aijno- wais)	—	—	—	—	1	—	Arminen	—	—	—	—	—	1
Airaksinen (Aijra- xin)	—	—	—	—	1	—	Arpiainen	4	—	—	—	—	—
Airikainen (Ayri- kain)	—	—	—	—	2	—	Asiainen	—	—	—	—	—	1
Akkanen (Ackan) .	—	—	—	1	—	—	Asikainen	5	—	—	—	17	—
Alion(en)	—	—	1	—	—	—	Assilainen	1	—	—	—	—	—
Aniainen	1	9	—	—	—	—	Auvinen (Auffuin, Affuoinen)	1	—	6	7	—	—
(Aninen, Anniames,	—	—	—	—	—	—	Erkkinen (Erichen, Erickson)	1	1	1	1	—	—
	—	—	—	—	—	—	Eronen (-oinen) . .	—	—	—	1	2	—

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Eskelinen (Eskelin, Eskelson)	—	—	1	—	—	2	Harjulainen (Har- iulan)	—	—	—	2	—	—
Haapalainen	—	—	—	—	1	—	Hassonen (Hadzoi- nen, Hatzon, Has- soinen, Hassinen)	—	2	3	—	—	1
Haarapäävinen (Ha- rapaijuin)	—	2	—	—	—	—	Hasunen	—	—	—	2	—	—
Haatanainen (Haat- tan, Hatainen) . .	—	—	—	2	—	4	Haukkanen (Hau- kainen)	—	—	—	—	5	—
Haikkonen (Haic- kon)	—	—	1	—	—	1	Haverinen (Haffue- rin)	—	—	—	1	2	—
Hakkarainen	—	1	—	1	7	3	Heilonen (Heijlaj- nen)	3	2	—	—	—	—
Hakulin(en)	4	2	—	9	6	1	Helpanainen	—	1	—	—	—	—
Hallinen (Hali- nen)	4	—	—	—	—	—	Heikkinen (Heij- keinen, Heckin, Heickin, Heijeki- nen)	16	6	5	6	—	—
Hallikainen (Halic- kan)	—	—	2	—	—	—	Heikurinen (Heic- kurin)	—	—	1	4	—	2
Halonen (Haloinen, Haloinen)	—	1	6	2	3	6	Heinonen (Heine, Heijnon, Heijnai- nen)	7	1	5	17	1	—
Haluinen	3	—	—	—	—	—	Heiskanen (Heis- kan, Heyskinen) .	2	—	2	—	—	2
Halffuardin	—	—	1	—	—	—	Henkinen	3	—	—	—	—	—
Halsinen	—	—	—	—	—	1	Herranen	1	—	—	—	—	—
Halttonen	—	—	—	4	—	—	Herttuan	—	—	1	1	—	—
Hamunen	—	—	3	—	—	—	Hietanen	—	1	—	—	—	1
Hampainen	—	1	—	—	—	—	Hiironen	8	4	—	—	1	—
Haniainen	1	—	—	—	—	—	Hiliakainen (Hilia- chan)	—	—	—	2	—	—
Hannunen (Han- nun, Hannunpoi- ca, Hansson) . . .	1	—	—	—	1	3	Hiltunen (Hiltton, Hilduinen)	—	—	—	4	2	5
Hannuksinen	—	—	—	—	1	—	Himainen	17	—	—	—	—	—
Hapiainen (Hapian)	—	3	—	1	—	—							
Happonen	—	—	—	—	1	—							
Harmainen (Har- mann)	—	4	—	2	—	1							
Hartikainen (Hard- wick)	—	2	—	—	3	—							

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Himatoinen	6	—	—	—	—	—	fuoinen, Hijffuöi-						
Himtzikainen . . .	—	1	—	—	—	—	nen)	2	—	12	3	3	3
Hintzan	—	—	—	3	—	—	Hyvärinen (Hyff-						
Hirvonen (Hirffuon,							verinen)	—	—	3	3	1	4
Hirffoin)	—	—	1	28	2	2	Hyyryläinen (Hyre-						
Holopainen	—	—	—	2	3	1	lain, Hyyrylinen,						
Holsth	—	—	1	—	—	—	Hijrijleinen) . .	—	7	—	—	—	—
Hongastonmies . .	—	2	—	—	—	—	Häikiäinen (Heiki-						
Hokkanen	7	—	—	—	—	—	einen)	—	—	—	—	1	—
Hotakkanen	—	—	1	—	—	—	Häkkinen	—	—	—	—	—	1
Hujonen	1	—	—	—	—	—	Hämäläinen (Hae-						
Huitti	—	1	—	—	—	—	melen, Hemeli-						
Hukkanen	—	—	—	2	1	—	nen, Hemeleinen,						
Hulkkonen (Hul-							Hämeleinen) . .	15	1	4	—	1	3
choinen)	—	—	—	1	—	1	Hänninen (Heninen,						
Huopanen (Hoopai-							Hennin)	4	—	5	—	—	—
nen, Hopainen) . .	—	5	—	—	—	—	Härkönen (Here-						
Huotari (Hottar) .	4	—	—	—	—	—	koinen, Haereken,						
Huovinen (Hoffvi-							Haerekön, Hare-						
nen)	—	—	—	—	—	2	köinen).	1	—	21	—	—	2
Huppurinen	—	—	—	—	—	1	Häyriinen (Heyri-						
Hurskainen	—	—	10	—	—	—	nen, Haeurin,						
Huttinen	—	2	1	1	—	—	Häyffrinen) . . .	18	2	3	—	—	1
Huttuinen	—	4	—	—	1	3	Ihalainen (Ihalan,						
Hussanen	—	2	—	—	—	—	Ihalinen, Jhalai-						
Hynninen	—	—	1	—	—	—	nen)	8	3	4	—	—	—
Hyppöinen	—	—	—	—	3	—	Ihalempinen (-mbi-						
Hyttinen (Hyttiei-							nen)	—	—	—	—	4	7
nen, Hyttyin, Hyt-							Ihanuxin	—	—	—	—	1	—
tin)	14	7	2	—	—	3	Iikkanen (Iekan) .	—	3	—	—	—	—
Hyväneuvoinen							Iiläinen (Ijll, Ijlli-						
(Hyffveneuvoinen)	3	—	—	—	—	—	nen, Ijlleinen, Ila-						
Hyvönen (Hyffuon,							nen, Ijlöinen,						
Hyffueinen, Hijf-							Ylöinen)	8	1	—	—	1	1

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Ikonen (Jekoinen, Ikoinen)	16	4	—	—	3	2	Jussinen	—	1	—	—	—	—
Ikäheimonen (Jke- heimon, Ikehei- moinen)	—	—	—	—	8	1	Jurva (Jwrffuan, Iurffuan)	—	—	—	7	—	1
Immonen (Jmmoin, Jmmon, Immoi- nen)	—	—	2	2	4	2	Jurvonen (Jurffuoi- nen)	1	1	—	—	—	—
Inalainen	3	—	—	—	—	—	Juutinen (Jwrtin) .	—	—	2	—	1	—
Inkinen (Ingin, Inc- hinen, Inhinen Inginen)	—	6	6	4	1	—	Juvonen (Jwffuon, Juffuoinen) . . .	—	—	—	4	2	2
Inkonen (Ingoinen)	—	1	—	—	—	—	Jyrkkinen	—	—	—	9	—	—
Inkorinen	—	2	—	—	—	—	Jäppinen (Jeppin)	—	—	3	—	—	—
Innanen (Innain) .	—	1	—	—	—	—	Järveläinen (Jerf- fuolen, Järffwe- lein)	1	—	1	—	4	1
Innonpoika	—	1	—	—	—	—	Jääskeläinen (Jes- keleinen, Jeskeläi- nen, Jäskeleinen)	2	2	—	1	2	3
Issakainen	—	—	—	—	5	—	Kaartinen (Kardin, Kartinen, Kaardi- nen)	—	—	—	13	2	2
Issonen	2	—	—	—	—	—	Kahilainen	1	—	—	—	—	—
Itkonen	—	—	—	—	—	1	Kaikkonen (Kaijc- kon, Kaikoinen) .	1	4	—	1	—	2
Jaatinen (Jatinen, Jaatin)	—	—	—	16	11	—	Kaipiainen (Kaij- pahoinen, Caipai- nen, Caijpon, Kaij- pahan)	8	9	10	6	—	—
Jackim	—	—	—	2	—	—	Kaissanen	1	—	—	—	—	—
Janhonen (Janan, Janhon)	—	—	5	—	—	—	Kakkinen	—	—	2	—	3	5
Janoton	—	—	—	15	—	—	Kallinen	—	—	3	2	—	1
Jokelainen	—	—	—	—	1	—	Kalke (Calcke) . .	1	—	—	—	—	—
Josunen	—	—	3	—	—	—	Kalttunen	—	—	2	—	—	—
Jottonen (Jottai- nen, Jottoinen) .	—	2	—	—	—	—	Kamalainen (Ka- malan)	—	1	1	—	—	—
Jukarainen	—	3	—	—	—	—	Kammonen	—	—	—	6	—	—
Julkkunen (Jul- chuin)	—	—	—	—	—	1							
Jumppanen	—	—	—	1	—	—							
Jussaroinen	1	—	—	—	—	—							

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Kankkonen (Kanc- kon)	—	—	3	1	3	—	Keistinen	—	—	2	—	—	—
Kansikoinen . . .	—	—	—	—	—	1	Keiffverin (?) . . .	—	—	1	—	—	—
Kantanen (Kandai- nen)	—	—	—	—	—	3	Kekkonen (Kecke- len, Keckinen, Keckon, Keckoi- nen)	14	10	9	3	4	—
Kapaiachon (?) . .	—	—	—	3	—	—	Kelkkonen (Celc- koinen, Kelckan)	—	2	—	5	—	—
Karakainen	—	—	—	—	—	2	Kemi	—	—	1	—	—	—
Karhu (Björnin, Karhun)	1	10	—	5	5	—	Kemppainen (Kem- bas, Kenpahainen, Kemppin)	3	—	3	3	—	—
Karjalainen (Karia- lan)	12	1	2	10	—	1	Keronen (Keron, Kerroinen) . . .	3	4	—	1	—	—
Karppinen (Karpai- nen, Karppin, Kar- poinen, Karpinen)	4	—	—	6	1	4	Kesonen	—	—	—	—	1	1
Karskas	—	—	—	—	—	1	Kettunen (Kettun, Kettuinen) . . .	—	—	6	—	4	2
Karstonen	—	2	—	—	—	—	Kieleväinen (Ke- lev...)	—	—	—	—	—	1
Karttunen	—	—	—	—	—	1	Kiihkelinen (Kichk-)	—	—	—	—	1	—
Karvanen	—	—	—	1	—	—	Kiiskinen (Kijskij, Kiskinen, Kiiski- linen)	—	—	10	2	4	1
Karvinen (Karrui- nen)	—	2	—	6	—	2	Kiljunen (Kiliun, Kilion, Kijloinen)	—	1	—	9	—	1
Karvonen	—	—	—	—	—	1	Kilkkänen (Kile- kan, Kijlekin, Kilchainen) . . .	—	2	3	—	—	1
Kasanen	—	—	—	—	—	1	Kilpeläinen (Kilpi- einen, Kilpon, Kil- peleinen)	—	—	1	—	4	1
Kasinen	—	—	—	—	—	1	Kinnunen (Kinnoi- nen)	—	—	—	—	9	11
Kasurinen	—	—	—	—	—	2	Kiprinen	—	3	—	—	—	—
Katsoinen	—	—	—	—	—	1							
Kaukapäinen . . .	—	2	—	—	—	2							
Kaukonen	—	2	—	—	—	4							
Kauppinen (Caup- pin, Cauppi, Cau- pinen)	12	2	9	7	1	3							
Keinänen (Käinei- nen)	1	—	—	—	—	—							
Keissanen (Keijsa- nen)	2	—	—	—	—	—							

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Kirmanen	2	—	—	—	—	—	Kuittunen	—	4	—	—	—	—
Kistonen	—	—	—	1	—	—	Kuivalainen (Quif- fualain)	2	2	1	—	1	1
Kitunen (Kittun, Kituinen)	1	4	1	4	—	—	Kukkonen (Kuckon, Kuckoinen, Kuc- kainen)	2	3	8	—	6	2
Knuüttinen	—	1	—	—	—	—	Kunniainen	—	—	—	—	1	—
Koikkalainen	1	—	—	1	—	—	Kunnonen	1	—	—	—	—	—
Koirmess	—	1	—	—	—	—	Kuohonen (Koohon)	—	—	1	1	—	—
Koistinen	—	—	—	—	—	3	Kuokkanen (Kooc- kan)	—	—	2	4	—	—
Kokkonen (Kocka, Kockan, Kockon, Kockoinen)	4	—	—	5	1	—	Kuoponen (Koopoi- nen)	1	—	—	—	—	—
Kolehmainen (Co- leman, Kolimai- nen, Kolemainen)	—	—	9	—	7	9	Kuosmanen (Cos- man, Kosmain, Käässmainen) . . .	10	—	16	—	3	1
Koljonen (Kolion, Kollioinen)	—	4	1	—	—	3	Kupiainen (Cwpi- an)	—	—	—	7	—	—
Kompinen (Combi- nen)	—	—	—	—	1	—	Kupparinen (Kup- parij, Kupparin)	—	1	2	—	—	—
Kononen	—	—	—	—	—	2	Kurikkainen (Kw- rickan, Kurikai- nen, Kurickari- nen)	2	1	1	—	—	—
Kontiainen	—	1	—	7	3	1	Kurkinen (Kurki, Kurkin, Kureki- nen)	1	—	—	7	3	—
Koponen (Koppoin, Kopoinen)	—	1	—	—	12	5	Kurunen (Kurui- nen, Kuroinen) . . .	1	1	—	—	7	2
Korhonen	6	6	—	—	6	2	Kurvinen (Kurffui- nen, Kurffuoinen)	—	6	—	—	—	3
Koskimies	1	—	—	—	—	—	Kuvainen	2	—	—	—	—	—
Kosonen (Kosonn, Kosoinen)	—	—	—	13	2	2	Kuvaja (Kuffuaia)	—	—	—	—	1	—
Kotilainen (Kotti- lain, Kotilainen)	3	5	—	—	4	—	Kyllönen (Kylloi- nen, Kyllioinen)	—	—	—	—	—	—
Kovalainen	1	—	—	—	—	—							
Koviakainen (Käf- fwkainen)	1	4	—	—	—	—							
Kovonen	2	—	—	—	—	—							
Kuikkanen (Cwic- kan)	—	—	—	4	—	—							

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Kylliöinen, Kyl- löinen)	—	8	4	—	6	1	Lanikainen (Lani- nen)	4	—	—	—	—	—
Kähkönen	—	—	1	1	—	2	Lantiainen	2	2	—	—	—	—
Kämäräinen (Kae- meren, Kemerei- nen, Kämerei- nen)	—	—	1	—	3	1	Lappalainen (Lap- pinpoika, Laplein, Lapleinen, Lap- palan, Lappalai- nen)	1	7	2	1	4	11
Kärkkäinen (Kaerc- ken, Kaerkehin, Kerckainen, Kerc- keheinen)	—	—	3	—	3	1	Lappveteläinen (Lapvetelin, Lapp- vettelin)	—	5	5	—	—	—
Kärvinen (Kerffuin, Kerffuinen)	—	—	3	3	6	—	Laskonen	—	7	—	—	—	—
Kärsälaitinen	—	—	—	—	—	1	Lassinen	3	5	—	—	—	—
Käteväinen (Kete- voinen, Kettevei- nen, Keteven)	—	4	2	15	—	—	Laatikkainen (La- tikainen, Latti- kainen)	3	—	—	—	—	—
Kääriäinen (Kerri- nen, Kerrimes)	5	5	—	—	—	—	Lattuinen	—	—	—	—	—	1
Könönen	—	—	—	—	2	—	Laukkanen (Lau- chinen, Lauckeij- nen, Lauchahinen, Lauckan)	7	2	1	8	5	—
Laakkonen (Laac- kon)	—	—	5	1	—	3	Laukarinen	—	1	—	—	—	—
Laamanen (Laman, Lamanen)	—	—	2	13	—	1	Laulaja (Lauloija)	1	—	—	—	—	—
Lahinen	5	1	—	—	—	—	Launinen	—	—	3	—	—	—
Laihiainen	—	3	—	—	—	—	Laurikainen	4	6	—	—	—	—
Laine	—	1	—	—	—	—	Lauritzainen	—	—	—	—	1	—
Laininen	1	—	—	—	—	—	Lautiainen (Law- tian, Lautiiai- nen)	2	—	1	—	—	—
Laitinen (Lajittiiai- nen, Lajittieinen, Lajittinen)	6	7	1	—	2	4	Lehikoinen	3	—	2	—	—	—
Lambahan (?)	—	—	2	—	—	—	Leinonen (Leijni- nen, Leijnonen)	12	14	11	1	—	—
Lampinen	3	—	—	—	—	—	Lemmittyinen (Le- mijittijnen, Lem-	—	—	—	—	—	—
Langinen	—	—	—	—	2	—							

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
mijttin, Lemne- tijinen)	1	5	—	2	1	—	Liuttinen (Liwt- tin)	—	—	2	—	—	—
Lempivalkonen (Lembivalchon) .	—	—	—	2	—	—	Lukkarinen (Lwc- karin)	2	—	1	—	2	2
Lentonen (Lendon)	—	—	—	1	—	—	Luostarinen (Los- tarin, Lostarinen)	—	—	—	9	7	1
Leppänen (Leppe- nen)	1	—	—	—	—	5	Luttinen	—	—	—	—	3	1
Leskinen (Leskin, Leskinen).	2	2	3	11	9	4	Luukkonen (Luc- kon, Lwckon). .	—	—	1	12	—	—
Lestonen	—	—	—	—	1	—	Lyytikäinen (Lyde- ken, Lydeckeinen, Lydikeinen, Lij- dickeinen, Lijtie- keinen)	—	10	—	—	—	2
Levonen (Leffuen, Leffuon, Leffuoi- nen, Leuoinen) .	1	—	2	1	—	2	Lötjönen (Lödien)	—	—	—	5	—	—
Liikanen (Likai- nen, Lijckan, Lij- kainen, Lickoi- nen, Lickainen, Liickainen) . . .	1	4	5	2	—	2	Mahanen	—	—	—	—	—	1
Liimatainen (Lima- tan, Lijmatainen)	—	2	—	4	—	—	Makkonen (Mackon, Mackoinen) . . .	—	2	—	7	—	1
Liinaharja (Lina- haria)	—	—	1	—	—	—	Malinen	—	—	—	—	6	—
Likavainen (Li- chaua)	1	—	—	—	—	—	Malliasmies . . .	—	1	—	—	—	—
Likomainen	1	—	—	—	—	—	Mammonen	—	—	2	—	—	—
Lintunen (Lindoi- nen, Lindun) . .	—	—	3	—	—	1	Manninen (Mani- nen, Mannoinen, Manninen) . . .	11	4	2	—	—	—
Lipponen (Lippoi- nen, Lippon) . .	—	—	1	3	1	3	Mannikainen (Man- nichan)	—	—	1	2	—	—
Liukkonen (Liuc- koinen, Liwkai- nen)	7	1	—	—	—	—	Maranen (Maran, Marinen, Marai- nen)	1	—	3	1	2	—
Littäinen (Lijtti- einen)	—	1	—	—	—	—	Martikainen (Mar- tica, Martan, Mar- tichan, Martikai- nen)	—	8	6	—	—	1
	—	1	—	—	—	—	Marttinen (Marttin,						

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Martinen, Mart- thinen)	4	10	8	2	1	1	kainen, Micko- nen)	2	—	2	13	3	—
Massinen	—	—	—	2	—	—	Mikkolainen (Mic- kulan)	—	—	—	6	—	1
Matikainen	—	—	—	—	2	—	Minkinen	—	8	—	—	—	—
Matiskainen	4	—	—	—	—	—	Moilanen (Moijl- nen, Moilainen) .	4	—	—	—	5	1
Mattinen (Matzon, Matthoinen, Ma- tin, Mattin, Mat- tinen, Matinen)	5	2	2	3	2	—	Mononen (Monon, Månsson)	—	—	1	6	—	—
Mattilainen (Mat- tilan, Matilan, Mattulainen, Mat- tilainen)	3	—	8	—	—	—	Montainen	3	—	—	—	—	—
Meckolchoinen (?) .	—	4	—	—	—	—	Montonen (Monda- oinen, Mondoinen)	—	1	3	4	—	3
Melanen	1	—	—	—	—	—	Muhonen	—	—	—	3	—	—
Mendoinen	—	1	—	—	—	—	Muininen (Muinai- nen)	3	—	—	—	2	—
Meriläinen (Meer- lainen)	—	—	—	—	—	1	Mulkkanen (Mul- chan)	—	—	4	—	—	—
Merska	—	—	—	—	—	1	Mulliainen	—	1	—	—	—	—
Mero	—	1	—	—	—	1	Muldiainen	—	—	—	—	1	—
Metsonen (Messoi- nen, Messieinen)	2	9	—	—	—	—	Munkurinen	—	1	—	—	—	—
Mettelinen	—	—	—	3	—	—	Mursonen	—	—	—	1	—	—
Mielikkinen (Meli- ken)	—	—	—	6	—	—	Mutkanen	—	—	—	1	—	—
Mielonen (Mieloi- nen, Melon, Me- loinen)	2	5	—	1	4	—	Mustonen	—	—	6	—	3	1
Miettinen (Meetti- nen)	—	—	—	—	—	1	Mykkänen	—	—	—	—	3	—
Miettunen (Met- tun)	—	1	1	1	—	—	Mähönen	—	—	—	5	—	2
Mikkonen (Mic- chon, Mickon, Mic-	—	—	—	—	—	—	Mäkeläinen (Meke- leinen)	—	—	1	1	—	2
	—	—	—	—	—	—	Mäkinen (Mecki- nen)	1	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	Mäkäraäinen (Mec- kereinen)	3	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	Määttä	—	—	—	—	—	1
	—	—	—	—	—	—	Mönkkönen (Mönc- kön, Mönckynen)	—	—	—	1	—	1

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Möttö	—	—	—	—	—	2	roinen, Nuthroi-	—	—	—	—	—	—
Narinen	—	—	11	—	—	—	nen)	—	3	—	—	—	—
Naukkarinen(Nauc-	—	—	—	—	—	—	Nykänen (Nychei-	7	—	—	—	—	—
karin)	—	—	—	8	—	—	nen, Nijekeinen)	—	—	—	—	—	—
Nenonen	—	—	—	1	—	—	Närhinen (Nerffui-	1	3	—	—	—	—
Nevoinen	1	—	—	—	—	—	nen)	—	—	—	—	—	—
Niiranen (Nijran,	—	—	—	—	—	—	Näärinkinen (Nae-	—	—	3	—	—	—
Nirainen, Niroi-	—	1	—	1	5	—	ringin)	—	—	—	—	—	—
nen)	—	—	—	—	—	5	Oinonen (Oijnoi-	—	—	—	—	—	—
Nikkinen	—	—	—	—	—	—	nen, Oijnon, Oij-	—	—	4	—	—	3
Nikkonen	—	—	3	—	—	—	nahainen)	—	—	—	—	—	—
Nikulainen (Nicku-	—	—	—	—	—	—	Oikarinen (Oicka-	—	—	—	—	—	—
lan, Nichlainen,	—	—	—	—	—	—	ringen)	11	3	1	—	—	—
Nikulahainen) . .	6	2	2	—	2	—	Olkkonen (Olchoi-	—	—	—	—	—	—
Nikkarinen	2	—	—	—	—	—	nen, Olchon) . .	1	8	—	1	4	2
Nikkarainen . . .	1	—	—	—	—	—	Ollikainen (Ollic-	—	—	—	—	—	—
Nirkkanen (Nirc-	—	—	—	2	—	—	kan, Olikainen) .	7	4	1	—	—	5
kan)	—	—	—	—	—	—	Ollinen	—	3	—	2	2	2
Niskanen	—	—	—	—	—	1	Oranen (Ärrainen,	—	—	—	—	—	—
Nissinen (Nijsen,	—	—	8	—	—	3	Ärainen, Äroinen,	—	—	—	—	—	—
Nissin, Nissinen)	—	—	—	—	—	—	Oran, Orainn, O-	—	—	—	—	—	—
Nijthinen (?) . . .	1	—	—	—	—	—	ranen)	7	3	4	—	—	—
Niutas	—	—	—	—	—	1	Oravainen	—	—	—	—	1	—
Nojonen (Noijon,	—	—	—	—	—	—	Outtinen	2	3	—	—	—	—
Noijoinen)	1	—	—	1	—	—	Paananen (Paanon,	—	—	2	1	—	—
Noponen	—	2	1	—	—	—	Paunon)	—	—	—	—	—	—
Nousiainen (Nou-	—	—	—	—	—	—	Paakkinen (Packu-	—	—	—	—	—	—
sian)	2	1	1	5	12	—	nan, Packin) . .	—	1	—	11	—	—
Nukanen	—	—	—	—	—	1	Paasonen (Paasa-	—	—	—	—	—	—
Nulpponen	—	—	3	—	—	—	nen, Pasan, Pa-	—	—	—	—	—	—
Nupponen	—	—	—	—	2	—	sainen, Passainen,	—	—	—	—	—	—
Nurjanen (Nwrian)	—	—	2	—	—	—	Pasian)	1	2	4	—	—	1
Nuthuinen (?) (Nu-	—	—	—	—	—	—	Paastinen	1	—	—	—	—	—
thioinen, Nuch-	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Paavilainen (Pauilainen)	3	1	—	—	—	—	tin, Bentschen, Pentinen).	1	8	3	5	2	1
Pajanen (Paijan, Payainen, Paijainen)	1	1	2	2	—	—	Pernanen (?) (Pernen, Perneinen) .	—	—	8	—	1	—
Palanen (Palan, Palinen, Palainen) .	3	5	1	—	—	2	Pesonen (Pesonn, Pessoinen)	2	—	1	—	3	—
Pankar (-inen)	1	—	—	—	—	—	Pettonen	—	7	—	—	—	—
Papainen	7	—	—	—	—	—	Peuhonen	4	—	—	—	—	—
Parahainen	2	—	—	—	1	—	Peukkinen (Peuheinen, Peukinen)	—	4	—	—	2	—
Parantainen	3	—	—	—	—	—	Pietikäinen (Bedicken, Pedikeinen)	—	1	1	—	—	1
Parikainen	—	1	—	—	—	—	Pietiläinen (Petileinen, Petilen) .	—	1	—	—	—	1
Parkkinen (Parchinen, Parckoinen)	—	8	1	—	1	1	Pietinen (Petinen, Peettinen)	—	4	—	—	—	—
Parkatinen	—	7	—	—	—	—	Piipponen (Pipoinen)	1	—	—	—	—	—
Partanen (Pardann, Pardainen, Partathan, Partanen) .	—	—	10	23	—	2	Piiranen	—	—	—	—	—	3
Parviainen (Parfuiain)	—	—	—	—	8	2	Piispanen	—	2	2	—	—	—
Paskoinen	—	1	—	—	—	—	Pilvenäinen (Pijlueneinen)	3	—	—	—	—	—
Patainen	—	—	—	—	1	—	Pippurinen	—	—	—	—	1	2
Paukku	1	—	—	—	—	—	Pirinen	—	—	—	—	2	—
Peijssinen (?)	1	—	—	—	—	—	Pirskainen	—	—	—	—	4	—
Pekkanen (Peckinen, Peckoin, Peckainen)	6	8	—	—	3	1	Pistonen	6	10	—	—	—	—
Pelkonen (Pelchon, Pelchoinen)	—	—	—	11	—	5	Pitkänen (Pittken, Pitkeinen)	—	—	—	17	—	—
Pennanen (Penoinen, Penninen, Penneinen)	3	1	—	—	1	—	Poikonen (Poijokkon, Poickon, Poykoinen)	—	—	4	—	—	1
Penttinen (Bengtsson, Bengtin, Bene-							Polchehin (?) Bolche)	2	—	—	—	—	—
							Porkka	2	1	—	—	—	—

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Pouhonen	9	1	—	—	—	—	Pällinen (Pellin) .	7	1	7	2	—	—
Puhakainen . . .	—	—	—	—	—	1	Pölliäinen (Pöliei-						
Pukarainen . . .	—	1	—	—	—	—	nen, Polien, Pöl-						
Pulliainen (Pullo,							leinen)	2	3	1	—	8	—
Pullonen, Pullion,							Pöllönen (Pöllen,						
Pullioinen, Pulli-							Pöllänen, Pöllöi-						
ainen)	5	—	—	1	1	—	nen)	1	1	—	7	—	—
Pulkkinen (Pulchin,							Pölkänen (Pölchei-						
Pulchinen) . . .	—	5	1	14	—	2	nen)	1	2	—	—	—	—
Puntainen (Pundai-							Pönttänen (Pöndei-						
nen, Punndainen)	5	5	—	—	—	—	nen)	1	3	—	—	—	—
Purhonen	—	—	3	—	—	—	Pönninen	—	—	—	1	—	—
Pursiainen	—	3	—	—	1	1	Pöppönen (Pöpen,						
Purunen	—	1	—	—	—	—	Pöpeinen, Pöppoi-						
Pussinen	—	—	—	—	1	1	nen)	1	—	6	—	—	1
Putkonen (Puttkon,							Pöyhkönen (Pöyh-						
Puttoinen, Put-							koinen)	—	—	—	—	—	4
koinen)	—	3	5	1	3	—	Pören (?)	—	—	3	—	—	—
Puurtinen (Purdin,							Raaska (Raska, Ras-						
Puurdinen) . . .	—	—	1	—	5	—	kan, Rasku, Ra-						
Puustinen	—	—	—	—	2	—	san, Raaska) . .	2	1	8	—	—	—
Pijlinen (?) . . .	—	—	—	—	5	—	Rahikainen	—	10	—	—	—	—
Pylkkänen (Pijlchi-							Rahunen (Rahoi-						
nen, Pijlckehinen,							nen, Rahuin) . .	6	1	—	—	2	2
Pijlckehinen) . .	3	16	—	—	—	—	Ramonen	2	—	—	—	—	—
Pynnönen (Pijnei-							Randalauki (?) . .	1	—	—	—	—	—
nen, Pynneinen,							Rantanen	1	—	—	—	—	—
Pynnoinen) . . .	4	4	—	—	—	—	Rastonen	—	—	4	—	—	—
Pyykkönen (Pije-							Ratikainen (Ratic-						
koinen, Pycköi-							kan)	—	—	—	6	—	—
nen)	—	1	—	—	—	1	Rautaparta	—	—	5	—	—	2
Päivinen (Peiffui-							Rautiainen (Rau-						
nen, Päijuiuen,							tias, Rautian,						
Paijvin, Paijinen)	8	1	—	—	3	—	Rautiainen) . . .	1	—	3	—	7	1

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Rehunen	3	—	1	—	—	—	Runttikorva (Run-	—	—	—	—	—	—
Rekkainen	1	—	—	—	—	—	tikorffua)	—	—	—	—	—	1
Reinikainen (Reij-							Ruokolainen (Roc-						
nickan, Renikai-							kan, Rockalainen,						
nen, Reinikainen)	2	1	—	1	—	1	Rockolainen, Ro-						
Remeksinen	—	—	—	—	5	—	kolainen)	7	—	—	4	—	—
Remonen	15	1	—	—	—	—	Ruotsalainen (Rot-						
Reponen (Reppon,							zalan, Rodzalai-						
Repon, Repoi-							nen)	—	—	5	2	2	3
nen)	6	5	—	4	—	—	Rusanen	5	—	—	—	—	—
Rettoinen	1	—	—	—	—	—	Rynänen (Rijnei-						
Reuskin (?)	—	—	1	—	—	—	nen)	1	—	—	—	—	1
Rikkonen (Rikoi-							Rytkönen (Rytkön,						
nen, Rijekon) . .	2	—	—	5	—	—	Ryttkoinen) . .	—	—	1	—	—	2
Rimi	2	—	—	—	—	—	Rännäri (Rennare)					1	—
Rimppi	—	—	1	—	—	—	Räisänen (Raijsen,						
Rinkinen (Ringin,							Reiseinen) . . .				2	4	—
Rinkinen)	—	—	—	4	3	1	Saha	—	—	—	—	1	—
Rintanen	1	—	—	—	—	—	Saironen (Saijroi-						
Ripituinen	1	—	—	—	—	—	nen, Saijrainen) .	6	—	—	—	1	—
Rissanen (Rissan,							Sakkalainen (Sac-						
Rissainen)	—	—	3	—	—	3	kalan)	—	—	—	2	—	—
Rittonen	—	2	—	—	—	—	Saksainen (Saxai-						
Roininen	—	3	—	—	—	—	nen)	1	—	—	—	—	—
Ronkainen (Ron-							Sallinen (Sallin,						
gan)	—	—	3	—	—	—	Sallinn, Sallinen)	4	—	—	3	9	1
Ropponen (Roppon,							Sarainen	—	—	—	—	1	1
Roppoin)	—	—	—	2	—	2	Sattilainen	—	2	—	—	—	—
Rouhiainen	—	—	—	—	2	1	Saukkonen (Sauc-						
Rossinen (Rossin,							kon, Saijkon) . .	—	—	—	10	—	1
Rutzin, Ruotsi-							Savonen	1	—	—	—	—	—
nen?)	1	—	3	—	3	—	Savolainen (Sawo-						
Rottinen (Ruotsi-							lain, Saffuolan) .	—	—	—	4	7	—
nen?)	—	—	3	—	—	2	Selonen	—	4	—	—	—	—

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Seijkonen (-kinen)	2	—	—	—	—	—	Sorvari (Sorffuan,						
Seppänen (Seppon,							Sorffuar, Soruar,						
Seppen, Seppo,							Soruari)	1	3	—	1	1	—
Seppoinen, Sep-							Suhonen	—	—	—	—	—	1
pettii)	16	—	2	5	—	—	Suikkonen	—	—	2	—	—	—
Sianjalka	—	—	—	—	—	2	Sutinen	—	—	—	—	—	1
Sihvonen (Siguan,							Suttinen	4	—	—	—	—	—
Sigffuan)	—	—	—	3	—	—	Suuripää	—	—	—	—	—	1
Siiranen (Sijrainen)	—	—	—	4	—	—	Suutari (Suttar) .	—	5	—	—	—	—
Siitonen	—	—	—	—	—	1	Synon (?)	—	—	1	—	—	—
Sikanen (Siekkan, Si-							Säkkinen (Sekinen,						
kainen).	3	—	4	—	—	—	Seeckinen)	8	—	—	—	—	1
Silanen	1	—	—	—	2	—	Särkinen (Serk-) .	1	—	—	—	—	—
Silvantoinen	—	—	—	16	—	—	Tahvanainen (Staf-						
Silvestenpoika . . .	—	1	—	—	—	—	fanain)	—	—	—	—	—	3
Simonen	—	—	—	6	—	—	Taivahainen (Taijff-						
Sinkonen (Sinnkoi-							fuahan)	—	—	1	—	—	—
nen, Sinckon) . . .	—	2	—	1	—	—	Taipalinen	—	12	—	—	—	—
Siparinen	—	—	—	2	—	—	Talikainen (Talic-						
Sironen	—	—	—	—	2	—	kan)	—	—	—	1	—	—
Siskonen	—	5	—	—	—	—	Takanen (Tackai-						
Sistonen	—	—	—	—	2	—	nen, Takainen) .	4	—	—	—	—	—
Skinnari	2	—	—	—	—	—	Takkinen	—	—	2	—	5	3
Soikkanen (Soikai-							Talonen	—	—	—	—	5	1
nen, Soickainen). .	—	8	—	—	1	—	Tamppinen	—	—	—	—	1	—
Soininen	—	—	—	—	—	1	Tanninen	—	—	3	3	—	—
Sokkanen (Säck-) .	—	3	—	—	—	—	Tantzainen (Tans-						
Sopanen (Sopann,							kanen?)	3	—	—	—	—	—
Sopainen).	1	—	1	4	3	—	Tapanainen (Staf-						
Sormonen (Sormon,							fan)	—	4	—	—	—	—
Sormoinen, Sor-							Tappainen	—	1	—	—	—	—
manen).	—	—	11	—	—	5	Tarhonen	—	2	—	—	—	—
Soronen	—	—	—	—	—	1	Tarkkinen (Tarkoi-						
Sorsa	—	—	—	—	—	5	nen, Targian) . . .	—	1	6	—	—	—

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Tarpinen (Tarbi- nen)	—	—	—	—	1	—	Toivanen(Toiffuan, Toijffuainen) . .	—	3	—	10	4	1
Tarvonen (Tarffua- han, Tarffuoinen, Taruoinen)	5	—	4	—	—	—	Toivari (Toiffuar, Toijuarij)	5	—	—	—	—	—
Taskinen	—	—	—	1	6	1	Toivakainen (Toif- fuachan, Toiffua- kainen)	2	6	3	—	—	—
Taupinen	3	—	—	—	—	—	Toivonen (Toiffoin, Toijuoinen) . . .	—	3	1	—	—	—
Telkkonen	—	—	1	—	—	—	Tolonen	—	—	1	—	—	—
Tenhonen (Tenhon, Tenhoinen)	1	2	7	—	2	1	Tolkki (Tolcki, To- lechin)	—	1	1	—	—	—
Tervonen(Terffuon, Teruoinen)	1	3	—	4	—	1	Tolppa (Tolpan, Tolppan, Tolppa)	—	—	—	4	—	—
Teräväinen (Tere- ven)	—	—	—	1	—	—	Tolvanen(Tolffuan, Tolffuainen) . .	—	—	—	12	5	1
Tihinen	—	—	—	—	1	1	Tomperi (Thomber, Tomberin)	1	—	1	—	—	—
Tihonen	6	—	—	—	—	—	Tompttin (?) . . .	—	—	—	1	—	—
Tiilikainen (Tijlij- kainen)	1	4	—	—	5	—	Torapainen (Tora- pan)	—	—	—	3	—	—
Tijllinen	—	3	—	—	—	—	Tornioinen	—	7	—	—	—	—
Tijttan (?)	—	—	—	1	—	—	Toronen	—	—	1	—	—	—
Tikkanen (Tije- kainen, Tickai- nen)	1	7	—	—	6	—	Torponen	—	1	—	—	—	—
Timonen	—	—	2	1	5	—	Torvinen (Torffui- nen, Toruinen) .	—	—	—	—	4	2
Tindoinen (?)	—	—	—	—	—	1	Tuhkunen (Tuch- kuinen, Tuhkinen, Tuhkunen)	—	—	—	—	4	—
Tirinen	—	—	3	—	—	—	Tukiainen (Twchi- an, Twckian, Tu- kiainen, Tukai- nen)	1	1	1	4	—	—
Tirkkonen(Tirckoi- nen)	—	—	—	—	—	1	Tunainen	—	—	—	1	—	—
Tirronen	—	—	—	—	2	1							
Tiussanen(Tiusain, Tiussainen)	—	11	—	—	—	—							
Toijanen	—	6	—	—	—	—							
Toikkanen(Toikai- nen)	1	—	—	—	—	—							

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
Tunminen	—	—	—	1	—	—	Valkonen (Walc-						
Tuomahainen (Tho-							hainen, Walkoi-	7	5	—	—	—	—
mahai-)	—	—	—	—	—	2	nen)						
Tuovinen (Toffui-							Valtanen (Waldoi-						
nen, Toffwinen) .	—	—	—	—	2	4	nen, Valdön) . .	—	1	—	3	—	—
Tuppurainen . . .	—	—	—	—	1	1	Vanhanen (Vanhan,						
Turackan (?) . . .	—	—	3	—	—	—	Wanhainen) . .	2	—	—	7	—	—
Twrdin (?)	—	—	—	2	—	—	Vanninen	—	—	—	2	—	—
Turpeinen	—	—	1	—	1	1	Vappunen	—	1	—	—	—	—
Turunen (Twrun,							Varpunen	—	1	—	—	—	—
Turuinen)	—	—	1	—	9	11	Varonen (Waroi-						
Tynkinen (Tijn-							nen)	—	—	—	5	—	—
kijn, Tynckin,							Vartiainen (Warti-						
Tynckinen) . . .	—	—	—	7	—	—	nen, Wardiainen)	1	—	—	—	—	2
Tynninen	—	—	—	—	—	1	Vatanen (Watai-						
Ukkonen (Wcko,							nen)	—	—	6	—	—	—
Vekon, Wekoinen,							Watihkoinen . . .	—	—	—	1	—	—
Wckonen)	5	—	—	5	—	—	Vaukkonen (Vauc-						
Ulmanen (Vlman,							kon)	—	—	3	—	—	—
Vlmain, Wlmai-							Vehmanen (Vech-						
nen, Velmasson(?))	—	—	2	1	1	2	man, Vechmonen)	—	—	3	—	—	—
Unkroin (Unkari-							Vellonen (Wellon)	—	—	—	2	—	—
nen?)	1	—	—	—	—	—	Venäläinen (Venhe-						
Uskinen (Vskin, Ws-							len, Wenhilainen,						
kinen)	—	—	—	3	—	—	Weneläin, Vene-						
Utriainen (Wdri-							len, Weneinen,						
jan, Vdriainen,							Wäneinen) . . .	1	5	1	4	5	4
Vdrijan)	—	—	5	3	—	4	Vepsäläinen (Wep-						
Vainikainen (Vaij-							soin, Wepselei-						
nichan)	—	—	—	1	—	—	nen)	—	1	—	—	2	1
Vaissinen (Vaijsin)	2	—	1	—	—	—	Veronen (Wereinen,						
Vaittinen (Waijt-							Werieinen, We-						
tin)	—	—	1	—	—	—	roinen)	4	—	—	—	—	—
Valikainen	—	—	—	—	—	1	Vesterinen (Weste-						

	V.	P.	J.	S.	R.	T.		V.	P.	J.	S.	R.	T.
ren, Westerin, Westereinen) . .	—	1	1	—	2	—	Wolkkonen (Vol- choin)	—	2	—	—	—	—
Vihavainen (Viha- uan)	—	—	2	7	—	—	Wäisänen (Vaeij- sin, Wejsin, Weijs- sinen)	2	13	—	—	—	—
Viholainen (Wiho- lan)	—	—	—	2	—	—	Väkeväinen (Vec- keuen, Waecken- en)	—	—	—	3	—	—
Viklonen	—	3	—	—	—	—	Vätänen (Veten, Waetten)	—	—	—	4	—	—
Viljakainen (Wilia- chan, Williakai- nen)	14	3	—	2	2	3	Väyrynen (Vaeu- rijn)	—	—	1	—	—	—
Vilpponen (Filip?)	—	—	1	—	—	—	Ylettyinen (Ijljt- tin, Yletyinen, Y- lyttinen)	—	—	1	—	1	1
Virpi (Wirppin) .	—	—	1	—	—	—	Yrjänäinen (Yrje- neinen)	—	—	—	—	2	—
Vitikainen (Wi- tikin, Witikai- nen)	—	4	—	—	—	—	Ärvähäinen (Erf- fueheinen)	—	—	—	—	1	—
Vitsiäinen (Witt- zieinen)	—	2	—	—	—	—	Änekeinen (?) . . .	—	—	—	—	1	—
Viuhkonen (Wiuch- kon, Wiuhkoi- nen)	—	—	—	1	3	—							

Liite II.

Savonlinnan lääni 1541—1571.

Tässä liitteessä näemme ne muutokset, jotka vv. 1541—51—61—71 välillä ovat tapahtuneet Savonlinnan läänin eri nimismies- ja neljännekunnissa koko- ja puoliverojen, arviopunnanalojen ja talollisten luvun suhteen. Tiedot olen tähän yhdistänyt mainittujen vuosien maakirjoista, joissa useammat luvut löytyvät valmiiksi yhteenlaskettuina. Ainoastaan talollisten (joita kutsutaan maakirjoissa „skattebönder“, „rökar“, „mantal“) luvut on minun pitänyt useammista maakirjoista laskea yhteen, koska 15-sataluvun kirjurit eivät näy sitä tehneen. Käsitteet koko- ja puolivero, arviopunnanala y. m. löytyvät tekstissä selitettynä. „Verosta vapaita“ ovat ne, jotka maakirjoissa sanotaan „ödis“ eli autoiksi. Mutta kun näemme, että näillä „autiutiloilla“ löytyy asukkaitakin, niin oli minusta oikeampi nimittää heitä „verosta vapaiksi“. — Siellä täällä huomattavat epäsäännöllisyydet on lähteitten puutteellisuus vaikuttanut.

Liite II, A.

Visulahti.

Neljännes- ja nimismies- kunta.		Veroa maksavia.				Verosta vapaita.			
		Kokoveroja.	Puoliveroja.	Arviopun- n- ata.	Talollisia.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Arviopun- n- ata.	Talollisia.
I Vuolinko	1541	59	33	553	193	—	—	—	—
	1551	65	22	549	193	—	—	—	—
	1561	68	19	552	171	—	—	—	—
	1571	73	5	530	111	3	2	26	5
II Paukkula	1541	65	29	542	192	—	—	—	—
	1551	68	17	531	168	—	—	—	—
	1561	68	15	551	189	—	—	—	—
	1571	63	4	479	96	9	4	76	14
III Norola	1541	63	28	575	139	—	—	—	—
	1551	70	14	581	168	—	—	—	—
	1561	69	11	570	148	—	—	—	—
	1571	58	5	471	100	13	4	99	18
IV Melkola	1541	62	28	536	145	—	—	—	—
	1551	69	15	551	163	—	—	—	—
	1561	74	3	551	156	—	—	—	—
	1571	67	4	501	118	7	1	47	9
Summa Visulahti	1541	249	118	2,206	669	—	—	—	—
	1551	272	68	2,212	692	—	—	—	—
	1561	279	48	2,224	664	—	—	—	—
	1571	261	18	1,981	425	32	11	248	46

Liite II, B.

Pellosniemi.

Neljännes- ja nimismies- kunta.		Veroa maksavia.				Verosta vapaita.			
		Kokoveroja.	Puoliveroja.	Arviopun- nalan.	Talollisia.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Arviopun- nalan.	Talollisia.
I Hallila	1541	59	23	535	165	—	—	—	—
	1551	62	19	542	210	—	—	—	—
	1561	68	10	544	179	—	—	—	—
	1571	69	—	515	115	4	—	30	4
II Kiiala	1541	52	30	579	129	2	—	5	?
	1551	58	24	613	141	—	1	4	1
	1561	73	13	640	136	—	—	—	—
	1571	57	2	486	73	14	6	132	20
III Pellosniemi	1541	59	12	521	181	—	—	—	—
	1551	62	8	537	204	—	—	—	—
	1561	69	8	580	186	—	—	—	—
	1571	67	—	538	117	5	—	41	5
IV Pitkälähti	1541	62	13	617	182	—	—	—	—
	1551	62	14	626	199	—	—	—	—
	1561	65	7	567	157	—	—	—	—
	1571	66	3	564	124	3	—	19	3
Summa Pellosniemi	1541	232	78	2,252	657	2	—	5	?
	1551	244	65	2,318	754	—	1	4	1
	1561	275	38	2,331	658	—	—	—	—
	1571	259	5	2,103	429	26	6	222	32

Liite II, C.

Juva.

Neljännes- ja nimismies- kunta.		Veroa maksavia.				Verosta vapaita.			
		Kokoveroja.	Puoliveroja.	Arviopunan- alaa.	Talollisia.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Arviopunan- alaa.	Talollisia.
I Jorois	1541	60	65	531	173	1	2	11	?
	1551	75	26	601	152	—	—	—	—
	1561	77	17	618	196	—	—	—	—
	1571	87	6	637	154	—	—	—	—
II Wesikansa	1541	65	69	596	195	?	?	8	?
	1551	70	31	575	166	—	—	—	—
	1561	82	7	600	190	—	—	—	—
	1571	84	6	615	154	—	—	—	—
III Koikkala	1541	73	10	570	130	—	—	—	—
	1551	75	13	605	138	—	—	—	—
	1561	75	13	613	167	—	—	—	—
	1571	81	4	617	141	—	—	—	—
IV Juva	1541	71	40	562	156	?	?	5	?
	1551	76	23	599	135	—	—	—	—
	1561	78	17	618	162	—	—	—	—
	1571	83	5	608	149	—	—	—	—
Summa Juva	1541	269	184	2,259	654	?	?	24	?
	1551	296	93	2,380	591	—	—	—	—
	1561	312	54	2,449	715	—	—	—	—
	1571	33	21	2,477	598	—	—	—	—

Sääminki.

Neljännes- ja nimismies- kunta.		Veroa maksavia.				Verosta vapaita.			
		Kokoveroja.	Puoliveroja.	Arviopun- nalan.	Talollisia.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Arviopun- nalan.	Talollisia.
I Puumala	1541	67	11	515	144	—	2	7	?
	1551	71	8	550	160	—	—	—	—
	1558	74	3	558	163	—	—	—	—
	1571	76	5	585	164	—	—	—	—
II Sääminki	1541	51	65	484	175	—	7	14	?
	1551	62	41	546	181	—	—	—	—
	1558	80	12	612	178	—	—	—	—
	1571	83	4	631	213	—	—	—	—
III Haapala	1541	59	57	515	186	1	1	9	—
	1551	70	43	603	191	—	—	—	—
	1558	81	10	625	205	—	—	—	—
	1571	89	1	692	214	—	—	—	—
IV Idänlahti	1541	62	43	510	164	4	3	33	?
	1551	70	28	562	175	—	—	5	—
	1558	79	5	580	161	—	—	—	—
	1571	83	4	595	183	—	—	—	—
Summa Sääminki	1541	239	176	2,024	669	5	13	63	?
	1551	273	120	2,261	707	—	—	5	—
	1558	314	30	2,375	707	—	—	—	—
	1571	331	14	2,503	774	—	—	—	—

Liite II, E.

Rantasalmi.

Neljännes- ja nimismies- kunta.		Veroa maksavia.					Verosta vapaita.			
		Kokoveroja.	Puoliveroja.	Arviopun- nan- ala.	Talollisia.	Torppareita.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Arviopun- nan- ala.	Talollisia.
I Putkisalmi	1541	66	60	616	185	—	—	—	—	—
	1551	69	37	569	152	—	—	—	—	—
	1559	67	29	573	158	—	—	—	—	—
	1571	79	5	584	152	13	—	—	—	—
II Rantasalmi	1541	49	81	513	187	—	2	9	34	11
	1551	52	49	515	140	—	—	?	7	?
	1559	61	30	519	147	—	—	—	—	—
	1571	76	4	540	118	30	2	2	18	4
III Tuusmäki	1541	77	32	589	162	—	—	—	—	—
	1551	72	14	517	139	—	?	?	13	?
	1559	70	10	525	135	—	—	—	—	—
	1571	72	6	513	128	9	1	—	5	1
IV Keriharju	1541	57	69	543	176	—	—	5	11	5
	1551	62	36	541	156	—	—	—	—	—
	1559	65	22	532	146	—	—	—	—	—
	1571	76	4	573	¹⁾ 131	16	—	1	3	1
Summa Rantasalmi	1541	249	242	2,261	710	—	2	14	45	16
	1551	255	136	2,142	587	—	?	?	20	?
	1559	263	91	2,149	586	—	—	—	—	—
	1571	303	19	2,210	¹⁾ 529	68	3	3	26	—

¹⁾ Näistä on 3 lampuotia.

Liite II, F.

Tavisalmi.

Neljännes- ja nimismies- kunta.		Veroa maksavia.					Verosta vapaita.				
		Kokoveroja.	Puoliveroja.	Arviopunan- alaa.	Talollisia.	Torpareita.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Arviopunan- alaa.	Talollisia.	
I Saamainen	1548	48	59	470	138	—	—	—	—	—	
	1551	—	—	—	135	—	—	—	14	—	
	1562	75	9	546	173	—	—	3	11	5	
	1571	80	3	571	116	57	1	1	9	3	
II Savilahti	1548	54	56	518	140	—	—	—	—	—	
	1551	—	—	—	155	—	—	—	19	—	
	1562	76	10	584	183	—	3	3	25	7	
	1571	82	5	629	168	34	—	—	—	—	
Summa Tavisalmi	1548	102	115	988	278	—	—	—	—	—	
	1551	108	113	1,026	290	—	—	—	33	—	
	1562	151	19	1,130	356	—	3	7	36	12	
	1571	162	8	1,200	284	91	1	1	9	3	

Liite II, G.

Savonlinnan lääni.

Savonlinnan lääni	1541	1,238	798	11,002	3,359	—	?	?	137	?
	1551	1,448	595	12,339	3,621	—	?	?	62	?
	1558—62	1,594	280	12,658	3,686	—	3	7	36	12
	1571	1,651	85	12,474	3,039	159	62	21	505	87

Liite III.

Savonlinnan lääni v. 1571

Hopeaverokirjan, Maakirjan ja Papinveroluettelon
mukaan.

Runkona tässä liitteessä ovat ne yksityiskohtiin menevät tiedot, jotka olen ottanut v:n 1571 maakirjoista. Vertauksen vuoksi ja täytteeksi niille olen asettanut niitten kummallekin puolelle ne tiedot, jotka saadaan saman hopeavero- ja papinveroluetteloista. Näitä viimeksi mainittuja on ollut vaikea sovitella Rantasalmen nimismieskunnan suhteen, koska tämä oli jaettu Säämingin, Juvan ja Tavisalmen kirkkopitäjien välillä, ja veroluettelot ovat tehdyt sen mukaan. Toivon kumminkin että ryhmittelyssäni ei ole kovin monta eli kovin suurta erehdystä.

Visulahti.

Neljännes- ja kymmenes- kunnat.	Hopeavero- kirjoissa.				Maakirjoissa.								Papinveroluetteloissa.							
	Verotaloisia.	Liuskamiehiä.	Ei takseerattuja. Huonemiehiä.	Summa takseerattujen.	Veroa maksavia.				Verosta vapaita.				Kokokittia.	Puolikittia.	Jousia.	Kiviesmiehiä.	Leipivakkoja.	Lehmiä.	Savuja.	
					Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotaloisia.	Arviopumman- alaa.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotaloisia.	Arviopumman- alaa.								
I. Vuolinko.																				
1. Synsiä	22	18	—	8	40	12	1	23	89	—	—	—	—							
2. Himottula . . .	19	14	—	2	33	10	1	17	78	2	2	4	19							
3. Vanhamäkiöinen	21	14	—	5	35	12	2	21	94	—	—	—	—							
4. Harjumaa . . .	16	7	—	1	23	13	—	16	86	—	—	—	—							
5. Rantakylä . . .	17	10	—	2	27	14	1	16	99	—	—	—	—							
6. Vuolinko	20	10	—	6	30	12	—	18	84	1	—	1	7							
S:a Vuolinko	115	73	—	24	188	73	5	111	530	3	2	5	26	75	2	227	13	111	163	111
II. Paukkula.																				
1. Pyhitty	19	14	—	5	33	10	2	16	85	1	2	3	12							
2. Pieksämäki . .	16	11	—	4	27	10	—	14	76	2	—	2	14							
3. Pyhänpohja . .	16	12	—	5	28	10	1	15	74	2	1	3	18							
4. Suosaari	13	5	—	7	18	10	—	12	71	3	—	4	23							
5. Harjumaa	20	—	—	—	20	10	1	18	81	1	1	2	9							
6. Jokioinen	21	15	—	—	36	13	—	21	92	—	—	—	—							
S:a Paukkula	105	57	—	21	162	63	4	96	479	9	4	14	76	63	4	192	5	101	144	101
III. Norola.																				
1. Kutomajärvi . .	18	8	—	2	26	8	1	13	70	4	1	6	30							
2. Visulahti	22	3	—	4	25	11	2	22	94	—	—	—	—							
3. Kaipiala	20	3	—	4	23	11	—	18	85	1	1	2	9							
4. Norola	18	7	—	8	25	7	1	12	53	5	1	6	36							
5. Rahula	24	1	—	4	25	11	—	19	89	1	1	2	12							
6. Jonioinen	20	4	—	6	24	10	1	16	80	2	—	2	12							
S:a Norola	122	26	—	28	148	58	5	100	471	13	4	18	99	59	3	183	23	100	168	100

Neljännen- ja kymmenes- kunnat.	Hopeavero- kirjoissa.					Maakirjoissa.								Papinveroluetteloissa.					
	Verotollisia.	Luunkamiehii.	Huonemiehii.	Ei takseerattuja.	Summa takseerattuja.	Veroa maksavia.				Verosta vapaita.				Kokokilittä.	Puolikilittä.	Jonsia.	Kiviesmiehii.	Leinmii.	Savuja.
						Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotollisia.	Arviopun- maa- alaa.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotollisia.	Arviopun- maa- alaa.						
IV. Melkola.																			
1. Leinola	28	9	—	4	37	13	1	28	104	—	—	—	—						
2. Remola	14	6	—	5	20	9	—	13	60	3	1	4	22						
3. Ikola	19	6	—	4	25	11	—	18	72	2	—	3	13						
4. Vehkamäkiöinen	17	9	—	2	26	9	2	15	76	2	—	2	12						
5. Vehmainen . .	18	1	—	1	19	12	1	18	91	—	—	—	—						
6. Haukivuori . .	29	9	—	4	43 ¹⁾	13	—	26	98	—	—	—	—						
S:a Melkola	125	40	—	20	170	67	4	118	501	7	1	9	47	71	7	247	21	118	182 118
Summa Visulahti	467	196	—	93	668	261	18	425	1,981	32	11	46	248	268	16	849	62	430	657 430
Litt. III. B.																			
Pellosniemi.																			
I. Hallila.																			
1. Toivola	36	6	—	—	42	13	—	31	99	—	—	—	—						
2. Hirvensalmi . .	23	21	—	1	45	11	—	18	80	1	—	1	7						
3. Lahnaniemi . .	23	14	—	4	37	12	—	18	90	—	—	—	—						
4. Vatiila	18	4	—	4	22	12	—	18	88	—	—	—	—						
5. Taipale	20	8	1	9	29	10	—	15	72	2	—	2	15						
6. Suojärvi	17	11	2	4	29	11	—	15	86	1	—	1	8						
S:a Hallila	137	64	3	22	204	69	—	115	515	4	—	4	30	69	—	241	49	115	225 115
II. Kiiala.																			
1. Tohmala	14	7	1	5	22	7	1	12	62	3	2	5	33						
2. Pellosniemi . .	13	12	—	1	25	11	—	13	95	1	—	1	8						
3. Alasjärvi . . .	13	9	—	3	22	9	—	12	77	3	—	3	23						
4. Kangaskylä . .	11	6	—	3	17	9	—	10	71	3	1	4	24						
5. Kyyhkylänniemi	14	10	—	1	24	12	1	15	110	1	3	4	22						
6. Vatiala	13	12	—	3	25	9	—	11	71	3	—	3	22						
S:a Kiiala	78	56	1	16	135	57	2	73	486	14	6	20	132	57	2	140	26	73	134 73

¹⁾ Tässä summassa on 5 verotettua, joita verokirja kutsuu nimellä „Hofmän“. Nämä olivat entisiä linnanpalvelioita, jotka maanviljeliöiksi ruvettuaan ovat saaneet muutamia veronhuojennuksia kuninkaalta.

Neljännen- ja kymmenes- kunnat.	Hopeavero- kirjoissa.					Maakirjoissa.								Papinveroluetteloissa.							
	Verotalouksia.	Liuskemiehiä.	Huonemiehiä.	Ei takseerattuja.	Summa takseerat- tuna.	Veroa maksavia.				Verosta vapaita.				Kokolittia.	Puolikittia.	Jousia.	Kruusmiehiä.	Leipiväkköjä.	Lehmiä.	Savuja.	
						Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotalouksia.	Arviopun- nala.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotalouksia.	Arviopun- nala.								
III. Pellosniemi.																					
1. Himala. . .	33	9	—	—	42	12	—	32	99	—	—	—	—								
2. Yövesi . . .	18	21	—	2	39	10	—	18	80	2	—	2	18								
3. Laitiala . .	16	11	—	1	27	12	—	17	93	—	—	—	—								
4. Taipale . .	19	9	—	1	28	12	—	21	94	—	—	—	—								
5. Juurisalmi .	15	15	—	3	30	11	—	14	88	1	—	1	7								
6. Hongaisten- maa	20	2	—	3	22	10	—	15	84	2	—	2	16								
S:a Pellosniemi	121	67	—	10	188	67	—	117	538	5	—	5	41	67	—	265	19	117	270	117	
IV. Pitkälähti.																					
1. Seppälä . .	19	9	—	1	28	10	2	19	86	1	—	1	6								
2. Ilmielähti .	18	7	—	2	25	11	1	20	96	—	—	—	—								
3. Hurisalo . .	25	11	—	1	36	11	—	24	92	1	—	1	6								
4. Pitkälähti .	20	10	—	5	30	11	—	18	90	1	—	1	7								
5. Järvikansa .	19	6	—	—	25	12	—	20	102	—	—	—	—								
6. Ylivesi . . .	23	5	—	3	28	11	—	23	98	—	—	—	—								
S:a Pitkälähti	124	48	—	12	172	66	3	124	564	3	—	3	19	65	3	273	28	124	229	124	
S:a Pellosniemi	460	235	4	60	699	259	5	429	2,103	26	6	32	222	258	5	919	122	429	858	429	
Litt. III, C.																					
Juva.																					
I. Joroinen.																					
1. Mäkiöinen .	—	—	—	—	26	15	—	28	111	—	—	—	—								
2. Joroinen . .	—	—	—	—	18	15	2	21	107	—	—	—	—								
3. Järvikansa .	—	—	—	—	20	15	—	20	104	—	—	—	—								
4. Syväsilta . .	—	—	—	2	24	13	2	27	104	—	—	—	—								
5. Hietainen . .	—	—	—	1	32	14	2	34	108	—	—	—	—								
6. Suontie . . .	—	—	—	—	23	15	—	24	103	—	—	—	—								
S:a Joroinen	—	—	—	3	143	87	6	154	637	—	—	—	—	84	9	284	13	144	231	157	

Neljännen- ja kymmenes- kunnat.	Hopeavero- kirjoissa.				Maakirjoissa.						Papinveroluetteloissa.									
	Verotollisia.	Lisäamiehiä.	Huonemiehiä.	Ei takseerattuja.	Summa takseerattuja.	Veroa maksavia.			Verosta vapaita.			Kokokittia.	Puolikittia.	Jousta.	Kiviesmiehiä.	Leipiväkeä.	Lehmiä.	Savuja.		
						Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotollisia.	Arviopunna- alaa.	Kokoveroja.	Puoliveroja.								Verotollisia.	Arviopunna- alaa.
II. Vesikansa.																				
1. Wehmainen.	—	—	—	—	22	15	1	25	115	—	—	—	—							
2. Vuorenmaa .	—	—	—	—	20	13	1	22	100	—	—	—	—							
3. Kaitainen . .	—	—	—	—	29	14	3	28	114	—	—	—	—							
4. Hällinmäki .	—	—	—	—	28	14	1	29	94	—	—	—	—							
5. Savuniemi .	—	—	—	—	26	14	—	27	95	—	—	—	—							
6. Maavesi . .	—	—	—	1	22	14	—	23	97	—	—	—	—							
S:a Vesikansa	—	—	—	1	147	84	6	154	615	—	—	—	—	83	6	283	10	141	216	153
III. Koikkala.																				
1. Mäkiöinen .	—	—	—	—	19	14	—	19	99	—	—	—	—							
2. Narila . . .	—	—	—	—	24	13	3	26	112	—	—	—	—							
3. Maivala . .	—	—	—	—	19	13	—	19	92	—	—	—	—							
4. Koikkala . .	—	—	—	—	24	15	—	24	120	—	—	—	—							
5. Uuusikansa .	—	—	—	—	28	12	1	29	85	—	—	—	—							
6. Rantoinen .	—	—	—	—	24	14	—	24	109	—	—	—	—							
S:a Koikkala	—	—	—	—	138	81	4	141	617	—	—	—	—	82	4	285	8	133	299	141
IV. Juva.																				
1. Mattila . . .	—	—	—	—	22	14	1	24	102	—	—	—	—							
2. Kiiskilä . .	—	—	—	1	23	15	—	24	104	—	—	—	—							
3. Ollikkala . .	—	—	—	—	23	12	2	25	87	—	—	—	—							
4. Juva	—	—	—	1	26	15	—	28	118	—	—	—	—							
5. Härkälä . .	—	—	—	—	28	14	1	28	105	—	—	—	—							
6. Suuriniemi .	—	—	—	—	19	13	1	20	92	—	—	—	—							
S:a Juva	—	—	—	2	141	83	5	149	608	—	—	—	—	83	5	287	3	145	296	148
Summa Juvan p.	—	—	—	6	569	335	21	598	2,477	—	—	—	—	332	24	1,139	34	563	1,042	599

Sääminki.

Neljännes- ja kymmenes- kunnat.	Hopeavero- kirjoissa.				Maakirjoissa.								Papinveroluetteloissa.						
	Verotallisia.	Huonemiehii.	Ei takseerat- tuja.	Summa takseerat- tuja.	Veroa maksavia.				Verosta vapaita.				Kokokititti.	Puolikititti.	Jousia.	Kiviesmiehiä.	Leipävakkoja.	Lehmiä.	Savuja.
					Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotallisia.	Arviopun- maa.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotallisia.	Arviopun- maa.							
I. Puumala.																			
1. Laamala	—	—	1	30	13	—	30	101	—	—	—	—							
2. Kitula	—	—	—	22	12	2	25	95	—	—	—	—							
3. Luukkola . . .	—	—	1	23	13	—	22	91	—	—	—	—							
4. Lintusalo . . .	—	—	—	31	13	—	27	109	—	—	—	—							
5. Partala	—	—	—	34	13	—	33	98	—	—	—	—							
6. Ryhätäipale . .	—	—	—	25	12	3	27	91	—	—	—	—							
S:a Puumala	—	—	2	165	76	5	164	585	—	—	—	—	80	4	246	9	84	188	?
II. Sääminki.																			
1. Hiltula	—	—	—	26	13	—	27	90	—	—	—	—							
2. Joutsenmäki . .	—	—	—	32	13	—	34	100	—	—	—	—							
3. Karvila	—	—	—	40	14	1	42	110	—	—	—	—							
4. Warpasranta . .	—	—	—	35	15	—	34	114	—	—	—	—							
5. Pihlajaniemi . .	—	—	—	44	14	2	41	111	—	—	—	—							
6. Kokonsaari . . .	—	—	—	31	14	1	35	106	—	—	—	—							
S:a Sääminki	—	—	—	208	83	4	213	631	—	—	—	—	83	13	305	6	100	292	?
III. Haapala.																			
1. Seppäjärvi . . .	—	—	—	42	15	—	39	111	—	—	—	—							
2. Haapala	—	—	—	34	14	1	31	117	—	—	—	—							
3. Ruokojärvi . . .	—	—	—	40	15	—	34	114	—	—	—	—							
4. Kulennoinen . .	—	—	—	39	15	—	38	122	—	—	—	—							
5. Kosola	—	—	1	34	15	—	33	119	—	—	—	—							
6. Kerimäki . . .	—	—	—	40	15	—	39	109	—	—	—	—							
S:a Haapala	—	—	1	229	89	1	214	692	—	—	—	—	88	8	374	5	96	274	?

Neljännen- ja kymmenes-kunnat.	Hopeavero- kirjoissa.				Maakirjoissa.								Papinveroluetteloissa.								
	Verotollisia.	Huonontia.	Ei takseerattuja.	Summa takseerattuja.	Veroa maksavia.				Verosta vapaita.				Kokokitittä.	Puolitittä.	Jousia.	Kivessiemittä.	Torppareita.	Leipiväkköja.	Lehmiä.	Savuja.	
					Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotollisia.	Torppareita.	Arviopunnam- alaa.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotollisia.									Arviopunnam- alaa.
IV. Idänlahti.																					
1. Ruokoniemi	—	—	—	29	13	1	29	—	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2. Särkilähti	—	—	—	31	14	—	31	—	106	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
3. Idänlahti.	—	—	—	28	14	—	28	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
4. Otavaniemi.	—	—	—	30	14	1	28	—	102	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
5. Kaitainen	—	—	—	29	14	1	30	—	94	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
6. Telalahti.	—	—	—	28	14	1	37	—	103	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
S:a Idänlahti	—	—	—	175	83	4	183	—	595	—	—	—	—	75	14	239	7	—	89	197	?
S:a Sääminki	—	—	3	777	331	14	774	—	2,503	—	—	—	—	326	39	1,164	27	—	369	951	?

Liite III, E.

Rantasalmi.

I. Putkisalmi.																									
1. Parkumäki .	29	3	1	32	14	1	32	1	107	—	—	—	—												
2. Waahersalo	22	3	1	25	13	1	24	2	95	—	—	—	—												
3. Asikkala . .	29	1	2	30	13	1	31	—	94	—	—	—	—												
4. Heinäselkä .	24	—	—	24	12	—	21	3	79	—	—	—	—												
5. Osikonmäki	21	—	—	21	14	—	18	3	99	—	—	—	—												
6. Heinävesi .	29	—	—	29	13	2	26	4	110	—	—	—	—												
S:a Putkisalmi	154	7	4	161	79	5	152	13	584	—	—	—	—	80	7	245	4	14	84	328	146				
II. Rantasalmi.																									
1. Syväys . . .	16	—	1	16	13	—	17	2	88	—	—	—	—												
2. Rantasalo .	23	—	1	23	13	—	18	7	100	1	—	1	5												
3. Lautakotalahti . . .	24	—	1	24	13	—	19	4	86	—	—	—	—												
4. Woinsalmi .	26	—	1	26	14	—	23	4	100	—	—	—	—												
5. Harjuranta .	23	—	—	23	12	1	19	8	83	1	1	2	10												
6. Palvalahti .	21	2	—	23	11	3	22	5	83	—	1	1	3												
S:a Rantasalmi	133	2	4	135	76	4	118	30	540	2	2	4	18	70	14	219	19	28	120	261	145				

Neljännen- ja kymmenes- kunnat.	Hopeavero- kirjoissa.				Maakirjoissa.								Papinveroluetteloissa.								
	Vero- tollisia.	Huonemi- hiä.	Ei takseerattuja.	Summa takseerattuja.	Veroa maksavia.				Verosta vapaita.				Kokokittii.	Puolikittii.	Jonsia.	Kivessiohiä.	Torppareita.	Leipivakkoja.	Lehmiä.	Savuja.	
					Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotollisia.	Torppareita.	Arviopun- nalla.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotollisia.									Arviopun- nalla.
III. Tuusmäki.																					
1. Hiisimäki .	19	1	—	20	11	2	24	3	71	—	—	—	—								
2. Haltula . .	20	—	—	20	13	2	19	2	101	—	—	—	—								
3. Kolkontai- pale	25	1	—	26	12	—	22	1	89	—	—	—	—								
4. Pohjoinen .	17	—	—	17	12	—	20	—	76	—	—	—	—								
5. Tuusmäki .	21	—	—	21	12	—	22	—	84	1	—	1	5								
6. Venälä. . .	21	—	—	21	12	2	21	3	92	—	—	—	—								
Sa Tuusmäki	123	2	—	125	72	6	128	9	513	1	—	1	5	72	6	231	24	9	94	220	137
IV. Keriharju.																					
1. Hakotaipale	22	—	—	22	12	1	20	2	91	—	—	—	—								
2. Hosiaranta .	23	—	1	23	14	—	22	2	107	—	—	—	—								
3. Kerisalo . .	19	—	—	19	12	2	17	6	102	—	1	1	3								
4. Haapataipale	24	—	1	24	12	—	25	2	94	—	—	—	—								
5. Warkaus. .	28	—	1	28	13	—	22	1	87	—	—	—	—								
6. Harjuranta .	30	—	—	30	13	1	25	3	92	—	—	—	—								
Sa Keriharju	146	—	3	146	76	4	131	16	573	—	1	1	3	72	10	243	41	21	108	256	150
Sa Rantasalmi	556	11	11	567	303	19	529	68	2,219	3	3	6	26	294	37	938	88	72	406	1,065	578

¹⁾ Näistä 3 lampuotia.

Tavisalmi.

Neljännes- ja kymmenes-kunnat.	Hopeaverokirjoissa.				Maakirjoissa.										Papinveroluetteloissa.							
	Verotulolaisia.	Huonontulit.	Ei takseerattuja.	Summa takseerattuja.	Veroa maksavia.					Verosta vapaita.					Kokositittä.	Puolitittä.	Jonsia.	Kivoseniittiä.	Torpparot.	Leppävaikkoja.	Lehmiä.	Saavja.
					Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotulolaisia.	Torpparot.	Arviopunman-alaa.	Kokoveroja.	Puoliveroja.	Verotulolaisia.	Arviopunman-alaa.									
I. Saamainen.																						
1. Kalamämäki	24	1	—	25	12	2	23	7	85	1	0	2	5									
2. Saamainen .	31	—	—	31	14	—	20	12	100	—	—	—	—									
3. Puutosmäki	20	—	—	20	13	1	16	13	96	0	1	1	4									
4. Leppävirta .	24	—	—	24	13	—	19	8	95	—	—	—	—									
5. Konnuslahti	24	—	—	24	14	—	21	11	100	—	—	—	—									
6. Pieni Konnuslahti . .	24	—	—	24	14	—	17	6	95	—	—	—	—									
S:a Saamainen	147	1	—	148	80	3	116	57	571	1	1	3	9	80	5	220	26	55	99	260	97	
II. Savilahti.																						
1. Kuopionniemi	27	—	—	27	13	1	24	8	98	—	—	—	—									
2. Jännevirta .	37	—	—	37	14	—	28	9	113	—	—	—	—									
3. Wehmasmäki	34	—	—	34	14	—	25	5	99	—	—	—	—									
4. Maaninka .	39	7	—	46	14	1	32	6	111	—	—	—	—									
5. Pielavesi . .	36	1	—	37	13	3	32	2	110	—	—	—	—									
6. Nerkonjärvi	38	—	—	38	14	—	27	4	98	—	—	—	—									
S:a Savilahti	211	8	—	219	82	5	168	34	629	—	—	—	—	81	5	286	15	33	149	532	167	
S:a Tavisalmi	358	9	—	367	162	8	284	91	1,200	1	1	3	9	161	10	506	41	88	248	792	264	

Liite IV.

Irtanainen omaisuus Savonlinnan läänissä

v. 1571

hopeaveroa varten tehdyn kirjotuksen ja takseerauksen mukaan.

Veroista puhuessani mainitsin, että 15-sataluvulla jo otettiin melkonen määrä ylimääräisiä veroja. Näistä oli n. k. „hopeavero“ kaikista raskain. Tämä „hopeavero“ eli kymmenes ¹⁾ osa väestön irtanaisen omaisuuden raha-arvosta, kannettiin v. 1571 yli koko Ruotsin valtakunnan etupäässä Elfsborgin linnan lunastamista varten tanskalaisten vallasta. Sen vuoksi pantiin kirjoihin jokaisen aatelittoman perheen omaisuus, tälle laskettiin arvo ja siitä otettiin kymmenes osa rahassa eli hopeassa. Niitä tietoja, joita nämä luettelot antavat, ei ole meillä vielä paljo käytetty historiaa varten. Mutta Ruotsissa on jo etevä tutkia Hans Forssell ottanut nämä luettelot tarkan ja suuritöisen tutkimuksen alle ja tämän tutkimuksen tuloksina on hän julaissut teoksensa „Sverige 1571“ sekä „Anteckningar om Sveriges jordbruksnäring i sextonde seklet“. Näitä teoksia olen tietysti pitänyt ohjeenani, kun olen lähtenyt numeroilla valaisemaan tutkittavan alueeni varallisuutta v. 1571, ja niistä on minulle ollut paljo hyötyä ja helpotusta työssäni.

Mutta tietysti en ole voinut tehdä aivan samanlaisia kokemuksia työssäni, kun hän, ja olen siis tullut vähän eroamaan

¹⁾ Maaseudulta $\frac{1}{10}$. Mutta kaupungista otettiin mistä $\frac{1}{12}$, mistä $\frac{1}{18}$, ja $\frac{1}{20}$ -kin.

hänenstä. Mitä varsinkin tulee siihen tarkkaan tutkimukseen, jonka Forssell on tehnyt alussa teostaan „Sverige 1571“ sen tilastollisen ainehaston luotettavuudesta, joka saadaan „hopeaveroluetteloista“, niin minun täytyy tunnustaa, että en voi olla niin uskovainen, kun hän. En tiedä, lieneekö tähän syynä se, että Savonlinnan läänissä ehkä tätä veroa ei otettu niin tarkkaan kun Ruotsissa, eli pitääkö minun ehkä syyttää suurempaa individuaalista taipumustani epäilemiseen — sitä en voi päättää. Mutta vaikka minun kokemukseni tietysti on paljoa pienempi, kun Hans Forssellin, — hän kun on tutkinut *koko* Ruotsin hopeaveroluetteloita, ja minulla on tutkimukseni alueena ollut ainoastaan *yksi lääni* Suomesta — niin uskallan kumminkin tuoda esille ne syyt, joitten vuoksi en voi yhtyä seuraaviin Hans Forssell'in sanoihin niitten luotettavuudesta: „Sanalla sanoen, saapi ainakin useammista asiakirjoista sen vakuutuksen, että täällä raastettiin ja syynättiin kaikki suurimmasta pienimpään asti“. ¹⁾

Ensimmäinen kysymys on tietysti se, kuka eli kutka ovat suorittaneet tuon takseeraustyön?

Hans Forssell sanoo sen tapahtuneen itse kussakin seurakunnassa lautakunnan ja papin kautta. Että pappi olisi ollut tekemässä tätä takseeraamista, eli pesäkirjotusta, päättää hän siitä, että joka luettelon alle on pappi liittänyt valallaan tehdyn vakuutuksen, että kaikki on käynyt rehellisesti ja vilpittä, ja vieläpä tämän vakuutuksen alle pistänyt sinettinsäkin.

Mitä Savonlinnan lääniin tulee, niin saamme verottamisesta seuraavan tiedon niistä sanoista, joilla sekä Juvan-Säämingin että Rantasalmen-Tavisalmen vouti alkaa tilinsä hopeaverosta:

„Apuverokirja - - - -n nimismieskunnasta siitä väestä, joka

¹⁾ „Sverige 1571“, siv. 11.

kuuluu - - - -n kirkkopitäjään, jonka (apuveron) jalosukunen Pertteli Yrjönpoika Strömsnäsin herra ¹⁾ sekä Kamarikirjuri Pentti Perttelinp. Hänen Kunink. Majesteettinsa, meidän Armollisimman Herramme käskystä pani Savonlinnan läänissä, joka myöskin on suoritettu — — kymmenesmiesten kertomuksen ja itsekunkin miehen valan mukaan, joka tässä jälempänä seuraa, joka kirkkopitäjästä erikseen“.

Siis kymmenesmiesten kertomuksen mukaan. Ei ole siis käyty talosta taloon „raastamassa ja syynäämässä“, tahi „omantunnon mukaan punnitsemassa itsekunkin metallivarastoja sekä laskemassa ja arvioimassa jokaisen karjastoja“. ²⁾ Papit arvatenkin ovat kirjottaneet tuon valallisen vakuutuksen hallituksen käskystä. Mutta se, joka vähänkään on perehtynyt historiaan, tietää kuinka vähästä arvosta valapattosuutta ennen aikaan pidettiin, ³⁾ ja siis voimme epäillä, onko pappikaan kulkenut

¹⁾ Erästä kirjeestä on Hans Forssell saanut sen tiedon, että muuan Hannu Laurinp. Isnäs'in herra oli määrätty veroa kantamaan Savonlinnan ja Wiipurin läänissä, mutta häntä ei näy ei kuulu ainakaan Savonlinnan läänin tileissä. Hänen sijassaan on siis tuo Strömsnäsin herra, josta tiedämme, että hän on ollut Lappveden kihlakunnan voutina 1547—56, Wiipurin linnan päällikkönä 1566—67 ja Wenäjän kieltä taitavana on hän tulkkina kulkenut hallituksen lähetyskunnan mukana Wenäjälle vv. 1561, 1566 ja 1574. Hän aateloittiin nimellä Mjöhund, mutta hänen kuollessaan v. 1580 sammui suku miesperillisten puutteessa. Katso Schlegel ja Klingenspor: „Den med sköldebref förlånade men ej å riddarhuset introducerade svenska adelns ättartafior“, siv. 190.

²⁾ Näin arvelee A. G. Fontell: „Finsk Tidskrift“ Tom 18, s. 102. Että vaskimäärää ei ainakaan Säämingin ja Juvan nimismieskunnissa ole puntarilla mitattu, huomaa heti veroluettelosta, sillä itsekullekin taloudelle on pantu ainoastaan tasanen määrä 5, 10, 15, 20 ö tai enempi. Mahdotonta on uskoa, että asukkaitten kattilat *täällä* olisivat olleet niin yhtä suuria, kun ne esim. Visulahdessa ovat hyvin erilaisia.

³⁾ Muistakaamme esim. piispa Terseruksen elämää.

jokaisen omaisuutta arvostelemassa, koska hänellä tästä tiettävästi ei ollut mitään hyötyäkään. Myöhemmin ovat papit välistä vakuuttaneet yhtä juhlallisesti voutien „autioluetteloita“ Visulahden ja Pellosniemen kunnissa oikeiksi. Ja jokaiseen papinveroluetteloon liittää aina pappi juhlallisen valan sen todenperäisyydestä, ja kumminkin on esim. lehmien luku koko läänissä v:n 1571 papinveroluettelon mukaan n. 1,600 vähempi, kun hopeaveroluettelon mukaan. Emme siis kaikesta tästä päättäen ainakaan noita pappien vakuutuksia voi pitää minäkäänlaisina takeina hopeaveroluettelojen tarkkuudesta, eivätkä ne edes todista sitä, että papit olisivat tehneet tuota „pesäkirjotusta“.

Päinvastoin näyttää minusta siltä, kun tuo kirjotus ja takseeraus olisi tapahtunut kymmenesmiesten (Visulahdessa ja Pellosniemellä lautakunnan) avulla *voutien* kautta. Sillä nämä luettelot ovat ensiksikin ulkonaiseen asuunsa nähden joka voutikunnassa erilaiset, eivätkä kirkkopitäjissä. Niin on esim. Visulahden-Pellosniemen vouti tehnyt tilinsä oikein kolumnien kanssa, toiset ilman niitä; toiseksi on Juvan-Säämingin vouti kirjottanut erikseen jokaisen takseeratun omaisuuden arvosumman ja sen jälkeen siitä juoksevan veron, mutta Rantasalmen-Tavisalmen vouti on tehnyt eri luettelon tätä summaa ja siitä juoksevaa veroa varten. Ja tileissä ovat veronmaksajat ryhmitetytkin hallintopitäjittäin, eivätkä kirkkopitäjittäin, niin kun kaikissa papinveroluetteloissa. Tästä ovat kumminkin Rantasalmi ja Tavisalmi poikkeuksia.

Mutta vielä suurempia erotuksia huomaa itse verotuksessa. Kun Juvan-Säämingin vouti on ottanut hopeaveroa ainoastaan verotalollisilta, nojautuen herrainpäivien päätöksen ¹⁾ sanoihin, on Visulahden-Pellosniemen vouti verottanut myöskin

¹⁾ 1525/71. Katso H. Forssell: „Sverige 1571“, siv. 27.

niitä maanviljeliöitä, jotka eivät maksaneet kruunulle veroa sekä huonemiehiäkin, missä niitä on ollut, he puolestaan seuratena sitä „Ordningh eller förslagh“, joka tätä verotusta varten lähetettiin eri osiin maata.¹⁾ Samaten näyttää verotus Juvan-Säämingin voutikunnassa olleen lievempi veroesineittenkin suhteen. Niissä ei ole näet ollenkaan verotettu varsahevosia. Mainitsematta muita pienempiä eroavaisuuksia.

Tällä olen koettanut toteen näyttää, että Savossa on hopeaveron kirjoin päänäisesti tapahtunut *voutien kautta*, vaikka pappi on kirjottanutkin tuon tavallisen vakuutuksensa luetteloiden alle. Ja edellisestä olemme oppineet tuntemaan sen aikuisten voutien rehellisyyden, josta taas voi saada syyt epäilemään näitten luetteloiden luotettavuutta.

Forssell näkyy arvelevan, että verottajat ovat olleet oikein turhantarkkoja tutkiessaan jokaisen omaisuutta, lisäten, että monelta köyhältä leskeltäkin ja huonekuntaselta on viety veroa hänen ainoasta lehmästään, eli vuohestaan, eli ainoasta hopealusikastaan.²⁾ (!)

Tähän voimme muistuttaa, että tällainen turhamainen tarkkuus ainoastaan on voinut tulla kysymykseen köyhiä ja vähävarasia kohtaan, joitten omaisuus oli kaikille tunnettu ja joka päivä näkyvissä. Niinhän on meidän aikanammekin tulojen takseerauksessa asian laita, että ne, joilla on pienet tulot, voidaan takseerata viimeeseen markkaan saakka, mutta varakkaitten tuloja on mahdoton oikein arvostella, jos he eivät itse tahdo ilmoittaa niitä. Ja jollei suuri yleisö meidän aikanamme mielellään tahdo rehellisesti tunnustaa kaikkia tulojaan, niin vielä vähemmän se tapahtui 300 vuotta takaperin ja erittäin tässä tapauksessa, jossa tuli kysymykseen kymmenes osa kai-

¹⁾ „Sverige 1751“, siv. 28.

²⁾ „Sverige 1571“, siv. 11.

kesta omaisuudesta. Sen todistaa paraiten se seikka, että Savonlinnan läänissä hopeaveroluettelon mukaan ani harvalla verotalollisella oli rahoja, mutta saman vuoden muista tilikirjoista näemme, että hyvin useat talolliset ovat maksaneet veropäivätoita, veroheiniä, verotervaa y. m. s. *rahassa*.

En voi käsittää, miten Forssell ei ole tullut epäilleeksi näitten luetteloiden todenmukaisuutta silloankaan, kun hän tutkii niitä tietoja, joita ne antavat sen aikuisten ruotsalaisten omistamasta *kullasta*.¹⁾ Hän kyllä tulee siihen päätökseen, että koko pitäjissä ja kihlakunnissa ei ole kenellekään kirjoitettu kultaa, mutta kumminkin näkee luettelon loppusummassa jonkun kultarahankin. Tämän johdosta hän kysyy, mistä nämä kultarahat ovat tähän loppusummaan tulleet, mutta ei voi selittää sitä millään lailla. Juuri tämä seikka se oli, joka sai minut ensiksi epäilemään näitä luetteloja, ja mielestäni sitä ei voi millään muulla lailla tyydyttävästi selittää, kun siten, että verottajat, eli omaisuuden kirjottajat ovat olleet leväperäisiä juuri *varakkaita* kohtaan, niin kun jo edellä olen koettanut osoittaa, ja sitten rahoja lähetettäessä „kuninkaan kamaariin“, on joku näistä varakkaista vaihtanut kultarahojaan pienempiin — hyvin varomattomasti kyllä.

Ja turhantarkkoja voivat verottajat olla vähävarasia kohtaan vielä siitäkkin syystä, että ne eivät olleet tilaisuudessa kestitä ja lahjoa kymmenesmiehiä ja voutia, niin kun varakkaamat. Täytyy muistaa, että tähän aikaan lahjominen oli tavallinen puheen alku virkamiesten kanssa.

Lopuksi tahdon muistuttaa, että vielä meidän aikanammekin useammat varmaankin piilottaisivat kaikki rahansa ja muut arvokalunsa näkymättömiin, kun tietäisivät, että tuommonen verotus olisi tulossa.

¹⁾ „Sverige 1751“, siv. 13—14.

Kaikesta tästä päättäen en voi siis pitää hopeaveroluetteloja niin suuressa arvossa, kun Forssell, ainakaan mitä *rahaan* ja *metalliin* tulee. Ja samaten ovat ne numerot, jotka osottavat karjan paljoutta pidettävät *vähimmyyksinä*, jotka varakkaimmissa taloissa voivat olla *kaukanakin* todellisuudesta.

Mutta koska tämä eroavaisuus todellisuudesta kaikkialla luonnollisesti on käynyt yhtäälle, niin näillä numeroilla on arvonsa siinä, että niitten nojalla voi verrata eri seutujen varallisuutta ja kehityskantaa toisiinsa *samalta ajalta*.

Numeroitten todellista arvoa ei voi pitää suurena, ja sen vuoksi mielestäni H. Forssell on ollut kovin rohkea määrätessä, että esim. hevosten luku Ruotsissa on v. 1571—1871 kasvanut juuri $2\frac{1}{2}$ kertaa isommaksi.

Tämä läänin hopeaveroluetteloista yleensä. Että eri voutikuntainkin veroluettelot ovat erilaisia tarkkuutensa suhteen, näkee pian. Luotettavimmat ovat Visulahden-Pellosniemen tilit, vähimmin luotettavia Juvan-Säämingin.

Hopeaveroa varten takseerattujen summa on Visulahdessa ja Pellosniemessä paljoa suurempi, kun maakirjan savujen ja papinveroluettelon kirvesmiesten summat yhteensä. Juvan ja Säämingin pitäjissä ei ole verotettu muita kun maakirjaan merkityitä verotalollisia. Samaten ovat Rantasalmella ja Tavisalmellakin kirvesmiehet jääneet verottamatta. Sen vuoksi olen näitten pitäjien loppusummaan lisännyt papinveroluettelosta saamani kirvesmiesten luvun, ja heille arvion mukaan pannut vaskea ja karjaa sen jälkeen, kun olen huomannut heitä vastaavilla liuskamiehillä olleen Visulahden ja Pellosniemen pitäjissä. Puollustukseksi tähän menettelyyni voin mainita, että Hans Forssell'in on useassa kohti Ruotsissa täytynyt näin arvaamalla laskea koko pitäjienkin omaisuuden siitä syystä, että muutamista osista maata hopeaveroluettelot ovat kadonneet.

Forssell on ottanut nämä numerot ainoastaan pitäjittäin.

Mutta koska Savonlinnan lääni Ruotsiin verrattuna oli harvaan asuttua, ja kun olen ottanut näin supistetun alan tutkittavakseni, niin oli minusta syytä ottaa nämä tiedot kymmeneskunnittain. Siten ovat taulut Liitteessä IV syntyneet. Niistä näemme ensin jokaisen kymmeneskunnan yhteen lasketun omaisuuden erikseen, sitten jokaisen neljänneskunnan omaisuuden ja lopussa vihdoin koko pitäjän omaisuuden. Nämä taulut ovat jokseenkin samankaltaset, kun useammat Forsell'in tauluista. Niistä puuttuu ainoastaan kolumnit kultaa ja rautaa varten, sillä edellistä ei ole takseerattu ollenkaan ja rautaakaan ei löydy luetteloissa mainittuna enempää, kun yhdellä talokkaalla Rantasalmella 5 naulaa, jonka tähden en ole ottanut sitä ollenkaan tauluihin. Hevosia luetellessa mainitaan melkein aina sekä luku että arvo; ani harvon jääpi jompikumpi pois, ja sen olen täyttänyt sen mukaan, miten itse kussakin tapauksessa on todenmukaisimmalta näyttänyt. Enimmiten olen pannut yhden hevosen kymmenen markan arvoseksi, niin kun se on useimpien pitäjien luetteloissa.

Mutta arveluttavampi on se seikka, että kaikissa pitäjissä ehkä ei ole otettu *varsoja* ollenkaan lukuun. Tämän ajan voutien muissa tileissä hevosista puhuessa mainitaan näet *aina* „hevoset“, „tammat“ ja „varsat“ erikseen. Samaten on Rantasalmen ja Tavisalmen hopeaveroluetteloissa aina erikseen mainittuna kaikki kolme eri lajia ja varsoilla on aina pienempi arvo (tavallisesti 5 markkaa, muilla 10) kun aikaisilla. Mutta kaikkien muitten pitäjien luetteloissa mainitaan erikseen ainoastaan „hevosia“ ja „tammoja“, mutta ei varsoja. Juvan ja Säämingin luetteloiden mukaan ei niissä pitäjissä olisi löytynytkään halvempi-arvosia hevosia, kun 10 markan. Sitä vastoin on verottaja Visulahdessa ja Pellosniemessä pannut useinkin pienempiä arvoja hevosille, kun 10 markkaa. Syytä verottajilla olisi ollutkin heittää varsat pois verotuksesta, sillä se „järjestys“,

joka seurasi valtiopäivien pöytäkirjaa 25 päivästä tammikuuta 1571, ja jossa nautaeläimet ovat hyvin tarkkaan erotetut ikänsä mukaan, sanoo että „hevosia ja tammoja on arvosteleminen sen mukaan kun ne ovat hyviä“. Siis sekään ei puhu mitään varsoista, vaikka se tarkkaan panee veron erittäin 1, 2, 3 ja 4 vuoden vanhoille nautaeläimille. Jos siis varsoja ei ole otettu veron alasiksi, niin hevosten luku on muissa osissa lääninä ainakin 10 % pienempi kun Rantasalmessa ja Tavisalmessa. — Tästä seikasta ei Forssell puhu mitään. Mutta jos Ruotsissakin olisi varsoja jätetty takseeraamatta, niin voisimme siitä saada vähän selvitystä sille oudon suurelle enenemiselle, mikä hänen numeroistaan päättäen on Ruotsin hevosluvussa tapahtunut vuosien 1571 ja 1805 välillä.¹⁾

Hopean arvon olen pannut 5:ksi markaksi, koska olen nähnyt sen semmosena Tavisalmen ja Rantasalmen pitäjiä lueteloissa. Mitä tuohon omaisuuden raha-arvoon tulee, jonka olen pannut viime kolumniin, niin Forssell jo huomauttaa, että sillä ei ole suurta todellista merkitystä, koska eri parselit joka osassa valtakuntaa arvosteltiin ihan samojen hintojen mukaan.²⁾ Mutta juuri samasta syystä niitä voi käyttää vertauksena eri pitäjiä ja maakuntien välillä. Että ne eivät ole aivan oikein laskettunakaan, olen kyllä huomannut; Rantasalmen ja Tavisalmen pitäjistä on nim., niin kun edellä mainitsin, kaksi eri hopeaveroluetteloa, joista toinen on samanlainen kun muistakin pitäjistä, toinen sisältää ainoastaan jokaisen takseeratun omaisuuden raha-arvon ja siitä menevän veron. Näitä vertasin toi-

¹⁾ Katso: „Anteckningar till Sveriges jordbruksnäring i sextonde seklet“, siv. 33—34.

²⁾ Lehmä = 10 markkaa, 4-vuotias mullikka 7½, 3-vuotias 5, 2-vuotias 2½, 1-vuotias 1¼, vuohi, sika ja lammas 1¼ markkaa. Ainoastaan hevosille pantiin eri hinta eri seuduilla arvion mukaan. Tina ja messinki 10 markkaa L \mathcal{R} , vaski 7½ markkaa. H. Forssell, Sverige 1571, 28—29.

siinsa ja huomasin useita suuriakin eroavaisuuksia, jotka nähtävästi olivat syntyneet voudin eli kirjurin luvunlaskun taitamattomuudesta. Kun nim. rupesin laskemaan eri parselien rahanarvoa yhteen, niin huomasin useimmiten, että ei kumpikaan ollut aivan oikea. Siinä tapauksessa otin aina sen, joka oli lähinnä oikeaa.

Koska siis nuo arvosummat eivät ole tarkkoja, niin en ole huolinut panna niitä tauluihin aivan äyrilleen, niin kun ne saapi veroluetteloista, vaan ainoastaan täysissä kymmenissä. „Markka“ merkitsee tietysti Ruotsin hopeamarkkaa, jonka arvo 1500-luvulla vaihteli hyvin paljon. Siitä päättäen, että hevosesta maksettiin 10 silloista markkaa ja päivätyöstä $\frac{1}{4}$ markkaa, voinee sanoa, että silloisen markan arvo nykyseen Suomen markkaan verrattuna suunnilleen oli kun 10:1.

Neljännen- ja kymmeneskunta.	Summa tak- seurattuja.	Rahaa, markkaa.	Hopetta, luottia.	Vaskea		Tinaa, ℥.	Messinkii, ℥.	Hevosia	
				Ltl.	tl.			kpl.	arvo mkkaa.
I. Vuolinko.									
1. Synsiä	40	—	—	22	10	—	7	49	338
2. Himottula	33	—	—	19	9	—	2	40	302
3. Vanhamäkiöinen	35	—	—	18	2	—	12	52	396
4. Harjumaa	23	—	—	13	19	—	3	34	258
5. Rantakylä	27	—	10	15	11	5	6	39	287
6. Vuolinko	30	—	—	14	3	—	12	32	247
S:a Vuolinko	188	—	10	103	14	5	42	246	1,828
II. Paukkula.									
1. Pyhitty	33	—	1	14	17	—	4	46	293
2. Pieksämäki	27	120	4	16	10	—	6	31	203
3. Pyhänpohja	28	—	—	14	3	—	4	35	243
4. Suosaari	18	—	11	15	6	20	—	21	135
5. Harjumaa	20	—	—	13	—	6	5	36	319
6. Jokioinen	36	—	13	30	2	6	8	55	404
S:a Paukkula	162	120	29	103	18	32	27	224	1,597
III. Norola.									
1. Kutomajärvi	26	—	—	14	5	—	—	30	181
2. Visulahti	25	—	—	13	2	—	—	39	291
3. Kaipiala	23	—	—	15	10	6	—	33	247
4. Norola	25	—	—	12	10	4	—	31	203
5. Rahula	25	—	—	14	12	—	—	39	309
6. Jonioinen	24	—	—	14	7	—	4	32	250
S:a Norola	148	—	—	84	6	10	4	204	1,481
IV. Melkola.									
1. Leinola	37	—	8	27	5	36	15	56	526
2. Remola	20	—	2	12	18	8	11	24	182
3. Ikola	25	—	—	18	11	—	10	35	346
4. Vehkamäkiöinen	26	—	4	30	10	14	16	38	396
5. Vehmainen	19	—	—	11	—	—	8	29	230
6. Haukivuori	43	—	12	28	17	1	3	65	426
S:a Melkola	170	—	26	129	1	59	63	247	2,106
Summa Visulahti	668	120	65	420	19	106	136	921	7,012

lahti.

Härkiä, kpl.	Lohmia, kpl.	Nuorta karjaa, kpl.		Lampaia, kpl.	Vohia, kpl.	Sikoja, kpl.	Arvo markkaa.	Neljännes- ja kymmeneskunta.
		3—4 v.	1—2 v.					
								Vuolinko.
—	71	16	28	101	62	43	1,640	Synsiä.
—	55	17	21	79	45	19	1,290	Himottula.
—	67	5	22	86	48	29	1,440	Vanhamäkiöin.
—	57	11	15	67	20	25	1,160	Harjumaa.
—	62	11	23	55	37	27	1,360	Rantakylä.
—	59	11	18	74	31	18	1,160	Vuolinko.
—	371	71	127	462	243	161	8,050	S:a Vuolinko.
								Paukkula.
—	76	7	9	105	22	17	1,400	Pyhitty.
—	60	8	10	95	14	20	1,280	Pieksämäki.
—	48	13	27	85	39	21	1,180	Pyhänpohja.
—	49	6	12	48	24	12	990	Suosaari.
—	51	11	24	73	46	26	1,110	Harjumaa.
5	98	19	40	106	59	34	2,170	Jokioinen.
5	382	64	122	512	204	130	8,130	S:a Paukkula.
								Norola.
—	44	7	20	67	39	22	960	Kutomajärvi.
—	52	4	18	39	13	15	1,050	Visulahti.
—	54	5	27	54	29	20	1,110	Kaipiala.
—	51	5	16	33	20	10	980	Norola.
—	55	5	13	44	21	15	1,110	Rahula.
1	50	4	15	47	21	17	1,020	Jonioinen.
1	306	30	109	284	143	99	6,230	S:a Norola.
								Melkola.
—	92	20	35	109	85	52	2,350	Leinola.
—	34	1	20	48	35	24	840	Remola.
—	60	8	40	64	54	25	1,390	Ikola.
1	69	15	30	94	67	40	1,750	Vehkamäkiöin.
—	35	6	15	25	15	12	800	Vehmainen.
—	102	23	38	110	66	35	2,200	Haukivuori.
1	392	73	178	450	322	188	9,330	S:a Melkola.
7	1,451	238	536	1,708	912	578	31,740	S:a Visulahti.

Liite IV, B.

Pellos-

Neljännes- ja kymmeneskunta.	Summa tak- seurattuja.	Rahaa, markkaa.	Hopeata, luottia.	Vaskea		Tinaa, kg.	Mesiinkä, kg.	Hevosia	
				Lt.	kg.			kpl.	arvo markan.
I. Hallila.									
1. Toivola	42	—	—	18	17	4	—	66	475
2. Hirvensalmi	45	—	—	20	11	5	—	50	382
3. Lahnaniemi	37	—	—	17	9	—	12	41	250
4. Vatile	22	—	—	14	9	—	16	36	255
5. Taipale	29	—	—	14	17	—	—	37	309
6. Suojärvi	29	—	—	10	17	—	4	29	210
S:a Hallila	204	—	—	97	—	9	32	259	1,881
II. Kiiala.									
1. Tohmala	22	—	18	9	11	2	14	19	151
2. Pellosniemi.	28	1,200	113	13	8	70	17	33	288
3. Alasjärvi.	22	—	—	10	16	—	4	30	170
4. Kangaskylä	17	—	—	7	17	—	4	16	126
5. Kyyhkylänniemi . .	24	—	—	11	10	5	—	32	206
6. Variala	25	—	—	9	6	—	10	20	129
S:a Kiiala	138	1,200	131	62	8	77	49	150	1,070
III. Pellosniemi.									
1. Himala	42	10	3	19	13	10	10	48	363
2. Yövesi.	39	100	—	17	11	8	1	37	303
3. Laitiala	27	—	—	11	—	—	3	34	240
4. Taipale	28	—	—	12	1	—	—	24	186
5. Juurisalmi	30	—	—	15	14	—	5	23	158
6. Hongaistenmaa . . .	22	—	—	10	2	—	5	29	228
S:a Pellosniemi	188	110	3	86	1	18	24	195	1,478
IV. Pitkälähti.									
1. Seppälä	28	75	—	14	2	6	6	42	304
2. Ilmielähti	25	—	—	9	1	7	6	30	227
3. Hurisalo	36	—	—	19	16	29	20	59	419
4. Pitkälähti	30	5	—	11	5	12	8	41	273
5. Järvikansa	25	—	—	22	11	21	9	41	254
6. Ylivesi	18	—	—	11	11	—	—	30	191
S:a Pitkälähti	172	80	—	88	6	75	49	243	1,668
S:a Pellosniemi	702	1,390	134	333	15	179	154	847	6,097

niemi.

Harkittu, kpl.	Tolmittu, kpl.	Nuorta karjaa, kpl.		Lampaita, kpl.	Vuohia, kpl.	Sikoja, kpl.	Arvo markkaa.	Neljännen- ja kymmeneskunta.
		3-4 v.	1-2 v.					
—	89	5	32	109	27	36	1,790	Hallila.
—	64	7	20	90	38	45	1,460	Toivola.
—	66	4	18	53	29	26	1,230	Hirvensalmi.
—	57	7	19	66	41	25	1,160	Lahnaniemi.
—	55	3	8	50	32	16	1,120	Vatila.
—	48	7	15	39	22	16	870	Taipale.
—	379	33	112	407	189	164	7,630	Suojärvi.
—	24	3	15	28	13	10	750	S:ma Hallila.
5	57	26	22	63	32	20	3,140	Kiiala.
—	40	3	11	40	12	13	770	Tohmala.
—	23	1	3	11	9	6	450	Pellosniemi.
—	49	10	23	28	16	16	940	Alasjärvi.
—	31	1	13	41	21	15	640	Kangaskylä.
5	224	44	87	211	103	80	6,690	Kyyhkylänn.
—	50	12	18	95	34	29	1,340	Variala.
—	67	5	21	70	28	17	1,330	S:a Kiiala.
—	43	6	11	46	12	15	890	Pellosniemi.
—	40	1	12	55	21	13	790	Himala.
—	40	7	16	58	22	20	900	Yövesi.
—	35	—	12	35	9	13	740	Laitiala.
—	275	31	90	359	126	107	5,990	Taipale.
—	68	7	16	71	26	20	1,380	Juurisalmi.
—	41	10	9	43	14	13	860	Hongaistenmaa.
—	80	9	39	125	40	35	1,760	S:a Pellosniemi.
—	41	7	21	65	41	22	1,010	Pitkälähti.
—	51	10	31	82	52	31	1,350	Seppälä.
—	37	7	21	57	39	21	870	Ilmielähti.
—	318	50	137	443	212	142	7,230	Hurisalo.
5	1,196	158	426	1,420	630	493	27,540	Pitkälähti.
—	68	7	16	71	26	20	1,380	Järvikansa.
—	41	10	9	43	14	13	860	Ylivesi.
—	80	9	39	125	40	35	1,760	S:a Pitkälähti.
—	41	7	21	65	41	22	1,010	S:a Pellosniemi.
—	51	10	31	82	52	31	1,350	
—	37	7	21	57	39	21	870	
—	318	50	137	443	212	142	7,230	
5	1,196	158	426	1,420	630	493	27,540	

Neljännes- ja kymmeneskunta.	Summa lak- seututuja.	Rahaa, markkaa.	Hopeita, luotia.	Vaskea		Tinaa, ℥.	Messinkii, ℥.	Hevosia	
				Lt.	et.			kpl.	arvo mkk.
I. Joroinen.									
1. Mäkiöinen	26	—	30	8	5	5	—	31	345
3. Joroinen	18	—	40	4	10	10	—	24	270
3. Järvikansa	20	—	—	2	10	—	—	19	210
4. Syväsilta	24	—	—	5	—	—	—	26	305
5. Hietainen	32	—	—	5	—	—	—	28	305
6. Suontie	23	—	—	8	7½	—	—	20	255
S:a Joroinen	143	—	70	33	12½	15	—	148	1,690
II. Vesikansa.									
1. Vehmainen	22	—	100	8	2½	10	—	25	245
2. Vuorenmaa	20	—	—	3	7½	—	—	18	205
3. Kaitainen	29	—	—	6	10	—	—	28	275
4. Hällinmäki	28	—	—	5	15	—	—	28	335
5. Savuniemi	26	—	—	4	17½	—	—	28	330
6. Maavesi	22	—	—	5	15	—	—	28	315
S:a Vesikansa	147	—	100	34	7½	10	—	153	1,705
III. Koikkala.									
1. Mäkiöinen	19	—	—	10	10	20	—	31	280
2. Narila	24	—	—	8	5	—	—	25	235
3. Maivala	19	—	—	11	10	5	—	29	405
4. Koikkala	24	—	10	13	15	40	—	33	365
5. Uusi Kymmenys	28	—	—	6	17½	—	—	26	255
6. Rantoinen	24	—	—	7	12½	5	—	39	430
S:a Koikkala	138	—	10	58	10	70	—	183	1,970
IV. Juva.									
1. Mattila	22	—	—	7	5	—	—	28	260
2. Kiiskilä	23	—	5	9	10	10	—	34	335
3. Ollikkala	23	—	—	9	2½	—	—	24	275
4. Juva	26	50	100	12	12½	30	—	30	325
5. Härkälä	28	—	—	7	12½	—	—	31	325
6. Suuriniemi	19	—	—	6	2½	—	—	26	290
S:a Juva	141	50	105	52	5	40	—	173	1,810
Kirvesmiehiä	34	—	—	3	5	—	—	10	100
S:a Juva	603	50	285	182	—	135	—	667	7,275

Neljännen- ja kymmeneskunta.	Summa tak- seorattina.	Rahaa, markkaa.	Hopetta, luolia.	Vaskea		Tinaa, <i>t</i> .	Messinkiä, <i>t</i> .	Hevosia	
				<i>Lt.</i>	<i>t.</i>			<i>kpl.</i>	arvo markaa.
I. Puumala.									
1. Laamala	30	—	9	13	15	5	—	40	505
2. Kitula	22	—	—	8	5	—	—	32	380
3. Luukkola	23	—	—	10	—	—	—	29	325
4. Lintusalo	31	—	—	11	—	5	—	41	505
5. Partala	34	—	—	12	2½	—	—	43	435
6. Ryhätaiipale	25	—	—	14	15	3	—	43	405
S:a Puumala	165	—	9	69	17½	13	—	228	2,555
II. Sääminki.									
1. Hiltula	26	—	30	7	5	—	—	28	310
2. Joutsenmäki	32	20	40	8	—	—	—	40	465
3. Karvila	40	—	—	11	2½	—	—	49	520
4. Varparanta	35	—	—	9	7½	—	—	41	435
5. Pihlajaniemi	44	—	—	15	2½	—	—	56	645
6. Kokonsaari	31	160	170	12	7½	20	—	45	525
S:a Sääminki	208	180	240	63	5	20	—	259	2,900
III. Haapala.									
1. Seppäjärvi	42	—	—	16	12½	—	—	53	590
2. Haapala	34	—	—	9	17½	—	—	44	485
3. Ruokojärvi	40	—	—	11	10	—	—	50	560
4. Kulennoinen	39	—	—	6	17½	—	—	40	415
5. Kosola	34	—	—	7	2½	—	—	37	400
6. Kerimäki	40	—	—	11	7½	—	—	51	590
S:a Haapala	229	—	—	63	7½	—	—	275	3,040
IV. Idänlahti.									
1. Ruokoniemi	29	—	10	6	10	—	—	29	320
2. Särkilähti	31	—	—	7	17½	—	—	28	330
3. Idänlahti	28	10	3	9	7½	—	—	32	380
4. Otavaniemi	30	100	138	15	5	15	20	40	485
5. Kaitainen	29	—	—	12	5	—	—	45	425
6. Telalahti	28	—	3	11	—	—	—	32	340
S:a Idänlahti	175	110	154	62	5	15	20	206	2,280
Kirvesmiehiä	27	—	—	3	5	—	—	10	100
S:a Sääminki	804	290	403	262	—	48	20	978	10,875

minki.

Huutia, kpl.	Lehmiä, kpl.	Nuorta karjaa, kpl.		Lampaita, kpl.	Vuohia, kpl.	Sikoja, kpl.	Arvo markkaa.	Neljännes- ja kymmeneskunta.
		3—4 v.	1—2 v.					
—	57	1	13	111	26	19	1,450	Puumala.
—	41	—	13	84	7	13	1,020	Laamala.
—	44	4	7	68	3	8	970	Kitula.
—	60	7	8	75	10	21	1,380	Luukkola.
—	47	4	9	89	10	12	1,180	Lintusalo.
—	59	9	19	105	17	11	1,350	Partala.
—	308	25	69	532	73	84	7,350	Ryhätaipale.
—	55	8	12	42	10	10	1,200	Sääminki.
—	74	11	16	106	9	24	1,750	Hiltula.
—	75	10	18	94	12	19	1,600	Joutsenmäki.
—	61	7	13	84	2	10	1,300	Karvila.
—	78	8	19	106	21	22	1,800	Varparanta.
—	61	12	16	80	18	16	2,480	Pihlajaniemi.
—	404	56	94	512	72	101	10,130	Kokonsaari.
—	68	7	13	106	8	26	1,620	Haapala.
—	58	4	4	82	7	22	1,310	Seppäjärvi.
—	73	4	12	91	6	13	1,550	Haapala.
—	41	5	7	45	3	7	980	Ruokojärvi.
—	45	5	1	71	6	10	1,030	Kulennoinen.
—	64	4	5	110	3	13	1,500	Kosola.
—	349	29	42	505	33	91	7,990	Kerimäki.
—	39	8	9	65	8	15	980	S:ä Haapala.
—	36	11	8	71	20	18	960	Idänlahti.
—	46	8	13	74	16	18	1,140	Ruokoniemi.
—	62	13	12	97	16	28	2,290	Särkilähti.
—	55	10	16	83	3	15	1,280	Idänlahti.
—	43	8	12	82	22	17	1,080	Otavaniemi.
—	281	58	70	472	85	111	7,730	Kaitainen.
—	10	3	3	10	10	3	540	Telalahti.
—	1,352	171	278	2,031	273	390	33,740	S:ä Idänlahti.
—	10	3	3	10	10	3	540	Kirvesmiehiä.
—	1,352	171	278	2,031	273	390	33,740	S:ä Sääminki.

Neljännen- ja kymmeneskunta.	Summa tak- seerattuja.	Rahaa, markkaa.	Hopeaa, luottia.	Vaskea		Tinaa, <i>g</i> .	Messinkää, <i>g</i> .	Hevosia	
				<i>Lt.</i>	<i>g.</i>			<i>kpl.</i>	<i>arvo mkk.</i>
I. Putkisalmi.									
1. Parkumäki	32	—	58½	13	15	9	—	44	477
2. Vaahersalo	25	—	—	6	17	—	—	34	334
3. Asikkala	30	—	—	7	1	—	—	44	467
4. Heinäselkä	24	—	—	4	18	—	—	26	284
5. Osikonmäki	21	—	35	8	13	3	—	27	297
6. Heinävesi	29	—	—	7	7	—	—	33	432
S:a Putkisalmi	161	—	93½	48	11	12	—	205	2,291
II. Rantasalmi.									
1. Syväys	16	—	—	3	13	6	—	23	289
2. Rantasalo	23	—	—	5	15	—	—	25	305
3. Lautakotalahti . .	24	—	—	5	4	—	—	28	356
4. Voinsalmi	26	—	—	7	10	—	—	32	392
5. Harjuranta	23	—	—	3	11	—	—	17	203
6. Palvalahti	23	—	14½	10	3	—	—	30	319
S:a Rantasalmi	135	—	14½	35	16	6	—	155	1,864
III. Tuusmäki.									
1. Hiisimäki	20	—	—	5	12	—	—	19	210
2. Haltula	20	—	30	8	13	23	—	29	316
3. Kolkontaipale . .	26	—	—	8	1	4	—	39	427
4. Pohjainen	17	—	—	3	10	—	—	22	247
5. Tuusmäki	21	—	—	4	7	—	—	28	335
6. Venälä.	21	—	25	4	13	6	2	28	290
S:a Tuusmäki	125	—	55	34	16	33	2	165	1,825
IV. Keriharju.									
1. Hakotaipale	22	—	—	5	10	2	—	31	292
2. Hosiaranta	23	—	—	5	11	2	—	29	297
3. Kerisalo	19	—	—	5	1	—	—	19	214
4. Haapataipale . . .	24	—	—	4	13	—	—	33	332
5. Varkaus	28	—	—	8	5	—	—	28	336
6. Harjuranta	30	—	—	9	10	—	—	28	341
S:a Keriharju	146	—	—	38	10	4	—	168	1,812
Kirvesmiehiä	88	—	—	22	—	—	—	60	400
S:a Rantasalmi	655	—	163	179	13	55	2	753	8,192

salmi.

[illegible]

Neljännes- ja kymmeneskunta.	Summa tak- seerattuja.	Rahaa, markkaa.	Hopeita, luottia.	Vaskea		Tinaa, z.	Messinkia, z.	Hevosia	
				Ltl.	tl.			kpl.	arvo mkkaa.
I. Saamainen.									
1. Kalamamäki . . .	25	—	—	8	12	—	—	28	363
2. Saamainen	31	—	—	6	18	—	—	24	316
3. Puutosmäki . . .	20	—	—	4	6	—	—	18	216
4. Leppävirta	24	—	—	8	9	—	—	26	339
5. Konnuslahti . . .	24	—	—	5	18	—	—	26	354
6. Pieni Konnuslahti	24	—	—	4	15	—	—	24	299
S:a Saamainen	148	—	—	38	18	—	—	146	1,887
II. Savilahti.									
1. Kuopionniemi . .	27	—	—	9	15	—	—	34	403
2. Jännevirta	37	—	15	12	15	—	—	37	448
3. Vehmasmäki . . .	34	—	30	12	14	10	—	41	495
4. Maaninka	46	—	17	27	10	3	9	64	797
5. Pielavesi	37	—	49	34	4	4	—	66	853
6. Nerkonjärvi . . .	38	—	5	20	2	—	—	65	782
S:a Savilahti	219	—	116	117	—	17	9	307	3,778
Kirvesmiehiä	41	—	—	10	—	—	—	28	140
S:a Tavisalmi	408	—	116	165	18	17	9	481	5,805

Liite IV, G.

Yhteenvedo edel-

Neljännes- ja kymmeneskunta.	Summa tak- seuratuja.	Rahaa, markkaa.	Hopetta, luottia.	Vaskea		Tinaa, <i>tl.</i>	Mossinkii, <i>tl.</i>	Hevosia	
				<i>Ltl.</i>	<i>tl.</i>			kpl.	arvo mukaan.
Visulahti	668	120	65	420	19	106	136	921	7,012
Pellosniemi	702	1,390	134	333	15	179	154	847	6,097
Juva	603	50	285	182	—	135	—	667	7,275
Sääminki	804	290	403	262	—	48	20	978	10,875
Rantasalmi	655	—	163	179	13	55	2	753	8,192
Tavisalmi	408	—	116	165	18	17	9	481	5,805
Summa Savonlinnan l.	3,840	1,850	1,166	1,544	5	540	321	4,647	45,256
Visulahti, Pellosniemi, Juva, Sääminki ja Rantasalmi yhteen .	—	—	—	—	—	—	—	4,166	—
Savonlinnan kahdessa latokartanossa ¹⁾ sekä Rantasalmen, ¹⁾ Sai- rialan ²⁾ ja Putkilah- den ³⁾ kartanoissa, yhteen	—	—	—	—	—	—	—	139	—
Summa	—	—	—	—	—	—	—	4,305	—

¹⁾ V:n 1570 tilien mukaan. — ²⁾ V:n 1571 tavaraluettelon mukaan.

lisistä tauluista:

Härkiä, kpl.	Lehmiä, kpl.	Nuorta karjaa, kpl.		Lampaita, kpl.	Vuohta, kpl.	Sikoja, kpl.	Arvo markkaa.	Neljännes- ja kymmeneskunta.
		3—4 v.	1—2 v.					
7	1,451	238	536	1,708	912	578	31,740	Visulahti.
5	1,196	158	426	1,420	630	493	27,540	Pellosniemi.
—	1,081	158	271	1,300	279	245	24,130	Juva.
—	1,352	171	278	2,031	273	390	33,740	Sääminki.
—	1,180	143	356	1,735	186	211	26,210	Rantasalmi.
—	880	136	239	1,095	115	166	19,280	Tavisalmi.
12	7,140	1,004	2,106	9,289	2,395	2,083	162,640	Sa Savonlinnan l.
12	6,260	868	1,867	8,194	2,280	1,917	—	
34	213	168	157	1,612	155	150	—	
46	6,473	1,036	2,024	9,806	2,435	2,067	—	

— ³⁾ V:n 1569 tavaraluettelon mukaan.

MORTALITETEN I FINLAND

1878—1886.

AF

L. LINDELÖF.

Ändamålet med förevarande uppsats är en undersökning af mortalitetsordningen i Finland särskildt för hvardera könet af landets befolkning, sådan den framgår vid jemförelse emellan de af Statistiska Byrån offentliggjorda uppgifterna öfver folkmängden vid 1880 års utgång samt öfver dödligheten under åren 1878—1886, hvarutom hänsyn tagits jemväl till nativiteten under åren 1876—1885.

Mortalitetsordningen åskådliggöres lämpligast genom en s. k. *mortalitets-* eller *lifslängds-tabell*, hvilken utvisar huru många af ett visst antal födde personer i medeltal uppnå hvarje särskildt åldersår. För uppgörandet af en sådan tabell erfordras närmast utredning om antalet döde inom hvarje ettårig åldersklass, jemfördt med antalet af dem som inträdt i samma klass. Denna utredning förutsätter åter ändamålsenligt anordnade uppgifter öfver såväl lefvande som aflidne inom den folkgrupp och den tidsperiod, som äro i fråga.

Hvad Finlands hela befolkning beträffar, finnes i de genom presterskapet insamlade, af Statistiska Byrån ordnade och utgifna uppgifterna öfver folkmängden och mortaliteten ett rikt material för undersökningar af antydd art, hvilket dock hittills endast i ringa mon blifvit tillgodogjordt.¹⁾

¹⁾ Mig veterligen har någon annan tabell öfver lifslängden i Finland härförinnan ej sett dagen, än den som ingår i min inbjudningsskrift till 1873 års magisterpromotion. Den grunder sig på dödligheten under åren 1861—1865 samt folkmängden i början och slutet af denna period.

Orsaken härtill ligger väl till väsendtlig del i materialets beskaffenhet. Ända till år 1878 innehöll den årliga mortalitetsstatistiken uppgifter om döde endast inom vissa större åldersgrupper (0—1, 1—3, 3—5, 5—10, 10—15 år, o. s. v.) och äfven de hvart femte år uppgjorda folkmängdstabellerna upptogo de lefvande fördelade i enahanda grupper. Bearbetningen af ett dylikt material är förenadt med vissa omgångar och svårigheter, emedan luckorna deri måste fyllas genom sannolika värden, härledda medelst beräkning.

En väsendtlig förbättring af dödlighetsstatistiken i vårt land har från och med år 1878 kommit till stånd. Efter nämnda tid upptaga nämligen de af presterskapet årligen uppgjorda dödlighetstabellerna en fördelning af de under året aflidne icke blott efter ettåriga åldersklasser samt efter födelseår, utan äfven kombineradt efter åldersklass och födelseår, så att det exempelvis angifves, huru många af dem, som voro födde 1838, dogo under året 1878 före och huru många efter det de fyllt 40 år. Detta särskiljande är af synnerlig vigt, emedan det endast derigenom blir möjligt att exakt följa hvarje årsgeneration i dess successiva afgang, utan anlitan de af någon hypotes om de aflidnes sannolika åldersfördelning. I de statistiska publikationerna efter sagde tid upptages emellertid fördelningen af döde endast efter åldersklasser och födelseår, men icke kombineradt efter båda dessa synpunkter. Ehuru nämnda publikationer innehålla ett betydligt säkrare material för undersökning af mortalitetsordningen, än det som fanns att tillgå derförinnan, lemna de dock sålunda ännu icke fullständig upplysning om alla de förhållanden, som dervid böra beaktas, och det blir fortfarande nödigt att vid materialets tillgodogörande för antydda ändamål delvis använda ett approximativt förfarande. Det synes visserligen som om fördelningen af de i en åldersklass

döde mellan de generationer de tillhört äfvensom fördelningen af döde hörande till en viss generation emellan behöriga åldersklasser borde kunna härledas genom successiv jemförelse mellan de parallela uppgifterna öfver döde i skilda åldersklasser och döde af skilda årsgenerationer. Låtom oss till förtydligande häraf betrakta exempelvis dödlighetstabellerna för år 1878. Om vi här från antalet döde under 1 år subtrahera antalet döde af 1878 års generation, erhålla vi tydligen antalet af personer hörande till 1877 års generation, som afidit i åldersklassen 0—1. Om sistnämnda tal subtraheras från hela antalet döde af 1877 års generation, utvisar resten, huru många personer af denna generation dött i åldersklassen 1—2; subtraheras åter deras antal från hela antalet döde i åldersklassen 1—2, erhålles antalet döde inom denna klass, hörande till 1876 års generation, o. s. v.

Sålunda skulle delningen af åldersklasserna föras steg för steg genom hela tabellen. Det vore förty möjligt att uti dödlighetstabellerna, äfven i deras nuvarande skick, skilja en generation från de närmast stående och göra sig reda för dess successiva minskning inom hvarje af de åldersklasser den passerar inom observationstiden. Och då generationens bestånd vid 1880 års utgång genom senaste folkräkning är känd, egde vi nödiga data jemväl för en direkt utredning af det antal till densamma hörande personer, som inträdt i hvarje sådan åldersklass.¹⁾

Detta förfarande hafva vi i sjelfva verket använt i fråga om de fem yngsta åldersklasserna, med iakttagande att antalet qvarlevande af generationerna 1876—1880 härledts

¹⁾ En efter dessa grunder upprättad tablå öfver folkmängden och dödligheten under åren 1878—1886 har af Chefen för statistiska byrån välvilligt ställts till förf:s förfogande, men af de här anförda skäl i förevarande arbete kunnat endast i ringa mån tillgodogöras.

ur deras ursprungliga bestånd, eller antalet födde under sagde år, och icke ur folkmängdstabellen. Emot metoden i allmänhet vore också intet att anmärka, om de statistiska uppgifterna öfver mortaliteten vore fullt pålitliga. Men förefinnes i någon af dem en origtighet, så fortplantar sig denna vid den ofvan beskrifna successiva fördelnings-operationen genom hela dödlighetstabellen och rubbar i synnerhet förhållandet inom de högsta åldersklasserna, der antalet af både lefvande och döde är ringa. Också visade det sig att den vid längre drifven tillämpning ganska snart ledde till uppenbart felaktiga och därför oantagliga resultat, ity att den erhållna talföljden, i stället att förtgå regelbundet med endast tillfälliga störingar, företedde en allt mera framträdande vexling af alternierande för stora och för små tal.

Vid sådant förhållande måste den direkta metoden öfverges och ersättas af ett på sannolikhetsskäl grundadt approximativt förfarande. Det som härvid sjelfmant erbjuder sig, är följande. Gäller det fördelningen af de under ett visst år döde af en gifven årsgeneration, antaga vi att halfva antalet af dem faller på hvardera af de två ettåriga åldersklasser dessa personer tillhört. Är det åter fråga om antalet döde inom en viss åldersklass, hänföra vi likaledes hälften af detta antal till hvardera af de två generationer, som kontribuerat till detsamma. Tillämpningen häraf är enkel och förklaras tillräckligt genom nedanstående exempel.

Af mankön, födde år 1838, qvarlefde vid 1880 års utgång enligt senaste folkräkning inalles 11227 personer. För att med ledning häraf utreda huru många personer af ifrågasvarande generation upplefvat 40 års ålder, hvilket inföll under loppet af år 1878, har man att tillika beakta dödligheten inom densamma under åren 1880, 1879 och 1878. Den utgjorde resp. 133, 100 och 136, eller inalles 369 personer.

Häraf erhålles det sökta antalet $11227 + 133 + 100 + \frac{136}{2} = 11528$. Enabanda kalkyl tillämpad på alla de generationer (från åren 1838—1845), hvilka under perioden 1878—1885 (incl.) fylde 40 år, ger följande resultat:

Af mankön födde år:	uppnådde ne- danstående antal 40 års ålder:
1838	11528
1839	12330
1840	12447,5
1841	12329
1842	13349,5
1843	13131,5
1844	13038
1845	13803,5
	<hr/> 101957

För att utreda å andra sidan, huru många personer hörande till de nyss betraktade åtta generationerna af mankön afleda i en ålder mellan 40 och 41 år, göra vi följande sammanställning. Af mankön dogo öfverhufvud i åldersklassen 40—41

år 1878	140 personer
„ 1879	121 „
„ 1880	160 „
„ 1881	148 „
„ 1882	128 „
„ 1883	120 „
„ 1884	154 „
„ 1885	136 „
„ 1886	157 „
	<hr/> 1264 „

Af de 140 personer, som 1878 dogo i antydd ålder, hörde likväl endast en del, vi antaga hälften, till 1838 och de öfrige till 1837 års generation; af de 157 åter, som år 1886 dogo i samma ålder och hvilka följakteligen voro födde dels 1845, dels 1846, antages likaså hälften hafva tillhört 1845 års generation. Då vi här befatta oss endast med 1838—1845 års generationer, men icke med dem från 1837 och 1846, afgår alltså från nästnämnda summa 1264 halfva antalet döde under första och sista åren eller $\frac{140 + 157}{2} = 148,5$; resten 1115,5 utvisar antalet döde i åldern 40—41 af generationerna 1838—1845.

Det här gjorda antagandet om de inom en åldersklass dödes fördelning på skilda generationer verkar, såsom synes, endast på första och sista åren af hela observationsperioden och den dervid häftande osäkerheten har därför, relativt taget, så mycket mindre inflytande på resultatet, ju längre tid perioden omfattar.

Den nu beskrifna preliminära bearbetningen af det statistiska materialet hade sålunda till ändamål att fastställa, särskildt för hvardera könet, 1:o antalet lefvande som inträdt i hvarje åldersklass och der varit föremål för observation (levande under risk), och 2:o huru många af dem afdit inom samma åldersklass. I betraktande kommo härvid

för årsklassen:	personer födde åren:
0—1	1877—1885
1—2	1877—1884
2—3	1876—1883
3—4	1875—1882
o. s. v.	

För de yngsta generationerna har, såsom redan förut antydts, antalet öfverlevande vid viss ålder direkte härledts ur motsvarande antal födde, hvaremot för alla öfriga gene-

rationer 1880 års folkräkning tjänat till utgångspunkt. I hvardera fallet återstår ännu att korrigera resultatet för de förändringar i resp. generationers bestånd, som förorsakats genom migrationen. Angående denna finner man i de statistiska publikationerna följande summariska upplysningar.

Folkmängdens tillväxt (+) eller minskning (—) genom in- och utflyttningar utgjorde

	Mankön. Antal.	Qvinkön. Antal.
1878	+ 8	— 323
1879	+ 285	+ 212
1880	+ 633	+ 632
1881	+ 97	+ 41
1882	+ 304	+ 92
1883	— 514	— 720
1884	+ 186	— 9
1885	+ 89	— 20
	+ 1088	— 95

I saknad af uppgift om de in- och utflyttades ålder har jag antagit att de fördelat sig på de skilda åldersklasserna i samma förhållande som befolkningen (den manliga eller qvinliga) i sin helhet. I enlighet härmed beräknades sedan migrationens inverkan på antalet lefvande af hvarje åldersklass vid den tidpunkt, då klassens åldersmedium af dem passerades. Detaljerna af denna räkning torde här kunna förbigås. De erhållna korrektionerna voro i allmänhet obetydliga; de äro emellertid observerade i följande tabell, som innehåller de definitiva data för vår undersökning öfver mortaliteten. Här betecknar x åldersår, L_x antalet lefvande af åldern x , D_x huru många af dem afidit mellan x och $x+1$ års ålder samt $m_x = \frac{D_x}{L_x}$ den här af framgående mortaliteten eller sannolikheten att dö inom 1 år.

M a n k ö n.							
x	L_x	D_x	m_x	x	L_x	D_x	m_x
0	345744	60127	0,17391	50	72315	1290	0,01784
1	253023	16851	06660	51	70358	1216	01728
2	232644	9420	04049	52	67925	1293	01904
3	220437	6351	02881	53	67651	1342	01984
4	211925	4679	02208	54	66600	1359	02041
5	205853	3379	01641	55	65616	1497	02281
6	200866	2582	01285	56	62787	1588	02529
7	195784	1998	01021	57	60762	1488	02449
8	192719	1527	00792	58	57901	1604	02770
9	187332	1337	00714	59	55096	1552	02817
10	176602	1044	00591	60	52435	1741	03320
11	168456	911	00541	61	49597	1772	03573
12	160502	797	00497	62	46720	1804	03861
13	155205	661	00426	63	43476	1723	03963
14	153883	670	00435	64	40774	1772	04345
15	149884	655	00437	65	37088	1776	04789
16	145123	703	00484	66	34238	1767	05161
17	142954	699	00489	67	31233	1770	05667
18	146644	842	00574	68	28709	1782	06207
19	148429	974	00656	69	25291	1629	06441
20	149229	1093	00732	70	21932	1700	07751
21	147269	1133	00769	71	19173	1510	07876
22	142582	1119	00785	72	16929	1460	08624
23	139888	1040	00743	73	15226	1456	09563
24	138622	990	00714	74	13346	1420	0,1064
25	135818	1007	00741	75	11738	1308	1114
26	133373	1029	00772	76	9898	1270	1283
27	131274	940	00716	77	8739	1157	1324
28	128172	923	00720	78	7865	1106	1406
29	126900	941	00742	79	6813	1025	1504
30	125060	962	00769	80	5692	972	1708
31	122231	983	00804	81	4598	827	1799
32	118649	911	00768	82	3709	704	1898
33	116841	904	00774	83	2988	604	2021
34	114847	979	00852	84	2312	522	2258
35	112293	992	00883	85	1748	412	2357
36	111136	1006	00905	86	1272	320	2516
37	108445	999	00921	87	922	242	2625
38	106040	981	00925	88	692	209	3020
39	104398	1074	01029	89	496	94	1895
40	101938	1116	01095	90	329	96	2918
41	97901	1047	01069	91	215	76	0,353
42	94256	1058	01123	92	132	48	364
43	91117	1049	01151	93	83	25	301
44	88341	1053	01192	94	51	14	274
45	84144	1157	01375	95	41	4	098
46	80214	1052	01312	96	35	3	086
47	76585	1039	01357	97	28	3	107
48	74558	1065	01428	98	19	6	316
49	73212	1131	01545	99	16	2	125
50	72315	1290	01784	100	7	1	143

rad dödlighet.

Q v i n k ö n.

x	L_x	D_x	m_x	x	L_x	D_x	m_x
0	328439	48713	0,14832	50	79423	952	0,01199
1	247980	15537	06265	51	77941	1076	01381
2	229541	8870	03864	52	75976	1083	01425
3	218179	6107	02799	53	76299	1119	01467
4	209892	4450	02120	54	75454	1181	01565
5	204113	3343	01638	55	74885	1327	01772
6	198923	2481	01247	56	72087	1338	01856
7	194256	2052	01056	57	70407	1448	02057
8	191527	1547	00808	58	67751	1427	02106
9	186186	1161	00624	59	65129	1500	02303
10	175177	1020	00582	60	62366	1653	02650
11	167286	834	00499	61	59691	1646	02758
12	159466	782	00490	62	56909	1772	03114
13	154481	755	00489	63	53483	1845	03450
14	153263	740	00483	64	50790	1857	03656
15	149056	797	00535	65	46521	2013	04327
16	144869	833	00575	66	43459	1941	04466
17	142905	820	00574	67	40352	2034	05041
18	146914	860	00585	68	37427	2042	05456
19	148134	848	00572	69	33432	1877	05614
20	148966	923	00613	70	29462	1951	06622
21	147629	894	00606	71	26226	1814	06917
22	143187	949	00663	72	23562	1918	08140
23	140307	911	00649	73	21593	1763	08165
24	138975	917	00660	74	19182	1740	09071
25	136237	991	00727	75	17016	1750	0,1028
26	133866	947	00707	76	14944	1607	1075
27	132986	966	00726	77	13440	1575	1172
28	130661	947	00725	78	12261	1590	1297
29	129905	863	00664	79	10619	1470	1384
30	128690	1032	00802	80	9040	1359	1503
31	126923	1044	00823	81	7597	1248	1643
32	123505	1042	00844	82	6262	1068	1706
33	122013	1041	00853	83	5183	923	1781
34	120259	970	00807	84	4081	772	1892
35	117605	1033	00878	85	3255	645	1982
36	116751	1108	00949	86	2514	519	2064
37	113869	1039	00912	87	1936	417	2154
38	111640	1020	00914	88	1505	361	2399
39	109747	975	00888	89	1087	298	2742
40	107389	1031	00960	90	747	182	0,244
41	103599	1074	01037	91	543	142	262
42	99876	945	00946	92	373	108	290
43	96645	1014	01049	93	271	56	207
44	93814	936	00998	94	187	34	182
45	89670	875	00976	95	141	24	170
46	85879	867	01010	96	95	22	232
47	82794	878	01060	97	66	12	182
48	81208	932	01148	98	47	7	149
49	79928	930	01164	99	33	4	121
50	79423	952	01199	100	26	7	269

Innan man på grund af den observerade eller rättare ur observationerna omedelbart härledda talserien för döds-sannolikheten (= sannolikheten att dö inom 1 år) m_x kan uppgöra en mortalitetstabell, som skall framställa det normala förloppet af en generations afgang, måste denna serie, som i sitt ursprungliga skick förete större eller mindre tillfälliga afvikelser från en regelbunden gång, *utjemnas* så, att nämnde afvikelser varda i möjligaste mån aflägsnade, utan att dock den korrigerade serien skiljer sig mer än nödigt är från den ursprungliga. För en dylik utjemning, som är ett viktigt problem i den matematiska statistiken, hafva särskilda metoder blifvit använda och föreslagna. Vi skola här till granskning upptaga några af de vanligaste bland dem.

Den grafiska metoden. — Man konstruerar i ett rätvinkligt koordinatsystem, med x såsom abscissa och m_x såsom ordinata, de punkter, som motsvara de funna talvärdena för m_x , och drager efter ögonmått en sammanhängande jemnkrökt linie, hvilken så nära som möjligt ansluter sig till dessa punkter. Ordinaterna till denna linie gälla såsom korrigerade värden af m_x . Med enhvar af de funna korrektionserna för m_x multipliceras motsvarande antal levande L_x , då produkten anger differensen mellan antalet döde enligt beräkning med de nya värdena på m_x och enligt observation. Såsom kriterium för utjemningen gäller att summan af dessa differenser, tagna med behöriga tecken, försvinner (åtminstone i det närmaste) icke blott för kurvan i dess helhet, utan äfven för vissa efter pröfning valda större delar af den samma. Kurvans förlopp jemkas försöksvis, tills detta resultat ernåtts.

Denna metod användes med fördel, då man åtnöjer sig med ett fåtal (2 eller 3) siffror i resultatet. Men vid flersiffriga tal blir den grafiska uppmätningen osäker och utjemningen på denna väg mindre fullständig.

Medeltalsmetoden. — Ett mycket elementärt, i folk-mängds-statistiken ofta användt förfarande består deri, att man helt enkelt tager medeltalet af ett visst antal (3 eller 5) på hvarandra följande värden af m_x och låter detta medeltal gälla för åldersmediet. Förfarandet upprepas två eller flere gånger, tills önskvärd grad af utjemning erhållits. Metoden innebär tydligen det antagande, att dödlighetskurvan förlöper rätlinigt inom hvarje af de betraktade 3- eller 5-åriga intervallerna, ett antagande som emellertid är oberättigadt. För de sträckor, der kurvan är konvex nedåt (mot x -axeln), ger den för stora, för dem åter, der kurvan är konkav, för små värden på m_x . Ju större krökningsen är eller bör vara, desto mer vanställdt blir resultatet. Detta är i synnerhet fallet för den yngsta ålderssträckan, der mortalitetskurvan är starkt konvex nedåt och der medeltalsvärdena för m_x därför genomgående öfverstiga de normala. Anmärkas kan dessutom, att utjemningen enligt denna metod fortskrider långsamt och ännu efter trefaldig tillämpning deraf kvarlemnar oregelbundenheter, som i en för finare undersökningar afsedd tabell svårligen kunna tolereras.

Woolhouse's metod. — Denna metod, som är mycket anlitad af engelska aktuarier, består i följande. Låt y_{-7} , y_{-6} , y_{-5} , y_{-4} , y_{-3} , y_{-2} , y_{-1} , y_0 , y_1 , y_2 , y_3 , y_4 , y_5 , y_6 , y_7 beteckna femton på hvarandra följande termer i den serie, som skall utjemnas. Dessa termer förbindas med hvarandra tre om tre med femårliga intervaller, hvarigenom följande fem värdegrupper erhållas:

$$\begin{array}{lll} y_{-7}, & y_{-2}, & y_3, \\ y_{-6}, & y_{-1}, & y_4, \\ y_{-5}, & y_0, & y_5, \\ y_{-4}, & y_1, & y_6, \\ y_{-3}, & y_2, & y_7. \end{array}$$

Genom sammansatt interpolation med hänsyn till första och andra differenserna beräknas nu för hvarje grupp särskildt värdet af y_0 och medeltalet af de fem skilda värden som sålunda erhållas för den mellersta termen y_0 (och hvaribland det observerade värdet af denna term äfven ingår), betraktas såsom korrigeradt värde för densamma. Då den antydda räkningen utföres, erhålles för detta värde uttrycket

$$\begin{aligned} y'_0 = & 0,200 y_0 + 0,192 (y_{-1} + y_1) + 0,168 (y_{-2} + y_2) \\ & + 0,056 (y_{-3} + y_3) + 0,024 (y_{-4} + y_4) - 0,016 (y_{-6} + y_6) \\ & - 0,024 (y_{-7} + y_7). \quad ^1) \end{aligned}$$

Såsom synes ingå termerna y_{-5} och y_5 alldeles icke i bestämningen af detta medelvärde.

Oafsedt det praktiska värde, som onekligen tillkommer denna formel och gör att den i många fall kan med fördel användas, synes den dock i teoretiskt hänseende icke vara alldeles oantastlig. Vill man engång låta ett visst antal termer i den föreliggande observationsserien konkurrera vid korrigerings af den mellersta bland dem, under antagande att andra differensen är konstant eller, med andra ord, att de betraktade termerna höra satisfiera en equation af formen

$$y = a + bx + cx^2,$$

så är det tvifvelsutan mest rationelt att bestämma konstanterna a , b , c enligt minsta-quadrat-metoden och att, sedan man härigenom framställt en analytisk funktion, hvilken så nära som möjligt ansluter sig till ifrågavarande termer, låta det värde densamma antager för det mellersta argumentet

¹⁾ Ett i möjligaste mon enkelt praktiskt förfarande för formelns tillämpning har framställts af Mr Ackland i *Journal of the Institute of Actuaries* för Juli 1882.

gälla såsom korrigeradt värde för medeltermen y_0 . Man erhöle då, i stället för den Woolhouse'ska utjemningsformeln, följande eqvation

$$\begin{aligned} 1105 y'_0 &= 167 y_0 + 162 (y_{-1} + y_1) + 147 (y_{-2} + y_2) \\ &+ 122 (y_{-3} + y_3) + 87 (y_{-4} + y_4) + 42 (y_{-5} + y_5) \\ &- 13 (y_{-6} + y_6) - 78 (y_{-7} + y_7), \end{aligned}$$

eller närmevis

$$\begin{aligned} y'_0 &= 0,152 y_0 + 0,147 (y_{-1} + y_1) + 0,133 (y_{-2} + y_2) \\ &+ 0,110 (y_{-3} + y_3) + 0,079 (y_{-4} + y_4) + 0,038 (y_{-5} + y_5) \\ &- 0,012 (y_{-6} + y_6) - 0,071 (y_{-7} + y_7). \end{aligned}$$

Woolhouse tillämpar sin formel icke omedelbart på dödlighetsserien m_x , utan på den derur härledda lifslängdstabellen eller dess differenser, d. v. s. på antalet döde i de successiva åldersklasserna af ett gifvet antal födde. Derigenom ernår han fördelen att operera med mindre tal. Men fullt korrekt är det icke att verkställa utjemningen på en härledd talserie i stället för den observerade, isynnerhet då, såsom här är fallet, ett fel eller en oregelbundenhet i någon punkt af den senare serien verkar störande på hela återstående delen af den förra. Äfven graden af utjemning, som genom denna formel vinnes, lemnar, oaktadt det stora antal termer den tager i anspråk, ännu något öfrigt att önska. För början och slutet af mortalitetstabellen, der hypotesen om en konstant andra differens ej är hållbar, kan den Woolhouse'ska metodens användning svårligen ifrågakomma.

Analytisk metod. — I motsats mot de föregående utjemningsmetoderna, hvilka kunna med ett gemensamt namn betecknas såsom *mekaniska*, hafva några matematiker sökt utfinna en analytisk formel, som skulle representera dödligheten vid olika åldrar. Den första formel af detta slag,

som vunnit allmänna beaktande, är följande, som framstälts af *Gompertz* år 1825 (i Transactions of the Royal Society of London):

$$l_x = AHq^x.$$

Här betecknar l_x antalet öfverlevande vid åldern x af ett gifvet antal födde ($l_0 = AH$), samt A , H och q kvantiteter, som äro konstanta eller variera blott långsamt under längre tidsintervaller.¹⁾ Denna formel besitter en anmärkningsvärd egenskap. Om man har att enligt densamma beräkna sannolikheten för en grupp af flere lif (hvarje af gifven ålder) att fortbestå till oförminskadt antal efter en viss tid t , så kan man ersätta gruppen med ett enda lif af lämpligen vald ålder och beräkna sannolikheten för detta att kvarstå efter tiden t ; resultatet blir i båda faller detsamma och det för hvarje värde af t . Härigenom reduceras beräkningen af en förbindelseränta på huru många lif som helst till beräkning af en enkel lifränta. Tyvärr ger formeln dock en alltför felaktig bild af den menskliga vitaliteten i dess helhet, för att i nyssnämndt afseende ega någon praktiskt betydelse.

Genom logaritmisk differentiering af berörde formel erhöles för *dödlighetsstyrkan* μ_x vid åldern x ett uttryck af formen

$$\mu_x = -\frac{dl_x}{l_x dx} = b q^x;$$

¹⁾ Med afseende derpå att vitaliteten sålunda vore beroende af tre parametrar, kallar *Gompertz* sin formel „the vital Rule of Three“. För att omfatta hela lifslängden i ett enda uttryck har han sedermera funnit sig föranlåten att utvidga formeln genom tillägg af några nya exponential-faktorer, hvarigenom dock dess enhetlighet gått förlorad och den kommit att innehålla ända till 10 konstanter.

enligt densamma skulle således dödlighetsstyrkan vexa med åldern i geometrisk progression. *Makeham* har förbättrat hypotesen i så måtto, att han till sistnämnda uttryck tillagt en konstant term och satt

$$\mu_x = a + bq^x.$$

Genom integration häraf har han ledt sig till följande formel för antalet öfverlevande:

$$l_x = A H q^x s^x.$$

Det har visat sig, att denna formel, genom lämplig bestämning af de fyra deri ingående konstanterna A , H , q , s , kunnat bringas i ganska nära öfverensstämmelse med flere kända mortalitetstabeller inom ett vidsträckt åldersområde (ungefär från 20 till 80 eller 90 år). Anmärkningsvärdt är att man vid skilda tillämpningar af formeln erhållit nära nog samstämmiga värden för q . *Makeham* anser att man i allmänhet kunde, utan märkbart fel, à priori antaga $\text{Log } q = 0,04$, hvarigenom endast tre konstanter återstode att bestämmas och formelns tillämpning blefve väsentligen förenklad.

Den *Makeham*ska formeln har en egenskap, analog med den som ofvan anfördes i fråga om den *Gompertz*ska. Mot en grupp lif af olika åldrar svarar här en lika stor grupp lif, alla af en och samma ålder, så beskaffad, att sannolikheten för hvardera gruppens fortbestånd efter en godtycklig tidsperiod är densamma. Härigenom reduceras kombinationsräntan för ett antal personer af olika åldrar till kombinationsränta för ett lika antal jemnåriga. Omvänt kan bevisas att en formel för mortaliteten, som uppfyller detta vilkor, nödvändigtvis sammanfaller med de *Makeham*ska.¹⁾

¹⁾ I sin *Calcul des probabilités*, Paris 1889, sid. 316 o. f. har *Bertrand* behandlat problemet att finna det analytiska uttrycket för en

Att formeln ej kan ega giltighet för mortalitetskurvan i dess hela utsträckning följer redan deraf, att enligt densamma dödlighetsstyrkan, uttryckt genom $a + bq^x$, skulle tillvexa kontinuerligen, börjande från födseln, medan den i verkligheten enligt alla iakttagelser aftager under de första åldersåren ganska starkt, tills den vid åldern 13 eller 14 år uppnår ett minimum, hvarefter den begynner stiga i början långsamt och sedan allt hastigare. Makeham har emellertid trott sig kunna genom upprepad tillämpning af sin formel verkställa utjemningen af en mortalitetstabell i dess helhet. Bibehållande för q värdet $10^{0.04}$ oföränderligt, bestämde han konstanterna A , H , s först så, att formeln med önskvärd noggranhet anslöt sig till den ur observationerna omedelbart härledda serien för l_x från $x = 14$ framåt; de värden formeln då gaf för åldersperioden 0—14 subtraherades från de gifna värdena på l_x . Den dervid uppkommande restserien utjemnades genom samma formel men med nya värden på konstanterna A , H , s , så valda att formeln noga återgaf de mot $x = 6$, 9 och 12 svarande termerna i sistnämnda serie, hvarefter en ny restserie beräknades för åldern 0—5. Denna utjemnades slutligen genom formelns anslutning till seriens tre första termer. Den upprepade tillämpningen af formeln

mortalitetslag, enligt hvilken de kombinerade lefnadschancerna för två personer af olika åldrar äro *proportionela* mot lefnadschancerna för en tredje person af lämpligt vald ålder, och kommit till det origtiga resultat, att det sökta uttrycket vore identiskt med Makehams formel. Felet hos Bertrand beror på ett förbiseende deraf, att den af honom införda integrationskonstanten C_1 på grund af de gifna villkoren nödvändigtvis är = 0, hvilket gör att till resultat erhålles icke den Makehamiska utan den Gompertzka formeln, men äfven detta blott under förutsättning att proportionalitets-faktorn G är = 1, d. ä. att de båda i satsen berörde sannolikheterna äro icke blott proportionela utan lika stora. I annat fall har det af Bertrand uppställda problemet icke någon lösning.

ingrep endast i ringa mon och föga märkligt på den förut utjemnade delen af observationsserien.

Den Makehamska formeln har i senare tid vunnit flerfaldig användning vid utjemnandet af mortalitetstabeller för lifförsäkrings- och pensionsväsendet. Dervid har förfarits på olika sätt. Dels har man åtnöjt sig med att söka närmevärden för konstanterna A , H , s , q genom formelns anslutning till fyra termer i den gifna serien, motsvarande exempelvis ena gången $x = 20, 40, 60, 80$ och den andra $x = 25, 45, 65, 85$, hvarefter medium tagits af de båda bestämningsarna; dels har man sökt att på en gång, med begagnande af hela observationsmaterialet, bestämma de sannolikaste värdena på dessa konstanter. Sistnämnda förfarande har med framgång tillämpats af Tysklands mest framstående tekniker på detta område, hrr *W. Lazarus* i Hamburg och *J. Karup* i Gotha, af hvilka den förre enligt sådan metod behandlat bl. a. mortaliteten inom en förening af tyska lifförsäkringsbolag och den senare speciellt dödlighetsstatistiken inom lifförsäkringsbanken i Gotha¹⁾. I båda fallen erhöles en anslutning till observationerna, som kunde anses fullt tillfredsställande.

Emellertid kvarstår den redan nämnda olägenheten, att formeln ej omfattar mortalitetslagen för de yngre årsklasserna och således ej är omedelbart tillämplig på en mortalitetstabell i dess helhet, begynnande från födseln. Försök saknas icke att fylla denna brist, ehuru knapt något af dem kan anses hafva fullständigt nått målet. Den af Makeham

¹⁾ I en värdefull uppsats: „Die Ausgleichung der Sterblichkeits- erfahrungen der Gothaer Bank nach der Gompertz—Makeham'schen Sterblichkeitsformel“, Göttingen 1884, har hr Karup klart och omständligt utvecklat de något komplicerade räkneföreskrifter, som härvid kommo i användning.

sjelf föreslagna upprepade användningen af formeln med olika värden på konstanterna för skilda åldersperioder är redan i det föregående omnämnd. *Lazarus* antager

$$l_x = A. H^x. s^x. K^{r^x}$$

och förmenar att i denna funktion skulle afspegla sig grunddragen af mortaliteten från födseln till döden. Det är åter den Makeham'ska formeln med tillägg af en faktor K^{r^x} , hvars speciela uppgift vore att representera dödligheten under barnåldern utan att märkbart inverka på den öfriga delen af tabellen. *Thiele* åter sätter

$$- \text{Log } m_x = \alpha_1 10^{-\beta_1 x} + \alpha_2 10^{-\beta_2 (x-c)^2} + \alpha_3 10^{\beta_3 x},$$

hvarvid de tre termerna i högra membrum i ordning skulle karakterisera mortaliteten under första, mellersta och sista perioden af lifvet. Det må erinras att första och sista termerna, tagna i och för sig, äro identiska med den Gompertz'ska formeln. För bestämmande af de sju konstanterna i sin formel föreslår *Thiele* bildandet af sju normalvärden af m_x (motsvarande normalorter i astronomin), efter hvilka formeln skulle exakt afpassas.

Hvad särskildt barnadödligheten beträffar, öfverensstämma dessa olika teorier i grunden deri, att den låte framställa sig genom en exponentialfunktion af samma form som den Gompertz'ska. Betecknar w_x sannolikheten för en x -åring att lefva efter 1 år, skulle man då hafva relationen

$$\text{Log } w_x = -cr^x,$$

der c och r vore oföränderliga för värden af x icke öfverstigande en viss gräns. Jag har pröfvat formeln på den i

Finland observerade mortaliteten hos maskön (sid. 10) och funnit

för åldern	r
0—1	0,361
1—2	0,600
2—3	0,708
3—4	0,764
4—5	0,741
5—6	0,782
6—7	0,793
7—8	0,776
8—9	0,900

Såsom synes, varierar r isynnerhet i början temmeligen starkt och visar en tendens att ökas med x , hvaraf följer att formeln ej kan, med bibehållande af ett konstant värde för r , gifva en tillförlitlig bild af dödligheten inom den första åldersperioden, åtminstone hvad befolkningen i Finland beträffar.

Gauss har funnit hela antalet döde i den spädate åldern af ett gifvet antal födde vara nära proportionelt mot kubikroten ur tiden. I enlighet härmed erhöles för antalet öfverlevande uttrycket

$$l_x = a - b x^{1/2}.$$

Det synes dock som om exponenten ställde sig något olika för skilda nationer eller samhällsgrupper. I hvarje fall har formeln giltighet blott för en period af ett eller några få åldersår och egnar sig ej för något vidsträcktare bruk.

Prof. *Oppermann* har (1870) för dödlighetsstyrkan μ angifvit formeln

$$\mu_x = ax^{-1/2} + b + cx^{1/2}$$

såsom giltig för åldern intill 20 år. Den kan dock svårli-
gen tillerkännas teoretiskt berättigande, då den för $x = 0$
gäfve en oändlig mortalitet.

I detta sammanhang må ännu omnämnas en formel,
som jag redan vid tidigare undersökningar (1873) funnit nå-
gorlunda passa in på barnadödligheten i Finland. Den lyder:

$$l_x = a + b (0,75 + x)^{-1/2}.$$

Oändlighetspunkten är här förflyttad till $\frac{3}{4}$ år före födseln,
hvertill en fysiologisk förklaringsgrund låge nära till hands.
Sjelffallet kan dock en ännu bättre öfverensstämmelse med
observationerna ernås, om man i stället för bråket $0,75$ inför
en ny konstant n och bestämmer ett lämpligt värde för
denna. Vid ett försök att lämpa formeln till den nu före-
liggande mortalitetsserien för qvinnor erhöles exempelvis för
 $n = 0,7$ och $\frac{a}{b} = 1,692$ följande resultat:

x	m_x		$O-B$ (i enhet af 5:te dec.).
	Beräkn.	Observ.	
0	0,14832	0,14832	+ 0
1	6441	6265	— 176
2	3855	3864	+ 9
3	2650	2799	+ 149
4	1970	2120	+ 150
5	1540	1638	+ 98
6	1249	1247	— 2
7	1040	1056	+ 16
8	884	808	— 76
9	764	624	— 140
10	669	582	— 87
11	592	499	— 93
12	529	490	— 39
13	477	489	+ 12
14	432	483	+ 51

Valet af utjemningsmetod i ett gifvet fall måste delvis bero på observationsseriens beskaffenhet och ändamål. Gäller det att konstruera en mortalitetstabell för praktisk användning vid liffförsäkrings- eller pensionsberäkningar, har den analytiska metoden utan tvifvel företräde i anseende till den regelbundna gång af serien, som derigenom vinnes och som i dylikt fall är af synnerlig vikt. Det tvång den analytiska formeln pålägger observationerna och som aldrig kan helt och hållet undvikas, är här af mindre betydelse. Afser man deremot endast ett rent statistiskt ändamål, såsom utredningen af mortalitetens allmänna gång och fluktuationer under skilda åldersperioder hos ett lands befolkning, har tillämpningen af en à priori antagen formel icke mer samma berättigande. Här ligger nemligen större vikt på, än i föregående fallet, att utjemningen af tillfälliga oregelbundenheter i mortalitetslinien icke tillika eliminerar någon lokal krökning, som för henne kan vara karakteristisk. I förvarande undersökning har jag därför trott mig böra afstå från användningen af det analytiska förfarandet, och det så mycket hellre, som en sträng tillämpning af Makehamska formeln enligt sannolikheteorins fordringar kräver ett arbete, som knapt skulle stå i förhållande till beskaffenheten af det förefintliga statistiska materialet eller till ändamålet med denna uppsats, som är att utgöra en förberedande undersökning af mortaliteten i Finland, under afvaktan att sagda material kompletteras genom en ny folkräkning.

Sålunda hänvisad till ett mekaniskt tillvägagående i afseende å utjemningen, har jag ställt för mig den speciela uppgiften att ersätta den grafiska metoden genom en aritmetisk, som vore, om möjligt, verksammare än denna och medgäffe lika stor anslutning till observationerna. Min första tanke

var att korrigera hvarje term i observationsserien medelst en parabolisk funktion af andra graden, hvilken möjligast nära anslöte sig till denna term samt till de två föregående och två efterföljande termerna. Till närmare förklaring af saken uppställa vi följande schema:

Observ. serie.	I Diff.	II Diff.	III Diff.	IV Diff.
$f(x-2)$				
$f(x-1)$	$f_1(x-\frac{3}{2})$	$f_2(x-1)$		
$f(x)$	$f_1(x-\frac{1}{2})$	$f_2(x)$	$f_3(x-\frac{1}{2})$	$f_4(x)$
$f(x+1)$	$f_1(x+\frac{1}{2})$	$f_2(x+1)$	$f_3(x+\frac{1}{2})$	
$f(x+2)$	$f_1(x+\frac{3}{2})$			

Vi antaga nu

$$(1) \quad f(x+n) = a + bn + cn^2$$

och göra successivt $n = -2, -1, 0, +1, +2$, hvilket gifver fem eqvationer till bestämmande af de tre konstanterna a, b, c . När dessa eqvationer behandlas enligt minsta-qvadratmetoden, erhålles för konstanten a , på hvilken ensam det här ankommer, värdet

$$(2) \quad a = \frac{17}{35} f(x) + \frac{12}{35} [f(x-1) + f(x+1)] - \frac{3}{35} [f(x-2) + f(x+2)].$$

Detta är det korrigerade värdet för $f(x)$, emedan formeln (1) för $n=0$ reduceras till $f(x)=a$. Det anförda resultatet kan betydligt förenklas. Man har nemligen, såsom af ofvanstående schema lätt framgår,

$$\begin{aligned}f(x-1) + f(x+1) &= 2f(x) + f_2(x) \\f(x-2) + f(x+2) &= 2f(x) + 4f_2(x) + f_4(x).\end{aligned}$$

Genom insättning här af i formeln (2) fås

$$a = f(x) - \frac{3}{35} f_4(x)$$

eller, med andra ord,

$$\text{korrekt. för } f(x) = -\frac{3}{35} f_4(x). \quad ^1)$$

Metoden blefve således helt enkelt den, att man uträknar de successiva differenserna till och med den fjerde till den observationsserie, som skall utjemnas, och derefter korrigerar hvarje term i serien med $-\frac{3}{35}$ af den i samma horisontallinie dermed stående fjerde differensen. Den korrigerade serien behandlas ånyo på samma sätt och förfarandet upprepas så länge, tills önskad grad af utjemning vunnits. Dock måste man äfven här undantaga de 4 eller 5 yngsta åldersklasserna, emedan mortalitetens verkliga gång inom dem ej låter framställa sig med tillräcklig noggrannhet ens under en kortare period genom en parabolisk funktion sådan som (1).

För att lemna läsaren tillfälle att bedöma det praktiska värdet af denna metod vill jag här anföra det resultat som enligt densamma erhållits genom fyra successiva utjemningar af tabellen öfver dödssannolikheten (m_x) för qvinnor.

¹⁾ Resultatet blefve detsamma, om man i stället för (1) antog en parabolisk formel af tredje graden, emedan vid dess behandling enligt minsta-qvadrat-metoden termer af udda grad icke inverka på slutvärdet för a .

Mortaliteten för qvinnor.

x	Summan af 4 successiva korrektioner för m_x	Utjem- nadt vär- de af m_x	Diff.	x	Summan af 4 successiva korrektioner för m_x	Utjem- nadt vär- de af m_x	Diff.
0	0	0,14832		50	+ 47	0,01246	
1	0	6265	- 8567	51	- 48	1333	+ 87
2	0	3864	- 2401	52	- 12	1413	+ 80
3	0	2799	- 1065	53	+ 22	1489	+ 76
4	- 14	2106	- 693	54	+ 28	1593	+ 104
5	- 11	1627	- 479	55	- 38	1734	+ 141
6	+ 27	1274	- 353	56	+ 24	1880	+ 146
7	- 43	1013	- 261	57	- 49	2008	+ 128
8	0	808	- 205	58	+ 43	2149	+ 141
9	+ 31	655	- 153	59	+ 33	2336	+ 187
10	- 24	558	- 97	60	- 83	2567	+ 231
11	+ 9	508	- 50	61	+ 62	2820	+ 253
12	- 5	485	- 23	62	- 18	3096	+ 276
13	- 7	482	- 3	63	- 39	3411	+ 315
14	+ 16	499	+ 17	64	+ 119	3775	+ 364
15	- 4	531	+ 32	65	- 151	4176	+ 401
16	- 13	562	+ 31	66	+ 118	4584	+ 408
17	+ 3	577	+ 15	67	- 67	4974	+ 390
18	- 4	581	+ 4	68	- 88	5368	+ 394
19	+ 14	586	+ 5	69	+ 224	5838	+ 470
20	- 12	601	+ 15	70	- 176	6446	+ 608
21	+ 16	622	+ 21	71	+ 204	7121	+ 675
22	- 22	641	+ 19	72	- 363	7777	+ 656
23	+ 9	658	+ 17	73	+ 260	8425	+ 648
24	+ 20	680	+ 22	74	+ 93	9164	+ 739
25	- 24	703	+ 23	75	- 28	0,1000	+ 84
26	+ 11	718	+ 15	76	+ 13	1088	+ 88
27	- 11	715	- 3	77	+ 9	1181	+ 93
28	- 17	708	- 7	78	- 14	1283	+ 102
29	+ 59	723	+ 15	79	+ 11	1395	+ 112
30	- 33	769	+ 46	80	+ 8	1511	+ 116
31	- 5	818	+ 49	81	- 25	1618	+ 107
32	- 3	841	+ 23	82	+ 5	1711	+ 93
33	- 14	839	- 2	83	+ 17	1798	+ 87
34	+ 40	847	+ 8				
35	+ 1	879	+ 32				
36	- 37	912	+ 33				
37	+ 7	919	+ 7				
38	- 3	911	- 8				
39	+ 33	921	+ 10				
40	- 6	954	+ 33				
41	- 48	989	+ 35				
42	+ 60	1006	+ 17				
43	- 42	1007	+ 1				
44	- 1	997	- 10				
45	+ 18	994	- 3				
46	+ 6	1016	+ 22				
47	+ 4	1064	+ 48				
48	- 31	1117	+ 53				
49	+ 9	1173	+ 56				
50	+ 47	1246	+ 73				

Andra kolumnen i föregående tabell upptager den genom fyra utjemningar erhållna totala korrektionen för m_x (uttryckt i samma enhet som sista siffran i m_x). Ehuru denna korrektion stundom uppgår till betydande belopp, kvarstår dock ännu i den utjemnade serien för m_x , såsom af differenserna synes, särskilda svängningar af kort period, hvilka ej kunna vara grundade i sak utan tyda på en ofullständig utjemning. För att eliminera dem vore man tvungen att upprepa förfarandet ännu åtskilliga gånger. En snabbare konvergens erhöles visserligen, om metoden modifierades i så måtto, att man till bestämmande af koefficienterna i formeln (1) i stället för fem toge ett större antal, exempelvis sju eller nio termer i sender uti observationsserien. Men utom det att räkningen derigenom komplicerades, kunde man med skäl hysa betänklighet angående det berättigade i en dylik utsträckning af formeln.

Tvungen att lemna å sido äfven denna metod, som till en början tycktes lofva godt resultat, bestämde jag mig slutligen för följande, som är nära nog lika enkel, men lemnar ett större rum för godtycke.

I den gifna observationsserien (O) hafva differenserna af andra ordningen i allmänhet en ganska oregelbunden gång. Vi föresätta oss att bilda en ny serie med regelbundet förlöpande andra differenser och hvilken derjemte så nära som möjligt ansluter sig till O . Till den ändan söka vi först medelvärden för andra differenserna till O , hvilket enklast sker på följande sätt. Enligt schema å pag. 24 är

$$\frac{f(x-2) + f(x+2) - 2f(x)}{4} = \frac{f_2(x-1) + 2f_2(x) + f_2(x+1)}{4}.$$

Uttrycket i venstra membrum representerar således medelvärdet af tre successiva andra differenser, då åt den mel-

lersta af dem ges vigten 2 och åt hvardera af de öfriga vigten 1. Likaså finner man att i allmänhet

$$(3) \quad \frac{f(x-n) + f(x+n) - 2f(x)}{n^2}$$

utgör medeltalet af $2n + 1$ successiva andra differenser, då man åt den mellersta af dem ger vigten n samt åt de öfriga i ordning, åt hvardera sidan, vigterna $n-1, n-2, \dots 3, 2, 1$. Enligt denna formel kalkylerades medelvärden för andra differenserna, i det n sattes = 5 för större delen af tabellen. Undantag härifrån gjordes för början och slutet af tabellen, der för n insattes efter omständigheterna talen 4, 3 eller 2.¹⁾ De erhållna medelvärdena bildade en ännu icke fullt regelbunden serie. Denna utjemnades nu, och som termerna i densamma i allmänhet voro små, kunde utjemningen ske pröfningsvis eller, så att säga, efter ögonmått. Sedan en normalserie af andra differenser sålunda blifvit framställd, summerades denna term för term, hvarigenom erhöles en serie af första differenser och genom ytterligare summering af denna en serie af funktionsvärden (B_1), innehållande tvenne arbiträra konstanter, emedan man vid hvardera summeringen kunde begynna med ett efter behag valdt grundtal. Dessa konstanter bestämdes så, att första termen i serien B_1 och dessutom någon term i slutet af serien sammanföll med motsvarande termer i den gifna (O). Serierna O och B_1 stå i det förhållande till hvarandra, att den senare, under det den företer en regelbunden gång, i sig upptagit det väsendtliga, eller det som man velat betrakta så,

¹⁾ För de fyra yngsta åldersklasserna bibehöllos de observerade värdena af m_x jemte deras differenser oförändrade. Observationerna från 90 år framåt lemnades åter utan afseende, såsom icke blott osäkra utan påtagligen felaktiga.

af de fluktuationer i afseende på andra differensen, som förekomma i den förra. Serien B_1 subtraheras nu term för term från O och restserien $O - B_1$ göres till föremål för utjemning. Problemet är nu såtillvida förenkladt, att andra differenserna kunna betraktas såsom nära nog, om också icke fullt, konstanta. Man kan därför verkställa utjemningen helt enkelt så, att man tager medeltalet af ett större antal, exempelvis 9 eller 11, termer i sender uti $O - B_1$ och låter detta gälla såsom korrigeradt värde för den mellersta af dem. Den erhållna medeltalsserien justeras pröfningsvis och sålunda framställes den till $O - B_1$ hörande utjemnade serien B_2 . Denna subtraheras åter från $O - B_1$ och med den nya restserien $O - B_1 - B_2$ företagas ännu några tilläfventyrs nödiga jemkningar i syfte att åstadkomma öfverensstämmelse mellan observeradt och beräknadt antal döde såväl för hela tabellen, som för vissa lämpligt valda afdelningar deraf. Man har dervid att försöksvis bestämma en serie B_3 i allmänhet obetydliga korrekationer (af hvilken en del äro 0), så beskaffade, att då termerna i restserien $O - B_1 - B_2 - B_3$ multipliceras med motsvarande antal lefvande L_x (sid. 10 och 11), de uppkommande produkterna, hvilka ej äro annat än differenserna mellan observeradt och beräknadt antal döde, uppfylla det nyss nämnda villkoret. Räkningen är härmed afslutad och den sökta utjemnade serien är $B = B_1 + B_2 + B_3$.

Såsom antyddes, har denna beräkning dock ej kunnat utsträckas öfver de sista åldersklasserna i anseende till observationsmaterialets bristfälliga skick. Denna del af serien måste därför kompletteras på annat sätt och har jag i sådant afseende använt Makehamska formeln. Konstanterna deri bestämdes genom formelns anslutning till de utjemnade värdena af m_x för $x = 75$, $x = 80$ och $x = 85$, och dermed beräknades sedan värdena af m_x från $x = 85$ framåt.

M a n k ö n.									
x	Utjem- nadt värde för m_x	Diff.	$D_x - D'_x$	$\Sigma(D_x - D'_x)$	x	Utjem- nadt värde för m_x	Diff.	$D_x - D'_x$	$\Sigma(D_x - D'_x)$
0	0,17391		0	0	50	0,01662			
1	06660	-10731	0	0	51	01764	+ 102	+ 88	+ 3
2	04049	- 2611	0	0	52	01872	+ 108	- 24	- 21
3	02881	- 1168	0	0	53	01988	+ 116	+ 23	+ 2
4	02158	- 723	+ 106	+ 106	54	02114	+ 126	- 1	+ 1
5	01661	- 497	- 41	+ 65	55	02251	+ 137	- 46	- 45
6	01300	- 361	- 30	+ 35	56	02403	+ 152	+ 22	- 23
7	01035	- 265	- 27	+ 8	57	02574	+ 171	+ 82	+ 59
8	00844	- 191	- 100	- 92	58	02765	+ 191	- 72	- 13
9	00707	- 137	+ 13	- 79	59	02978	+ 213	+ 7	- 6
10	00604	- 103	- 23	- 102	60	03214	+ 236	- 85	- 91
11	00525	- 79	+ 27	- 75	61	03475	+ 261	+ 59	- 32
12	00467	- 58	+ 48	- 27	62	03761	+ 286	+ 52	+ 20
13	00434	- 33	- 12	- 39	63	04075	+ 314	+ 49	+ 69
14	00425	- 9	+ 15	- 24	64	04419	+ 344	- 46	+ 23
15	00437	+ 12	0	- 24	65	04799	+ 380	- 28	- 5
16	00469	+ 32	+ 22	- 2	66	05219	+ 420	- 1	- 6
17	00519	+ 50	- 43	- 45	67	05683	+ 464	- 17	- 23
18	00580	+ 61	- 9	- 54	68	06195	+ 512	- 3	- 26
19	00642	+ 62	+ 21	- 33	69	06758	+ 563	+ 6	- 20
20	00692	+ 50	+ 60	+ 27	70	07375	+ 617	- 79	- 99
21	00724	+ 32	+ 66	+ 93	71	08048	+ 673	+ 83	- 16
22	00743	+ 19	+ 60	+ 153	72	08777	+ 729	- 32	- 48
23	00750	+ 7	- 10	+ 143	73	09562	+ 785	- 25	- 73
24	00753	+ 3	- 54	+ 89	74	0,1040	+ 84	+ 1	- 72
25	00752	- 1	- 15	+ 74	75	1130	+ 90	+ 32	- 40
26	00751	- 1	+ 28	+ 102	76	1225	+ 95	- 18	- 58
27	00752	+ 1	- 47	+ 55	77	1326	+ 101	+ 57	- 1
28	00756	+ 4	- 46	+ 9	78	1432	+ 106	- 2	- 3
29	00763	+ 7	- 27	- 18	79	1543	+ 111	- 19	- 22
30	00773	+ 10	- 5	- 23	80	1658	+ 115	- 27	- 49
31	00786	+ 13	+ 22	- 1	81	1778	+ 120	+ 29	- 20
32	00802	+ 16	- 40	- 41	82	1901	+ 123	+ 10	- 10
33	00821	+ 19	- 55	- 96	83	2026	+ 125	- 1	- 11
34	00844	+ 23	+ 9	- 87	84	2154	+ 128	- 2	- 13
35	00870	+ 26	+ 15	- 72	85	2285	+ 131	+ 1	- 12
36	00899	+ 29	+ 7	- 65	86	2419	+ 134	+ 13	+ 1
37	00931	+ 32	- 11	- 76	87	2556	+ 137	+ 12	+ 13
38	00965	+ 34	- 42	- 118	88	2697	+ 141	+ 6	+ 19
39	01001	+ 36	+ 29	- 89	89	2841	+ 144	+ 23	+ 42
40	01039	+ 38	+ 57	- 32	90	2988	+ 147	- 47	- 5
41	01079	+ 40	- 10	- 42	91	3139	+ 151	- 2	- 7
42	01121	+ 42	+ 2	- 40	92	3293	+ 154	+ 8	+ 1
43	01166	+ 45	- 14	- 54	93	3450	+ 157	+ 5	+ 6
44	01215	+ 49	- 20	- 74	94	3611	+ 161	- 4	+ 2
45	01269	+ 54	+ 89	+ 15	95	3776	+ 165		
46	01330	+ 61	- 14	+ 1	96	3945	+ 169		
47	01400	+ 70	- 33	- 32	97	4118	+ 173		
48	01479	+ 79	- 38	- 70	98	4295	+ 177		
49	01566	+ 87	- 15	- 85	99	4476	+ 181		
50	01662	+ 96	+ 88	+ 3	100	4661	+ 185		

af utjemningen.

Q v i n k ö n.

x	Utjem- nadt värde för m_x	Diff.	$D_x - D'_x$	$\Sigma(D_x - D'_x)$	x	Utjem- nadt värde för m_x	Diff.	$D_x - D'_x$	$\Sigma(D_x - D'_x)$
0	0,14832		0	0	50	0,01232		- 26	- 56
1	06265	- 8567	0	0	51	01304	+ 72	+ 60	+ 4
2	03864	- 2401	0	0	52	01388	+ 84	+ 28	+ 32
3	02799	- 1065	0	0	53	01483	+ 95	- 12	+ 20
4	02120	- 679	0	0	54	01592	+ 109	- 20	0
5	01653	- 467	- 31	- 31	55	01716	+ 124	+ 42	+ 42
6	01289	- 364	- 84	- 115	56	01856	+ 140	0	+ 42
7	01004	- 285	+ 102	- 13	57	02013	+ 157	+ 31	+ 73
8	00789	- 215	+ 38	+ 25	58	02188	+ 175	- 56	+ 17
9	00639	- 150	- 28	- 3	59	02384	+ 196	- 53	- 36
0	00549	- 90	+ 58	+ 55	60	02603	+ 219	+ 29	- 7
1	00509	- 40	- 17	+ 38	61	02847	+ 244	- 53	- 60
2	00498	- 11	- 13	+ 25	62	03117	+ 270	- 2	- 62
3	00497	- 1	- 12	+ 13	63	03417	+ 300	+ 17	- 45
4	00510	+ 13	- 41	- 28	64	03747	+ 330	- 46	- 91
5	00530	+ 20	+ 7	- 21	65	04108	+ 361	+ 102	+ 11
6	00549	+ 19	+ 38	+ 17	66	04503	+ 395	- 16	- 5
7	00566	+ 17	+ 11	+ 28	67	04934	+ 431	+ 43	+ 38
8	00581	+ 15	+ 6	+ 34	68	05405	+ 471	+ 19	+ 57
9	00595	+ 14	- 34	0	69	05920	+ 515	- 102	- 45
0	00609	+ 14	+ 6	+ 6	70	06480	+ 560	+ 42	- 3
1	00623	+ 14	- 25	- 19	71	07088	+ 608	- 45	- 48
2	00638	+ 15	+ 36	+ 17	72	07744	+ 656	+ 92	+ 44
3	00654	+ 16	- 7	+ 10	73	08450	+ 706	- 62	- 18
4	00670	+ 16	- 14	- 4	74	09208	+ 758	- 26	- 44
5	00686	+ 16	+ 56	+ 52	75	0,1002	+ 81	+ 44	0
6	00703	+ 17	+ 5	+ 57	76	1090	+ 88	- 22	- 22
7	00721	+ 18	+ 7	+ 64	77	1184	+ 94	- 16	- 38
8	00740	+ 19	- 20	+ 44	78	1282	+ 98	+ 18	- 20
9	00759	+ 19	- 123	- 79	79	1383	+ 101	+ 1	- 19
0	00780	+ 21	+ 28	- 51	80	1487	+ 104	+ 14	- 5
1	00801	+ 21	+ 28	- 23	81	1592	+ 105	+ 38	+ 33
2	00823	+ 22	+ 26	+ 3	82	1697	+ 105	+ 6	+ 39
3	00844	+ 21	+ 11	+ 14	83	1803	+ 106	- 11	+ 28
4	00863	+ 19	- 67	- 53	84	1910	+ 107	- 7	+ 21
5	00881	+ 18	- 4	- 57	85	2018	+ 108	- 12	+ 9
6	00898	+ 17	+ 60	+ 3	86	2127	+ 109	- 16	- 7
7	00913	+ 15	- 1	+ 2	87	2237	+ 110	- 16	- 23
8	00927	+ 14	- 15	- 13	88	2348	+ 111	+ 8	- 15
9	00940	+ 13	- 57	- 70	89	2460	+ 112	+ 31	+ 16
0	00952	+ 12	+ 8	- 62	90	2574	+ 114	- 10	+ 6
1	00963	+ 11	+ 77	+ 15	91	2691	+ 117	- 4	+ 2
2	00975	+ 12	- 29	- 14	92	2811	+ 120	+ 3	+ 5
3	00988	+ 13	+ 59	+ 45	93	2935	+ 124		
4	01003	+ 15	- 5	+ 40	94	3064	+ 129		
5	01022	+ 19	- 41	- 1	95	3199	+ 135		
6	01046	+ 24	- 31	- 32	96	3341	+ 142		
7	01078	+ 32	- 15	- 47	97	3491	+ 150		
8	01120	+ 42	+ 23	- 24	98	3650	+ 159		
9	01171	+ 51	- 6	- 30	99	3819	+ 169		
0	01232	+ 61	- 26	- 56	100	3999	+ 180		

Resultatet af berörde utjemning är sammanställt i tabellen II å näst föregående sidor. Andra kolumnen i denna tabell innehåller de utjemnade värdena af m_x och den tredje deras differenser (uttryckta i samma enhet som sista decimalen i m_x). Fjerde kolumnen innehåller skilnaden mellan det observerade antalet döde D_x enligt tab. I och det antal D'_x , som enligt den utjemnade dödssannolikheten m_x skulle belöpa sig på motsvarande antal lefvande under risk L_x . Summan af $D_x - D'_x$, som ingår i sista kolumnen, lemnar en ledning för bedömande af den noggrannhet, hvarmed den utjemnade serien ansluter sig till observationerna. Då talen i denna kolumn äro temmeligen små i förhållande till hela antalet döde och dessutom tidtals vexla tecken, torde anslutningen kunna betraktas såsom fullt tillfredsställande. Graden af utjemning åter framgår af differensernas till m_x regelbundna gång.

Ur m_x , eller sannolikheten för en x -årig person att dö inom ett år, erhålles omedelbart sannolikheten för samma person att lefva efter ett år, som är

$$w_x = 1 - m_x.$$

Beteckna vi såsom förut med l_x sannolika antalet öfverlevande vid åldern x af ett gifvet antal födde (l_0), så har man å andra sidan

$$w_x = \frac{l_{x+1}}{l_x} \text{ eller } l_{x+1} = l_x w_x,$$

hvaraf

$$\begin{aligned} l_1 &= l_0 w_0, \\ l_2 &= l_1 w_1 = l_0 w_0 w_1, \\ l_3 &= l_2 w_2 = l_0 w_0 w_1 w_2, \\ \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{aligned}$$

För att beräkna antalet öfverlevande vid 1, 2, 3 . . . års ålder, har man alltså endast att multiplicera det antal födde l_0 , man vill lägga till grund, successivt med w_0, w_1, w_2, \dots

Den sålunda härledda definitiva mortalitets- eller lifslängdstabellen intages här nedan under n:o III. Deri finnas sammanställda för hvardera könet och för hvarje åldersår x :

1:o $\text{Log} \frac{l_{x+1}}{l_x}$, 2:o antalet öfverlevande l_x af 100000 födde samt 3:o deras successiva afgang eller antalet döde $d_x = l_x - l_{x+1}$ inom hvarje årsklass.

M a n k ö n							
Ål- dersår x	$\text{Log } \frac{l_{x+1}}{l_x}$	Öfver- levande l_x	Af- gång d_x	Å l- dersår x	$\text{Log } \frac{l_{x+1}}{l_x}$	Öfver- levande l_x	Af- gång d_x
0	9,917027	100000	17391	50	9,992721	47297	786
1	970068	82609	5502	51	992271	46511	820
2	982050	77107	3122	52	991802	45691	855
3	987304	73985	2131	53	991292	44836	890
4	990525	71854	1551	54	990738	43946	927
5	992726	70303	1168	55	990130	43019	967
6	994317	69135	899	56	989454	42052	1009
7	995482	68236	706	57	988702	41043	1054
8	996319	67530	570	58	987854	39989	1102
9	996919	66960	473	59	986902	38887	1156
10	997369	66487	401	60	985844	37731	1210
11	997714	66086	347	61	984671	36521	1266
12	997967	65739	308	62	983378	35253	1324
13	998111	65431	283	63	981959	33931	1381
14	998150	65148	277	64	980399	32550	1436
15	998098	64871	284	65	978673	31114	1491
16	997958	64587	303	66	976753	29623	1544
17	997740	64284	334	67	974622	28079	1594
18	997474	63950	370	68	972258	26485	1639
19	997203	63580	409	69	969640	24846	1677
20	996984	63171	437	70	966752	23169	1708
21	996844	62734	454	71	963585	21461	1726
22	996761	62280	463	72	960123	19735	1731
23	996731	61817	463	73	956365	18004	1719
24	996717	61354	462	74	95231	16285	1696
25	996722	60892	458	75	94797	14589	1647
26	996726	60434	454	76	94325	12942	1585
27	996722	59980	451	77	93822	11357	1506
28	996704	59529	450	78	93288	9851	1411
29	996674	59079	451	79	92722	8440	1302
30	996630	58628	453	80	92127	7138	1184
31	996573	58175	457	81	91498	5954	1058
32	996503	57718	463	82	90843	4896	931
33	996420	57255	470	83	90168	3965	803
34	996319	56785	479	84	89465	3162	681
35	996205	56306	490	85	88734	2481	567
36	996078	55816	502	86	87973	1914	463
37	995938	55314	515	87	87181	1451	371
38	995789	54799	529	88	86350	1080	291
39	995631	54270	543	89	85485	789	224
40	995464	53727	558	90	8458	565	169
41	995288	53169	574	91	8364	396	124
42	995104	52595	590	92	8265	272	90
43	994906	52005	606	93	8162	182	63
44	994691	51399	625	94	8054	119	43
45	994454	50774	644	95	7941	76	29
46	994185	50130	667	96	7821	47	18
47	993877	49463	692	97	7695	29	12
48	993529	48771	721	98	7563	17	7
49	993145	48050	753	99	7423	10	5
50	992721	47297	786	100	7275	5	2

tabell.

Q v i n k ö n.							
Ål- dersår x	$\text{Log } \frac{l_{x+1}}{l_x}$	Öfver- levande l_x	Af- gång d_x	Ål- dersår x	$\text{Log } \frac{l_{x+1}}{l_x}$	Öfver- levande l_x	Af- gång d_x
0	9,930276	100000	14832	50	9,994616	50581	623
1	971902	85168	5336	51	994300	49958	651
2	982886	79832	3085	52	993930	49307	685
3	987671	76747	2148	53	993511	48622	721
4	990694	74599	1581	54	993030	47901	762
5	992761	73018	1207	55	992483	47139	809
6	994366	71811	926	56	991864	46330	860
7	995618	70885	711	57	991168	45470	915
8	996560	70174	554	58	990392	44555	975
9	997216	69620	445	59	989521	43580	1039
10	997609	69175	380	60	988546	42541	1107
11	997784	68795	350	61	987456	41434	1180
12	997832	68445	341	62	986248	40254	1255
13	997836	68104	338	63	984901	38999	1332
14	997779	67766	346	64	983414	37667	1412
15	997692	67420	357	65	981782	36255	1489
16	997609	67063	368	66	979990	34766	1566
17	997535	66695	378	67	978025	33200	1638
18	997469	66317	385	68	975868	31562	1706
19	997408	65932	393	69	973497	29856	1767
20	997347	65539	399	70	970904	28089	1820
21	997286	65140	406	71	968072	26269	1862
22	997220	64734	413	72	964995	24407	1890
23	997150	64321	420	73	961658	22517	1903
24	997080	63901	428	74	958048	20614	1898
25	997010	63473	436	75	954415	18716	1875
26	996936	63037	443	76	94988	16841	1836
27	996857	62594	451	77	94527	15005	1777
28	996774	62143	460	78	94042	13228	1695
29	996691	61683	469	79	93536	11533	1595
30	996599	61214	477	80	93008	9938	1478
31	996507	60737	487	81	92469	8460	1347
32	996411	60250	495	82	91924	7113	1207
33	996319	59755	505	83	91365	5906	1065
34	996236	59250	511	84	90795	4841	924
35	996157	58739	518	85	90211	3917	791
36	996082	58221	522	86	89614	3126	665
37	996017	57699	527	87	89003	2461	550
38	995955	57172	530	88	88377	1911	449
39	995898	56642	533	89	87737	1462	360
40	995846	56109	534	90	8708	1102	283
41	995798	55575	535	91	8639	819	221
42	995745	55040	537	92	8567	598	168
43	995688	54503	538	93	8491	430	126
44	995622	53965	541	94	8411	304	93
45	995539	53424	546	95	8326	211	68
46	995433	52878	553	96	8234	143	48
47	995293	52325	564	97	8135	95	33
48	995108	51761	580	98	8028	62	23
49	994884	51181	600	99	7911	39	15
50	994616	50581	623	100	7782	24	9

Vid jernförelse af denna mortalitetstabell med den af mig tidigare (1873) publicerade, hvilken grundade sig på statistiska uppgifter från åren 1861—1865, visar det sig att dödligheten nu varit betydligt mindre än under den förra perioden och det inom nästan alla åldersklasser. Jernföra vi exempelvis den utjernnade dödsannolikheten m_x under dessa perioder, så finna vi följande.

Af 1000 personer, som uppnått närläande åldersår, doge inom ett år derefter:				
Åldersår.	M a n k ö n		Q v i n k ö n	
	1861—1865	1878—1886	1861—1865	1878—1886
0	193,8	173,9	164,5	148,3
5	19,5	16,6	19,3	16,5
10	8,1	6,0	7,8	5,5
15	4,6	4,4	4,7	5,3
20	6,8	6,9	6,3	6,1
25	7,4	7,5	7,0	6,9
30	8,1	7,7	7,8	7,8
35	9,0	8,7	9,3	8,8
40	11,1	10,4	10,7	9,5
45	14,7	12,7	12,2	10,2
50	19,0	16,6	14,5	12,3
55	24,3	22,5	19,6	17,2
60	36,5	32,1	30,6	26,0
65	56,7	48,0	49,0	41,1
70	82,7	73,8	72,8	64,8
75	125	113	107	100
80	185	166	165	149
85	274	228	240	202
90	346	299	327	257

Nuvarande undersökning omfattar sålunda en i sanitärt hänseende märkbart förmonligare period än den förra. För vinnande af säkrare resultat är det dock nödigt att afvakta kompletteringen af mortalitetsstatistiken för decenniet 1881—1890 och dess afslutning genom en ny folkräkning.

ORDLISTA

ÖFVER

DET SVENSKA ALLMOGEMÅLET

I

FINNBY KAPELL AF BJÄRNÅ SOCKEN I ÅBO LÄN

AF

HERMAN VENDELL

DOCENT.

Finnby kapellförsamling, underlydande *Björnå* socken, utgöres af byar och gårdar dels på en smal remsa af fastlandet, dels och hufvudsakligen på öarna *Storön* (äfven kallad *Finnby-ön*), *Kålsjö*, *Utö* och *Pettu*. Antalet invånare utgör vidpass 1,500, däribland något öfver 700 svenskar *). Det är först under en senare tid finnar i större mängd begynt inflytta, hvadan någon finsk invärkan på svenskt språk och svensk sed här icke i märkbar mån gjort sig gällande. Tvärtom utmärker sig dialekten genom många fornartade drag, hvarjämte gamla sägner, sagor och sånger bevaras i kärt minne.

Upptagande ett inskränkt område och gränsande i öster till *Nylands* västligaste kustsocknar, *Tenala* och *Bromarf*, i väster till *Kimito*, samt dessutom stående i liflig daglig förbindelse med dessa orter, har *Finnby* rönt påvärkan från båda hållen. Den här meddelade ordlistan, till hvilken material af mig samlades under uppehåll å orten sommaren 1888, utvisar nogsammt detta. Dock sluter sig målet vida närmare till öfriga i *Egentliga Finnlands* och *Ålands* skärgårdar talade än till nyländskan, såsom synes af nedan följande korta framställning af målets ljud- och böjningsförhållanden.

*) Efter uppgift af pastor *A. E. Lundqvist*. Enl. „*Statistisk årsbok*“ för 1886 stego siffran blott till 509.

A. Ljudbeteckning.

<i>a</i>	utmärker ett mera slutet <i>a</i> -ljud = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 99*).
<i>b</i>	„ hsv. <i>b</i> .
<i>d</i>	„ <i>d</i> .
<i>ḑ</i>	„ s. k. supradentalt <i>d</i> [uppk. af <i>r</i> + <i>d</i>] = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 24 ff.
<i>ɖ</i>	„ s. k. kakuminalt <i>d</i> [uppk. af <i>ɭ</i> + <i>d</i>] = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 37 ff.
<i>e</i>	„ hsv. slutet <i>e</i> .
<i>æ</i>	„ öppet <i>e</i> äfvensom <i>ä</i> i andra ställningar än framför <i>ɭ</i> , <i>r</i> , supradentaler och kakuminaler äfvensom <i>χ</i> . [<i>Lll</i> Landsm. alfb. 83 ff.]
<i>ə</i>	„ hsv. obetonadt <i>e</i> i ändelser och slutstafvelser.
<i>f</i>	„ „ <i>f</i> .
<i>g</i>	„ „ <i>g</i> .
<i>h</i>	„ „ <i>h</i> .
<i>χ</i>	„ tyskt <i>ach</i> -ljud [= <i>Lll</i> Landsm. alfb. 60?]. Brukas blott i ljudförbindelsen - <i>χt</i> -, motsvarande hsv. - <i>kt</i> -; växlar städse med - <i>kt</i> -.
<i>i</i>	„ hsv. slutet <i>i</i> .
<i>ɪ</i>	„ „ öppet <i>i</i> = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 77. Växlar ofta med <i>ɪ</i> .
<i>j</i>	„ hsv. <i>j</i> .
<i>k</i>	„ „ <i>k</i> .
<i>l</i>	„ „ <i>l</i> .
<i>ɭ</i>	„ s. k. kakuminalt <i>l</i> = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 38 ff.
<i>m</i>	„ hsv. <i>m</i> .
<i>n</i>	„ „ <i>n</i> .

*) Detta ljud har jag trott mig höra allmänt i Finnby, icke *a*. Möjligt dock att detta senare förekommer i vissa ställningar. Enl. hvad jag nyss erfarit uppgifves *a* såsom ensamt herskande *a*-ljud äfven i Kimito, i Pargas (af stud. *Thurman*) och Maalaks (af stud. *Klockars*).

<i>ŋ</i>	utmärker s. k. supradentalt <i>n</i> [uppk. af <i>r + n</i>] = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 24 ff.
<i>ɳ</i>	„ s. k. kakuminalt <i>n</i> [uppk. af <i>ɭ + n</i>] = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 37 ff.
<i>g</i>	„ hsv. <i>ng</i> -ljud.
<i>o</i>	„ hsv. öppet <i>o</i> l. <i>å</i> . Förekommer blott ss. kort.
<i>o</i>	„ „ slutet <i>o</i> . Förekommer blott ss. långt.
<i>p</i>	„ „ <i>p</i> .
<i>r</i>	„ „ <i>r</i> .
<i>s</i>	„ „ <i>s</i> .
<i>ʃ</i>	„ s. k. supradentalt <i>s</i> [uppk. af <i>r + s</i>] = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 24 ff.
<i>ʂ</i>	„ s. k. kakuminalt <i>s</i> [uppk. af <i>ɭ + s</i>] = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 37 ff.
<i>ʂ</i>	„ hsv. <i>sj</i> -ljud.
<i>t</i>	„ „ <i>t</i> .
<i>t</i>	„ s. k. supradentalt <i>t</i> [uppk. af <i>r + t</i>] = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 34 ff.
<i>t</i>	„ s. k. kakuminalt <i>t</i> [uppk. af <i>ɭ + t</i>] = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 37 ff.
<i>u</i>	„ s. k. europeiskt <i>u</i> d. v. s. = tyskt o. finskt <i>u</i> = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 109 ff.
<i>u</i>	„ hsv. långt <i>u</i> .
<i>v</i>	„ „ <i>v</i> .
<i>w</i>	„ engelskt „double- <i>w</i> “ = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 68 ff.
<i>y</i>	„ hsv. slutet <i>y</i> . Ang. öppet <i>y</i> se A mom. 2.
<i>ä</i>	„ „ slutet <i>ä</i> . Förekommer blott ss. långt.
<i>ä</i>	„ „ öppet <i>ä</i> = <i>Lll</i> Landsm. alfb. 85 ff.
<i>ö</i>	„ „ öppet <i>ö</i> .
<i>ö</i>	„ „ slutet <i>ö</i> . Förekommer blott ss. långt.

Streck under vokal eller konsonant angifver långt uttal af densamma.

Punkt under *i*, *e*, *u* och *y* äfvensom *r* och *l* angifver reduceradt uttal. [*Lll* Landsm. alfb. 132.]

Angående målets *lydförhållanden* bör anmärkas:

1) Tveljudet *ei* motsvarar isl. *ei*, antingen detta i nhsv. öfvergått till långt *e* eller till kort *e*.

„ *ie* motsvarar hsv. långt *e* vanligen då detta är af yngre datum.

„ *øi*, växl. med *øu*, motsvarar hsv. långt *ö*, då detta är = isl. *au* l. *ey*.

„ *yø* l. *yø* motsvarar hsv. långt *ö*, vanligen då detta är = isl. *ó* eller af yngre datum, äfvensom hsv. kort *ö* någon gång då detta utvecklat sig ur äldre långt *ö* = isl. *au* l. *ey*.

„ *ou* motsvarar ofta hsv. långt *o*.

„ *ua* „ „ hsv. långt *å*.

Anm. Hvad användandet af *ei*—*ie* och *øi* *øu*—*yø* *yø* beträffar, så gäller det att ju längre mot norr och väster man kommer, dess mera öfverväga *ie* och *yø* *yø*, hvilka f. ö. känneteckna Kimitomålet. Samma är förhållandet med *ou*, som i sistnämnda munart allmänt, i Finnby däremot jämförelsevis sällan motsvarar hsv. långt *o*. Jag har hört många personer i detta afseende använda dubbla former af ett och samma ord. — *ua* förekommer allmänt för hsv. långt *å*.

2) Förra beståndsdelen af diftongen *yø* *yø* utgöres af öppet *y*. [*Lundell* Landsm. alfb. 79.]

3) *-rk-* och *-rp-* sammasmälta ofta till supradentala (kakuminala?) *k* och *p*. Som denna öfvergång måhända blott är individuel, betecknas den icke i föreliggande ordlista.

4) I den nulefvande medelåldersgenerationens fars- och morföräldrars tid uttalades — enligt uppgift — *g* och *k* hårdt äfven framför mjuka vokaler. Däraf förklaras den oregelbundenhet, som visar sig i uttalet af nämnda konsonanter, i det man t. o. m. inom ett och samma ord i antydd ställning påträffar

$$\begin{aligned} g &= gj = dj = j \\ k &= kj = tj \\ sk &= skj = stj = š. \end{aligned}$$

Lika växlande uttal af samma konsonanter har jag hört från *Tenala* i några ord (*mikilheit*, *skad*, *skipar*, *gylto*); sådant skall äfven finnas delvis i *Kimito* och *Korpo*. I Pargas hafva *g* och *k* dels medio- dels præpalatalt uttal. — Obs. i ordl. *kisse* och *kysta* äfvensom, under *tjäder*, *kadur*. [Mediopäl.!]

5) Likaledes har man i mannaminne plägat bortkasta uddljudande *h* framför vokal. Detta förfarande, som i orten kallas *halftal*, påträffas ännu, ehuru sparsamt. Desslikes delvis i Bromarf, på Hangö och i Pojo samt allmänt i Snapper-tuna och Karis.

6) En af mine sagesmän, rusthållaren *H. A. Troberg*, nämde för mig exempel på användandet af *ɔ* (: tonlös vokal = *Ll* Landsm. alfb. 76) i sådana ställningar som *bluæst* hsv. *blått*. Själf hörde jag detta ljud f. ö. ej. Enär det ännu stundom användes i *Hiitis* och allmänt förekommer i *Kökar*, bör man icke betvifla dess bruk fordomtima, och kanske ännu individuellt, i *Finnby*.

Litet af alt detta [mom. 1—6] får man höra af invånarene på „*Uddarne*“ af Pettulandet, där dialekten talas i sin relativt ålderdomligaste skepnad.

B. Aksentförhållanden.

Med afseende å dessa är målets sammanhörighet med Egentliga Finnlands och Ålands munarter tydlig, på samma gång som skilnaden mellan grannförsamlingarna Finnby och Bromarf är således märkbar. Det står tyvärr icke i min förmåga att gifva annat än korta antydningar härutinnan.

Talets normalhöjd synes mig ligga högre här än i Bromarf.

Den expiratoriska hufvudaksenten hvilar i ojämförligt flesta fall på ordets första stafvelse; där afvikelse i ett eller annat hänseende äger rum, betecknas den i ordlistan med '. I Bromarf, Tenala, Pojo, Snappertuna och Karis samt Ingå däremot lägges dels denna, dels en mycket skarp biaksent på någon af ordets följande stafvelser.

Enkel gravis, enkel akut, levis och circumflex — den sistanförda i mycket stort omfång — användas inom båda områdena. Men circumflexen, alltid tvåspetsig, är i *Väst Nyland* fallande, i *Finnby* [och *Ej. Finnlands* hela öfriga skärgård?] stigande. Intervallerna mäta i *Finnby* ofta en sext. Har ett ords första stafvelse circumflex, så ligger den andra en half ton högre än den föregåendes slutton.

Ex. på föreg.:

Bromarf uttalas i *Bromarf* brōmār, i *Finnby* brōmār

ormarne ,, ,, ōrmāna, ,, ōrmāna

båtarne ,, ,, bātāna, ,, bātāna

stuga ,, ,, stuvú, ,, stúvu

*robank ,, ,, rubāgk, ,, rōbāgk

flicka ,, ,, flīkó, ,, flīko o. s. v.

Skilnaden är så utpräglad att allmogemän säga sig kunna t. o. m. på kyrkosång igenkänna Bromarfs- och Tenala-boar från „finnbyggare“.

C. Öfversikt af ordböjningen.

I. Substantiva.

Maskulina.

Singularis.

Pluralis.

Obestämd form.	Bestämd form.	Obestämd form.	Bestämd form.
Stark böjn. <i>lom</i>	<i>lom'n</i>	<i>lomar</i>	<i>lomana</i>
<i>stein</i>	<i>stein</i>	<i>steinar</i>	<i>steinana</i>
<i>drægg</i>	<i>drægg'n</i> [yngre: <i>dren-djin</i> l. - <i>in</i>]	<i>dræggar</i>	<i>dræggana</i>
<i>klak</i>	<i>klak'n</i> [yngre: <i>klatjin</i> l. - <i>in</i>]	<i>klakar</i>	<i>klakana</i>
<i>staur</i>	<i>staurn</i>	<i>stavar</i>	<i>stavrana</i>
<i>baisar</i>	<i>baisan</i>	<i>baisarar</i> [yngre: <i>baisarə</i> & <i>baisarən</i>]	<i>baisarəna</i>
<i>hæl</i>	<i>hæln</i>	<i>hælar</i>	<i>hælana</i>
<i>fot</i>	<i>fot'n</i>	<i>fyötər</i>	<i>fyötərən</i>
<i>rys</i>	<i>rys'n</i>	<i>rysər</i>	<i>rysana</i> & <i>rysəna</i>
<i>möt</i>	<i>möt'n</i>	<i>mötər</i>	<i>mötəna</i> & <i>mötənəna</i>
<i>sta</i>	<i>stan</i>	<i>stadər</i>	<i>stadrən</i>
Svag böjn. <i>han</i>	<i>hann</i>	<i>hanar</i>	<i>hanana</i>
<i>staka</i>	<i>stakan</i>	<i>stakar</i>	<i>stakana</i>

Feminina.

Singularis.

Pluralis.

Obestämd form.	Bestämd form.	Obestämd form.	Bestämd form.
Stark böjn. <i>grind</i>	<i>grindən</i>	<i>grindar</i>	<i>grindana</i>
<i>tjærgg</i>	<i>tjærggən</i> [yngre: <i>tjændjin</i> l. - <i>in</i>]	<i>tjærggar</i>	<i>tjærggana</i>

Singularis.

Pluralis.

Obestämd form.	Bestämd form.	Obestämd form.	Bestämd form.
<i>sak</i>	<i>sakən</i> [yngre: <i>satjin</i> l. <i>satjin</i>]	<i>sakər</i>	<i>sakrən</i>
<i>səlv</i>	<i>səlvən</i>	<i>səlvər</i>	<i>səlvəna</i> & <i>səlvəna</i>
<i>rot</i>	<i>rotən</i>	<i>ryötər</i>	<i>ryötərən</i>
<i>lus</i>	<i>lusən</i>	<i>lys</i>	<i>lysən</i> & <i>lysəna</i>
<i>məi</i>	<i>məiən</i>	<i>məiər</i>	<i>məiəna</i>
<i>sluə</i>	<i>sluəən</i>	<i>sluənar</i>	<i>sluənəna</i>
Svag böjn. <i>ladu</i>	<i>ladun</i>	<i>ladur</i>	<i>laduna</i>
<i>pigo</i>	<i>pigon</i>	<i>pigor</i>	<i>pigona</i>

Neutra.

Singularis.

Pluralis.

Obestämd form.	Bestämd form.	Obestämd form.	Bestämd form.
Stark böjn. <i>hus</i>	<i>husə</i>	<i>hus</i>	<i>husən</i> [yngre: <i>husəna</i>]
<i>tak</i>	<i>takı</i> [yngre: <i>tatji</i> l. <i>-i</i>]	<i>tak</i>	<i>takən</i> [yngre: <i>takəna</i>]
<i>rəisə</i>	<i>rəisə</i>	<i>rəisər</i> & <i>rəisən</i>	<i>rəisən</i> [yngre: <i>rəisəna</i>]
Svag böjn. <i>yəra</i>	<i>yəra</i>	<i>yəror</i> & <i>yəron</i>	<i>yərona</i>

Anm. 1. Hufvudsakliga kännetecknet på genera utgöres af bestämda slutart. i sg.: msk. *-in*, fmn *-ən*, ntr. *ə* & *ı*.

Anm. 2. Genit. i både sing. o. plur. lyktas på *-s*.

Anm. 3. Plur. af svaga subst. utsättes ej i ordlistan, emedan de alla bildas i enl. med här anförda exempel.

II. Adjektiva.

1. Stark böjning.

a. Positivus.

Singularis.

mask. & femin.

neutrum.

rain 1. *rainər*

raint

vuat 1. *vuater*

vuat

glad 1. *glader*

glat

vakər

vakæt

hal 1. *halər*

hælt

kwik 1. *kwikər*

kwikt 1. *kwixt*

fri 1. *friər*

frit

stad 1. *stadigər*

stadit

vakn 1. *vakigər*

vakit

ldu 1. *ldugər*

ldut

topo 1. *topogər*

topot

Pluralis.

m. = fm. = ntr.

raina

vuata

glada

vakra

hala

kwika

fria

stadiga

vakiga 1. *vakna*

lduga

topoga

β. Komparation.

Positiv.

Komparativ [sg. = pl.]

Superlativ [sg. = pl.]

friər

friarə p. 3 g.

friast p. 3 g.

stadigər

stadigarə p. 3 g.

stadigast p. 3 g.

topogər

topogare p. 3 g.

topogast p. 3 g.

ygg 1. *yggər*

yggər p. 3 g.

ygg[g]st p. 3 g.

[*go* 1. *goər*]

batər p. 3 g.

best p. 3 g.

[*nærə*, adv.]

nemər p. 3 g.

nemast p. 3 g.

2. Svag böjning.

Positiv.

Komparativ.

Superlativ.

Sg m.

an rain kwad'n | *han rainarə kwad'n* | *hanrainast* [1. *rainast*] *kwad'n*

an topo kan | *han topogarə kan* | *hantopogast* [1. *topogast*] *kan*

an go hest'n | *han batər hest'n* | *han best hest'n*

Positiv.	Komparativ.	Superlativ.
Sg. fmn.		
<i>hon re<u>a</u>n fl<u>u</u>kon</i>	<i>hon re<u>a</u>re fl<u>u</u>kon</i>	<i>hon re<u>a</u>ste [l. re<u>a</u>st] fl<u>u</u>kon</i>
<i>hon to<u>p</u>o do<u>s</u>mon</i>	<i>hon to<u>p</u>oga<u>r</u>e do<u>s</u>mon</i>	<i>hon to<u>p</u>oga<u>s</u>t [l. to<u>p</u>oga<u>s</u>t] do<u>s</u>mon</i>
Sg. n.		
<i>he re<u>a</u>n bu<u>a</u>ne</i>	<i>he re<u>a</u>re bu<u>a</u>ne</i>	<i>he re<u>a</u>ste [l. re<u>a</u>st] bu<u>a</u>ne</i>
<i>he to<u>p</u>o [l. to<u>p</u>oga] joun<u>e</u></i>	<i>he to<u>p</u>oga<u>r</u>e joun<u>e</u></i>	<i>he to<u>p</u>oga<u>s</u>t [l. to<u>p</u>oga<u>s</u>t] joun<u>e</u></i>
<i>he go h<u>u</u>s<u>e</u></i>	<i>he ba<u>t</u>ra [l. ba<u>t</u>er] h<u>u</u>s<u>e</u></i>	<i>he ba<u>s</u>ta [l. ba<u>s</u>t] h<u>u</u>s<u>e</u></i>
Pl. m. f. n.		
<i>tom ny h<u>u</u>s<u>e</u>n</i>	<i>tom ny<u>a</u>re h<u>u</u>s<u>e</u>n</i>	<i>tom ny<u>a</u>ste [l. ny<u>a</u>st] h<u>u</u>s<u>e</u>n</i>
<i>tom go ka<u>r</u>ana</i>	<i>tom ba<u>t</u>er ka<u>r</u>ana</i>	<i>tom ba<u>s</u>ta [l. ba<u>s</u>t] ka<u>r</u>ana</i>

Anm. 1. Bestämningsorden *han hon he tom kunna* bortlämnas utan att böjningen f. ö. förändras.

Anm. 2. Adjektivens här ofvan upptagna svaga böjningssätt är redan ytterst sällsynt och blir så alt mera. Hon aflöses af den högsvenska; men då denna hufvudsakligen genom umgänge med „ståndspersoner“ och på sjöresor inhämtas, har följden blifvit en stor förvirring i språkformerna; sålunda får man höra *he ny huse* jämsides med *he nya huse*, *nya huse*, *ny huse*, *de nya huse*, *de ny huse* o. s. v.

Anm. 3. I ordlistan upptages endast undantagsvis ntr. af adj., emedan denna forms bildning nogsamt framgår ur ofvanstående paradig.

III. Räkneorden

upptagas hvart för sig på behörigt ställe i ordlistan. Stående absolute eller ss. predikativ antaga räkneorden I—VII -a:

saksa o. s. v. — 21—29 &c. bildas på samma sätt som i riksspråket. Ordinaltalen [utom I och II] lykta på *-ndz*, hvars *z* kan bortfalla ock därför i ordlistan satts inom klammer.

IV. Pronomina

auföras i ordlistan under resp. uppslagsord. Främmande för riksspråket äro **dessen*, **hocken* och **tocken*.

V. Verb.

	Infinitiv.	Presens-indik. [sg. = plur.]	Preteritum ind. [sg. = plur.]	Imperativ.	Partic. pret.
kt. St. I.	<i>brin</i> a 1. 1. <i>brin</i>	<i>brin</i> er 1. <i>brin</i> där	<i>brin</i>	{sg. <i>brin</i> pl. — }	<i>brin</i> n
St. II.	<i>bær</i> a 1. 1. <i>bær</i>	<i>bær</i> 1. <i>bær</i>	<i>bar</i> 1. <i>bär</i>	{sg. <i>bær</i> pl. <i>bær</i> n }	<i>bur</i> n
St. III.	<i>fär</i> a 1. <i>fär</i>	<i>fär</i>	<i>för</i> 1. <i>four</i>	{sg. <i>fär</i> pl. <i>fär</i> n }	<i>fär</i> n
St. IV.	<i>bīt</i> a 1. <i>bīt</i>	<i>bīt</i> er	<i>bat</i>	{sg. <i>bīt</i> pl. <i>bīt</i> n }	<i>bīt</i> n
St. V.	<i>bryt</i> a 1. <i>bryt</i>	<i>bryt</i> er	<i>bryt</i>	{sg. <i>bryt</i> pl. <i>bryt</i> n }	<i>brut</i> n
St. VI.	<i>gruat</i> a 1. <i>gruat</i>	<i>gruat</i> er	<i>griet</i>	{sg. <i>gruat</i> pl. <i>gruat</i> n }	[<i>ut</i>] <i>gruat</i> n
Sv. I.	<i>kāl</i> a 1. <i>kāl</i>	<i>kāl</i> er	<i>kāl</i> a	{sg. <i>kāl</i> a 1. <i>kāl</i> pl. <i>kāl</i> n }	<i>kāl</i> a
Sv. II.	<i>værma</i> 1. <i>vær</i> m	<i>vær</i> m ^r er	<i>vær</i> m ^d	{sg. <i>vær</i> m pl. <i>vær</i> m ⁿ }	<i>vær</i> m ^d
	<i>brän</i> a 1. <i>brän</i>	<i>brän</i> där	<i>bränd</i>	{sg. <i>brän</i> pl. <i>brän</i> n }	<i>bränd</i>
	<i>hyör</i> a 1. <i>hyör</i>	<i>hyör</i>	<i>hyöd</i>	{sg. <i>hyör</i> pl. <i>hyör</i> n }	<i>hyöd</i>

	Infinitiv.	Presens indik. [sg. = plur.]	Preteritum ind. [sg. = plur.]	Imperativ.	Partic. pret.
	<i>k<u>l</u>p<u>a</u> 1.</i> <i>k<u>l</u>p</i>	<i>k<u>l</u>p<u>er</u></i>	<i>k<u>l</u>ft</i>	{ sg. <i>k<u>l</u>p</i> pl. <i>k<u>l</u>p<u>en</u></i>	{ <i>k<u>l</u>ft</i>
	<i>v<u>e</u>k<u>a</u> 1.</i> <i>v<u>e</u>k</i>	<i>v<u>e</u>k<u>er</u></i>	<i>v<u>a</u>kt 1. v<u>e</u>xt</i>	{ sg. <i>v<u>e</u>k</i> pl. <i>v<u>e</u>k<u>en</u></i>	{ <i>v<u>a</u>kt 1. v<u>e</u>xt</i>
	<i>s<u>e</u>t<u>a</u> 1.</i> <i>s<u>e</u>t</i>	<i>s<u>e</u>t<u>er</u></i>	<i>s<u>a</u>t</i>	{ sg. <i>s<u>a</u>t</i> pl. <i>s<u>a</u>t<u>en</u></i>	{ <i>s<u>a</u>t</i>
	<i>sm<u>ö</u>r<u>j</u>a 1.</i> <i>sm<u>ö</u>r<u>i</u></i>	<i>sm<u>ö</u>r<u>jar</u></i>	<i>sm<u>ö</u>d</i>	{ sg. <i>sm<u>ö</u>r<u>j</u></i> 1. <i>sm<u>ö</u>r<u>g</u></i> 1. <i>sm<u>ö</u>r<u>i</u></i> pl. <i>sm<u>ö</u>r<u>en</u></i>	{ <i>sm<u>ö</u>d</i>
Akt. Sv. III.	<i>f<u>l</u>y</i>	<i>f<u>l</u>y<u>r</u></i>	<i>f<u>l</u>y<u>d</u></i>	{ sg. <i>f<u>l</u>y</i> pl. <i>f<u>l</u>y<u>en</u></i>	{ <i>f<u>l</u>y<u>d</u></i>
Pass.- reflex. St.	<i>b<u>i</u>t<u>a</u>s 1.</i> <i>b<u>i</u>t<u>s</u></i>	<i>b<u>i</u>t<u>s</u></i>	[<i>b<u>a</u>st</i>]	{ sg. <i>b<u>i</u>t<u>s</u></i> pl. <i>b<u>i</u>t<u>ins</u></i>	{ <i>b<u>i</u>t<u>ist</u></i>
Sv. I.	<i>t<u>a</u>l<u>a</u>s</i>	<i>t<u>a</u>l<u>a</u>s</i>	<i>t<u>a</u>l<u>a</u>st 1. <i>t<u>a</u>l<u>a</u>d<u>st</u></i></i>	{ sg. — pl. <i>t<u>a</u>l<u>ins</u></i>	{ <i>t<u>a</u>l<u>a</u>st</i>
Sv. II.	<i>s<u>yn</u>a<u>s</u> 1.</i> <i>s<u>yn</u>s</i>	<i>s<u>yn</u>s</i>	<i>s<u>u</u>and<u>st</u></i>		<i>s<u>u</u>and<u>a</u>st [1 <i>s<u>u</u>and<u>st</u>]</i></i>
Sv. III.	<i>t<u>r</u>o<u>s</u> 1.</i> <i>t<u>r</u>o<u>a</u>s</i>	<i>t<u>r</u>o<u>s</u></i>	<i>t<u>r</u>o<u>d</u>st</i>	{ sg. — pl. <i>t<u>r</u>o<u>ns</u></i>	{ <i>t<u>r</u>o<u>d</u>ast</i>

Utom dessa verbformer förekomma:

1) af några vb. en pres. optativ, lyktande på -*e* i sg., på -*en* i pl.: *take*, *troe*, *troen*.

2) part. pres. Högst sällsynt i aktivum, där dess ändelse inom alla konjugationer är -*and* l. -*ande*, hvarjämte sv. III äfven tillfogar -*and* l. -*ande*: *roand[*e*]*, *flyand[*e*]* jämte *flyande*; bildas vida oftare af pass-reflex., och då på -*andst*, -*andst*: *sitandst*, *roandst*, *guandst*, *flyandst* & *flyandst*. Pres. part. akt. brukas så godt som aldrig i dagligt allmogetal, men förekommer jämförelsevis ofta i folkvisor.

Anm. 1. Infinitivens *-a* kan saklöst bortlämnas; komme ordet då att slutas med två l. flere konsonanter, så inskjutes gärna ett *o* före den sista bland desse: t. ex. *blædra* l. *blædor*. För att beteckna denna ändelsevokals obeständighet, har jag i ordlistan oftast satt den inom klammer: *tal[a]* o. s. v.

Anm. 2. Part. pret. akt. på *-a* (i I sv. konj.) äro oböjliga, alla öfra akt. part. pret. däremot kunna böjas ss. adjektiv.

Anm. 3. Part. pret. begagnas i könlös form äfven såsom „supinum“. Endast i denna egenskap användes detta tempus inom pass.-refl. (där dithörande bildningar altså äro oböjliga). — Dock begynner man också bilda supiner på högsvenskt sätt — ehuru långtifrån felfritt. Såsom frukter häraf finnas åtskilliga hybrida böjningsformer, synnerligen i pass.-reflex.; dessa äro, för så vidt de blifvit af mig kända, upptagna under respekt. verb i ordlistan.

Föreliggande ordlista är upprättad efter det af *A. No-reen* i „*Ordlista öfver Dalmålet*“ gifna föredömet, d. v. s. med de högsvenska formerna såsom upplagsord. Där sådana icke förut funnits, hafva nya bildats i enlighet med målets ljudlagar och utmärkas med *. Att många tvifvelaktiga former sålunda tillkommit, är både möjligt och sannolikt. Särskildt vill jag här fästa uppmärksamhet vid återgifvandet af aflednings *-an-* (i sammansättningar) med *-ande-*: dylika bildningar äro, enligt min öfvertygelse, ursprungligen part. pres., hvilka i sådan ställning oftast antagit betydelse af gerundium eller gerundivum.

Att förteckningen långt ifrån är fullständig, ligger i sakens natur. Dock torde de flesta rent svenska stamord äfvensom flertalet ord för vissa begrepp [ss. *arbete* och *möda*, *dröjsmål* o. *senfärdighet*, *rörelse*, *larm*, *kvida*, *tal*, *twist*, *slå*, *kvinn*a, *okvädesord* m. fl. *)] vara upptagna.

Slutligen vill jag härmedels uttala en varm tacksägelse till alla de personer, hvilka, ofta med tiduppoffring, nitiskt bistått mig vid insamlandet af ord och uppgifter. Särskildt anser jag det vara min plikt att i detta afseende nämna: pastor *E. A. Lundqvist*, rusthållarene *J. A.* och *H. A. Troberg*, fröken *Matilda Troberg*, sjömannen *Karl Signell*, torparen *Vikman* å Pettu Lillgård. Heder och tack!

Helsingfors i december 1889.

Herman Vendell.

*) Jfr mina *Östsvenska monografier*.

Förkortningar.

adj.	= adjektivum.	ngn, ngt	= någon, något.
adv.	= adverbium.	no.	= norska.
akk.	= akkusativus.	n. pr.	= nomen proprium
akt.	= aktivum.	o.	= och.
best.	= bestämd.	obest.	= obestämd.
dat.	= dativus.	obr.	= obruklig(t).
eg.	= egentligen.	oböjl.	= oböjligt ord.
f.	= femininum.	okv.	= okvädesord.
fi.	= finska.	ord.	= ordinale.
gen.	= genitivus.	p.	= partikel.
hsv.	= högsvenska.	part.	= participium.
imp.	= imperativus.	pl.	= pluralis.
impers.	= impersonale.	pos.	= positivus.
inf.	= infinitivus.	pr.	= presens.
interj.	= interjektion.	prep.	= preposition.
ish.	= isynnerhet.	pret.	= preteritum.
intr.	= intransitivum.	pron.	= pronomén.
isl.	= isländska.	p. 3 g.	= per tria genera.
jfr.	= jämför.	refl.	= reflexivum.
koll.	= kollektivum.	Rz	= <i>Rietz</i> , Ordbok
komp.	= komparativus.		öfver svenska
konj.	= konjunktion.		allmogesprå-
l.	= eller.		ket. Siffran ut-
m.	= maskulinum.		märker sida, <i>a</i>
m. m.	= med mera.		första och <i>b</i> an-
n.	= neutrum.		dra spalten.

räkn.	=	räkneord.	t. ex.	=	till exempel.
sbst.	=	substantivum.	tr.	=	transitivum.
sg.	=	singularis.	tls.	=	talesätt.
sms.	=	sammansättning.	ty.	=	tyska.
ss.	=	såsom.	ut.	=	utan.
sup.	=	supinum.	vanl.	=	vanligen.
superl.	=	superlativus.	vb.	=	verbum.
sv.	=	svag(t).			

A.

abborr[e] m. *abor* pl. -ar, m.

abc-bok f. *ab̄isb̄ok* l. -b̄ouk, f. Böjn. se *bok!*

acko[r]dera vb. *akud̄iera*, sv. vb. 1.

aderton räkn. *adæton*.

[adjö] *adjös p. *ajȳos*.

af, åf prep. o. adv. *av*, *uav*, *uā*.

[affär] *affärd m. *afæd̄* & *afæd̄* pl. -er, m.

[afhällig] *åfhällog adj. *uāhalo* l. -oger, adj. Sluttande, om mark.

[aflång] *afvelång adj. *av̄elūagḡer*.

afton m. *afton* pl. *aftnar*, m.; i aftons, i aftse: *ι aftost*, *ι aftsəs*, *ι afsəs*.

afvig, afvog adj. *avo* l. -oger.

[afviga] *afva f. *avo*, f.

*afvräkt f. *avbræxt* ut. pl., f. Afdrift.

afväg, *åf- m. *uav̄ag* pl. -ar, m.

[aga f.] *age m. *aga*, m. — isl. *agi* m.

aga vb. *aga*, sv. vb. 1.

agelös adj. *agal̄is̄er*. — isl. *agalauss*.

*agelösa f. *agal̄iso* ut. pl., f. Själfsväld.

agg n. *ag*, n.

*agg adj. *aḡer* ut. n., adj. Ilsken. *Rz* 3 a.

agn f. *agnar*, f. (?) pl.

aj interj. *aj*.

aja sig vb. *aj*[*a*] *se* l. *si*, sv. vb. 1 Jämra sig, beklaga sig.

akt f. *axt* ut. pl., f.

akta vb. *axt*[*a*], sv. vb. 1.

akter m. *axtər* ut. pl., m.

***aktersatt** adj. *axtæsatər*, adj. Baklastad. — no. *baksett* d. s.

***aktog** adj. *axto* l. *-ogər*, adj. Aktsam.

al f. *al* pl. *-ar* & *-ər*, f.

[**aldrig**] ***alder** adv. *alder*. — *alder mear*: Så snart som.

[**alfågel**] ***al** ***all(e)** m., ***alla** f. *al* pl. *-ər*, m. — *al* pl. *-ər* m. — *alo*, f.

all adj. *alər*, adj. — n. stund. *alt*. — 1) = hsv. 2) Slut.

alldeles adv. *aldeles*.

allena adj. o. adv. *alema*.

[**allestädes**] adv. (på) **alla ställen**: *alstälön*.

all[ra] adv. *al-* i sms. ss. *albest*, *alföst*.

alls adv. *als*, stundom *as*.

alltid adv. *altid*, *alti*.

allvar n. *alvar*, n. — *alvarə*, adv. 1) På allvar. 2) Riktigt, fullständigt.

allvarsam adj. *alvasambər*, n. *-mt*.

alm f. *alm* pl. *-ar* & *-ər*, f.

al[ma]nacka f. *alrakō* f. 1) = hsv. 2) se *mångfålla.

aln f. *aln* pl. *-ar*, f.

[**alskog**] ***ala-** *alaskog* & *-skoug* pl. *-ar*, m.

[**A**]merika ortn. *merika*.

[**a**]merikan[are] m. *merikanar* pl. *-arər* & *-arə*, m.

amper adj. *ampər*, adj. 1) = hsv. 2) Sträng.

ana vb. *an*[*a*], sv. vb. 1. (Användes sällan).

and f. *and* pl. *endər* & *endər*, f.

andakt f. *andaxt* ut. pl., f. 1) = hsv. 2) Allvar, ifver.

andas vb. *andas*, sv. vb. 1.

ande m. *anda*, m. 1) Ande. 2) Anda.

***anderstång** f. *andæstuagg*, f. Träskoning under mede. (Böjn. se *stång*!) — isl. *gndurr* & *andri*, m.

***andra** vb. *andra*, sv. vb. 1. Beslå mede med fg.

andtäppa f. *antepo*, f.

andtäpt adj. *anteftør*.

***andäres** adv. *andæres*, adv. 1) Bakvändt. 2) Motsols. — isl. *andæris*.

anka f. *ayko*, f.

ankare n. *aykar* pl. =, n.

***ankarten** m. *aykatem* pl. -ar, m. Ankarlägg.

[**annan**] ***annar** pron. *andær* f. *ana* n. *anat* & *anat* & *ana*, pl. *andær* & *andra*. Anv. ock ss. räkn. = *andre* -a.

[**annars**] ***annors** adv. *anos*.

annorlunda adv. *andærlunda*.

annor[städes] -stäns adv. *andæstens*.

arbeta vb. *arbeit[a]*, sv. vb. 1.

arbete n. *arbeit[ø]* pl. -en, n.

***arbetsbråcklare** m. *arbeitsbroklar* pl. -ar, m. Ifrig arbetare.

arf n. *arv* pl. =, n.

arfvinge m. *arviggji* pl. -ggjar, m. Sg. äfven *arvindji*.

arg adj. *argær* ut. n.

***arga** vb. *arg[a]*, sv. vb. 1. Reta, förarga. Rz 842 a. — no. *arga*.

argbigga f. *argbiga*, f.

[**ar**]kangelit m. *kaggelit* pl. -ar, m.

arm m. *arm* pl. -ar, m.

arm adj. *armær* & *armbær*.

armbåge m. *armboga* pl. -ar, m.

ars m. *as* pl. -ar, m.

arshål n. *asol* pl. =, n.

***arsklint** *asklint* pl. -ar, m. Arsklinka.

as n. *as* pl. =, n.

[**asa**] ***hasa** vb. *hasa*, sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Slinta; falla.

- *asben n. *asben* pl. =, n. (okv.)
 ask m. *ask* pl. -ar, m.
 aska f. *asko* ut. pl., f.
 as[ig] *-og adj. *aso* l. -ogør.
 *ase-klack m. *hasaklak* pl. -ar, m. Drummel, okv. Jfr. [asa].
 asp f. *asp* pl. -ar & -ør, f.
 a[u]ktion m. *akšön* pl. -ør, m.
 ax n. *aks* pl. =, n.
 [axel] *axul m. *aksul* pl. *aksular* & *akslar*, m.
 axel f. *aksul* pl. *akslar*, f.

B.

- backe m. *baka*, m. 1) Backe, brant. 2) Mark.
 back[ig] *-og adj. *bako* l. -ogør.
 bad n. *bad* pl. =, n. — *fistjñ gar i bad*: Fisken drager sig upp i vikar för att „leka“.
 bada vb. *bad[a]*, sv. vb. 1.
 badda vb. *bad[a]*, sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Slå. 3) *b. uav* Springa.
 baddare m. *badar* pl. -ør, m. Skälm.
 *badfisk m. *badfisk*, m. coll. Fisk som „går i bad“.
 badstu[ga] f. *bastu*, f.
 bagare m. *bagar* pl. -ør, m.
 [bak] *bake m. *baka*, m. Rygg på hand o. på äggvapen.
 bak prep. o. adv. *bak*, *bak*. — *b. fyri* & *b. om*: Bakom.
 baka vb. *baka*, sv. vb. 1.
 *bakbete m. *bakbita*, m. Sittbräde akterut i båt.
 bak[länges] *-elängdes adv. *bakalægðst*.
 *bakstakad adj. *bakstaka*, oböjl. Bakåtlutad, om mska.
 [bak]ugn *baku- *baku-un* pl. *-unar*, m.

balk m. *bal̥k* pl. -ar, m.

***balsa** f. *bal̥sə*, f. Brasa, bål. — Jfr *Rz* 22 a.

***balsa** vb. *bal̥s[ə]*, vb. 1) Låga, blossa. 2) Brasa på.

band n. *band̥* pl. =, n.

banda vb. *band̥[ə]*, sv. vb. 1.

***bang** adj. *bang̥ər*, adj. Rädd. — nht. *bange*.

***bangas** *bang̥as*, sv. vb. 1 Vändas.

banka vb. *bang̥k[ə]*, sv. vb. 1.

***banke** m. *bang̥ka*, m. Tvärslå på „drög“. Jfr *Rz* 22 b.

banna vb. *ban̥[ə]* o. *ban̥as*, sv. vb. 1: 1) Gräla. 2) Svära.

bar adj. *bar̥ər*.

bara adv. o. konj. *bara*, *ba*.

barfotad adj. *bar̥fota* & *-fouta*, oböjl.

barhufvad adj. *bar̥huva*, oböjl.

barhänd, *-handad adj. *bar̥hentər*, *bar̥handa*, oböjl.

bark m. *bark̥* pl. -ar, m.

barka vb. *bark̥[ə]*, sv. vb. 1: 1) Afbarka. 2) Springa häftigt.

barm m. *bar̥m* pl. obr., m.

[barn] ***bān** *bḁn* pl. =, n.

barnslig ***barnsklig** adj. *bḁsl̥iger*, *bḁsk̥l̥iger*.

[barr] ***bar** n. *bar̥* pl. =, n.

[***bas** — jfr Nyl. Ordb.!] ***bās** n. *bḁas* pl. = n. Gång (vici).

Obs. ***bas**: ***basa** II' = sv. *gång*: *gå* = fht. *sind*: *sindan*.

basa vb. I *bas̥[ə]*, sv. vb. 1: 1) Värma, badda. 2) Slå; aga.

***basa** vb. II *bas̥[ə]*, sv. vb. 1 [*uav*] Springa häftigt. — Jfr *Rz* 25 b.

***baska** vb. *bask̥[ə]*, sv. vb. 1 [*om l. til*] Slå. — Jfr *Rz* 26 a.

bast n. *bast̥* ut pl., n.

[baxna] ***baxta** vb. *bak̥st[ə]*, sv. vb. 1 Rådas. — För **baxtna*.

***baxt** m. *bak̥st* ut. pl., m. Bakning. — isl. *bakstr*, m.

beck n. *bik̥* ut. pl. n. — isl. *bik*, n.

becka vb. *bika*, sv. vb. 1. — isl. *bika*, vb.

beck[ig] *-og adj. *biko* l. -ogär.

bedja vb. *be ba bida* & *bat*. — pret. pass. *badst*.

begära vb. *bjær[a]*, sv. vb. 1.

behändig, ***behändlig** adj. *bekändligär*, adj. Underlig.

***behändlighet** f. *bekändlighet* ut. pl., f. Besynnerlighet.

behöfva vb. *bihyör[a]*, sv. vb. 2. [Häldre *tarfa*, *tränga*].

ben n. *ban* pl. =, n. På Storön äfven *bien*, n.

benä f. *beno*, f.

benä vb. I *ban[a]*, sv. vb. 1 [*huär*, *fisk*].

***benä** vb. II *ban[a]*, sv. vb. 1 [*uäv*] Springa, löpa.

***ben-kajn**? *benkan* ut. pl., m. Ett slags välling med ben och kött uti.

***ben-knoka** f. *benknoko*, f. Benknota.

***beräkn[ing]** *-an f. *beraknan* ut. pl. f.

beröm n. *berým* ut pl. n.

berömma vb. *berým[a]*, sv. vb. 2.

***besare** m. *besar* pl. -är, m. Tiggare. Jfr *Rz* 31 b.

***bese** m. *bisi* pl. *bisar*, m. 1) Gubbe. 2) Kaxe. Jfr *Rz* 33 b.

***besel** m. *bisil* pl. -ar, m. Gubbe.

besitte interj. *bisiti*.

besman n. *bismand*, pl. =, n.

[**besvär**] ***besvärd** n. *bisväd* pl. obr., n. Jfr *affär*!

besynn[er]ligt adv. *bisynli* & -it, adv. Särdeles.

beta vb. I *bita*, sv. vb. 1 [*sunder*] Smula. — isl. *bita*.

beta vb. II *beat[a]*, sv. vb. 1 (om kreatur).

betala vb. *batäl[a]*, sv. vb. 1.

betalning f. *batärny* ut pl, f.

***bete** m. I *bita*, m. Smula, bit. — isl. *biti*, m.

***bete** m. II *bita*, m. Sittbräde i båt. — isl. *biti*, m.

bete n. *beat(ø)* ut pl., n.

beteshage m. *beatshaga*, m.

bett n. *bit* pl. =, n.

***bettlar** m. pl. *bitlar*, m. pl. Betsel.

bettsak f. *bítsak* pl. -*er*, f. Äggvapen l. -värktyg.

bevara vb. *bevár[a]*, sv. vb. 1.

bi n. *bí* pl. = & *bin*, n.

***bi** konj. *bí*, konj. Medan.

***bigär[dn]ing** f. *bijærígg* pl. -*ar*, f. Bård.

bild m. *bild* pl. -*er*, m.

bilderbok f. *bildærbok* l. -*bouk*, f. [Böjn. se *bok!*]

bill m. *bild* pl. -*ar*, m.

binda vb. *bind bant bundi*. — pret. pass. *bandist*.

bita vb. *bit bant bitu*.

bitter adj. *bitær* n. *bitæt*.

bitt[ida] ***iga** adv. *bitu*, *bitiga*.

bjuda vb. *bjúd[a]* *bjyðd bjúdi* & *budi*.

***bjuffog** adj. *bjöfo* & -*ogær*, adj. Dum, tafatt.

bjäbba f. *bjäbo*, f.

bjäbba vb. *bjäba*, sv. vb. 1.

bjäbb[ig] ***og** adj. *bjäbo* l. -*ogær*.

***bjäbbbla** vb. *bjäbla*, sv. vb. 1 Käbbla. Jfr *Rz* 35 b.

***bjäbblog** adj. *bjäblo* l. -*ogær*, adj. Gnatig.

***bjäfsa** f. *bjäfsö* f. Gnatig kvinna.

***bjäfsa** vb. *bjäfs[a]*, sv. vb. 1 Småskälla; kälta, gnata. Jfr *Rz* 35 b.

***bjäfsog** adj. *bjäfsö* l. -*ogær*, adj. Munvig.

bjälke m. *bjælk* pl. -*ar*, m.

bjällra f. *bjældro*, f.

björk f. *björk* pl. -*er* & -*ar*, f.

björn m. *bjyøn* pl. -*ar*, m. 1) Björn. 2) Stenbjörn.

***björnharfva** f. *bjyønharvo*, f. Harf med „*tassar*“.

***björnskälla** f. *bjyønstjelo*, f. *Campanula persicifolia*.

black m. *blak* pl. -*ar*, m. Black häst (vanl. i best. form).

black adj. *blækər*.

blad n. *blad* pl. =, n.

***blada** vb. *blad[a]*, sv. vb. 1 Bläddra. — no. *blada*.

***bladdra** vb. *bladra*, sv. vb. 1 Skräfla. — isl. *blaðra*.

***bladdrog** adj. *bladro* l. -*ogər*, adj. Munvig.

bland, **bland** med prep. *bland*, *bland me*.

blanda f. *blando* ut. pl., f. Blandning.

blanda vb. *bländ[a]*, sv. vb. 1.

***blandog** *blando* l. -*ogər*, adj. Bortblandad, virrig.

blank adj. *blæ̀kər*.

blanka vb. *blæ̀k[a]*, sv. vb. 1.

***blask** m. *blask* pl. -*ər*, m. Slag, smäll.

***blaska** vb. *blask[a]*, sv. vb. 1 [*till ena*] Slå till ngn.

bleek n. *blæk* ut pl., n.

blek adj. *blækər*.

[blemma] ***blema** f. *blæmo*, f. (på tungan).

[blessera] ***bläsera** vb. *blæsér[a]*, sv. vb. 1.

[blessyr] **blassyr** m. *blæsýr* pl. -*ər*, m.

***blick** m. *blík* pl. -*ər*, m. Blixt. — isl. *blik*, n. sken.

blicka? vb. *blíka*, sv. vb. 1 Lysa, glänsa. — isl. *blika*.

blid adj. *blídər*.

***blida** f. *blído* ut pl., f. Blidväder, tö.

***blidna** vb. *blídna*, sv. vb. 1 Slå sig (om väderlek), töa.

bli[fva] vb. *blí* *blæi* & *blæiv bliv*.

blind adj. *blíndər*.

***blindstiecka** f. *blíndstíko*, f. Trollslända, libellula.

***blistersvarta** f. *blístæsvart*, f. En art svärta (öfågeln).

***blistra** f. *blístro*, f. Blåspipa, flöjt. — isl. *blístra*, f.

blistra vb. *blístro*, sv. vb. 1 Hvissla. — isl. *blístra*.

***blixta** vb. *blíkst[a]*, sv. vb. 1 Blinka med ögonen. Jfr *Rz*

41 a.

block n. *blók* pl. =, n.

***blocka** vb. *bloka*, sv. vb. 1 Arbeta tungt och ifrigt. Jfr *Rz* 41 b.

***blockare** m. *blokar* pl. -*er*, m. Ifrig arbetare.

blod m. *blod* & *bloud* ut pl., m.

blod[ig] *-**og** adj. *blodo* l. -*ogər*.

blomma, ***bloma** f. *blumo* & *blomo*, f.

***bluddog** *blodo* l. -*ogər* adj. Virrig.

***bluddra** vb. *bludra*, sv. vb. 1 Sladdra. — Jfr **fluddra* hos *N—n* Dalm.

***bluddrog** adj. *bludro* l. -*ogər* adj. Munvig.

***bluffa** f. *blofo* f. Tölp. — Jfr hsv. [*för*]*bluffa*.

***bluffog** adj. *blofo* l. -*ogər*, adj. Tölpaktig, dum.

bly n. *blȳ* ut. pl. n.

***blyxta** vb. *blȳkst[a]*, sv. vb. 1 = **bläxta*.

blå adj. *bluær*.

blåbär n. *bluabær* pl. =, n.

***blåka** vb. *blōh[a]*, sv. vb. 1 Stirra, glo.

***blåk[elig]a** adv. *bloka*, adv. Mycket.

***blåkog** adj. *bloko* l. -*ogər*, adj. Dum.

***blåna** vb. *bluan[a]*, sv. vb. 1 Varda blå.

blåner f. pl. *bluan*, n. coll. — *bluanar*, f. pl. — hsv. *blår* f. pl. anv. i målet ss. sing.: *bluær*, m.

blåsa f. *bluaso*, f.

blåsa vb. *bluas[a]*, sv. vb. 1.

bläck n. *blek* ut. pl., n. — Jfr. **svarta* f. II.

***bläddra** f. I *bladro*, f. Fjäsk, våp.

bläddra f. II *bladro*, f.

***bläddra** vb. I *bladro*, sv. vb. 1 Fladdra, fläkta.

***bläddra** vb. II *bladra*, sv. vb. 1 [*uav*] Hastigt gifva sig i väg. — Jfr *Rz* 43 a *blädra*: svänga.

***bläddrog** adj. *bladro* l. -*ogər*, adj. Fjäskig.

***bläkta** se *fläkta*.

blänka vb. *blægk[a]*, sv. vb. 2.

[bläs] *bläse m. *bläsa*, m.

*bläsa vb. *bläs[a]*, sv. vb. 1 Fjäska.

*bläs[ig] -og adj. *bläso* l. -ogør.

*blässa f. *bläso*, f. Strykspån.

blöda vb. *blȳðd[a]*, sv. vb. 2.

blöt adj. *blötər*.

*blöta f. *blöto*, f. 1) Ngt uppblött. 2) Stryk.

blöta vb. *blöt[a]*, sv. vb. 2.

[blötna] *blätna vb. *blötna*, sv. vb. 1. — isl. *blotna*.

bo n. *bō* & *bou* pl. =, n.

bo vb. *bō* & *bou*, sv. vb. 3.

bobba f. *bobo*, f.

[bock] *buck m. *buk* pl. -ar, m. — isl. *bukkr*, m.

[bocka] *bucka *buk[a]*, sv. vb. 1.

[bod] *boda f. *bodo* & *boudo*, f.

bog m. *bog* pl. -ar, m.

*boga vb. *bōg[a]*, sv. vb. 1 Kasta sig från olika håll, om vind.
— *hæ bogar bræt i dā*: Vinden är mycket ostadig i dag.

*boja vb. *bōj[a]*, sv. vb. 1 Bullra, larma.

bok f. *bok* & *bouk* pl. *byøkər* def. *byøkren*, f. — Vanligare i pl. dock *bøkər*.

bol n. *bōl* & *boul* pl. =, n.

*bolsken adj. *bōlskin*, adj. Brunstig, om kvinna och djurhona.

bolster n. *bōlstər* pl. =, n.

bolster[var] *-vard n. *bōlstərvał* pl. =, n.

bom m. *bom* & *boum* pl. -ar, m.

[bomma] *boma vb *bom[a]* & *boum[a]*, sv. vb. 1.

bonde m. *bōn* pl. *byōndər*, m.

bord n. *bōd* & *boud* pl. =, n.

*borkel n. *borkel*, n. coll. Kvistar och ris i skogen.

[borr] *bår m. *buar* pl. -ar, m.

borra, *båra vb. *bor*[a] & *bur*[a] & *buar*[a], sv. vb. 1.

[borst mf.] *börstor f. pl. *bøstør*, f. pl.

borsta vb. *bøst*[a], sv. vb. 1.

[*borsta sig] *börsta sig vb. *bøst*[a] *se*, sv. vb. 1: 1) Resa borsten. 2) Yfvas. — isl. *byrstask* i bet. 1.

borste m. *bøsta*, m.

bort, *burt adv. *bot* & *but*, adv. 1) Bort. 2) Borta.

[*bortfall] *brottfall n. *brotfal* ut. pl., n. Fallandesot. — isl. *brottfall*, n.

boskap, *buskap m. *boskap* & *bouskap* & *buskap* ut. pl., m.

*boss m. *bos* pl. -ar, m. Kil, vigg. — no. *busse*, m.

boss n. *bos* ut. pl., n.

*bossa vb. *bos*[a], sv. vb. 1 Strö boss under kreaturen. — no. *bosa*.

bot f. *bot* & *bout* ut. pl., f.

bota vb. *bot*[a] & *bout*[a], sv. vb. 1: 1) Låka, tr. 2) Iappa.

botten m. *bot'n* & *but'n* pl. =, n.

*bottengräs n. *bot'ngres*, n. coll. Grässtubb.

*bottensvalla vb. *bot'nsval*[a], sv. vb. 1 Bottenfrysa. — isl. *svell*, n. no. *svall*, m. is.

[bottna] *byttna? *bitna* l. *bit'n*, sv. vb. 1.

*bottnare *botnar* pl -ar, m. Blindtarm hos idislare.

bottnare-bro[de]r m. *botnarbror*, m. Processus vermiformis hos idislare. [Böjn. se *bro[de]r*].

boxa vb. *boks*[a], sv. vb. 1 [*till äm*] Knuffa, slå.

bra adj. o. adv. *bra*.

*bracklog adj. *braklo* l. -ogor adj. Orolog, fjäskig.

braka vb. *braka*, sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Hörbart släppa väder.

*brakar m. pl. *brakar*, pl. coll. Snår.

brake-Daniel m. *brákadanił* ut. pl., m. Okv. på en som tidd och ofta släpper väder.

brand m. *bránd* pl. -ar, m.

brandstake m. *brandstaka*, m.

brant m. *bránt* pl. -ar, m.

brant adj. *brántər*, adj.

***branta** vb. *bránt[a]*, sv. vb. 1 Slutta, stupa; om mark. — no. *bratta*.

braska *brask[a]*, sv. vb. 1: 1) Skryta, vara stortalig. 2) [*uäv*] Skynda i väg.

brassa vb. *bras[a]*, sv. vb. 1 Larma, stoja.

braxen m. *braks'n* pl. -ar, m.

bred adj. *breidər* n. *brät*.

breda vb. *breid[a]*, sv. vb. 2.

***bredande-grep** f. *breidangreip* pl. -ar, f. Grep använd vid utbredning af gödsel.

bredvid[er], ***ved** prep. o. adv. *brevidər*, *brævi*, *bræve*.

bref n. *bræw* & *bræv* pl. =, n.

***bresta** vb. *brast[a]*, sv. vb. 1 Bryta; sprätta. — *Rz* 51 b. Jfr isl. *bresta*, vb. intr.

bricka f. *briko*, f.

bringa f. *briggo* & *briggjo*, f.

bringrem f. *briggrem* pl. -ar, f. Bröstrems å häst.

brinna vb. *brin[a]* *bran* *bruni*.

brista vb. *brist[a]* *brast* *brusti*.

brits m. *bruts* pl. -ar, m.

bro f. *bro* & *brou* pl. -nar, f.

brodd m. *brod* ut. pl., m.

bro[de]r m. *bror* l. *brou* pl. *bryøder*, m.

brök[ig] ***og** adj. *bröko* l. -oger.

[**broms**] ***bröms** m. *bryms* pl. -ar & -ər, m. — fsv. *brims*, m.

[**brösk**] ***brusk** n. *brusk*, n. coll.

brott n. I *brot* pl. =, n.

***brott** n. II *brot* pl. =, n. Underlag för häfstång. — isl. *brot*, n.

***brott** n. III *brot* pl. obrukl., n. Bränning mot grund. — isl. *brot*, n.

[**brottas**] ***brutas** vb. *brutas*, sv. vb. 1.

brud f. *brud* pl. -ar, f.

brudfolk n. *brudfolk*, n. coll.

brud[gum], ***gom** m. *brugom* pl. -ar, m.

***brudgumsdräng** m. *brugomsdrægg* pl. -ar, m. Marskalk vid bröllop I äldre tider: ungersven som uppvaktade bruden.

***brudgumspiga** f. *brugomspigo*, f. Brudtärna. I äldre tider: ungmö som uppvaktade bruden.

***brudpiga** f. *brudpigo*, f. Brudtärna.

***brudstol** m. *brudstol* pl. -ar, m. Brudpall.

brudsäta f. *brudsäto* & -*säto*, f.

bruk n. *bruk* pl. =, n. 1) Plägsed. 2) Järnvärk.

bruka vb. *bruk*[a], sv. vb. 1.

brun adj. *brunder* n. *brunt*.

brunn m. *brun* pl. -ar, m.

***brunns-timra** f. *brunstimbrow*, f. Brunnskar.

***bruta** f. I *brutu*, f. Linbråka. — Rz 53 b. no. *brotā*, f.

***bruta** f. II *brutu*, f. Person som jämt kälter.

bry sig vb. *bry se*, sv. vb. 3. *jā bryr me inta i ha.*

brygga f. *brygo* & *brygjo*, f.

brygga vb. *bryg*[a], sv. vb. 2.

bryn vb. *bryn* pl. =, n.

***bryna** vb. *bryn*[a], sv. vb. 1 Gry. *dajin brynær rei.* — no. *bryna.*

***bryning** f. *brynigg*, ut. pl., f. Gryning. Af adj. *brun* älst „glänsande, gnistrande“. Jfr *Kluge* Etym. Wb. 87 a, *Skeat* Etym. Dict. ar. roots 246, s. 739 a.

bryta vb. *bryt[ā] bryøt bruti.*

[bräck] ***bråk** n. *bruak* ut. pl., n.

***bräckla** vb. *brokīa*, sv. vb. 1 Arbeta ansträngdt.

bråd adj. *bruader.* — n. *bruat* anv. ss. adv.

***brådhet** m. *bruadhita* ut. pl., m. Hastigt påkommen hetta.

brådska f. *bruasko*, ut. pl., f.

bråka vb. I *broka*, sv. vb. 1.

***bråka** vb. II *brok[ā] i se mat*, sv. vb. 1 Äta glupskt.

***bråna** vb. I *bruan[ā]*, sv. vb. 1 Gry.

***bråna?** ***bruna?** vb. II *brona*, sv. vb. 1 Skjuta fart, om båt.

— isl. *bruna*.

***bråna** vb. III *brona*, sv. vb. 1: 1) Glöda, hetta. 2) Svida (i halsen).

***bråne** m. *brona* ut. pl., m. 1) Hetta i bloden. 2) Sveda i halsen. — Jfr. *Rz* 53 b *bränü* f.

***brånehosta** f. *bronehosto* ut. pl., f. Hosta åtföljd af sveda i halsen.

***brånekolt** m. *bronekolt* pl. -ar, m. Bonjour med korta skört.

***bråta** vb. *brot[ā]*, sv. vb. 1 Bråka lin. — Jfr **bruta*, f. I.

bråte m. *brotā*, m.

bräcka vb. *brak[ā]*, sv. vb. 2.

bräde n. *brada* pl. -er & -en, n.

***brädska** f. *brasko* ut. pl. f. Brädska.

***brädska** vb. *braska*, sv. vb. 1 Brädska.

***brädskog** adj. *brasko* l. -ogør, adj. Hetsig.

bråka vb. *brak[ā]*, sv. vb. 2.

bråken n. *braken* ut. pl., m.

***bråkna** f. *brakno*, f. Bråken.

bränna vb. *bran[ā] brand*, vb. 1) Brinna, intr. (isl. *brenna*).
2) Bränna, tr. & intr.

***bränsla** f. *branslo*, f. Vägtistel.

bröd n. *bryð* pl. *bryðn* & *bryðr*, n.

***brödhjälle** m. *bryðjälä*, m. Ställning l. hylla hvarpå bröd sättes att torka. — Jfr *Rz* 280 b.

[**bröllop**] ***bryllop** n. *brylup* pl. =, n.

[**bröst**] ***bryst** n. *bryst* pl. =, n. — fsv. *bryst*, n.

[**bröst**]-trä. ***bryst**- n. *brystre* [Böjn. se *trä*] n. Bröstbom å väfstol.

***bubbla** vb. *bobla*, sv. vb. 1 Mumla. — Jfr *Rz* 63 a.

bud n. *bud* pl. =, n. — *skufa* b. tls. Föra bud.

***buddra** vb. *budr budra*, vb. Tala på främmande tungomål.

***buffa** vb. *buf[a]*, sv. vb. 1 Stånga; knuffa. — Jfr. *Rz* 63 b.

[**bugna**] ***bågna** vb. *bogn[a]*, sv. vb. 1.

buk m. *buk* pl. -ar, m.

bukt f. *boxt* pl. -ar, f.

bula f. *bulo*, f.

***bulen** adj. *buln*, adj. Uppsvullen. — isl. *bólginn*.

***bull** m. *bul* pl. -ar & -er, m. Tjur. Vid lockande säges:
bulæna bulæna! — isl. *boli*, m.

bulle m. *bulä*, m.

buller n. *bulder* ut. pl., n.

***bullerväder** n. *buldervader* ut. pl., n. Oväder med åska och storm.

***bullog** adj. *bulo* l. -ogor, adj. Kullrig.

bullra vb. *buldr buldra*.

***bullrare** m. *buldrar* pl. -er, m. Bullersten.

[**bulna**] ***bålua** vb. *boln[a]*, sv. vb. 1.

***bummelera** vb. *bomilur[a]*, sv. vb. 1 Bombardera, skjuta med kanoner.

***bunka** vb. *bugh[a]*, sv. vb. 1: 1) *jæta bugkar* Hjertat klappar. 2) *buatn bugkar* Båten höjer sig mot vågorna. 3) *bugk o ro* Ro långsamt och med svårighet. — nlty.
bungen bunken vb. slå.

bunke m. I *bugka*, m.

***bunke** m. II *bugka*, m. Båt- l. skeppslast. — isl. *bunki*, m.
hop, hög.

burk m. *burk* pl. -ar, m.

***burklog** adj. *burklo* l. -ogør, adj. Tölpig.

***burklus** *burklus* pl. -ar, m. Tölp.

***burkse?** m. *burks* pl. -ar, m. Tölp.

***burra** vb. I *bur[a]*, sv. vb. 1 Ostäda, oreda. *bur op hura*.

***burra** vb. II *bur[a]*, sv. vb. 1 Surra, om insekter. — Jfr
Rz 47 a *borra*.

***burrog** adj. *buro* l. -ogør, adj. Ruggig.

busa vb. *bus* [a], sv. vb. 1.

buse m. *buse* ut. pl., m. Vanl. *busin*, m. def. 1) Vargen. 2)
Fan.

buske m. *boska*, m.

buss m. *bus* pl. -ar, m.

***bussaron** m. *busa.on* pl. -ør, m. Kort och vid blaggarns-
skjorta.

***bussog** adj. *buso* l. -ogør, adj. 1) Duktig. 2) Djärf.

[but] ***butt** m. se *moln*-.

***butta** f. *buto*, f. Piggvar. — Jfr *Rz* 67 b.

***buttra** vb. *butra*, sv. vb. 1 Mumla.

by m. *by* pl. -ar, m. Anv. äfven om enstaka gård.

bygga vb. *byg[a]*, sv. vb. 2.

byka vb. *byk[a]*, sv. vb. 2.

byk[e] n. *byk* pl. =, n.

***bysja** f. *byšo*, f. Sämre lägerplats af halm, därför: 1) Bås i
svinstia. 2) Oordnad bädd. — Jfr no. *bosa*, *busu* halm-
läger.

byta vb. *byt[a]*, sv. vb. 2: 1) = hsv. 2) Dela.

bytta f. *byto*, f.

byxor f. pl. *byksor*, f. pl.

*båd n. *bod* pl. =, n. 1) Bud. 2) Förebud. 3) Gästabud. —
isl. *boð*, n.

båda vb. I *bod*[a], sv. vb. 1:1) = hsv. 2) Bjuda. — isl. *boða*.

båda vb. II *bod*[a], sv. vb. 1 Skina, om solen.

båda pron. räkn. *buāda*.

*både m. *boda*, m. Låg klippa i sjön. — isl. *boði*, m.

både—och konj. *bo—o*.

båge m. *boga*, m. — *va i boga*, tls. Vara i trångmål.

båk m. *buck* pl. -ar, m.

bål adj. *buālär*.

bålde m. *bołda*, m.

*bål[elig]a adv. *bołā*, adv. I hög grad.

båll m. *bol* pl. -ar, m.

bålstor adj. *bołstorär*.

bålt adv. *buālt*.

bås n. *buās* pl. =, n.

*båsa vb. *bos*[a], sv. vb. 1 Koka öfver. — Jfr *Rz* 516 a.

båt m. *buat* pl. -ar, m.

båtshake m. *buashaka*, m.

bäck m. *bek* pl. -ar, m.

*bäckla f. I *baklo*, f. Slamsa.

*bäckla f. II *baklor*, f. pl. Långa styfva ben.

bäckla vb. *bakla*, sv. vb. 1) Uppföra sig ovärdigt. 2) [*uav*]
Springa styft men med långa steg. 3) [*kul*] Ramla om-
kull. — Jfr *Rz* 73 a.

*bäcklog adj. *baklo* l. -ogär, adj. Slamsig.

*bäcklus m. *baklus* pl. -ar, m. Slamsig mansperson.

bädd m. *bad* pl. -ar, m.

bädda vb. *bad*[a], sv. vb. 1. Hälst säges *bad op*.

[bägare] *begare m. *bugar* pl. -är, m. — isl. *bikarr*, m.

bägge pron. räkn. *bagr*.

bälg m. *bælg* pl. -är, m.

*bälja vb. *bæljā* l. *bæln*, sv. vb. 1 Råma. — isl. *belja*.

bälte n. *bælt[ə]* pl. -*är* & -*en*, n.

bänk m. *bænk* pl. -*ar*, m.

bär n. *bær* & *bær* pl. =, n.

bära vb. *bær[a]* *bar* & *bär buri* pret. pass. *badäst*.

[bär]buske *bäre- m. *bærboska* m. — isl. *ber*, m. st. -*ja*.

bärg n. *bærg* pl. -*ar*, n.

bärga vb. *bærg[a]*, sv. vb. 1.

bärga sig vb. *bærg sa*, sv. vb. 1 & 2: 1) Uppföra sig. 2)

Reda sig.

*bärgande-lön f. *bærganlyön* ut. pl., f. Bärningslön.

*bärgbunden adj. *bærgbundin*, adj. Bärigig.

*bärghympe l. *bærghympe* pl. -*hymplar*, m. Bärklack.

bärg[ig] *-og adj. *bærgo* l. -*ogär*.

*bärgknall m. *bær(g)knall* pl. -*ar*, m. Bärklack.

*bärgkubb m. *bær(g)kub* pl. -*ar*, m. Mindre bärspets.

*bärblig adj. *bærglin* l. -*igär*, adj. Dräglig.

*bäragskrofla f. *bæragskrofla*, f. Bäragskrefva.

[bäsk] *bäx adj. *bäksär*.

bässe m. *bas* pl. -*ar*, m. Gumse.

bättra vb. *batär baträ*.

bättre, bäst adj. komp. & superl. *batär bast*. — Komp. def.

hä baträ.

[bättring] *bätternig f. *batærnygg* ut. pl., f.

*böckla vb. *bøkla*, sv. vb. 1 [*kul*] Ramla ikull.

böfvel m. *byöln*, m. def. Hin onde.

[bögel?] *böjel m. *böjl* pl. *bölar*, m. Bukt, böjning.

böja vb. *böj[a]*, sv. vb. 2.

böka vb. *bök[a]* & *bök[a]*, sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Väsna.

böla vb. *böl[a]*, sv. vb. 1.

bön f. *byön* pl. -*är*, f.

böna f. *böno*, f.

[böra] *borda vb. *bod[a]* & *bud[a]*, sv. vb. 1.

börda f. *byðo*, f.

*bördås m. *byðuas* pl. -ar, m. Takås (?).

börja, *byrja vb. *børja* & *byrja*, sv. vb. 1. *bør* anv. alltid ss. pres., ofta äfven ss. inf.

*börja n. *børja* ut. pl., n. Början.

*børs-vind m. *børsvind* ut. pl. m. Kvarnvind. — isl. *byrr*, m. medvind, god vind.

*böska vb. *bøsk[a]*, sv. vb. 1 Blindvis rusa å stad.

*böskog adj. *bøsko* l. -oger, adj. Rasande.

[bössa] *byssa f. *byso*, f.

*bössel? m. *bøsel* pl. -ar, m. Hackelseknif. — Vore isl. **beytill* m. afledt fr. *bauta* vb. slå, stöta. -s- har usvecklat sig ur pl. **beytlar*.

böta vb. *byöt[a]*, sv. vb. 2.

böter f. pl. *byøtar*, f. pl.

D.

*dabb m. *dab* pl. -ar, m. Tölp. — Jfr *Rz* 80 a. *Linder* Regler och råd 205 b ang. detta och närmast följande två.

*dabba sig vb. *dab[a]* se l. *si*, sv. vb. 1 Skämma ut sig.

*dabbog adj. *dabo* l. -oger, adj. Tölpig.

*dafve m. *dava*, m. Sank däld. — isl. *dafi*, m. vattenpuss.

dag m. *dag* l. *da* pl. *dagar*, m.

dagas vb. *dagas*, sv. vb. 1.

dager m. *dagər* ut. pl., m.

dagg f. *dag* ut pl., f.

daglig adj. *daglgər*.

*dagsbryning f. *daksbrynng* ut. pl., f. Gryning, dagsbryn.

***dags-sanning** f. *daksanng* ut. pl. f. Sanning, „klar som dagen“.

dal m. *dāl* pl. -ar, m.

***dalg** n. *dālg* & *dāl̥j* ut. pl., n. Stryk.

***dalja** vb. *dālg[a]* & *dāl̥j[a]*, sv. vb. 1 Slå, piska. — inf. äfven *dāl̥*. — no. *dalga*. Rø 83 a.

***dalla** vb. *dāl[a]*, sv. vb. 1 Vanka, slå dank. — no. *dalla*.

dam n. *dāmb* ut. pl., n.

damma vb. *dāmb[a]*, sv. vb. 1: 1) Undanskaffa dam. 2) [*tıl*] Slå. 3) [*uav*] Springa häftigt.

damm[ig] *-og adj. *dāmbō* l. -ogør.

***dampa** vb. *dāmp[a]*, sv. vb. 1 Falla, ramla.

dangla vb. *dāggæl* *dāggla*: 1) Dingla. 2) Slå dank.

dank m. I *dāgk* pl. -ar, m. Ljusdank.

***dank** m. II *dāgk* pl. -ar, m. Dagdrifvare.

***danka** vb. I *dāgk[a]*, sv. vb. 1 [*tıl*, *om*] Slå.

***danka** vb. II *dāgk[a]*, sv. vb. 1 Slå dank. — no. *danka*.

dans m. *dāns* pl. -ar, m.

dansa vb. *dāns[a]*, sv. vb. 1.

***darjus** m. *dāryus* pl. obr., m. Slarf (om person).

darra vb. *dār[a]*, sv. vb. 1.

***dask** n. *dāsk* ut. pl., n. Smäll, stryk.

daska vb. *dāsh[a]*, sv. vb. 1 [*om*] Ge stryk.

de, [dem] ***dom** pron. *tē* l. *tom*, gen. *tawās*, akk. *tom*.

***defva** vb. *dīva*, sv. vb. 1 Dunsta, ånga; säges om råg i rian.

deg m. *dāg* pl. -ar, m.

***degälta** f. *dāgæltō*, f. Ältad degklimp.

dēl m. *dārl* pl. -ar, m.

dela vb. *dārl[a]*, sv. vb. 1.

den det pron. *tān*, n. *hē*, gen. *tās*. [*hē* af äldre **pæð* ur *pāt*. æ trol. inkommet från msk. o. fmn.]

***dena** vb. *din*[a], sv. vb. 1 Styra kärt upp i vinden.

***dessen detta** pron. *tas'n*, f. =, n. *tata*, pl. *tasö* l. *tasön*:
Denne denna detta. I sg. m. & f. äfven *tasö* l. *tasön*,
hvilka former i äldre tid användts blott för finn. sg. —
Jfr *dessen* v. Dl. (*Rz* 87 a).

***dessen-hjärna** pron. *tas'n jan* l. *tasö jan*, n. *tata jan*, pl.
tasö jan: Den här

[**desto**] ***dysto** adv. *tysto*, *tystu*. — Beror *y* på folketym.
smst. af *de-* med *py því?*

***difla** vb. *dwlā*, sv. vb. 1 Svära och förbanna sig. — *Rz*
91 b.

[**dig**] ***deg** pron. akk. *te*, *ta*.

digna vb. *dign*[a], sv. vb. 1.

dika vb. *dik*[a], sv. vb. 1.

***dikare** m. *dikar* pl. -ar, m. Dikesgräfvare.

dike n. *dik* pl. =, n. *dikt* l. *dijt* pl. -ön, n.

dikta vb. *dixt*[a], sv. vb. 1 Tätä med mossä.

dimma f. *dimbo*, f.

***dimmedarjus** ***demme-** m. *dimudarjus*, pl. obr., m. Slusk,
skojare. — Jfr *Östsv. Monogr.* XIX 1.

dimm[ig] ***-og** adj. *dimbö* l. -ogør.

dimpa vb. *dimp*[a], sv. vb. 1. — pret. äfven *dämp*.

din pron. *tin*, f. *tin*, n. *tüt*; pl. *tinä*.

dingla vb. *diggla*, sv. vb. 1.

disk m. *disk* pl. -ar, m.

diska vb. *disk*[a], sv. vb. 1.

dit adv. *tüd*, *tü*, adv. 1) Dit. 2) Där. [**þið* ur *þi*[nga]t].

***dit-dän** adv. *ti-dén*, adv. 1) Dit så. 2) Där så. [*dän* af
**därna* **þærna* = isl. *þarna*].

djup n. *djuu* l. *jup* pl. =, n.

djup adj. *djuuær* l. *juper* n. *djuft* l. *juft*.

djur n. *djuur* l. *juur* pl. =, n.

- *djäfflas vb. *djævlas* l. *jævlas*, sv. vb. 1 = **difla*.
 djäfvul m. *djævul* l. *jævul* pl. -*var*, m.
 docka f. *doko*, f.
 *dockstol m. *dokstol* pl. -*ar*, m. Bobin.
 dof adj. *duævər*. [Sälls.]
 *dofna vb. *dovna*, sv. vb. 1 Domna. — isl. *dofna*.
 *dofve m. *dova*, ut. pl., m. Dvala. — isl. *dofi*, m.
 doktor m. *doxtur* l. *doxtör* pl. -*ar*, m.
 *dolla f. *dolo*, f. Toka. — nlty. *doll* adj. tokig.
 *dollhandsk[e] m. *dolhansk* pl. -*ar*, m. Fåne.
 *dollog adj. *dolo* l. -*ogər*, adj. 1) Fånig. 2) Tokrolig.
 dom m. *dom* & *doum* pl. -*ar*, m.
 domare m. *domar* & *doumar*, pl. -*ər*, m.
 domedag m. *domda*, m. [Böjn. se *dag*].
 domherre m. *domhær* pl. -*ar*, m. Pyrrhula vulgaris.
 don n. *don*, pl. =, n. *donar*, f. pl.
 *dona vb. *don[a]*, sv. vb. 1 Syssla.
 *doning f. *doniggər*, pl. t. Don, värktyg. — no. *doning*.
 dop n. *dop* & *doup* ut. pl., n.
 [doppa] *duppa f. *dupo* ut. pl. f. 1) Spad att doppa i. 2)
 Kaffe och bröd.
 [doppa] *duppa vb. *dup[a]*, sv. vb. 1.
 *dorfvä vb. *dorv[a]*, sv. vb. 1 [*til*, *om*] Slå. — Rz 746 b.
 (Jfr *torfvä* vb.)
 *dorfvare m. *dorvər* pl. -*ər*, m. Gosse som går och slänger
 med armarne.
 *dorfväl m. *dorvil* pl. -*ar*, m. = **dorfvare*.
 *dorga vb. I *dorg[a]*, sv. vb. 1: 1) Larma. 2) Skräfla.
 *dorga vb. II *dorg[a]*, sv. vb. 1 [*til*] Slå, smälla. — Rz
 110 a.
 *dorma vb. I *dorm[a]*, sv. vb. 1 Slumra. — Rz 93 b. no.
 dorma.

***dorma** vb. II *dorm*[a], sv. vb. 1 Arbeta otåligt och ilsket.

Rz 93 b *dorma* väsnas.

***dorma** f. *dormo*, f. Kvinna som **dormar* II.

***dormog** adj. I *dormo* l. -*ogør*, adj. Sömnig.

***dormog** adj. II *dormo* l. -*ogør*, adj. Arbetande otåligt och ilsket.

***dossa** *dos*[a], sv. vb. 1 [tū] Slå.

[dotter] ***dotra** f. *dotro* & *doutro*, f.

draf n. *drav* ut. pl., n.

draga vb. *draga* l. *dra*, *dro* & *drou*, *drat*. pass. *dras dro-dest dratast*.

***draga** f. *dragu*, f. Dragstropp i seltyg.

drake m. *draka*, m.

drak[e]bo n. *drakabo* pl. = & -n, n.

***dram[m]a** vb. *dram*[a], sv. vb. 1 [tū] Slå.

drank m. *drangk* ut. pl., m.

***drank-arshål** n. *dragkasol* pl. =, n. Okv.

***drasel?** ***drassel** [af dragsel?] m. *drasil* pl. -ar, m. Vårds-lös mansperson.

***drassla** vb. *drasl*[a], sv. vb. 1 Dröja, söla.

***drasslog** adj. *draslo* l. -*ogør*, adj. Långsam.

dref n. I *driev* ut. pl., n.

***dref** n. II *driev* ut. pl., n. Tätt duggregn.

drieka n. *drieka* ut. pl., n.

drieka vb. *drik*[a] *drak* *druki* & *dru_tji*.

drifklubba f. *dricklobo*, f. Värktyg anv. vid skeppsbygge.

drifva f. *drivo*, f.

drifva vb. *driv*[a] *draw* *drivi*.

***drofva** vb. *drov*[a], sv. vb. 1 [tū] Slå till.

droppa ***dråpa** vb. *dropa*, sv. vb. 1.

droppe, ***dråpe** *dropa*, m. — isl. *dropi*, m.

***drulsa** f. *dro_lso*, f. Lunsä.

- *drulsog adj. *drólso* l. -ogər, adj. Lunsig
 drunkna vb. *drugkən drugknæ*.
 drunta vb. *drunt[a]*, sv. vb. 1 [*tıl*] Slå. — *Rz* 98 a.
 *drunta f. *dronto*, f. Lunsä. — *Rz* 99 a.
 dryck m. *dryk* pl. obr., m.
 *dryfta f. *dryfto*, f. Lunsä.
 dryg adj. *drygər* n. *dryxt*.
 *drylta vb. *drylt[a]*, sv. vb. 1 Dröla, söla.
 *drymmel m. *drymul* pl. -ar, m. Störvuxen karl.
 *drynta vb. *drynt[a]*, sv. vb. 1 [*tıl*] Slå.
 *dråmel *dromul* pl. -ar, m. 1) Grofbygd karl. 2) peditus.
 dråse m. *drosa*, m.
 drägel n. *dragæl* & *dragæl* ut. pl., m.
 drägla vb. *dragla*, sv. vb. 1.
 *dräkt f. *dræt* pl. -ər, f. *dræxt* pl. -ər, f. Anspann.
 dräktig adj. *dræxtigər*.
 dräng m. *drægg* pl. -ar, m.
 dränka vb. *dragk[a]*, sv. vb. 2.
 dräpa vb. *drap[a]* *dræft*.
 *dröflog adj. *drövlo* l. -oger, adj. Envis.
 *dröfvel m. *drövil* pl. *drövlar*, m. Envis person.
 *drög m. *dryög* pl. -ar, m. Arbetssläde. — no. *drog*.
 dröja vb. *dryög[a]*, sv. vb. 2.
 dröla vb. *dryöl[a]*, sv. vb. 1 Dröja, söla.
 *drölog adj. *dryölo* l. -ogər, adj. Långsam.
 dröm m. *dryøm* pl. -ar, m.
 drömma vb. *dryøm[a]*, sv. vb. 2.
 *dröna vb. I *dryön[a]*, sv. vb. 1 Råma med utdragen ton.
 — isl. *drynja*.
 *dröna vb. II *dryön[a]*, sv. vb. 1 Dröja söla. — *Rz* 100 a.
 drönare m. *dryönar* pl. -ar, m. Sölkorf.
 *drönog adj. *dryöno* l. -ogər, adj. Långsam. — *Rz* 102 b.

***drösa** vb. *dryās*[a], sv. vb. 1 Dröja, söla. — no. *drøsa*.

***drösog** adj. *dryøso* l. -ogær, adj. Trög, långsam.

du pron. *tu* & *tu*.

dufva f. *duvo*, f.

dufven adj. *duvin*.

[**duga**] ***dåga** vb. *dogā*, sv. vb. 2.

dugga vb. *dug*[a], sv. vb. 1.

***duggog** adj. *dogo* l. -ogær, adj. Dum och trög.

duk m. *duk* pl. -ar, m.

duka vb. *duk*[a], sv. vb. 1.

***dulsog** adj. *dołso* l. -ogær, adj. Trög.

dum adj. *dumbær* n. *dumt*, adj. 1) Dum. 2) Döfstum.

***dumlinge** m. *dumblęggi* l. -indji pl. -ęgar, m. Dum person.

***dumma** vb. *domb*[a], sv. vb. 1 Tumla sig, om häst.

***dumpa** vb. *dump*[a], sv. 1 [*kul*] Falla, ramla. = isl., no. *dumpa*.

***dumsa** f. *domso*, f. Dum och trög kvinna.

***dumsog** adj. *domso* l. -ogær, adj. Dum och trög.

dun n. *dun*, n. coll.

***dunken** adj. *dugkin*, adj. Unken.

duns m. *duns* pl. -ar, m.

***dunt** m. *dunt* pl. -ar, m. Stöt i ryggen.

***dunta** vb. *dunt*[a], sv. vb. 1 Gifva en **dunt*. — *Rz* 105 b.

***durr** n. *dur* ut. pl., n. Brak, dån.

***durra** vb. *dur*[a], sv. vb. 1: 1) Braka, dåna. 2) Gnola. —
— *Rz* 106 a. no. *dura*.

***duska** vb. I *dusk*[a], sv. vb. 1 Dugga under blåst. — *Rz*
106 b.

***duska** vb. II *dusk*[a], sv. vb. 1 Dröja, söla. — *Rz* 107 a.

Hit äfven pr. ***duskja** *doša*, sv. vb. 1 Dröja, söla. —

Eller manne *doša* < **dołskja* < **dvelskja* √ *dval*?

***duskog** adj. *došo* l. -ogær, adj. Trög.

- ***duskus?** m. *došus* pl. -ar, m. Sölkorf, lätting.
- ***dusma** f. *dosmo*, f. Fet och trög kvinsperson. — *Rz* 85 a.
- ***dusmog** adj. *dosmo* l. -oger, adj. Trög, oföretagsam.
- ***dussa** f. *doso*, f. 1) Lunsig, undersätzig kvinna. 2) Smekord för hund. — l. **dossa* (jfr **tossa*).
- ***dussog** adj. *doso* l. -oger, adj. Kort och tjock.
- ***dusta?** ***dosta?** *doist*[a], sv. vb. 1 [*om*] Slå. — skottska *doist*: slag.
- dygn** n. *dyg'n* pl. =, n.
- dyna** f. *dyno*, f.
- dynga** f. *dyggo* ut. pl., f. — isl. *dyngja*, f.
- ***dynges-hop** m. *dyngeshop* pl. -ar, m. Dynghög.
- ***dynsta** vb. *dynst*[a], sv. vb. 1 [*om*] Slå.
- ***dynt** m. *dynt* ut. pl., m. Ondt gry. *han har dynt'n i se.*
- dyn**[var] ***vard** n. *dynval* pl. =, n. Dynöfverdrag.
- då** prep. o. adv. *to*.
- ***dåka** vb. 1 *dok*[a], sv. vb. 1 Stinka. — *Rz* 109 a.
- ***dåka** vb. II *dok*[a], sv. vb. 1 [*tål*] Slå. — *Rz* 92 b.
- ***dåke** m. *doka* ut. pl., m. 1) Ånga. 2) Imma. 3) Stank.
- ***dålefunk** m. *dólafogk* pl. -ar, m. Tölp. Oföretagsam karl.
- ***dålare** m. I *dolar* pl. -er, m. Dum karl.
- ***dålare** m. II *dolar* pl. -er, m. Smäll, slag. Eg. samma ord med fg.; vore fn. **dvalare*, m.
- dålig** adj. *duålgør*. [Sällsynt; hållre *ful*, qv. v.]
- ***dålmåns** m. *duålmucans* pl. -ar, m. Dummerjöns.
- ***dåma** vb. *dom*[a], sv. vb. 1 [*tål*, *om*] Slå.
- ***dån** n. *don* ut. pl., n.
- dåna** vb. *dona* & *duna*, sv. vb. 1. — *d. tål*: Slå.
- ***dånera** vb. *dumer*[a], sv. vb. 1 Larma, väsnas.
- ***dåpa** ***dopa** f. Sötunge, om flicka. Anv. helst i best. form. — Jfr nyfris. *doop*: homuncio, nanus.
- ***dåsa** f. *doso*, f. Dåsig kvinsperson.

***dåsa** vb. *dos*[a], sv. vb. 1 [*tål*, *om*] Slå.

dåsig *-**og** adj. *doso* l. -*ogør*.

däck n. *dak* pl. =, n.

dä[da]n adv. *den*, *tan*, *tadan*.

dä[da]n, -**an-ifrån** adv. *tanani^ufruan*, adv. Därifrån.

***däl** f. *dæl* pl. -*ar*, f. Däld. — Jfr no *døl* f. idm.

dämma vb. *dam*[a], sv. vb. 2. — pres. *dambør*.

dänga vb. *dagg*[a], sv. vb. 2.

där adv. *tær*.

[***därna**] ***dänn**[a] adv. *tan*, adv. 1) Där. 2) Dit — *den*, se
**dit-därna*.

därtill part. *tæt*, konj. Tils.

dö vb. *dyø dyød dør*.

döda vb. I *dyød*[a], sv. vb. 1.

***döda** vb. II *dørd*, sv. vb. 2: 1) Spraka, om eld. 2) Stinka.

***dödskit** m. *dyøsit* ut. pl., m. Träck som kreatur aflåter vid
slaktandet.

döf adj. *dyøvær*.

döma vb. *dyøm*[a], sv. vb. 2.

döpa vb. *dyøp*[a], sv. vb. 2.

***döna** vb. *døun*[a], sv. vb. 1 Lukta. — isl. *deyna*.

[**dörr**] ***dörrn** f. *dørn* pl. -*ar*, f. — *n* från fspr. pl. *dyrrnar*.

***dörragåt** m. *døraguæt* pl. -*ar*, m. Dörrtröskel.

E.

ed m. *æd* pl. -*er*, m.

ed n. *æd* pl. =, n.

efter ***ett**[er] prep. o. adv. *etør*, *et*.

***eftrast** adv. *etæst*, adv. Sist och slutligen.

ega vb. *æg*[a], sv. vb. 2.

egen adj. *egən*.

[egendom] **äg*endom m. *eg'nädom* pl. -ar, m.

ek f. *eik* pl. *eikjar* & *eikar*, f.

eka f. *eikjo* & *eiko*, f. — isl. *eikja*, f.

ekorr[e] m. *ikur* pl. *ikurar*, m.

ekstock **ö[k]*stock m. *eikstok* pl. -ar, m. *üstok*, pl. -ar, m.

[elak] **ilak* adj. *ilakər*.

eld m. *äld* pl. -ar, m.

elda vb. *äld[a]*, sv. vb. 1.

eljes adv. *äljäst*.

[eller] **häller* konj. *haldər*.

*em m. *eim* ut. pl., m. Ånga. — isl. *eimr*, m.

*em[m]a vb. *eim[a]*, sv. vb. 1 Ånga. — *ün eimar*.

en f. *ein* pl. -ər & -ar, f.

en räkn. o. art. *ein* n. *ait*; pred. o. abs. *eina äita*.

*en part. *en*, konj. 1) Att. 2) Men. — isl. *en*.

*enbälling m. *ainbælygg* pl. -ar, m. Kreatur m. *en* testikel.

enda adj. *ända*, oböjl.

endera pron. *ändeira*.

enfald[ig] **-og* adj. *amfäldo* l. -ogər.

enka f. *äko*, f.

*en-sinn? adj. *ainsander*, adj. Ensam. — qvs. „en i gången“.

enstöring m. *ainstyörigg* pl. -ar, m.

*enträdog adj. *aintrado* l. -ogər, adj. Envis.

*envetog adj. *ainvitugər*, adj. Envis.

envis adj. *ainvisər*, adj.

er pron. poss. *æran*, f. *ier*, n. *iet*, pl. *æra*.

est m. *äst* pl. -ər, m.

[etter] **eter* n. *äter* ut. pl., n.

*[etter]gadda, **eter- ätergado*, f. Ettermyra.

*[etter]påse, **eter- äterposa*, m. Argsint person.

evig adj. *evigər*.

F.

*fabla vb. *fabla*, sv. v. 1 Prata i vädret. — lat. *fabulari*.

Rz 133 b.

fadder m. *fader* pl. *fadrar*, m.

fa[de]r m. *far* pl. obr., m.

faggor f. pl. *fagor*, f. pl. — *Rz* 123 b.

*faje m. *fajə* pl. *fajar*, m. 1) Fader. 2) Husbonde. — *Rz*

124 a.

fal[a]ska f. *falsko* ut. pl., f.

*fall n. I *fald* ut. pl., n. Slipgår.

*fall n. II *fal* pl. =, n. Till afsvedjning nedhuggen skog.

falla vb. *fal ful fali*.

*fallera vb. *faller[a]*, sv. vb. 1 Fattas, brista. — *Rz* 126 a.

*fallsjuka f. *falsuko* ut. pl., f. Fallandesot.

falsk adj. *falsker*.

[famn] *fam m. *fam* pl. -ar, f.

fan m. *fan* best. =, ut. pl., m.

*far n. *far* pl. =, n. Farled.

fara f. I *faru*, f.

*fara f. II *faru* ut. pl., f. Farsot. — *Rz* 128 b.

fara vb. *far[a]* *for faru*.

farbro[r] m. *farbru* pl. -bryøder, m.

fa[r]fa[der] m. *fafa* ut. pl., m.

fa[r]lig adj. *fahger*. — n. *fahit* anv. ss. adv. Högeligen.

fa[r]mo[r] f. *famu*, f.

farstu f. *fastu*, f.

fart f. *fat* ut. pl., f.

fartyg n. *fatyg* pl. =, n.

[farväl] *-väll part. *farvål*.

[fasa f.] *fase m. *fasa* ut. pl., m.

*fasekuse m. *fasakus* & *fásakus* pl. -ar, m. Buse.

faslig adj. *fasligər*.

fast adj. & adv. *fast*.

fast konj. *fast*. — *fast frit* konj. Änskönt.

fasta f. *fasto*, f.

fasta vb. *fast[a]* sv. vb. 1.

fastlagstisdag m. *fastlastisda* pl. *-tisdagar*, m.

fastland n. *fästland* ut. pl., n. Vanligare: *fasta landə*.

fastna vb. *fastn[a]* & *fasn[a]*, sv. vb. 1.

fat n. *fat* pl. =, n.

fatt adv. *fat. hur e ha fat? ha e so ila fat.*

*fattande n. *fatän* pl. =, n. Handtag på gryta. — Rz 132 a.

— Jfr *gripande.

fattas vb. *fatäs*, sv. vb. 1.

fattig adj. *fatın* & *fatıgər*.

fel n. *fel* pl. =, n.

fela vb. *fel[a]*, sv. vb. 1. — *felas*, sv. vb. dep. 1.

felakt[ig] *-og adj. *felaxto* l. *-ogər*.

fem räkn. *fem*, abs. o. pred. *femä*. — ord. *femt[ı]*.

femma f. *femo*, f. 1) Femtal. 2) Hand, skämts.

femtio räkn. *femti*. — ord. *femtiond[ı]*.

femton räkn. *famton*. — ord. *famtond[ı]*.

*festra f. *faestro*, f. Fjäskig kvinna.

*festra vb. *faester faestra*, sv. vb. 1 Fjäska.

*festrog adj. *faestro* l. *-ogər*, adj. Fjäskig.

fet adj. *faeter*.

*feta vb. *faet[a]*, sv. vb. 1. Smörja.

*fete m. *fita* ut. pl., m. Fetma. — isl. *fita*, f.

fett n. *fit* ut. pl., n.

*fet-tarm m. *faetarm* pl. *-ar*, m. Stortarm.

*fibbel? m. *fibul* m. *fiblar*, m. 1) Tuggmuskel. 2) Penis.

*fibel m. *fibul* pl. *fiblar*, m. Tuggmuskel.

ficka f. *fiko*, f. — Vanligare är *taska*, qv. v.

- fiende m. *fjænd(ə)* pl. -ər, m.
 fil m. *fīl* pl. -ar, m.
 fl n. *fīl* ut. pl., n. Filmjöl*k*.
 fila vb. *fīl[ə]*, sv. vb. 1.
 *filbanke m. *fīlbugkə*, m. Filbytta.
 *filleduna f. *fīlduno*, f. Cunnus. — Jfr isl. *fjöl* **felu*-?
 filt m. *fīlt* pl. -ar, m.
 filta vb. *fīlt[ə]*, sv. vb. 1.
 [fimmel]stång, fimmer- f. *fimbæstuagg*, f. [Böjn. se *stång*].
 *fims m. *fīms* pl. -ar, m. Fjärt.
 *fimsa vb. *fīms[ə]*, sv. vb. 1 Fjärta.
 fin adj. *fīnər* & *fīndər*.
 finger m. & n. *fīggər* pl. =, n. och pl. *fīggrar*, m.
 finna vb. *fīn[ə]* *fant fūn*. — pret. pass. *fantəst*, pret. part. pass. *funtəst*.
 finne m. *fīn* pl. -ər, m. (folkslag).
 finnländare m. *fīnländər* pl. -ər, m.
 finsk adj. *fīnskər*, adj.
 finska f. *fīnsko* ut. pl., f. (språket).
 fiol m. *fīol* & *fīoul* pl. -ər, m.
 *firra vb. *fīr[ə]*, sv. vb. 1 [*uəv*] Begifva sig af med hast.
 fis m. *fīs* pl. -ar, m.
 fisa vb. *fīs[ə]* *fərs fīsī*.
 fisk m. *fīsk* pl. -ar, m.
 fiska vb. *fīsk[ə]*, sv. vb. 1.
 fiskare m. *fīskar* pl. -ər, m.
 fisk-gjuse m. *fīskjus* pl. -ar, m.
 *fiskig adj. *fīskīgər*, adj. Fiskrik.
 *fisk-räs n. *fīskrəs* ut. pl., n. Fiskafskräde.
 *fispung m. *fīspugg* pl. -ar, m. Stackare, mes.
 *fjabbla vb. *fjabla*, sv. vb. 1 Sladdra.
 *fjatta f. *fjato*, f. Luns*a*.

***fjattog** adj. *fjato* l. -*ogər*, adj. Undersätsig, lunsig.

***fjo**[fv]**a** vb. *fjoa*, sv. vb. 1: 1) Fyka. 2) Hvina.

fjoll n. *fjol* pl. =, n.

fjolla f. *fjolo*, f.

fjoll[ig] *-**og** adj. *fjolo* l. -*ogər*.

***fjom**[m]**a** vb. *fjom*[a], sv. vb. 1: 1) Fnyka. 2) Hvina.

***fjord**, i **fjord** adv. *fjol*, i *fjol*, adv. I fjor. — isl. *i fjorð*.

*i **fjordes**? adv. tls. i *fjolast*, adv. tls. I fjor.

***fjordgammal** adj. *fjolgambæl* n. — *gamalt*, adj. Fjorgammal.

***fjordår** n. *fjoluar* ut. pl., n. Fjorår.

***fjordåres**? adv. *fjoluarast* & i *fj.*, adv. (tls.) I fjor.

***fjorton** räkn. *fjoton* l. *fjouton*. — ord. -*nd*[ɛ].

***fjosk** n. *fjosk* pl. =, n. Våp.

***fjoska** f. *fjosko*, f. Våp, om kvinna.

***fjoska** vb. *fjosk*[a], sv. vb. 1 Bete sig våpigt.

fjosk[ig] *-**og** adj. *fjosko* l. -*ogər*. — Troligen *μετάθ.* häraf
är lika betydande *foiskogər* adj.

***fjubba** vb. *fjob*[a], sv. vb. 1 [*uav*] Springa, ila.

***fjufva** vb. *fjuv*[a], sv. vb. 1: 1) Fyka. 2) Hvina.

fjun n. *fjun* pl. =, n.

***fjunka** vb. *fjugk*[a], sv. vb. 1 Springa.

***fjunkog** adj. *fjugko* l. -*ogər*, adj. Enfaldig.

***fjunta** f. *fjonto*, f. 1) Lunsä. 2) Trög kvinna.

***fjunta** vb. *fjunt*[a], sv. vb. 1 Småspringa, lunka.

***fjuntel** m. *fjontil* pl. -*ər*, m. Halffåne.

***fjuntog** adj. *fjonto* l. -*ogər*, adj. 1) Lunsig. 2) Virrig.

***fjutta** f. *fjuto*, f. Fåne, man l. kvinna.

***fjutsa** vb. *fjuts*[a], sv. vb. 1 [*til*] Slå.

***fjåme** m. *fjoma*, m. Lat kvinna.

***fjåmog** adj. *fjomo* l. -*ogər* l. *fjomuger*, adj. Dåsig, trög. —

Jfr no. *fjåmen*: tokig.

- ***fjåsa** f. *fjoso*, f. Våp, om kvinna. — *Rz* 140 b.
- ***fjåsog** adj. *fjoso* l. -*ogør*, adj. Tafatt, våpig.
- fjäder** f. *fjæder* pl. *fjædrar*, f.
- ***fjäderell** n. *fjæderæl* pl. =, n. Fjäril. — Jfr *Rz* 143 b.
- ***fjädra** vb. *fjædra*, sv. vb. 1 Slå af och till, intr.
- fjäll** n. *fjæl* pl. =, n. Fiskfjäll.
- fjälla** vb. I *fjæl[a]*, sv. vb. 1.
- ***fjälla** vb. II *fjæl[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Springa.
- fjärd** m. *fjærl* pl. -*ar*, m.
- fjärde** räkn. *fjærd(ε)*.
- fjärding** m. *fjærlg* pl. -*ar*, m.
- ***fjärg** m. *fjærg* pl. -*ar*, m. Afdelning af t. ex. åker, obesådt fält, skog. — Jfr *Rz* 143 a.
- ***fjärndel** m. *fjændæl* pl. -*ar*, m. Fjärdedel.
- ***fjäsa** vb. *fjes[a]*, sv. vb. 1 Fjäska.
- ***fjäsig** adj. *fjesi* l. -*igør*, adj. Fjäskig.
- ***fjäsog** adj. *fjaso* l. -*ogør*, adj. Svag till förståndet.
- ***fjätja** vb. *fjetja*, sv. vb. 1 Gå trippande; *fjetjar o gar*.
- fjätter**, ***-ur** m. *fjatur* pl. *fjetrar*, m. Trästycke, som för-
enar meden med slädgarneringen. De äro till antalet
två.
- ***fjönt** m. *fjönt* pl. -*ar*, m. Narr. — Jfr *Rz* 127 a.
- ***fjönta** f. *fjonto*, f. Narr, sjåp (om kvinna).
- ***fjönta** vb. *fjönt[a]*, sv. vb. 1 Uppföra sig narraktigt.
- ***fjönter** m. *fjönter* ut. pl., m. Narr.
- ***fjöntog** adj. *fjonto* l. -*ogør*, adj. Narraktig.
- ***fjöskog** adj. *fjousko* l. -*ogør*, adj. Tafatt, virrig.
- ***flabba** f. I *flabo*, f. Flabb.
- ***flabba** f. II *flabo*, f. Skräfla.
- ***flabba** vb. *flab[a]*, sv. vb. 1 Skräfla.
- ***flabbog** adj. *flabo* l. -*ogør*, adj. Skräflande.
- ***flabbus** m. *flabus* pl. obr., m. Skräflare.

- ***flackna** vb. *flak'n* l. *flakna*, sv. vb. 1 Utvidga sig på bredden, brista.
- [**fladdra**] ***bladdra** vb. *bladra*, sv. vb. 1.
- ***flade** m. *flada*, m. Mindre fjärd. — *Rz* 144 b.
- flaga** f. I *flagu*, f.
- ***flaga** f. II *flagu*, f. Vindkast. — no. *flaga*, f.
- flagg** f. *flag* pl. =, n.
- ***flagga** vb. *flag[a]*, sv. vb. 1 [*om*] Slå.
- flake** m. *flaka*, m.
- ***flamsa** f. *flamso*, f. Framfusig och näsvis kvinna. — no. *flamsa* vb. „vimse, flagre“.
- ***flamsog** adj. *flamso* l. -*oger*, adj. Framfusig, näsvis.
- ***flanka** vb. I *flangk[a]*, sv. vb. 1 Hugga en stock fyrkantig.
- ***flanka** vb. II *flangk[a]*, sv. vb. 1 Flacka. — Jfr no *flana* vb. *løbe blindt hen*.
- flarn** n. *flan*, pl. =, n.
- ***flarnhugg** n. *flanhug* pl. obr., n. Den del af nätets eller notens öfre sida, som gränsar till „kilen“.
- ***flarn[teln]** -*telne* m. *flantælna*, m. Öfre nöttelnen.
- ***flasa** f. *flaso*, f. Fläck. — Jfr *Rz* 152 b.
- flaska** f. *flasko*, f.
- ***flaska** vb. I *flask[a]*, sv. vb. 1 Äta fult.
- ***flaska** vb. II *flask[a]*, sv. vb. 1 [*om*] Slå.
- ***flasma** f. *flasmo*, f. Hudutslag.
- ***flasmog** adj. *flasmo* l. -*oger*, adj. Besvärad af hudutslag.
- flat** adj. *flatär*.
- flata** f. *flato*, f.
- ***flathandsk[e]** m. *flathansk* pl. obr., m. Mes.
- ***flatsa** vb. *flats[a]*, sv. vb. 1 [*om*] Slå.
- ***flatt** m. *flat* pl. -*ar*, m. Stöt, slag.
- ***flatta** vb. *flat[a]*, sv. vb. [*om*, *tü*] Slå, smälla.

***flatterstock** m. *f̌latæ̌stok* pl. -ar, m. Sittbräde på afträdeshus.

— l. = hsv. **flat-stock?*

***flatthandsk**[e] m. *f̌lathansk* pl. obr., m. Mes.

***flema** f. *f̌leimo*, f. Blemma, flinne.

***flemog** f. *f̌leimo* l. -ogər, adj. Behäftad med fg.

***flen** m. *f̌leim* ut. pl., m. Reumatism. — *Rz* 148 a.

flere fleste adj. komp. & superl. *f̌leura* komp., *f̌lesta* superl.

flicka f. *f̌liko*, f.

flin n. *f̌lin* ut. pl., n.

flina vb. *f̌lin*[a], sv. vb. 1.

***flingra** f. *f̌lygro*, f. Flinga. — no. *flingra*, f. splint, skive.

***flinhammare** m. *f̌linhamar* ut. pl., m. Grinolle.

flinta f. *f̌linto*, f.

***flinta** vb. *f̌lint*[a], sv. vb. 1 [til] Slå.

flisa f. *f̌liso*, f.

***flis-lat** adj. *f̌lislatər*, adj. Genomlat.

***flistra** f. *f̌listro*, f. Fjäsk, slarf (om man l. kvinna).

***flistrog** adj. *f̌listro* l. -ogər, adj. Fjäskig, slarfvig.

flitig *-og adj. *f̌lito* l. -ogər.

***flittra** vb. *f̌litr̄ f̌litr̄a*, sv. vb. 1 Fnissa. — *Rz* 149 b.

***flittrog** adj. *f̌litr̄o* l. -ogər, adj. Flinig.

***flo** n. *f̌lo* pl. -n, n. Afloppsränna i fähus. — *Rz* 153 b. —

isl. *flór* m. golf i stall o. fähus.

flock m. *f̌lok* pl. -ar, m.

flott n. *f̌lot* ut. pl., n.

flott adv. *f̌lot* l. *po f̌lot*.

flotta vb. I *f̌lota*, sv. vb. 1.

***flotta** vb. II *f̌lot*[a], sv. vb. 1 [til] Slå.

flotte m. *f̌lota*, m.

***fluddra** f. *f̌lodro*, f. Fjäskig, lättsinnig kvinna.

***fluddra** vb. *f̌lodra*, sv. vb. 1 Löpa ändamålslost omkring.

***fluddrog** adj. *f̌lodro* l. -oger, adj. Fjäskig, ostadig.

fluga f. *flugu*, f.

***flugg** n. *flug* ut. pl., n. Kveck och rörlig person.

***flugg** adj. *flug* l. *fluger*, adj. Kveck, om häst.

flundra f. *flundro*, f.

flunsa f. *flonso*, f.

***flunsa** vb. *flons[a]*, sv. vb. 1 Springa lunsigt. — R^z 153 b.

fluns[ig] *-**og** adj. *flonso* l. -*oger*.

***flurra** *flor[a]*, sv. vb. 1 Puttra, om gryta.

***fluttra** vb. *floter flotra*, sv. vb. 1 Sladdra; skvallra. — Jfr
R^z 153 b *fludra*.

***fluttra** f. *flotro*, f. Sladderkäring.

***fluttrög** adj. *flotro* l. -*oger*, adj. Sladdrande; skvalleraktig.

***fluxta** vb. *flukst[a]*, sv. vb. 1 Gifva sig i väg. — Jfr no.
flogsa.

fly vb. *fly*, sv. vb. 3.

***fly** m. n. *fly* pl. obr., m. & n. Ankarklo.

***fly** n. *fly* pl. *flyn*, n. Gungfly. — R^z 151 b.

flyga vb. *flyg[a]* *flyg flugr*.

***flykt** m. *flyxt* pl. -*ar*, m. Rockblad.

flyta vb. *flyt flyt flutu*.

flytta vb. *flyt[a]*, sv. vb. 1.

flå vb. *flua*, sv. vb. 3.

***flåg** n. I *flog* pl. =, n. Ostadig, tanklös person.

***flåg** n. II *flog* ut. pl., n. Gikt. — isl. *flog*, n,

***flåg-hoppa** f. *floghopo*, f. Fjäskig kvinna.

flåsa vb. *fluas[a]*, sv. vb. 1.

***fläbb** m. *fläb* ut. pl., m. Flabb. — R^z 144 b.

***fläbba** vb. *fläb[a]*, sv. vb. 1 Pladdra. — R^z 144 b.

fläck m. *fläk* pl. -*ar*, m.

fläcka vb. *fläk[a]*, sv. vb. 1.

fläck[ig] *-**og** adj. *fläko* l. -*oger*.

[**fläkta**] ***bläkta** vb. *bläxt[a]*, sv. vb. 1.

[flämta] *flänta vb. *flänt[a]*, sv. vb. 1.

flänga vb. *flägg[a]*, sv. vb. 2.

*flängus m. *fläggus* pl. obr., m. Karl som städse reser af och till.

fläsk n. *fläsk* ut. pl., n.

fläta f. *fläto*, f.

fläta vb. *flät[a]*, sv. vb. 1.

*flöd f. *flyöd* ut. pl., f. Öfversvämning. — isl. *flóðr*, f.

[flöja] *flöga vb. *flyög[a]*, sv. vb. 2.

fnas n. *fnas* ut. pl., n.

fnaska vb. *fnask[a]*, sv. vb. 1 Äta fult.

fnittra vb. *fnitr fnitra*, sv. vb. 1 Fnissa.

fnurra f. *fnuro*, f.

fnurra vb. *fnur[a]*, sv. vb. 1 [*uäv*] I vredesmod ila bort.

fnyka vb. *fnyk[a] fnøk fnyki*.

fnöske n. *fnøsk* pl. -er & -en, n.

[foek] *foeke m. *foka*, m.

foder n. *foder* ut. pl., n.

*foderbräde n. *foderbræð* pl. -er, n. Beklädnadsbräde på dörrpost eller fönsterkarm.

fodra vb. *foder, fodra*, sv. vb. 1.

fog[d]e m. *fod* l. *foud* pl. -ar, m.

folk n. *folk* pl. =, n.

folka-*fordor f. pl. *folkafolor*, f. pl. Folkvett.

folkarg adj. *folkargær*, adj. Folkilsken.

*foppla vb. *fopla*, sv. vb. 1 Falla, ramla.

*forda vb. *fol[a]*, sv. vb. 1 Föra, flytta. — isl. *forða*.

*fordor f. *for*, f. pl. Seder, sätt.

fo[r]dra vb. *fodra*, sv. vb. 1.

*forga vb. *forg[a]*, sv. vb. 1 Pladdra.

*fork m. *fork* pl. -ar, m. Stång, hvarmed båt framstakas. —
— isl. *forkr*, m.

form m. *form* pl. -ar, m.

fort adv. *fõt*.

foster n. *fostər* pl. =, n.

fostra vb. *fostər fostra*, sv. vb. 1.

fot m. *fõt* l. *fout* pl. *fyötər* l. *fötər*, m.

fotblad n. *fotblād* pl. =, n.

***fotstock** m. *fotstok* pl. -ar, m. Den långa stock som är anbragt närmast under kvarngolfvet.

***frad** n. *frad* ut. pl., n. Fradga, skum. — Rz 163 b. jfr isl. *froða*, f.

[fradga] ***fragga** vb. *frag[a]*, sv. vb. 1 Skumma.

***fradhatt** m. *fradhat* pl. -ar, m. Lösryckt skum, i gestalt af bubblor, invid stranden.

fram adv. *fram*, adv. 1) Fram. 2) Framme.

***frambete** m. *frambita*, m. Sittbräde framtill i båten.

fram[fusig] ***fosig** adj. *framfosigər*.

***framlutog** adj. *framluto* l. -ogər, adj. Kutryggig.

***framsatt** adj. *framsatər*, adj. Förlastad, om båt.

frans m. *frans* pl. -ar, m.

***frasa** vb. *fras[a]*, sv. vb. 1 Sorla.

fred m. *freid* ut. pl., m.

[fredag] ***fridag** m. *frida* l. *frida* pl. *fridayar*, m.

fresta vb. *freist[a]*, sv. vb. 1 Försöka.

fri adj. *frər*.

fria vb. *fri[a]*, sv. vb. 1.

friare m. *frar* pl. -ər, m.

frid m. *frid* ut. pl., m.

fridsam adj. *fridsambər*.

frisk adj. *friskər* n. *frus(k)t*, adj. 1) = hsv. 2) Söt, om vatten.

friska vb. *frisk[a]*, sv. vb. 1. *vedrə friskər i*.

friskna vb. *friskna*, sv. vb. 1.

*friskus m. *friskus* pl. -ar, m. Vindkåre.

from adj. *fromar*.

[frossa f.] *frosse m. *frossa* ut. pl., m.

frost f. *frost* pl. -ar, m.

fru f. *fru* pl. -ar, f.

frusen adj. *frusin*.

frysa vb. *frys[a]* *fryøs* & *frøs frusi*.

fråga f. *frågo*, f.

[fråga] *fråga vb. *fraga*, sv. vb. 1.

från prep. o. adv. *från*, *fron*.

fräken *frak'n* ut. pl., m.

främmande adj. & subst. *främänd* pl. =, m.

främre främst adj. komp. & superl. *framber främst*.

främsta fingret *främstfinggrö* n. def. ut. best. form & plur.
Pekfingret.

*fräsa vb. I *fräs[a]*, sv. vb. 1 Putsa, snyta. *fräs jusa! fräs nasan!* — Rz 168 a.

fräsa vb. II *fräs[a]*, sv. vb. 2: 1) = hsv. 2) Hväsa

*fräsma f. *fräsmo*, f. Hudutslag. — no. *frisma*, f.

*fräsmog adj. *fräsmo* l. -ogär, adj. Behäftad med hudutslag.

fräsning f. *fräsnigg* pl. -ar, m. Skumvåg.

frö n. *fryø* pl. *fryør* & *fryøn*, n.

*frön adj. *fryønär*, adj. Bräcklig, skör. — Rz 169 a.

fukt f. *fuxt* ut. pl., Lukt, stank.

fukta vb. *fuxt[a]*, sv. vb. 1 Lukta, stinka.

ful adj. *fulär*, adj. 1) Obehaglig, vidrig. 2) Dålig.

ful[ing] -*inge m. *fulhggji* pl. *fulhggar*, m.

full adj. *fulär* & *fuldär*.

full adv. *ful*, *ful*, *föl* adv. Väl, visserligen; troligen.

[fumla] *fumpla *fompla*, sv. vb. 1 [*kul*] Falla, ramla.

*fumsa f. *fomso*, f. Slarfva, fjäsk.

*fumsa vb. *foms[a]*, sv. vb. 1 Slarfva, fjäska.

*fumsog adj. *fomso* l. -ogør, adj. Slarfvig, fjäskig.

fundera f. *fündier*[a], sv. vb. 1.

[fundering] *funderning f. *fündēnēgg* pl. -ar, f.

fura f. *furu*, f.

[*fusig] *fösig adj. *fösiger*, adj. Lysten. — isl. *fúss*.

*futta vb. *fut*[a], sv. vb. 1 Blossa upp med ett knastrande

ljud. *lös krutø futar*. — Rz 172 b.

fy interj. *fy*. — *fy varde! *fy valhs!*

fylla f. *fylo*, f.

fylla vb. *fyl*[a], sv. vb. 2.

*fynda f. *fyndo*, f. Slamsa, kvinna sum ostädar.

fyra f. *fyro*, f.

fyra räkn. *fyra*.

fyr[a]tio räkn. *föti*. — ord. *fötünd(i)* & *fötünd(i)*.

*fyrfota f. *fyrfoto*, f. Fyrfota djur, ish. svin.

få adj. *fuä*, oböjl.

få vb. *fuä fik fuäd*.

fåfång adj. *fuäfaggør* n. -g(k)t.

fågel m. *fogæl* & *fogæl* pl. *foglar*, m.

fåla vb. *föla*, sv. vb. 1.

fåle m. *föla*, m.

fånga vb. *fuägg*[a] & *fögg*[a], sv. vb. 1.

fånge m. *fögn* pl. *föggar*, m.

fån[ig] *-og adj. *fuäno* l. -ogør.

får n. I *fuär* pl. =, n.

*får n. II *for* pl. =, n. Fåra. — isl. *for*, n.

fåsa vb. *fosa*, sv. vb. 1 Prassla.

fått adv. *fuät*.

fä n. *fä* pl. *fän*, n.

fäakt[ig] *-og adj. *fäaxto* l. -ogør.

*fägård m. *fäguäq* pl. -ar, m. Fähus; ladugård.

fäll m. *fäld* pl. -ar, m.

fälla vb. *fäl fald*.

fält n. *fält* pl. =, n. Fält; mark.

*fälta vb. *fält[a]*, sv. vb. 1 Rödja och odla mark.

*fän m. *fän* best. = l. *fann* ut. pl., m. Hin onde.

färd f. I *fæd* pl. -*er*, f.

*färd f. II *fælar*, f. pl. Spår. — isl. *ferðar*, f. pl.

*färdare m. *fædar*, pl. -*er*, m. Färdman, resenär.

färdas vb. *fælas*, sv. vb. 1.

*färdera adv. *fædur[a]*, sv. vb. 1 Färdiggöra. Bygga.

färdig adj. *fædugør*. — Vanligen säges: *jøra* l. *va ti fædis*:

Göra l. vara färdigt.

[färg m.] *färga f. *færgo*, f.

färga vb. *færg[a]*, sv. vb. 1.

färsk adj. *fæskør*.

föda f. *fyødo* ut. pl., f.

föda vb. *fyød[a]*, sv. vb. 2.

[följa] *fölga vb. *følg[a]*, sv. vb. 2.

fönster n. *fønster* pl. =, n.

för m. *fyør* pl. -*ar*, m.

för prep. o. adv. *før*.

föra vb. *fyør[a]* *fyød*. — *f. ut* Berykta.

förarglig adj. *førarghgør*.

fördjäftadt adv. *førjævat*, adv. Förbannadt.

före n. *fyørø* ut. pl., n.

[före] *fyre prep. o. adv. *fyr*. — isl. *fyri*, *fyrir*.

*förfäradt adv. *førfærat*, adv. Synnerligen. f. *mytji*.

förgår, i f. adv. (tls.) *førguær*, i *førguær*.

*förgåres? *førguærøst*, i f. adv. (tls.) I förgår.

*förhappa sig vb. *førhåp* se l. *si*, sv. vb. 1 Förtala sig.

för[jämnau] *jämman tls. *før jåman*, adv. tls. Esomoftast.

förna f. *fønno* ut. pl., f. Fjorgammalt gräs. — *Rz* 160 b. no.

forne.

förr, *förr adv. *för*, *for*.

förr-förr konj. *för*-*för*, konj. Förrän, innan.

[först adv., förste räkn.] *först *förste adv. & räkn. *föst*.

försöka vb. *försök*, sv. vb. 2.

*fösa vb. *förs*[*a*], sv. vb. 1 & 2: 1) Fösa. 2) Arbeta ifrigt och under ilsken sinnesstämning. — no. *føysa* vb. brusa upp.

G.

gadd m. *gād* pl. -ar, m.

gaffel m. *gafæl* & *gafəl* pl. *gaflar*, m.

*gaffla vb. *gavla*, sv. vb. 1: 1) Skräfla. 2) Gapa.

*gafflare m. *gavlar* pl. -ar, m. En som gapar kring sig.

*gaflog adj. *gavlo* l. -ogər, adj. Fallen för att *gaffla.

*gafsog adj. *gapso* & *gafso* l. -ogər, adj. Gapig.

gafvel m. *gavæl* pl. *gavlar*, m.

gala vb. *gala*, sv. vb. 1.

galeas m. *gāljas* pl. -ar, m.

galen adj. *galn*.

[galla f.] *galle m. I *gala*, m. 1) ut. pl. Galle. 2) pl. -ar: Elak människa. — isl. *galli*, m. skada.

*galle m. II *gala* pl. -ar, m. I olika färger skimrande dunstring omkring l. bredvid solen. — nlt. *galle*.

*galma vb. *galm*[*a*], sv. vb. 1 Skrika, väsnas. — *Rz* 228 b.

*galp m. *galp* pl. -ar, m. Pojke. — Jfr kanske isl. *garpr*, m. stridbar man. *r* > *l*.

*galpa vb. *galp*[*a*], sv. vb. 1 Tala oförsiktigt. — *Rz* 228 b.

galt m. *galþ* pl. -ar, m.

gammal adj. *gamal* & *gambæl* n. *gamat*.

*gamm[el] *-ul m. *gamul* ut. pl. m. 1) Gubbe. 2) *gamur*, m. def. Hin onde.

***gamsa** vb. *gams*[a], sv. vb. 1 Pladdra. — *Rz* 183 b. no.
gamsa.

***gan** n. *gan* pl. obr., m. 1) Gap; mun. 2) Gäl. — *Rz* 184 a.
— no. *gan*, n.

gap n. *gap* pl. =, n.

gapa vb. *gap*[a], sv. vb. 1.

***gapetrast** m. *gapatrast* pl. -ar, m. Gapig person.

[**garn**] ***gå[r]n** n. *guan* ut. pl., n.

***gasa** vb. *gas*[a], sv. vb. 1. Se stint, stirra. — no. *gasa*.

gasta vb. *gast*[a], sv. vb. 1 Skrika.

gata f. *gatu* & *gato*, f.

***gefla** vb. *jævla*, sv. vb. 1 Tugga långsamt och med svårighet. — isl. *geifla*, vb. mumla.

***gefve** m. (*d*)*jæva*, m. Foderportion åt kreatur. — no. *gjæv*.

gemen adj. *jimænər*, adj. Nedlåtande.

gemål m. & f. *jimuał* pl. =, n. (sic!)

[**gen**] ***gin** adj. *jindər* & *jinər*.

[**gena**] ***gina** vb. *jin*[a], sv. vb. 1.

[**genast**] ***ginast** adv. *jinast*.

genom prep. o. adv. *jinum*, *jinun*.

***genomde** adv. *jinumdə*, adv. Alt igenom, helt och hållet.

[**geografi** f.] ***jordgrafi** f. *jodgrafi* ut. pl., f.?

gers m. *jɛs* pl. -ar, m.

get f. (*d*)*jæst* pl. -ər, f.

geting m. *jættigg* pl. -ar, m.

***getingbylla** f. *jættiggbylo*, f. Getingbo. — *Rz* 32 a.

gevär(d) n. *jwæd* pl. =, n.

gift n. *jift* pl. =, n.

gifta vb. *jift*[a], sv. vb. 2.

[**gifva**] ***gefva** vb. (*d*)*jæ*[a] & *je* *ga*(v) (*d*)*jævi* & *jivi*. — isl.
gefa.

[**gipa**] ***gipe** m. *djipa*, m. Mungipa.

- ***gippla** vb. *jip^la* l. *jip^æl*, sv. vb. 1 Bruka munnen, käxa.
girig adj. *jirgər* & *jirugər* n. -it & -ut.
gissa vb. *jis[a]*, sv. vb. 1.
***gista** f. *jisto*, f. I jorden nedslagen stake tjänande till att hänga nät på. — *Rz* 194 a.
gisten adj. *jistin*.
gis[t]ua vb. *jisn[a]*, sv. vb. 1.
gjord f. *jod* & *joud* pl. -ar, f.
gjuta vb. *jut[a]* *jyöt jut*.
glad adj. *glader* l. *glädr*, adj. 1) = hsv. 2) Klar. 3) Öppen, om is- l. vassfritt vatten.
***glaffra** vb. *gläfra*, sv. vb. 1 Skräfla.
***glaffrog** adj. *gläfro* l. -ogər, adj. Pratsjuk.
***glafsa** f. *gläfso*, f. Skräfla.
***glafsa** vb. *gläfs[a]*, sv. vb. 1 Skräfla. — *Rz* 197 a.
***glafsog** adj. *gläfso* l. -ogər, adj. Skräflande.
***glapa** vb. *glap[a]* & *gläp[a]*, sv. vb. 1 Pladdra. — *Rz* 197 a.
***glapug** adj. *glapu* l. -ugər, adj. Munvig.
glas n. *gläs* pl. =, n.
***gli** vb. *glä*, sv. vb. 3 Glänsa, skimra. — *Rz* 198 a. isl. *gljá*.
glimma vb. *glim[a]*, sv. vb. 1.
***glimme-klack** m. *glimaklak* pl. -ar, m. Sprätt.
***glinta** vb. *glint[a]*, sv. vb. 1 Glimta, „titta fram“ (om solen).
Rz 198 b.
***glisa** vb. *glis[a]*, sv. vb. 1 Se, titta. — *Rz* 199 b. no. *glisa*, vb. glimta.
***glissa** vb. *glis[a]*, sv. vb. 1 Flina. — *Rz* 199 b. isl. *glissa*.
glitter n. *glitər* ut. pl., n.
glittra vb. *glitər glitra*.
***glo** n. *glō* pl. *glōn*, n. Sumpig vik l. mindre vattensamling.
— *Rz* 200 a.

glo vb. *gl̥o*, sv. vb. 3.

***gloa** f. *gl̥oo*, f. Glosögd kvinsperson.

***glom**[m]**a** vb. *gl̥om*[a], sv. vb. 1 Glo, titta. — Jfr *Rz* 200 b.
no. *glome*.

glopp n. *gl̥op* ut. pl., n.

gloppa vb. *gl̥op*[a], sv. vb. 1.

***glosa** vb. *gl̥os*[a], sv. vb. 1 Glo, stirra. — no. *glosa*.

***gluffa** f. *gl̥ufo*, f. Snål kvinna.

***gluffa** vb. *gl̥uf*[a], sv. vb. 1 Äta snålt. — *Rz* 199 a.

***gluffer** m. *gl̥uf̥ər* ut. pl., m. Snålvarg.

***gluffog** adj. *gl̥ufo* l. -*og̥ər*, adj. Snål.

***glufsa** vb. *gl̥ufs*[a], sv. vb. 1: 1) Äta snålt. 2) Tala i otid.
— *Rz* 199 a.

***glufsog** adj. *gl̥ufso* l. -*og̥ər*, adj. Oförsiktig i tal.

glugg m. *gl̥ug* pl. -*ər*, m.

***glugga** vb. *gl̥ug*[a], sv. vb. 1 Se, titta. — Jfr no. *glyggja*,
vb. hos *Aasen* 229 a.

glunk m. *gl̥uŋk* ut. pl., m.

glunka vb. *gl̥uŋk*[a], sv. vb. 1.

glupa vb. *gl̥up*[a], sv. vb. 1.

***glupen** adj. *gl̥upin*, adj. Glupsk. — *Rz* 199 a.

glutta vb. *gl̥ut*[a], sv. vb. 1.

***glåma** vb. *gl̥om*[a], sv. vb. 1 [*ot se*] Rycka åt sig.

gläd[j]**a** vb. *gl̥ad*[a] *gl̥ad̥* & *gl̥ad̥*.

glädje f. *gl̥ad̥j̥* ut. pl., f.

***gläfsa** f. *gl̥apso*, f. Sladderkäring.

gläfsa vb. *gl̥aps*[a], sv. 1: 1) = hsv. 2) Sladdra.

***gläfsog** adj. *gl̥apso* l. -*og̥ər*, adj. Munvig.

***glänna** f. *gl̥eno*, f. 1) Öppning mellan skyar. 2) Vassfritt
ställe i grundt vatten. — isl. *glenna*, vb. to open wide.
no. *glenna*, f.

glänsa vb. *gl̥ans*[a], sv. vb. 2.

*glänt m. glänt pl. -ar, m. Öppning mellan skyar. — *Rz*
203 a. no. glette m. n. [-tt- < -nt-].

glänta vb. I glänt[a], sv. vb. 1 [po dørnən].

*glänta vb. II glänt[a], sv. vb. 1: 1) Lysa fram, om solen.
2) Skymta fram l. förbi. — *Rz* 203 a.

*gläppa vb. gläp[a], sv. vb. 1 [u sa] Tala i otid. — *Rz*
203 b.

*glätta f. gläto, f. Sladderkärning.

*glätta vb. glät[a], sv. vb. 1 Sladdra. — isl. glettask no.
gletta, vb.

*glättog adj. I gläto l. -ogər, adj. Sladdrande.

*glättog adj. II gläto l. -ogər, adj. Iös, om potatis.

glöd f. glyød pl. -ər, f.

glöda vb. glyød[a], sv. vb. 2.

*glödstack m. glyødstak pl. -ar, m. Glödhög.

glömma vb. glyøm[a], sv. vb. 2.

glömsk adj. glyømskər.

glömska f. glyømsko ut. pl., f.

*glöta vb. glöt[a], sv. vb. 1 Gå l. röra i vatten. — *Rz*
204 a.

*gnafva vb. gnäv[a], vb. 1 Gnaga. — *Rz* 204 a. da. gnave.

gnaga vb. gnag[a], sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Kälta, gnata.

*gnattra vb. gnatra, sv. vb. 1 Snattra, om and. — Jfr *Rz*
204 b.

gnetig adj. gnetigər.

gnida vb. gnid[a] gneud gnidi.

*gnidig adj. gnidigər, adj. Girig.

gnissla vb. gnisla, sv. vb. 1.

gnista f. gnisto, f.

*gnista vb. gnist[a], sv. vb. 1 Gnistra.

*gnittra vb. gnitra, sv. vb. 1 Fnissa. — *Rz* 204 b.

*gnittrog adj. gnitro l. -ogər, adj. Fallen för att fnissa.

gnugga vb. *gnug*[a], sv. vb. 1: 1) Gnugga, gno. 2) [*uav*]
Gifva sig af med fart. — *gnug* se, vb. refl. Röra sig
oroligt, t. ex. på en stol.

***gnura** vb. *gnur*[a], sv. vb. 1 Gnida, gnugga. — no. *gnura*.

gny n. *gny* ut. pl., n.

gny vb. *gny*, sv. vb. 3.

gnägga vb. *gnæg*[a], sv. vb. 1.

gnäll n. *gnäl* ut. pl., n.

gnälla vb. *gnäl*[a], sv. vb. 2.

god adj. *go* l. *gou* & -er n. *got*. — I hälsningsformer *gu*.

gods n. *gos* pl. =, n.

golf n. *golv* pl. =, n.

gom m. *gom* l. *goum* ut. pl., n.

***gorm** n. *gorm* ut. pl., n. Larm.

***gorma** vb. *gorm*[a], sv. vb. 1: 1) Larma. 2) Storma. —
Rz 225 b.

***gormer** m. *gormær* ut. pl., m. Person som för oljud med
skrik och svordomar.

***gormväder** n. *gormvedær* ut. pl., n. Oväder med storm och
åska.

graf f. *grav* pl. -ar, f.

***gramsog** adj. *gramso* l. -ogær, adj. Smutsstrimmig.

gran f. *græn* & *græn* pl. -ar, f.

grann adj. *grænær* & *grændær*.

***grannblår** f. *grænbluær* ut. pl., m. Blår som erhålles vid linets
andra häckling.

granne m. *græn*[a] pl. -ar, m.

gre[de]lin adj. *grælinær*.

***gremi** n. *grimí* ut. pl., n. Larm, oväsen.

***gremia** vb. *grimí*[a], sv. vb. 1 Larma, väsnas.

gren m. f. *græn* pl. -ar, m.

grep f. *greip* pl. -ar, f.

***gresa** f. *grisu* ut. pl., f. Glänt. *dørnən stuar i grisu*.

***gresa** vb. I *gris*[a], sv. vb. 1 Glänta.

***gresa** vb. II *gris*[a], sv. vb. 1 Grina med tänderna. — no. *grisa*.

***gribba** f. *gribo*, f. Argsint kvinsperson.

***gribbog** adj. *gribo* l. -*ogør*, adj. Argsint.

[**grimma**] ***grima** f. *grimo*, f.

[***grimmog**] ***grimog** adj. *grimo* l. -*ogør*, adj. 1) Bläsig, om oxe. 2) Smutsstrimmig. — Jfr no. *grima* f. streck l. strimma öfver ansigtet.

grimmät n. *grimnat* pl. =, n.

***grimsa** f. *grimso*, f. 1) Stjärnig ko. 2) Smutsig mska. — Jfr *Rz* 212 b *grimmla*, f.

***grimsog** adj. *grimso* l. -*ogør*, adj. Smutsstrimmig.

grina vb. *grin*[a], sv. vb. 1.

grind f. *grind* pl. -*ar*, f.

***gripande** *gripan* pl. =, n. Handtag å kärl. — Jfr **fat-tande*.

gripa vb. *grip*[a] *greap gripi*.

***gripog** adj. *gripo* l. -*ogør*, adj. = **grimmog*.

gris m. *gris* pl. -*ar*, m. Som lockord brukas *gis gis!*

grisa vb. *gris*[a], sv. vb. 1.

***grissla** f. *grislo*, f. Brödspade. — no. *grisl*, f.

gristen adj. *gristin*, adj. Gles.

gro vb. *gro* l. *grou*, sv. vb. 3.

[**groblad**] ***groddblad** n. *groddblad* pl. =, n. — Jfr *Fries* Växtn. 34 a.

groda f. *grodo*, f.

grodd m. *grodd* ut. pl., m.

***grodigt** adv. *groddt*, adv. Rikligt. — nlt. *grôtig*.

grof adj. *grovør* & *grouvør*, komp. *gryvør*, superl. *gryvøst*.

***grofaktog** adj. *grovahto* l. -*ogør*, adj. Groft bygd, om person.

*grofskepp n., förekl. i tils. *fara till g—s fara *ti grovšips*
Taga hyra på utrikesseglande [= utom Nordsjön seg-
lande] skepp.

grop f. *grop* & *group* pl. *grøper*, f.

*grossla vb. *grosła*, sv. vb. 1 Grymta, om svin.

gruflig adj. *grufligær*.

grufva sig vb. *gruv[a]* *se*, sv. vb. 1.

grumla vb. *gromła*, sv. vb. 1.

gruml[ig] *-og adj. *gromło* l. -ogær.

grummel n. *gromæl* ut. pl., n.

grund m. *grund* ut. pl., m.

grund n. *grund* pl. =, n.

grund adj. *grunær*.

*grunda vb. *grun[a]*, sv. vb. 1 [*op*, *te*] Varda grundare.

*grundsyra f. *grundsyro* ut. pl., f. Fuktighet i marken.

grundval m. *grundval* pl. -ær, m.

*grundvala vb. *grundval[a]*, sv. vb. 1 Grunda, grundlägga.

*grunna vb. I *grun[a]*, sv. vb. 1 Misstänka. — *Rz* 215 b.
isl. *gruna*.

*grunna vb. II *grun[a]*, sv. vb. 1 Rossla.

*grunnehosta f. *grunahosto* ut. pl., f. Torrhosta.

[grus n.] *grös n. *grøis* ut. pl., n.

*gruta f. *gruto*, f. 1) Näring. 2) Smula, ish. mat. 3) Must.
Rz 216 b.

*gruta sig vb. *grut se*, sv. vb. 1 Intaga ett lätt mål.

[grym] *gröm adj. *grømær*.

[grymta] *grynta vb. *grynt[a]*, sv. vb. 1.

gryn n. *gryn* pl. =, n.

[*grynda] *grynnu f. *gryno*, f. Mindre grund. — no. *grynnu*.

gryta f. *gryto*, f.

grå adj. *grua* l. *gruær* n. *gruat*, adj. 1) = hsv. 2) Hysande
agg.

*gråbärg n. *gruabærg*, n. Gråstensbärg. [Böjn. se *bärg*].

*grå[er] m. *gruær* ut. pl., m. Benämning på vargen.

*gråhaskig adj. *gruahaðu* l. -*ugør*, adj. Grådaskig. — Jfr *Rz*

218 a *gråhyskjig*.

gråt m. *gruat* ut. pl., m.

gråta vb. *gruat*[a] *græt* *gruati*.

gräbba f. *græbo*, f. Flicka. — *Rz* 211 a.

grädde m. *græda* ut. pl., m.

gräfta vb. *græft*[a], sv. vb. 1.

gräfva vb. *græv*[a] *grøv* *gravi*.

gräl n. *græł* ut. pl., n. Tvist.

gräla vb. *græł*[a], sv. vb. 1 Tvista.

gräl[ig] *-og adj. *grælo* l. -*ogør*.

*grälör f. pl., *grælor* f. pl., Bannor.

gräns m. *græns* pl. -*ar* & -*ør*, m.

gränsa vb. *græns*[a], sv. vb. 1.

gräs n. *græs* pl. =, n.

gräsand f. *grasand*, f. [Böjn. se *and*].

gräshoppa f. *grashopo*, f.

gröda f. *gryðo* ut. pl., f.

grön adj. *gryønør*.

*grönskas vb. *gryønskas*, sv. vb. 1 Grönska.

*gröpa vb. *grøp*[a], sv. vb. 2 Sätta en näfve lin under „*käften*“. [Se d. o.!]

gröt m. *grøit* & *gryøt* pl. -*ar*, m.

gubbe m. *gobæ* pl. -*ar*, m. Ss. smekord brukas *gubis* & *gubis* l. *gubás* pl. -*ar*, m.

gud m. *gud* & *gu* pl. obr., m.

gud[dotter] *-dotra f. *gudotro*, f.

gudfar m. *gufar* ut. pl., m.

gudlig adj. *gudligør*.

gudmor f. *gumør* ut. pl., f.

gudson m. *guson* & *guson*, m. [Böjn. se *son*].

*guffa f. *gufo*, f. Padda.

[gul] *gol adj. *golər*. — Rz 220 b. isl. *golr*.

guld n. *gul* ut. pl., n.

gumma f. *gumo*, f.

gump m. *gomp* pl. obr., m.

gumpa vb. *gump*[a], sv. vb. 1.

*gumsa vb. *goms*[a], sv. vb. 1 Pladdra.

gunga f. *guggo*, f. 1) = hsv. 2) Gungstol.

gunga vb. *gugg*[a], sv. vb. 1.

gurka f. *gurko*, f.

[guvernör] *gubernör m. *gubænyör* pl. -ər, m.

gytja f. (*d*)*jytjo* ut. pl., f.

gå, *ga vb. *ga* l. *gæ* (*d*)*jik ga* & *gæd* & *got*.

gåfva f. *gævo*, f.

[gång m.] *gånga f. *goggo*, f. vicis.

*gångspår n. *gæggspor* pl. =, n. Gångstig.

går n. *gor* ut. pl., n.

gård m. *gæl* pl. -ar, m.

*gårlunsa f. *górlunso*, f. Obehagligt fet kvinsperson.

går[väm] *-vam m. *górvæmb* pl. -ar, m. En af idislarenes
magar.

gås f. *gæs* pl. *jæs*, f.

gåta f. *gæto*, f. 1) = hsv. 2) Berättelse; saga.

gädda f. *gædo* & *djædo* & *jædo*, f.

*gäddsnifva f. *jædsnivv*, f. Liten gädda.

gäl f. *jæl* pl. -ar, m.

gälla vb. *jæl*[a], sv. vb. 2 Vara värd.

gärda vb. *jæl*[a], sv. vb. 1.

*gärda f. *jælo*, f. Inhägnadt fält.

gärde n. *jæl*, pl. =, n.

gärdesgård m. *jæsguæl* pl. -ar, m.

gärna adv. *gæ̃na & gjæ̃na & jæ̃na & djæ̃na*.
gäspa vb. *jaisp[a]*, sv. vb. 1.
gäst m. *jæst* pl. -*er*, m. — pl. def. *jæstræn*.
gästgifvare m. *jæstjivar & jašvar* pl. -*er*, m.
göda vb. *jyød[a]*, sv. vb. 1.
gödning f. *jyömng* ut. pl., f. Gödsel.
göl m. *jyöl* pl. -*ar*, m.
göm[m]a f. *jyömo*, f.
göm[m]a vb. *jyöm[a]*, sv. vb. 2.
göra vb. (*djör[a]*) (*djod*).
gös m. *jyös* pl. -*ar*, m.

H.

ha part. *hæ*. Nytjas i frågande betydelse.
haaskata fi. *hask[a]*, sv. vb. 1 Öda, förslösa.
***habbla** f. *hablo*, f. Sladderkäring.
***habbla** vb. *habla*, sv. vb. 1. Sladdra. — Jfr *Rz* 223 a.
***habblog** adj. *hablo* l. -*oger*, adj. Pratsjuk.
hacka f. *hako*, f.
hacka vb. *hak[a]*, sv. vb. 1. — *hak po nogon*: Kälta.
hackhosta f. *hakhosto* ut. pl., f.
hackspik m. *hakspik* pl. -*ar*, m.
haf n. *hav* pl. =, n.
hafre m. *havra* ut. pl., m.
hafs m. *haps* ut. pl., m.
***hafsa** f. *hapso*, f. Slarfva.
hafsa vb. *hapa[a]*, sv. vb. 1. *h. i sa* Äta glupskt.
hafs[ig] *-**og** adj. *hapso* l. -*oger*.
hafs-trut m. *havstrut* pl. -*ar*, m.

hafva vb. *ha had har* & *haft*.

hage m. *haga*, m.

hagel n. *hagæl* pl. =, n.

hagla vb. *hagla*, sv. vb. 1.

hak n. *hak* pl. =, n.

haka f. *haku*, f.

haka vb. *hak[a]*, sv. vb. 1.

hake m. *haka*, m.

hal adj. *halr*.

hala vb. *hal[a]*, sv. vb. 1.

half adj. *halv* & *halvør*.

*hal-fläkt m. *alblæxt* pl. -ar, m. Strandskata. — Jfr *Sv. Lit. Sks Skr.* VI 174.

*halftal n. *halftal* ut. pl., n. Utelämnande af uddljudande *h* framför vokal. — Jfr *halv-ördä* hos *Rz* 238 b.

halfva f. *halvo*, f.

hallon n. *halon* & *halun*, pl. =, n.

*hallonbrakar m. pl. *halonbrakar*, m. pl. Hallonbuskar.

halm m. *halm* ut. pl., m.

hals m. *has*, pl. -ar, m. 1) = hsv. 2) Bärugudde.

*halsa vb. *hasa* & *hasas*, sv. vb. 1 Omfamna. — *Rz* 238 a.

*halsfräs n. *hasfräs* pl. obr., n. Veckad fruntimmerskrage. — *Rz* 238 å.

*halshugg n. *hashug* ut. pl., n. Hudspricka på tåns undersida.

halt adj. *haltør*.

halta vb. *halt[a]*, sv. vb. 1.

*hamla f. *hamblo*, f. Fjäskig kvinna.

*hamla vb. *hambla*, sv. vb. 1: 1) Famla. 2) Fjäska. — *hambæl uav* Rusa i väg. — *Rz* 239 a.

*hamlog adj. *hamblo* l. -ogør, adj. Fjäskig.

hammare m. *hamar* pl. *ham(b)rør*, m. isl. *hamarr*, m.

hammarslag n. *hamaslag* pl. =, n. 1) = hsv. 2) Hammarklack.

*hammel n. *hambæ* ut. pl., n. Fjäsk.

hamn f. *hamn* pl. -ar, f.

hampa f. *hampo* ut. pl., f.

*hamsa f. *hamso*, f. Slarfva. — Rz 241 a.

*hamsa vb. I *hams[a]*, sv. vb. 1 Hopsamla t. ex. hö, ull. —

hamsa vb. II *hams[a]*, sv. vb. 1.

hams[ig] *-og adj. *hamso* l. -ogør.

han pron. *han*, *en*; gen. *hans* & *hans* & *hansis*; dat. *honom*,
honon; akk. *en*, 'n och = dat. — *han ti* l. *han ti* anv. ss.
svordom.

hand f. *hand* pl. *handør* def. *hendrøn*, f.

*handbake m. *handbaka*, m. Handrygg.

handel m. *handæl* ut. pl., m.

*handflata f. *handflato*, f. Handens inre sida.

handla vb. *handla*, sv. vb. 1.

handsk[e] m. *hansk* pl. -ar, m. 1) = hsv. 2) Brukas ss. se-
nare led i en mängd sammansättningar i förklenande
betydelse. Motsvaras i åländska mål af **vant[e]* -*vant*.

handtag n. *hantag* pl. =, n.

handtera vb. *hantær[a]*, sv. vb. 1.

hane m. *ham* pl. *hanar*, m. Tupp.

hauk m. *hagk* pl. -ar, m.

*happla f. *haplo*, f. Sladderkäring.

happla vb. *hapla*, sv. vb. 1 Pladdra, sladdra. — Rz 243 b.

*happlog adj. *haplo* l. -ogør, adj. Skräflande.

hare m. *hara*, m.

[harf m.] *harfva f. *harvo*, f.

harfva vb. *harv[a]*, sv. vb. 1.

[harkrank] *hauk-krank m. *hagkragk* pl. -ar, m.

harm m. *harm* ut. pl., m.

harmas vb. *harmas*, sv. vb. 1.

haro fi. *haro*, f. Fjäskig kvinna. *haru* l. -*ogər*, adj. Fjäskig, tanklös.

harpa f. *harpo*, f. 1) = hsv. 2) Slusk.

harpata fi. *harp[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Gå med långa steg.

hasakka fi. (?) *hásaka* ut. pl., m. Ölsupa.

***haska** vb. *hask[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Skynda, ila.

hast[ig] ***-og** adj. *hasto* l. -*ogər*, adj. Snabb till vrede.

hata vb. I *hat[a]* & *hät[a]*, sv. vb. 1.

***hata** vb. II *hat[a]*, sv. vb. 1 Klia, intr. — *Rz* 247 b.

hatt m. *hat* pl. -*ar*, m.

***hattstock** m. *hatstok* pl. -*ar*, m. Stock som, slagen genom kvarnaxeln, uppehåller den afdelning i hvilken stenarne m. m. befinna sig.

hel adj. *hælr*.

helig adj. *hæli* l. -*igər*.

helvete n. *hælviti* ut. pl., n. Äfven *hælviti*, n.

hem n. *hæm* pl. =, n. Äfven *hæm*.

hem adv. *hæm*, adv. 1) Hem. 2) Hemma. Äfven *hæm*.

hemlig adj. *hæmli* l. -*igər*.

hemman n. *hæmand* pl. =, n.

***hemm[a]-vid** adv. *hæmve* & *hæmave*, adv. Hemma.

hemska adj. *hæmskər*.

herre m. *hær(ə)* pl. -*ar*, m.

hes adj. *hæsar*.

het adj. *hætar* n. *hæt*.

heta vb. *hæt[a]*, sv. vb. 2.

[hetta f.] ***hette** m. *hita* ut. pl., m. — isl. *hiti*, m.

***hia** vb. *hi[a]*, sv. vb. 1 Upphöra, om oväder.

***hiare** m. *hiar* pl. -*ər*, m. Vindkast.

***hifva** vb. *hiv[a]*, sv. vb. 1 Kasta, vräka. — *Rz* 257 b.

himmel m. *himel* pl. *himlar*, m.

hinder n. *hinder* pl. =, n.

*hindertyg n. *hindætyg* pl. =, n. Svansrem på häst.

hindra vb. *hundra*, sv. vb. 1.

*hingla vb. *huggla*, sv. vb. 1 Dröja, söla.

hinna f. *huno*, f.

hinna vb. *hin[a]* *hant huna*.

*hir adj. *hir* l. *hirer*, adj. Yr. — fsv. *hira*, f. svindel.

*hira vb. *hir[a]*, sv. vb. 1 Skymma, skymta. *he hirar før yøgonæ*.

*hirj n. *hirj* ut. pl., n. Skrål.

*hirja vb. *hirj[a]*, sv. vb. 1 Skråla.

*hirjog adj. *hirjo* l. *-oger*, adj. Oreggerlig, tumultuarisk.

*hirog adj. *hiro* l. *-oger*, adj. Yr.

*hisa vb. *his[a]*, sv. vb. 1 Hisna. *he hisar i me*.

hisklig adj. *hiskli* l. *-iger*.

hisna vb. *hisa[a]*, sv. vb. 1.

hissa vb. *his[a]*, sv. vb. 1.

hit adv. *hi*. — [**hið* < isl. **hið* < *hi[nga]t*].

hitta vb. *hit[a]*, sv. vb. 1.

*hittande-lön f. *hutanlyøn* ut. pl., f. Hittelön.

*hixta vb. *hixst[a]*, sv. vb. 1 Skria, om häst.

hjon n. *jøn* & *joun* pl. =, n.

hjul n. *jul* pl. =, n.

*hjuljärn n. *juljæn* ut. pl., n. Hjulskena.

*hjulspole m. *juspola*, m. Hjuleker.

*hjälle m. *jala*, m. Längre vägghylla. — *Rz* 280 b. isl. *hjallr*, m.

hjälp f. *jælp* ut. pl., f.

hjälpa vb. *jælp[a]*, pret. o. sup. *jæft*.

*hjälphäst m. *jælphest* pl. *-ar*, m. Öfre stycke af väfskaft.

[hjärna f.] *hjärne m. *jæna*, m. — fsv. *hiærni*, m.

[hjärna] *hjänn adv. *jan*, adv. 1) Här. 2) Hit. — *janan*, adv.

Häriifrån. — fsv. *hiær*, isl. *hérna*.

hjärta n. *jæt̃a* pl. -an, n.

***hjärtpåse** m. *jæt̃posa* ut. pl., m. Hjärtsäck.

***hjärtkött** n. *jæt̃jyt* ut. pl., n. Köttet längs ryggraden på slaktadt kreatur.

[**hjassa** f.] ***hjasse** m. *jesa*, m. — isl. *hjarsi*, m.

[**ho**] ***hoe** m. *hoa*, m.

***hocken**, ***hockon** pron. *hokən* & *hokon*, f. *hokon*, n. *hoko*, pl. *hoko* & *hokna*; pron. 1) Hvilken. 2) Hvem. — *Rydqvist* Sv. Spr. L. II 508.

[**hof**] ***hofve** m. *hova*, m.

hof n. *hov* ut. pl., n. Mätta.

***hoja** vb. I *huj[a]*, sv. vb. 1 Hvina, brusa. — Jfr *Rz* 259 b.

***hoja** vb. II *huj[a]*, sv. vb. 1 Slå omkring sig.

***hojla** vb. *houl[a]*, sv. vb. 1 Skrika, ropa. — Jfr *Rz* 259 b
hója, vb. idm.

***hojta** vb. I *hout[a]*, sv. vb. 1 Skrika, ropa.

***hojta** vb. II *hout[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Springa, ila.

holm[e] m. *holm* pl. -ar, m.

homppa fi. *hompō*, f. Slarfvig kvinna; våp. — *hompō* l. -ogər, adj. Slarfvig; våpig.

homsia fi. *homs[a]*, sv. vb. 1 Slarfva, fjäska.

ho[n] pron. *hon* & *hun* & *un*, *hō* & *hu*; gen. *hēnar* & *hēnas*, dat. akk. *hēnā* l. *a* l. = nom.

honing m. *humæg* ut. pl., m.

hop, ***hoper** m. *hop* & *hopər* pl. *hopər*, m.

hopa vb. I *hop[a]*, sv. vb. 1 = hsv.

***hopa** vb. *hop[a]*, sv. vb. 1 Skjuta årorna ifrån sig vid rodd.

hopp n. *hop* pl. =, n.

hoppa vb. *hop[a]*, sv. vb. 1.

hoppas vb. *hopas*, sv. vb. 1.

***hoppelhandsk[e]** m. *hópælhansk* pl. obr., m. Tölp.

***hoppla** f. *hoplo*, f. Småtokig kvinsperson.

***hoppla** vb. *hopæl* *hoplɑ*, sv. vb. 1 Tala i kors.

***hopplog** adj. *hoplō* l. -*ogər*, adj. Småtokig.

hor n. *hor* & *hour* ut. pl., n.

hora f. *horo* & *houro*, f.

hora vb. *hor[ɑ]* & *hour[ɑ]*, sv. vb. 1.

horata fi. *horɑ*, sv. vb. 1 Pladdra. *horo* l. -*ogər*, adj. Munvig.

***horga** f. *horgo*, f. Trollpacka. — Jfr isl. *høgr*, m. offerhålgedom. no. *horg*. R_z 244 b *harg*.

horn n. *hon* pl. =, n.

***hornstickel** m. *honstikl* ut. pl., m. Kvice i djurhorn.

hosta f. *hosto* ut. pl., f.

hosta vb. *host[ɑ]*, sv. vb. 1.

hota vb. *hotas*, sv. vb. 1: 1) Hota. 2) Ärna.

hotottaa, hotuella fi. *hota* & *hotas*, sv. vb. 1 Tala otydligt.

***hotta** f. *hoto*, f. Sko.

***hotta** vb. *hot[ɑ]*, sv. vb. 1 Skutta. — *haran hotar*.

***hubba** f. *hobo*, f. Slamsa. — R_z 260 a.

***hubba** vb. *hob[ɑ]*, sv. vb. 1 Fjäska, slarfva.

hud f. *hud* pl. -*ar*, f. [Hällre anv. *skinn*].

hufvud n. *huvu* pl. *huvun*, n.

hufvudlager n. *huvulager* pl. obr., n. Hästhufvudlag.

hugg n. *hug* pl. =, n. 1) = hsv. 2) Uthuggning i skog. 3) Styng (sjukd.)

hugga vb. *hug[ɑ]* & *ug[ɑ]*, sv. vb. 2.

***huggog** adj. *hogo* l. -*ogər*, adj. Enfaldig.

***huggstamp** m. *hugstamp* pl. -*ar*, m. Stamp använd vid spiksmide.

hugsa vb. *hoks[ɑ]*, sv. vb. 1: 1) Märka. 2) Betänka. — isl. *hugsa*.

huikata f. *huik[ɑ]*, sv. vb. 1 Ropa.

hull n. *hul* ut. pl., n.

humla f. *homlō*, f.

humle m. *homla* ut. pl. m.

hummelrefva f. *humælrævo*, f.

*humsa vb. *homs[a]*, sv. vb. 1 Galoppera. — no. *humsa*,
vb. „humpe“.

hund m. *hun* pl. *hundar*, m.

*hundkumming m. *hünkummg* ut. pl., m. Hundkumill.

hundra räkn. *hundra*. — ord. *hundrad*.

hundöra n. *hundyöra*, n. 1) = hsv. 2) Hjärtöra. [Böjn. se
öra].

hunger m. *huggær* ut. pl., m.

hunger[ig] *-og adj. *huggro* l. -ogær.

hurmata fi. *horm[a]*, sv. vb. 1 Sladdra. *hormo*, f. Sladder-
käring. *hormo* l. -ogær, adj. Sladderande.

hur[u] adv. *hur*, *huru*. — *hur po vis*.

hur[ud]an pron. *hurān* n. *hurant* pl. *hurana*.

hus n. *hus* pl. =, n.

*husa f. *huso*, f. Huspiga.

[hus]bonde *hoss- m. *hosbon* & *hosbon*, m. [Böjn. se *bonde*].

hussu fi. *huso* l. -ogær, adj. Tokig.

hustru f. *hustru* & *hostro*, f.

hut interj. *hut*.

huttu fi. *hoto* l. -ogær, adj. Virrig.

hvad pron. *kwæ*.

hvarken-eller konj. *varkæn-hældær*.

hvar och en pron. *var o ain*, n. *vat o eit*.

[*hvarna] *hvann adv. *kwān*, adv. 1) Hvar. 2) Hvert.

hvass adj. *kwæsær*.

hvelte n. *kwært(ə)* ut. pl., n.

*hvia vb. *kwī[a]*, sv. vb. 1 Hvina, tjuta; om storm. — isl.

hwia, vb. skria, om häst.

hvila f. *kwīlo* ut. pl., f.

***hvilas** vb. *kwilas*, sv. vb. 1 Hvila sig.

***hvisa** vb. *kwis[α]*, sv. vb. 1 Hviska. — isl. *kwisa*.

hviska vb. *kwisk[α]*, sv. vb. 1.

***hviskra** vb. *kwiskra*, sv. vb. 1 Hviska.

hvit adj. *kwitər*.

hvita f. *kwito*, f.

[**hvärna**] ***hvänn** adv. *kwan*, adv. = [**hvarna*].

hväsa vb. *kwes[α]*, sv. vb. 2.

hvätja vb. *watja*, sv. vb. 1. *wakja*, sv. vb. 1 Hvässa.

***hyeklor** f. pl. *hyklor*, f. pl. Hälar.

[**hyde**] ***hide** n. *hido* ut. pl., n. Slödder, pack.

hyfla vb. *hyfla*, sv. vb. 1.

hyfvel m. *hyvil* pl. *hyvlar*, m.

***hygga** f. *hygjo* ut. pl., f. Förstånd. — isl. *hyggja*, f.

***hygga** vb. *hyg[α]*, sv. vb. 2 Hafva förstånd till ngt. — isl.

hyggja, vb. tänka.

***hygge** n. *hyge* ut. pl., n. Eftertanke.

hylla f. *hylo*, f.

hyuda f. *hyndo*, f.

hyra f. *hyro*, f. 1) = hsv. 2) Välförtjänt ovett. 3) Fylla.

hyra vb. I *hyr[α]*, sv. vb. 2.

***hyra** vb. II *hyr[α]*, sv. vb. 2 [*op*] Klarna. — isl. *hyrask*.

håf m. *huav* pl. -ar, m.

håfva vb. *huav[α]*, sv. vb. 1.

[**håg**] ***håge** m. *hoga* ut. pl., m.

hål n. *hol* pl. =, n.

***hålebesa** f. *holabeiso*, f. Slamsa.

hålla vb. *hol* & *hold* pret. *hold* sup. *hold* & *holi*.

***hångla** vb. *huaggla*, sv. vb. 1 Lefva otuktigt med ngn. —

Rz 281 b.

hår n. *huar* ut. pl., n.

hård adj. *huatər*.

- hårfäste** n. *huarfastə* ut. pl., n.
hår[ig] *-og adj. *huaro* l. -ogər.
har[test] *-tjäst m. *huatjast* pl. -ər, m.
hä part. *hæ*. Nyttjas i frågande betydelse.
häck m. *hæk* pl. -ər, m.
häcka vb. *hæk[a]*, sv. vb. 1.
häckla f. *hæklo*, f.
häckla vb. *hækla*, sv. vb. 1.
häckling f. *hæklygg* pl. -ər, f.
hä[da]n, ***hjä[da]n** adv. *hen*, *jen*.
häfva vb. *hav[a]*, sv. vb. 2. *hav ut buat'n* Utskjuta båt.
hagg f. *hag* pl. -ər & -ər, f.
häl m. *hæl* pl. -ər, m.
 ***håla** vb. *hæl[a]*, sv. vb. 1 Förse med tränagnar (**håle*).
 ***håle** m. *hæla*, m. Tränagel. — isl. *hæll*, m.
hålg f. *hælg*, f.
hålla vb. *hæl[a]*, sv. vb. 2.
hållre hålst adv. *hælder hælst* & *hælst*.
hålsa f. *hælsə* ut. pl., f.
hålsa vb. *hæls[a]*, sv. vb. 1.
[håmta] ***hånta** vb. *hant[a]*, sv. vb. 1.
hånda vb. *hend[a]*, sv. vb. 2.
hånga vb. *hægg[a]*, sv. vb. 2.
 ***hångla** f. *hægglo*, f. Gångjärn. — Jfr *Rz* 282 b.
[här] ***hjär** adv. *jær*. — Jfr [**hjärna*] *hjänn!*
hårfva f. *hærvə*, f.
hårfva vb. *hærv[a]*, sv. vb. 1.
 ***hårj** n. *hærj* ut. pl., n. Oväsen, skräl.
 ***hårja** vb. *hærj[a]*, sv. vb. 1 Skråla, skria. — *Rz* 244 b.
 ***hårjog** adj. *hærjo* l. -ogər, adj. Fallen för att skråla.
hårma vb. *hærm[a]*, sv. vb. 1.
 ***hås** m. *has* pl. -ər, m. Håsa.

- ***häsa** vb. *has*[*a*], sv. vb. 1 Upphänga på häsja.
häst m. *hast* pl. -*ar*, m. 1) = hsv. 2) Hingst.
hästflåare m. *hastflåar* pl. -*er*, m.
***hästkreta?** f. *hastkretu*, f. Hästkrake.
hö n. *hø* ut. pl., n.
höflig adj. *hyvle* l. -*ogør*.
hög m. *hyg* pl. -*ar*, m.
högbo m. *hygbo* l. -*bou* pl. -*bor* l. -*bouar*, m. Mystisk invånare i stenkumlen. När dimma höjer sig från kumlen, säges: *nu e hygbon argør*.
högre högst adj. komp. & superl. *hygør hykst*.
höja vb. *høj*, sv. vb. 2.
höjd f. *hygd* pl. -*er*, f.
hök m. *hyk* pl. -*ar*, m.
höna f. *hyøno*, f.
[höns] ***hyns** n. *hyns*, pl. =, n.
[höns]syra, ***hyns-** f. *hynsyro* ut. pl., f. Kråksyra.
höra vb. *hyør*[*a*], sv. vb. 2.
hörn n. *hyøn* pl. =, n.
***hörta** vb. *høt*[*a*], sv. vb. 1. Afstanna. — *Rz* 257 b.
***hös** n. *høis* ut. pl., n. Larm.
***hösa** vb. *høis*[*a*], 1 Larma.
höst m. *hyøst* pl. -*ar*, m. — *i hyøstast* Sistlidne höst.
[höta] ***hytta** vb. *hyt*[*a*], sv. vb. 2.
***hötter** n. *høtør* ut. pl., n. Sjötang, fucus.
***hötternål** f. *høtænæl* pl. -*ar*. f. Kantnål, syngnathus.

I.

i prep. *i*, *i*.

ibland prep. o. adv. *ibland*.

id m. *id* pl. -*er*, m.

i[da]s vb. *is idest*.

***idräktig** adj. *idræxti* l. -*igär*, adj. Dräktig, om djurhonor.

***i fluxten** adv. *i flukst'n*, adv. tls. Hastigt.

i förgår adv. tls. *i förguär & förguärast*.

igel m. *igæl & igel* pl. *iglar*, m.

igen adv. *i(d)jan*. [Hällre användes **åter*].

i går adv. tls. *i guär*.

ihjäl adv. *ijæl*.

ihop adv. *ihop & ihoup*.

ihålig adj. *iholigär*.

ihållig adj. *iholigär*.

i kap[p] adv. tls. *i kap*.

il m. *il* pl. -*er*, m.

illa adv. *ilā*.

***ille?** interj. *ilī, ilis* interj. [vanl. med *ändā ento*]. Ack! *ilī ento en ha sku ga so! ilis ti porkana!* [Eg. imperat. af vb. **illa* qvs. Förbanna?]

illfänas vb. *ilfanās*, sv. vb. 1.

***illgräs** n. *ilgrās* ut. pl., n. Ogräs. — isl. *illgresi*, n.

***ill-märke** n. *ilmærki* ut. pl., n. coll. Mindre flygfä som plågar boskapen. — *Rz* 292 a.

***illväder** n. *ilvæðr* ut. pl., n. Oväder. — isl. *illviðri* no. *illveðer*, n.

***ilmot** adj. *ilmot*, adj. Lat, icke ihärdig.

ilska f. *ilskor* sg. obr., f.

***ilskas** vb. *ilskas*, sv. vb. 1 Förvärras, om sår.

in adv. *in*, adv. 1) In. 2) Inne.

***inga α)** adv. *ygga*, adv. 1) Icke. 2) Nej. β) subst. n. Intet, ingenting. *ti va ygga toko*.

[på] **inga ställen** adv. tls. *ygg-stäl'n*, adv. Ingenstädes.

ingen pron. *ygg'n*, f. =, n. *inta & int nogo*; pl. *ygga*.

ingen[städes] *stans adv. *iggastans*.

inmarig adj. *inmarigər*, adj.

innanför adv. & prep. *inmfyr*.

*innersida f. *indæsidō*, f. Insida.

inre innerst komp. & superl. *indər* komp., *indæst* superl.

inspe[k]tör m. *inspūtör* pl. -ər, m. *spūtör* pl. -ər, m.

is m. *is* pl. -ar, m.

*isa vb. *is[a]*, sv. vb. 1 Rysa. *hæ isar i mæ*. — Rz 294 a.

*isabborre m. *isabor* pl. -ar, m. Abborre som leker vid islossningstiden.

*isand f. *isand*, f. Harelda glacialis. [Böjn. se *and*!]

is[ig] *-og adj. *iso* l. -ogər.

*islägg m. *islæg* pl. -ar, m. Skridsko af en *benknoka.

*is[spjärna] -spje(r)na f. *ispjeno*, f. Sädesärta.

*is-stickel m. *istikel* pl. *istiklar*, m. Istapp.

is-[sörja] *-syrja f. *isyrjo* ut. pl., f.

ister n. *istər* ut. pl., n.

*is-vals m. *isvalk* pl. -ar, m. Isvall.

[i sänder] *i sönder adv. tils. i *sönder* & i *sunder*.

i tu adv. tils. i *tu*.

iäns, *iänstes, adv. *ijons*, *ijuans*, *ijonstest*.

J.

ja adv. *ja*, *jaa*.

jacka f. *jako*, f.

jag prep. *jag* & *ja* & *ja*, akk. *mæ* & *mī*.

jaga vb. *jag[a]*, sv. vb. 1.

jaka vb. *jak[a]*, sv. vb. 1. [Sälls.]

jakt f. *jaxt* pl. -ər, f. 1) Jagande. 2) Farkost.

jama vb. I *jam*[a], sv. vb. 1 (om katt).

***jama** vb. II *jam*[a], sv. vb. 1 Sladdra, prata utan sammanhang.

***jamsa** vb. *jams*[a], sv. vb. 1 Tala oredigt — no. *jamsa*.

***jamsog** adj. *jamsö* l. -*ogär*, adj. Oredig, virrig.

***jarma** vb. *jarm*[a], sv. vb. 1 Gnälla, om lefvande varelse.
— *Rz* 296 a. — isl. *jarma*, vb. bräka.

jo adv. *jou*.

***jolk** m. *jolk* & *jolak* pl. -*ar*, m. Pojke, gosse. — *Rz* 260 b.

***joppel** n. *jopæl* ut. pl., n. Pladder.

***joppeltaska** f. *jopæltasko*, f. Sladdertaska.

***joppla** f. *joplo*, f. Sladdertaska.

***joppla** vb. *jopla* l. *jopæl*, sv. vb. 1 Pladdra, sladdra.

***jopplog** adj. *joplo* l. -*ogär*, adj. Pladderande, pratsjuk.

jord f. *jod* & *joud* pl. -*ar*, f.

***jord**[päron] ***pärun** f. *jodpærun* pl. =, n. Potatis.

***jorsa** f. *joso*, f. Sladderkäring.

***jorsa** vb. *jös*[a], sv. vb. 1 Tala i kors. — Jfr *Rz* 299 b
jåra.

***jorsog** adj. *joso* l. -*ogär*, adj. Vimmelkantig.

***joskog** adj. *josko* l. -*ogär*, adj. Halffänig.

***jottra** vb. *jotra* l. *jotär*, sv. vb. 1 Jollra, sladdra.

ju adv. *ju*.

***jueka** vb. *jok*[a], sv. vb. 1 [*uav*] Sakteligen gifva sig i väg.
— no. *jukka*, vb. gumpa.

ju[fve]r n. *jur* pl. *juvrar*, n.

jul f. *jul* pl. -*ar*, m.

jula vb. *jul*[a], sv. vb. 1.

julle m. *jula*, m.

jumfru f. *jomfru* pl. *jomfrur*, f.

***jumla** *jomla*, sv. vb. 1. Tala oredigt, sladdra. — Jfr *Rz* 299 a.

just adv. *just*, *jyst*.

justersåg m. *jústæsuag* pl. -ar, m.

juttua fi. *jut[a]*, sv. vb. 1 Prata.

***jåbel** m. *juabil* pl. -ar, m. Envis och „styf“ person.

***jåka** vb. *jok[a]*. sv. vb. 1 Pladdra. — *Rz* 299 b.

***jåla** vb. I *jol[a]*, sv. vb. 1 Prata. — no. *jåla*.

***jåla** vb. II *jol[a]*, sv. vb. 1 [*l se*] Äta l. dricka glupskt.

***jåma** vb. *jom[a]*, sv. vb. 1 Skräfla. — no. *jåma*, vb. fjase, gjækkes.

***jåmetaska** f. *jomatasko*, f. Sladdertaska.

***jåpa** f. *jopo*, f. Småtokig kvinsperson, med inbegrepp af pratsjuka.

***jåpa** vb. *jop[a]*, sv. vb. 1 Skräfla. — Jfr *Rz* 299 b.

***jåpetask** m. *jopatask* pl. -ar, m. Storskräflare.

***jåpog** adj. *jopo* l. -ogär, adj. Oredig, vimmelkantig.

jägare m. *jegar* & *jagar* pl. -är, m.

***jäm[m]a** vb. *jam[a]*, sv. vb. 1 Upprepa ett och samma, pladdra.

jämmer m. *jemär* & *jembär* ut. pl., m.

jämme[r]ligen adv. *jemæligøn*.

jäm[n] adj. *jemär*.

***jämna** f. *jemno*, f. Slätt.

[**jämna**] ***jämna** vb. *jam[a]*, sv. vb. 1.

jämra sig vb. *jamra* l. *jembär se*, sv. vb. 1.

***jämsa** vb. *jams[a]*, sv. vb. 1 Pladdra. — *Rz* 222 b.

jämt adj. *jamt*, *jømt*.

***järmsa** vb. *jërms[a]*, sv. vb. 1 Larma. — Jfr no. *jerma*, vb. bräka.

järn n. *jæn* pl. =, n.

järp[e] m. *jærp* pl. -ar, m.

jäsa vb. *jæs[a]* *jæst jäsi*.

jäst m. *jæst* ut. pl., m.

jätte m. *jæt(ø)* pl. -ar, m.

***jättekast** n. *jetukast* pl. =, n. Stenkummel. — Jfr isl. *jötunn*, m.

Anm. Till utropet *jasta bua*, ungefär motsv. hsv. „Herre Jesus!“ har jag icke kunnat utfinna någon antaglig etymologi. Måhända dock, ehuru *två* ord numera tydligen uttalas, det är = hsv. **gästa**[bud] ***-båd** n. och ursprungliga meningen varit: „vid vår Herres gästabud!“ d. v. s. „vid altarets sakrament!“ — ?

K.

kaakkuri f. *kakar* pl. -ar, m. Lom, Colymbus.

[kabel] ***kabbel** m. *kabil* pl. *kablar*, m.

kacka n. *kaka* ut. pl., n.

kacka vb. *kak[a]*, sv. vb. 1.

***kackarshus** n. *kakashus* pl. obr., n. Afträde.

***kackehus** n. *kakihus* pl. =, n. Afträde.

kackla vb. *kakla* 1. *kakæl*, sv. vb. 1.

[kafle] ***kafvel** m. *kavæl* pl. *kavlar*, m.

kafveldun n. *kavældun* ut. pl., n. Typha.

kagg[e] m. *kag* pl. -ar, m.

kaja f. *kajo*, f.

kaka *kaku*, f.

kakel n. *kakæl* pl. =, n.

kalf m. *kälw* pl. -ar, m.

***kalfhus** n. *kälwhus* ut. pl., n. Hinnan som omsluter kalf-fostret.

kalk m. *kälk* ut. pl., m.

kall adj. *käldär* n. *kält*.

kalla vb. *käl[a]*, sv. vb. 1.

kam m. *kämb* pl. -ar, m.

kamma vb. kamb[a], sv. vb. 1.

kammare m. kamar pl. kambrar, m.

*kana f. kanu, f. Spån. — Rz 306 b.

[kanarje]fågel *kanal(j)e- kanálfogæl, m. [Böjn. se fågel].

*kangla f. kagglo, f. Ovig kvinsperson.

*kangla vb. kaggæl kaggla, sv. vb. 1 Gå styft och med svårighet. — Rz 307 a.

*kanglog adj. kagglo l. -og^{ar}, adj. Ostadig, gänglig.

*kanglus m. kaggylus pl. obr., m. Ovig mansperson.

kanna f. kano, f.

kanske adv. kanšv.

kant m. kant pl. -ar & -er, m.

kantra vb. kantør kantra, sv. vb. 1: 1) intr. = hsv. 2) tr.
Omstjälpa.

kap n. kap pl. =, n. Byte.

kapa vb. kap[a], sv. vb. 1. — k. uav Springa. — k. om Slå.

*kapel m. kapul pl. kaplar, m. Gren huggen till ved.

kappa f. kapo, f.

[kappas] *kapas vb. kapas, sv. vb. 1.

kappe m. I kapa, m.

*kappe m. II kapa, m. Hjulnaf.

[kappsegling] *kapsegelning f. kapsigælnyg pl. -ar, f.

kapten m. kaften pl. -er & -ar, m.

kar n. kar & kar pl. =, n.

*kara? *karra? f. karu, f. Vindkåre.

kara vb. kar[a], sv. vb. 1.

karda f. kaðo, f.

karda vb. kað[a], sv. vb. 1.

[kardborre] *kar(d)bodd[e] m. karbod pl. -ar, m.

kardning f. kaðnng pl. -ar, f. Den afkardade ullremsan.

karl m. kar pl. karar, m.

karm m. karm pl. -ar, m.

*karra vb. *kar*[a], sv. vb. 1 Kåra. — *Rz* 379 b.

*karrog adj. *karo* l. -ogər, adj. Stripig.

*kars[e] m. *kas* pl. -ar, m. Kasse.

kart m. *kaṭ* pl. -ar, m.

karta f. *kaṭo*, f.

*kas m. *kas* pl. -ar, m. Vårdkas.

*kasa vb. I *kas*[a], sv. vb. 1 [*ihop*] Samla, samka. — *Rz*
311 b. no *kasa*, vb.

kasa vb. II *kas*[a], sv. vb. 1 [*et*] Jaga, drifva.

*kase m. *kasa*, m. Hop, hög. — *Rz* 311 b *kas*. isl. *kps*.

kassa f. *kaso*, f.

kast n. *kast* pl. =, n.

kasta vb. *kast*[a], sv. vb. 1.

kata vb. *kaṭ*[a], sv. vb. 1 [*uav*] Skynda af stad.

*kataja vb. *kaṭaj*[a], sv. vb. 1 [*uav*] = föreg.

katsa f. *kaṭso*, f.

katt m. *kaṭ* pl. -ar, m.

katta f. *kaṭo*, f.

*katte m. *kata*, m. Hankatt.

kax[e] m. *kaks* pl. -ar, m.

kedja f. *tjadjo*, f.

kela fi. *tjæl*[a], m. Bobin. — *tjæl*[a], sv. vb. 1 Bobina.

*kieka vb. I *tjik*[a], sv. vb. 1 Gå, sätta sig i rörelse.

*kieka vb. II *tjik*[a], sv. vb. 1 Vackla, vara ostadig.

*kiekla vb. I *tjikla*, sv. vb. 1 Gå.

*kiekla vb. II *tjikla*, sv. vb. 1 Vackla.

*kieklog adj. *tjiklo* l. -ogər, adj. Vacklande, ostadig.

*kiekorede n. *tjikureidə* pl. -ər & -ən, n. Ostadig, gänglig
person.

kil m. *tjil* pl. -ar, m.

kila m. *tjil*[a], sv. vb. 1 — *tjil* *uav* Skynda i väg.

*kilshugg n. *tjilshug* pl. obr., n. „Hugg“ närmast notkilen.

kim m. *tjimb* pl. -ar, m.

kimhyfel m. *tjimbhyfel*, m. Undertill halfrund hyfel. [Böjn. se *hyfel*!]

***kimma** vb. *tjimb*[a], sv. vb. 1 [uav] Ila, skynda.

***kimmas** vb. *tjimbäs*, sv. vb. 1 Slå sig af fukt.

***kimme** m. *tjimbä*, m. Kim.

kimrök m. *tjimbrök* ut. pl., m.

***kina?** vb. *tjin*[a], sv. vb. 1 Se, titta.

kinastaa fi. (?) *tjin*[a] & *tjinas*, sv. vb. 1: 1) Streta mot.
2) Träta.

kind f. *tjind* pl. -ar, f.

***kingla** vb. *tjiggla*, sv. vb. 1 Vackla, stå ostadigt.

***kinglog** adj. *tjigglö* l. -ogär, adj. Vacklande, ostadig.

kink n. I *tjigk* pl. =, n. Kink (skeppst.)

***kink** n. II *tjigk* pl. =, n. Kinkblåsa.

kinka vb. *tjigk*[a], sv. vb. 1.

kinklås n. *tjigklåas* pl. =, n. Kinkblåsa.

kink[ig] *-og adj. *tjigko* l. -ogär.

***kirra** vb. *tjin*[a], sv. vb. 1 Kvida, om barn.

***kirrog** adj. *tjiro* l. -ogär, adj. Gråtig, om barn. — *Rz*
321 b.

kissa f. *kiso*, f.

kisse m. *kisa*, m.

kista f. *tjisto*, f.

kitt n. *tjit* & *tjit* ut. pl., n.

kitta vb. I *tjit*[a], sv. vb. 1.

***kitta** vb. II *tjit*[a] & *tjitas*, sv. vb. 1 Kittla. — isl. *kita*.

kittel m. *tjitil* pl. *tjitlar*, m.

kittla vb. *tjitla*, sv. vb. 1.

kjo[rte]l m. *tjol* & *tjoul* pl. -ar, m.

klabb m. *klab* pl. -ar, m.

klack m. *klak* pl. -ar, m.

klafve m. *klava*, m.

klaga vb. *klag*[a], sv. vb. 1: 1) tr. Anklaga. 2) intr. Klaga.

*klant m. *klant* pl. -ar, m. Mindre vedklabb.

klapp m. *klap* pl. -ar, m.

klappa vb. *klap*[a], sv. vb. 1.

klar adj. *klar* & *klarar*.

klarna vb. *klarn*[a], sv. vb. 1.

[klatscha] *klatsa vb. *klats*[a], sv. vb. 1.

[klef] *klöf m. *klöw* pl. -ar, m.

klen, *klenog adj. *klenar*, *kleno* l. -ogär.

klia vb. *kli*[a], sv. vb. 1.

klicka vb. *klik*[a], sv. vb. 1.

*klifta f. *klifta*, f. Den mindre linbråkan. — Rz 328 b.

[klifva] *klyfva vb. *klyr*[a] *klöw klyvi*.

klimp m. *klimp* pl. -ar, m.

*klingra vb. *kluggra* l. *klugär*, sv. vb. 1.

klinka f. *klugko*, f.

*klinka vb. *klugk*[a], sv. vb. 1 Halta.

klint m. *klint* pl. -ar, m.

klippa f. *klipo*, f.

klippa vb. *klip*[a] *klift*.

klippare m. *klipar* pl. -ar, m.

*klipping m. I *klipugg* pl. -ar, m. Syrtut.

klipping m. II *klipugg* ut. pl., m. förekl. i tils. *sat* l. *lag klippingin te* Dö.

*klipping m. III *klipugg* pl. -ar, m. Liten klippa; förekl. i *klippigana* namn på några skär.

klister n. *klister* ut. pl., n.

klo f. *klo* pl. *klon* l. *klonar* def. *klonan*, f.

klocka f. *kloko* & *kluko*, f.

klockare m. *klokar* pl. -ar, m.

*klofna vb. *klovna*, sv. vb. 1 Remna. — Rz 328 b. isl. *klofna*.

klofve m. *klovæ*, m.

klok adj. *klok* l. -*er*.

***klomma?** ***klumma?** vb. *kłom[a]*, sv. vb. 1 [*kul*] Falla, ramla.

— Jfr no. *kluma*, vb. förlama.

kloss m. *klos* pl. -*ar*, m.

***kloss** adv. & prep. *klos ve* l. *tu*, adv. & prep. Tätt invid.

— eng. *close*.

***klott** m. *kłot* pl. -*ar*, m. Snorkluns.

***klotta** vb. *kłot[a]*, sv. vb. 1: 1) Klottra. 2) Kludda.

klubba f. *kłobo*, f.

***klubbog** adj. *kłobo* l. -*ogør*, adj. Ovig, trög. — Jfr *Rz* 330 a. no. *klubbutt*, adj. tjock, plump.

***klubbus** m. *kłobus* pl. obr., m. Tung och ovig person. — no. *klubb*, m. klump.

***klucka** vb. *kłuk[a]*, sv. vb. 1 Skrocka, om hönor. — *Rz* 329 b.

***kludda** vb. I *kłod[a]* & -*as*, sv. vb. 1 Fastna vid fötterna l. medarne, om snö.

***kludda** vb. II *kłod[a]*, sv. vb. 1 Öfverdrifvet smeka.

***klumsa** f. *kłomso*, f. Klunsig, ovig kvinna. — Jfr *Rz* 330 a.

***klumsa** vb. *kłoms[a]*, sv. vb. 1 Bete sig ovigt.

***klumshaeka** f. *kłomshako*, f. Ovig person, man l. kvinna.

***klumsog** adj. *kłomso* l. -*ogør*, adj. Ovig, tölpig.

***klunka** vb. *kługk[a]*, sv. vb. 1 Småspringa.

klunt m. *kłont* pl. -*ar*, m. Klump.

klut m. *kłut* pl. -*ar*, m.

***klutsa** vb. *kłuts[a]*, sv. vb. 1 Säges om det ljud som höres när någon går i blöt lera l. i vatten. Äfven säges: *han klutsar i låræn* Går i leran.

klyfse f. *klyfsæ* pl. -*er* & -*æn*, n. Klase. — Jfr *Rz* 327 a *klifsa*.

klyfva vb *klyv kłøv klyvd & kluri*.

klyfvare m. *klyvar* pl. -ar, m.

klyka f. *klyko*, f.

klå vb, *klåa*, sv. vb. 3.

klåda f. *klådo*, f.

*klåpa f. *klåpo*, f. Klåpare, usling.

*klåpog adj. *klåpo* l. -ogør, adj. Usel.

klä[da] vb. *klä*, sv. vb. 3.

kläder pl. *kläder*, pl. t.

*kläfsa vb. *kläfs[a]*, sv. vb. 1 Gifva ett knakande l. sprakande ljud.

klämma f. *klämo*, f.

klämma vb. *kläm[a]*, sv. vb. 2.

kläpp m. *kläp* pl. -ar, m. 1) Kläpp, t. ex. klocke-. 2) Barn, ish. oäkta. — *Rz* 332 a.

*kläppa vb. *kläp[a]*, sv. vb. 1 Framföda barn.

*kläppra f. *kläpro*, f. Slabbertaska.

*kläppra vb. *kläpra*, sv. vb. 1 Pladdra, sladdra.

klättra vb. *klätør klättra*.

klöf f. *kløv* pl. -ar, f.

klöfver m. *klyvør* ut. pl., m.

[klösa] *kläsa vb. *kläs[a]*, sv. vb. 2.

knacka vb. *knak[a]*, sv. vb. 1.

*knackel m. *knakil* pl. -ar, m. Stackare, pyssling.

*knackla vb. I *knakla*, sv. vb. 1 Hopskrynkla.

*knackla vb. II *knakel knakla* [*fram se*], sv. vb. 1 Småningom arbeta sig fram. — *Rz* 333 a.

*knackla vb. III *knakla*, sv. vb. 1 Harska sig, hosta.

knacklög adj. *knaklo* l. -ogør, adj. Ojämn, t. ex. om väg.

knagg, *knagge *knag* & *knaga*, m.

knaka vb. *knaka*, sv. vb. 1.

*knall m. I *knal* pl. -ar, m. Ojämnhet, upphöjning. — *Rz* 333 a.

knall m. II *knāl* pl. -ar, m.

knalla vb. I *knāl*[a], sv. vb. 1.

*knalla vb. II *knāl*[a], sv. vb. 1 [*uav*] Gå l. färdas makligt.

— *knāl sa uav* Gifva sig i väg. — *Rz* 333 a.

*knap m. *knāp* pl. -ar, m. Träkloss hvarvid segelskot fastgöras. *Rz* 333 a.

knapp m. *knāp* pl. -ar, m.

knapp adj. *knāpər*. — n. *knāft* anv. äfven ss. adv.

knappa f. *knāpo* ut. pl., f. Brist, armod.

knappa vb. *knāp*[a], sv. vb. 1 [*uav*, *in*].

*knappe m. *knāpa*, m. Träkloss på tistelstång, använd vid förespänning.

*knappersten m. *knāpæstam* pl. -ar, m. Klappersten.

knappra vb. *knāpra*, sv. vb. 1.

*knara vb. *knāra*, sv. vb. 1 Knarra.

knarka vb. *knārēk*[a], sv. vb. 1.

*knarr m. *knār* ut. pl., m. Värk i Handleden. — *Rz* 334 a.

knarra vb. *knār*[a], sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Spinna, om katt. 3) Kväka, om groda.

*knarsa vb. *knāš*[a], sv. vb. 1 Gifva ett knastrande ljud, t. ex. om tänder vid ätning. — *Rz* 337 a.

*knasa vb. *knās*[a], sv. vb. 1 Coire. — *Rz* 334 b.

*knaska vb. *knāsk*[a], sv. vb. 1 [*uav*] Småningom l. makligt gifva sig i väg.

*knatta vb. I *knāt*[a], sv. vb. 1 Hugga smått. — no. *knatta*.

*knatta vb. II *knāt*[a], sv. vb. 1 [*uav*] Komma sakta framåt.

*knattel m. *knātil* pl. -ar, m. Stackare, pyssling.

*kneka f. *knēko*, f. Utväxt å trä.

kneka vb. *knēk*[a], sv. vb. 1.

*knekog adj. *knēku* l. -ugər, adj. Ostadig, gänglig.

*kniekla vb. *knēkla* l. *knēkæl*, sv. vb. 1 [*uav*, *fram*] Småningom och ojämt komma framåt.

- ***knicklog** adj. *kn̄klo* l. -*ogər*, adj. Skroflig, ojämn.
knif m. *kn̄w* pl. -*ər*, m.
knip n. *kn̄p* ut. pl., n.
knipa f. *kn̄po*, f. Fuligula clangula.
knipa vb. *kn̄p*[*a*] *kneip knipi*.
 ***knipnäfve** m. *kn̄pnava*, m. Knytnäfve.
knippa f. *kn̄po*, f.
knippe n. *kn̄pə* pl. -*ər* & -*ən*, n.
 ***knira** vb. *kn̄ra*, sv. vb. 1 Knarra.
 ***knirka** vb. *kn̄rk*[*a*], sv. vb. 1 Gnissla, t. ex. om dörr.
 ***knirra** vb. *kn̄r*[*a*], sv. vb. 1: 1) Knarra. 2) Knota.
 ***knirsa** vb. *kn̄s*[*a*], sv. vb. 1 Knastra.
 ***knoa** vb. *kn̄o*[*a*], sv. vb. 1: 1) Trycka, prässa. 2) [*til*] Slå.
 — no. *knua*.
 ***knoekla** f. *kn̄klo*, f. Skrynkla.
 ***knoekla** vb. *kn̄kla*, sv. vb. 1 Skrynkla. — *Rz* 338 a.
 ***knoeklog** adj. *kn̄klo* l. -*ogər*, adj. Skrynklig.
 ***knoe** m. *kn̄o**a*, m. Knoge. — isl. *knúti*, m.
 ***knoka** f. *kn̄ko* l. *knouko*, f. Knota. — no. *knok*, m. *knoka*, f.
 [knopp] ***knupp** m. *kn̄p* pl. -*ər*, m.
 ***knoppla** vb. *kn̄pla* & -*äs*, sv. vb. 1 Småbitas, om hästar.
knorr m. *kn̄or* pl. -*ər*, m. Kaffeknorr.
 ***knorsa** vb. *kn̄s*[*a*], sv. vb. 1 Krossa.
 ***knoxa** vb. *kn̄ks*[*a*], sv. vb. 1 Brista tvärt af.
knubb m. *kn̄ob* pl. -*ər*, m.
knuff m. *kn̄uf* pl. -*ər*, m.
knuffa vb. *kn̄uf*[*a*], sv. vb. 1.
 ***knuffla** vb. *kn̄uf**la*, sv. vb. 1 [*om*, *til*] Knuffa; slå.
 ***knulsk** adj. *kn̄ulsk* & -*ər*, adj. Kätjefull, om kvinna.
knut m. *kn̄ut* pl. -*ər*, m.
knyek m. *kn̄yk* pl. -*ər*, m. 1) = hsv. 2) vicis.
knyeka vb. *kn̄yk*[*a*], sv. vb. 2.

- ***knyckla** vb. *knyckla*, sv. vb. 1 Hopskrynkla. — *Rz* 338 a.
- ***knycklog** adj. *knycklo* l. -*ogør*, adj. Ojämn, skrynklig.
- knyffel** m. *knyfil* pl. *knyflar*, m.
- ***knyffla** vb. *knyfla*, sv. vb. [*om*, *til*] Slå.
- knyla** f. *knylo*, f.
- ***knyla** vb. *knyl[a]*, sv. vb. 1 [*om*, *til*] Slå, piska.
- ***knysa** vb. *knys[a]*, sv. vb. 1 [*z*] Tilltaga, om vind.
- ***knyska** vb. *knysk[a]*, sv. vb. 1 [*til*] Slänga, slå. — Jfr *Rz* 338 b *knuska*. no. *knuska*.
- knysta** vb. *knyst[a]*, sv. vb. 1.
- knyta** vb. *knyt[a]* *knygt knuti*.
- knyte** n. *knytə* pl. -*ər* & -*ən*, n.
- ***knyttrog** adj. *knytro* l. -*ogør*, adj. Lockig. — Jfr hsv. *knott-rig*.
- knåda** vb. *knoda*, sv. vb. 1.
- ***knåka** vb. *knoka*, sv. vb. 1 Klämma, trycka. — *Rz* 337 b. no. *knoka*.
- knåpa** vb. I *knopa*, sv. 1.
- ***knåpa** vb. II *knopa*, sv. vb. 1 Vandra, slå dank.
- ***knåra?** vb. *knor[a]*, sv. vb. 1 [*sunder*] Krossa. — Jfr. no. *knyra*, vb. krysta, prässa.
- knä** n. *knæ* pl. *knær* & *knæn*, def. *knænan*, n.
- knäfvel** m. *knævul* & *knævul* pl. obr., m.
- ***knäka** vb. *knæk[a]*, sv. vb. 1: 1) Knaka. 2) Brista.
- ***knäkel** m. *knækuł* pl. *knækłar*, m. Knäfvel.
- knäppa** vb. *knæp[a]*, sv. vb. 2.
- ***knäppe** n. *knæpe* pl. -*ər* & -*ən*, n. Klafve af trä. — *Rz* 341 b.
- ***knärka** vb. *knærk[a]*, sv. vb. 1 Knarra.
- ***knäsnäll** m. *knæsnuåld* pl. -*ar*, m. Knäskål.
- knöl** m. *knył* pl. -*ar*, m.
- knöla** vb. *knył[a]*, sv. vb. 1.

ko f. *kō* & *kou* pl. -*r* def. -*nan*, f.

koek m. *kok* pl. -*ar*, m. *älä man o kokun me!*

***koekel** n. *kokæl* & *kokæl* ut. pl., n. 1) Hemlighetsfullt göromål. 2) Högröstadt samtal. — isl. *kukl*, n. trolleri. *Rz* 362 b.

***kockeltask** m. *kokæltask* pl. -*ar*, m. Person fallen för fg.

***kockla** vb. I *koklä*, sv. vb. 1 Ifrigt samspråka.

***kockla** vb. II *koklä*, sv. vb. 1 [*kul*] Ramla, falla omkull.

***koffa** f. *kofo*, f. Löfgroda.

***kofvel** m. *kovl* pl. -*ar*, m. Örfil.

kofta f. *kofto*, f.

koikata fi. *koik[a]*, sv. vb. 1 Galoppera.

koka f. *koko* l. *kouko*, f.

koka vb. *kok[a]* & *kouk[a]*, sv. vb. 1.

koj m. *koj* pl. -*er*, m.

koja f. *kojo*, f.

kol n. *kol* pl. =, n.

***kolahus** n. *kolahus* pl. =, n. Kolkoja.

kolka vb. *kolh[a]*, sv. vb. 1.

[*kol*]koja, ***kola-** f. *kolakojo*, f.

***kolla** f. *kolo*, f. Fån, om kvinna.

***kollog** adj. *kolo* l. -*ogør*, adj. Kollrig.

[*kol*]mila, ***kola-** f. *kolamilo*, f.

[*komma*] ***kumma** vb. *kuma kom* & *kom* & *komd kumi*.

komm[en]dera vb. *komdier[a]*, sv. vb. 1.

***kommeslös?** adj. *komustlösør*, adj. Oföretagsam.

kommod m. *komod* pl. -*ar* & -*er*, m.

kompas[s] m. *kompas*, pl. -*ar*, m.

konst f. *konst* pl. -*er*, f.

konst[ig] *-**og** adj. *konsto* l. -*ogør*, adj.

kontti fi. *kont* pl. -*ar*, m. Näfverskäppa. *kont[a]*, sv. vb. 1

Bära tungt.

kon[ung] ***ing** m. *kunng* pl. -ar, m.

[kopp] ***kupp** m. *kup* pl. -ar, m.

koppa f. *kopo*, f. Hummelkoppa.

[koppa] ***kuppa** vb. I *kup[a]*, sv. vb. 1.

***koppa** vb. II *kopa*, sv. vb. 1: 1) Gunga, om t. ex. gungfly. 2) Darra, om het luft.

koppar n. *kopar* ut. pl., n.

***koppla** f. *koplo*, f. Fordom ofvan sängen placerad hylla för två o. a. dyl.

kopper f. pl. *kopor* pl. t.

koppär[r] n. *kopær*, pl. =, n.

kopp[ärrig] ***ärog** adj. *kopæro* l. -ogør.

korf m. *korv* pl. -ar, m.

korg m. *korg* pl. -ar, m.

kork m. *kork* pl. -ar, m.

***korla** vb. *korl[a]* & *kurl[a]*, s. vb. 1 Kurra. — Rz 343 b.

korn n. *kon* pl. =, n.

***kornknarr** m. *konknar* pl. -ar, m. Åkerhöna.

korp m. *korp* pl. -ar, m.

kors n. *kos* pl. =, n.

***kort** m. *koŧ* pl. -ar, m. Gran- l. tallkotte.

kort n. *koŧ* pl. =, n.

kort adj. *koŧør*.

korta vb. *koŧ[a]*, sv. vb. 1 [*uav*].

[kosta] ***kusta** vb. *kust[a]*, sv. vb. 1.

koxa vb. *koks[a]*, sv. vb. 1.

krabba f. *krabo*, f.

***krackla** f. I *kraklo*, f. Nödvuxet trä. [Jfr **krakel*!]

***krackla** f. II *kraklo*, f. Skräp, affall; t. ex. torra kvistar, löf o. s. v.

***krackla** vb. I *krakæl* *krakla* [*fram se*], sv. vb. 1 Småningom och trots svårigheter arbeta sig fram. — Rz 349 a.

*krackla vb. II *krakla*, sv. vb. 1 Vara sjuklig.

*kracklog adj. I *kraklo* l. -ogør, adj. Sjuklig. — isl. *krakligr*, adj. späd.

*kracklog adj. II *kraklo* l. -ogør, adj. Ojämn, skroflig.

krafla vb. *kravla*, sv. vb. 1.

kraft f. *kraft* pl. -ør, f.

*kragas vb. *kragas*, sv. vb. 1: 1) Brottas. 2) „Tagas“ med ngn.

krage m. *kraga*, m.

*krak n. *krak* pl. =, n. Underlag vid släpning. — Jfr *Rz* 324 a.

*kraka vb. *krak*[a], sv. vb. 1 Kraxa.

*kraka f. *kraku*, f. Lat arbetare.

*krakas vb. *krakas*, sv. vb. 1 Harska sig. — Jfr isl. *hráki*, m. spittle.

krake m. I *kraka*, m. Hästkrake.

*krake m. II *kraka*, m. Stör; läkt. — isl. *kráki*, m.

*krakel m. *krakl* pl. -ør, m. Nödvuxet trä.

*krakeföre n. *krakafyrø* ut. pl., n. Dåligt före.

kralla vb. *krall*[a], sv. vb. 1.

kram adj. *kramør*.

*krama f. *kramo*, f. Göpen.

krama vb. *kram*[a], sv. vb. 1.

*kramas n. *kramás* ut. pl., n. Bagage.

*krambambuli n. *krambambu* ut. pl., n. Larm, oväsen.

*krambasa vb. *krambasa*, sv. vb. 1 Larma, väsnas.

kramp m. *kramp* ut. pl., m.

krampa f. *krampo*, f.

kran m. *kran* pl. -ør, m.

krans m. *krans* pl. -ør, m.

krasa vb. *krasa*, sv. vb. 1.

kratta f. *krato*, f.

[kreatur] ***krittúr** n. *krixtur* pl. =, n.

***krian** n. *kriand* pl. =, n. Nötkreatur.

***kriansfoder** n. *kriandsfodər* ut. pl., n. Kreatursfoder.

***krickel?** n. *krikæl* ut. pl., n. Krakél. — ***krikél?**

krig n. *kriɡ* pl. =, n.

kriga vb. *kriɡ[a]*, sv. vb. 1.

krigare m. *kriɡar*, pl. -ər, m.

***krilla** vb. *krił[a]*, sv. vb. 1 Kräla. — *Rz* 355 a.

kring prep. & adv. *kriɡg*.

kringla f. *kriɡlo*, f.

***kripal** adj. *kripalər*, adj. Skral, dålig.

***krippa** f. *kripu*, f. Stackare. — Jfr Dl. *kripp*, m. barn.

***krippog** adj. *kripugər*, adj. Usel, eländig.

***krissle** m. *kriśla*, m. Böld i nacken l. ljumsken. — Jfr *Rz* 351 b *krittēl*. — **kriśla* trol. af pl. **krittīlar*.

kristen adj. *kristin*.

kristna vb. *kristn[a]* & *kriśn[a]*, sv. vb. 1.

[**krita**] ***klita** f. *klito*, f.

[**krita**] ***klita** vb. *klit[a]*, sv. vb. 1.

***kritta?** ***kreta?** f. *kritu*, f. 1) Stackare, om mskor. 2) Krake, om djur.

***krittēl** m. se **kriśle*.

***krix** m. *kriks* pl. -ar, m. Blårställning å spinnrock. — no. *kreksa*, f. krokig gren l. kvist.

***krockel** n. *krokæl* ut. pl., n. Krångel.

***krockla** vb. *krokla*, sv. vb. 1 Krångla.

krocklög adj. *kroklo* l. -ogər, adj. Krånglig. — *Rz* 357 a.

krok m. *krok* & *krouk* pl. -ar, m.

krok[ig] ***-og** adj. *kroko* & *krouko* l. -ogər.

krona f. *krono* & *krouno*, f.

kropp m. *krop* pl. -ar, m.

krossa vb. *kros[a]*, sv. vb. 1.

krubba f. *krubo*, f.

kruka f. *kruko*, f.

krulla vb. *krul*[a], sv. vb. 1.

krusa vb. *krus*[a], sv. vb. 1.

krut n. *krut* ut. pl., n.

krycka f. *kryko*, f.

kryd[d]**a** f. *krydär* pl. t.

krympa vb. *krymp*[a], sv. vb. 2.

***krymperi** n. *krympəri* pl. obr., n. Afträde.

krypa vb. *kryp*[a] *kröip* & *kryöp* *krupi*.

[**kryssa**] ***krös**[s]**a** vb. *kröis*[a], sv. vb. 1.

krysta vb. *kryst*[a], sv. vb. 1 & 2.

kråka f. I *kruako*, f. *Corvus cornix*.

***kråka** f. II *kruako*, f. *Grytvind*. — *Rz* 359 a.

***kråta** vb. *krot*[a], sv. vb. 1 *Smula, söndra*. — Jfr *Rz* 351 a.
no. *krota*, f. *smula*.

kräckla f. *kræklo*, f.

***kräckla** vb. *krækla*, sv. vb. 1 *Smått syssla med något? han*
kräcklar o siglar.

kräfta f. *kräfto*, f.

kräfva f. *kravu*, f.

kräfva vb. *krav*[a] *krævd*.

kräk n. *kræk* pl. =, n.

***kräka** vb. *kræk*[a] *kræk kræki*, vb. *Krypa*. — *Rz* 359 b. isl.
kreika.

kräkas vb. *krakas* *kræktist* *kræktast*.

***krälla** vb. *kræl*[a], sv. vb. 1 *Krypa, kräla*. — *Rz* 363 a.

***kränka** f. *krægkjo*, f. *Stolliknande underlag för såar o. s. v.*
— *Rz* 360 a. no. *krekkje*, n.

kröka vb. *kryök*[a] *kryøxt* & *kryøkt* *kryøki*.

***kröla** vb. *kröl*[a], sv. vb. 1 *Kräla, vimla*. — *Rz* 353 a.

kubb m. *kob* pl. -ar, m.

- ***kucku** f. *kuku*, f. Gök.
- ***kuckugran** f. *kukugran* pl. -ar, f. Fräken, equisetum.
- ***kuckukaka** f. *kukukaku* ut. pl., f. Harsyra, oxalis acetosella.
- ***kuckupiga** f. *kukupigo*, f. Göktyta, iynx torqvilla.
- ***kudda** f. *kudo*, f. Ko. — *Rz* 361 a.
- kugg** m. *kug* pl. =, n.
- kugghjul** n. *kugjuł* pl. =, n.
- kula** f. *kulo*, f.
- kulen** adj. *kuln*.
- kull** adv. *kul*.
- kulle** m. *kula*, m.
- ***kumla** vb. *kombła*, sv. vb. 1 Röra sig ovigt.
- ***kumlog** adj. *komblo* l. -ogər, adj. Ovig. — *Rz* 344 b.
- kummel** n. I *kombæl* pl. =, n.
- ***kummel** n. II *kombæl* pl. =, n. Ovig person.
- ***kumsa** f. *komso*, f. Lunsig, ovig kvinna. — no. *kumsa*, f. röra; oreda; stor massa.
- ***kumsog** adj. *komso* l. -ogər, adj. Lunsig.
- kung** m. *kugg* pl. -ar, m.
- ***kungs-lufva** f. *kuggsluvo* pl. obr., f. Nätmage. — *Rz* 365 a.
- kunna** vb. *kun[a]* *kan* & *kan kund kuna*.
- kunn[ig]** *-og adj. *kuno* l. -oger.
- kunskap** m. *kunskap* ut. pl., m.
- kurva** fi. *kurvo*, f. Sköka.
- kurra** f. *kuro*, f.
- kurra** vb. I *kur[a]* & *kor[a]*, sv. vb. 1. *ha kurar* l. *korar i magan*.
- ***kurra** vb. II *kur[a]*, sv. vb. 1 Böja, bukta. — Jfr *Rz* 347 a.
- kurs** m. *kus* pl. obr., m.
- ***kursa** vb *kus[a]*, sv. vb. 1: 1) Resa af och till. 2) Syssla.

*kursare m. *ku^sar* pl. -ar, m. Bestyrksam person.

*kus[e] m. *kus* pl. -ar, m. Buse. — no. *kuse*, m. *Rz* 366 b.

*kusen adj. *kusin*, adj. Rolig, om människa. — Jfr *Rz* 380 a.

kusk m. *kusk* pl. -ar, m.

kuska vb. *kusk[α]*, sv. vb. 1.

*kussemurra f. *kusimúro*, f. Cunnus.

*kut m. *kut* pl. -ar, m. Ungsjäl, phoca.

kuta vb. *kut[α]*, sv. vb. 1 [*uav*].

*kvadd vb. *kwad* pl. -ar, m. Pojke. — *Rz* 362 a.

kvar adv. *kwar*. [Sälls. Hällre anv. åter].

[kvarka] *kvalka f. *kwalko* ut. pl., f.

[kvarn] *kvärn f. *kwæn* pl. -ar, f. — Jfr *Rz* 375 a & b.
isl. *kvern*, f.

[kvarn]stjärt, kvärn- m. *kwænstjæt* pl. -ar, m. Stång medels hvilken väderkvarn vändes.

kvast m. *kwast* pl. -ar, m.

*kvep m. *kwæp* pl. -ar, m. Det ställe å en kring ett kärl slagen vidja där denna är virad i korsform.

kvesa f. *kwisu*, f.

*kveta vb. *kwit[α]*, sv. vb. 1 Yttra. — isl. *kvita*.

kvick adj. *kwikær*.

kviga f. *kwigo*, f.

*kvinka vb. *kwink[α]*, sv. vb. 1 Jämra sig, om hund. — isl.
kveinka, vb. klaga.

kvinna f. *kwino*, f.

kvist m. *kwist* pl. -ar, m.

kväfva vb. *kwav[α]*, sv. vb. 2. — *kwav undi*: Intaga mycket vatten, om båt.

kväll m. *kwald* & *kwaldær* pl. *kwaldær*, m.

kyckling m. *tjy^klugg* pl. -ar, m.

hyla f. *tjylo* ut. pl., f.

*kyllare m. *tjylar* pl. -ar, m. Rödbenta snäppan.

[kyrka] *körka f. *tjærko*, f.

kyss m. *tjys* pl. -ar, m.

kyssa vb. *tjys*[a], sv. vb. 2.

*kysta vb. *kyst*[a], sv. vb. 1 [t_{il}] Slå till.

kåda f. *kuædo* ut. pl., f.

kåd[ig] *-og adj. *kuædo* l. -ogør.

kål m. *kuæl* ut. pl., m.

*kångla vb. *koggla*, sv. vb. 1 Gå ovigt och tungt. — Jfr *Rz* 307 b, 379 a.

*kångla f. *kogglo*, f. Lunsig och ovig kvinna.

*kånglog adj. *kogglo* l. -ogør, adj. Lunsig, ovig.

kånka vb. *kogk*[a], sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Gå styft och tungt.

*kånkadura f. *kogkaduro*, f. Lunsä.

*kånkog adj. *kogko* l. -ogør, adj. Ovig.

*kåsog adj. *kuæso* l. -ogør, adj. Bortblandad, vimmelkantig.
— *Rz* 380 a.

*kåta vb. *kot*[a], sv. vb. 1 Tälja. — *Rz* 381 a. isl. *kuta*, vb.

*kåtande-knif m. *kótankniv* pl. -ar, m. Täljknif.

*kåtetask m. *kotatask* pl. -ar, m. Trög arbetare.

käbbel n. *tjabæł* ut. pl., n.

*käßbla f. *tjablo*, f. Sladdertaska.

käßbla vb. *tjabla* l. *tjabæł*, sv. vb. 1.

käßblig *-og adj. *tjablo* l. -ogør.

*käckel n. *tjakæł* ut. pl., n. Gräl, kif.

*käckelhandsk[e] m. *tjakæłhansk* pl. obr., m. „Grälkadaver“.

*käckla f. *tjaklo*, f. Trätgirig kvinna.

*käckla vb. *tjakæł tjakla*, sv. vb. 1 Pladdra; *tjaklas*, sv. vb.
1 Kifvas, munhuggas. — *Rz* 382 a. mltj. *kekelen*, vb.
träta.

*käcklog adj. *tjaklo* l. -ogør, adj. Trätgirig.

käft m. I *tjæft* pl. -ar, m.

***käft** m. II *tjæft* pl. -ar, m. Träknif medels hvilken linet frigöres från skäfvor.

***käfta** vb. I *tjæft*[a], sv. vb. 1 Medels **käft* II befria lin från skäfvor. — *Rz* 381 b.

***käfta** vb. II *tjæft*[a], sv. vb. 1 [*uav*] Springa, ila.

käk m. *tjek* pl. -ar, m.

***käka** vb. *tjek*[a], sv. vb. 1 Bruka munnen. — *Rz* 382 a.

***kälka** vb. *tjælk*[a], sv. vb. 1 Åka kälke.

kälkbacke m. *tjælkbacka*, m.

kälke m. *tjælkä*, m.

källa f. *tjeldo*, f.

källare m. *tjælär* pl. -ar, m.

***källen** adj. *tjeln*, adj. Blåsur, om mjölk. — *Rz* 382 b.

***käll**[-ho] ***-hoe** m. *tjeldhoa*, m. Afslagsränna invid brunn.

***källna** vb. *tjelna*, sv. vb. 1 Varda blåsur, om mjölk.

***källtimra** f. *tjeld-timbro*, f. Brunnskar.

***källöga** n. *tjeldyøga*, n. Källdrag. [Böjn. se *øga*!]

känga f. *tjæggo*, f.

känna vb. *tjan* *tjand* & *tjænd*. — part. *tjænd* anv. äfven ss.

1) adj. Bekant med ngn l. ngt. 2) subst. m. ut. pl. Bekant, vän.

käpp m. *tjæp* pl. -ar, m.

kär adj. *tjærær*.

***kärfva** vb. *tjærv*[a], sv. vb. 1 Uppsätta i kärfvar.

kärfve m. *tjærva*, m.

kär[i]ng f. *tjærgg* pl. -ar, f.

***käring-rocken** m. def. *tjærgrotjin* ut. obest. form & plur., m. Orions bälte.

kärlek m. *tjærlek* ut. pl., m.

kärna f. *tjæno*, f.

kärna vb. *tjæn*[a], sv. vb. 1.

kärne m. *tjænä*, m.

kär^{ra} f. *tjæro*, f.

***kär^{ra}** vb. *tjær[a]*, sv. vb. 1 Utköra dynga på åkern.

kärt adv. 1) = hsv. 2) Noga. *po hæ tjærasta*, tls.

kök n. *tjyøk* pl. =, n.

köl m. *tjyöl* pl. -ar, m.

köld f. *tjyöld* ut. pl., f.

[***kölfva**] ***kälfva** f. *tjælvø*, f. Järnbeslagen staf. — Jfr isl.

kylfa, f. klubba.

köpa vb. *tjyøp[a]*, sv. vb. 2.

***köra** f. *tjyøro*, f. Körsla.

köra vb. *tjyør[a]*, sv. vb. 2.

[**kött**] ***kytt** n. *tjyt* ut. pl., n.

L.

labb m. *læb* pl. -ar, m.

lack n. *lak* pl. obr., n. Breflack.

lacka vb. I *lak[a]*, sv. vb. 1 Försegla.

lacka vb. II *lak[a]*, sv. vb. 1 Rinna, om svett.

[**lada**] ***läda** f. *ladu*, f. — isl. cas. obl. sg. *hlöðu*.

ladda vb. *lad[a]*, sv. vb. 1.

lafve m. *lava*, m.

lag m. I *lag* ut. pl., m. Lex.

lag m. II *lag* ut. pl., m. Vätska.

lag n. *lag* pl. =, n. — def. *lajr* anv. ss. adv. = Något litet; t. ex. *vm a l. po sūd'n*.

laga vb. *lag[a]*, sv. vb. 1. — *lag om ama*: Slå ngn.

lagg f. *lag* pl. -ar, m.

lagga vb. *lag[a]*, sv. vb. 1.

lagom adv. *lagum*.

laka vb. *lak*[a], sv. vb. 1.

lakan n. *lakand* pl. =, n.

lake m. I *laka*, m. Lota vulgaris.

lake m. II *laka* ut. pl., m.

lalla vb. I *lal*[a], sv. vb. 1 Tala oredigt.

***lalla** vb. II *lal*[a], sv. vb. 1 Småspringa. — Jfr *Rz* 390 a.
isl. *lalla*, vb. slå dank.

***lalla** vb. III *lal*[a], sv. vb. 1 Söla, dröja. — Jfr isl. *lalla*
under fg.

lallus fi. *lalus* pl. obr., m. Oföretagsam karl. — *lalo* l. -ogär,
adj. Dåsigt, trög. [Det finska *lallus* trol. af fg.]

lam n. *lamb* pl. =, n.

lam adj. *lamär*.

***lam**[m]a vb. I *lam*[a], sv. vb. 1 [*kul*] Falla, ramla.

lamma vb. II *lamb*[a], sv. vb. 1.

lampa f. *lampo*, f.

lana f. *lano*, f.

land n. *land* pl. = l. *lendar*, n.

landa vb. *land*[a], sv. vb. 1.

lapp m. *lap* pl. -är, m.

lappa vb. *lap*[a], sv. vb. 1.

[lappig] ***-og** adj. *lapo* l. -ogär.

larfva vb. *larv*[a], sv. vb. 1.

***larpa** vb. *larp*[a], sv. vb. 1 [*uav*] Larfva.

lass n. *las* pl. =, n.

last f. *last* pl. -är, f. Skeppslast.

lasta vb. *last*[a], sv. vb. 1 Lasta.

lat adj. *latär* ut. n.

latas vb. *latas*, sv. vb. 1.

latläsare m. *latlesar* pl. -är, m. 1) = hsv. 2) Skämtsamt be-
nämning på hufvudlös.

***latta** f. *lato*, f. Planka i båtgarnering. — *Linder* S. M. 97.

Bodorff 55.

lax m. *laks* pl. -ar, m.

led m. *hed* pl. -er, m.

led n. I *hed* pl. =, n. Linje.

led n. II *hd* pl. =, n. Gärdesgårdsled.

led adj. *leadar* n. *lent*.

leda f. *leido* ut. pl., f.

leda vb. *lead*[a], sv. vb. 2.

***leda-skyttel** m. *lidašisul* pl. -šislav, m. Stång i gärdesgårdsled. (*šisul* af pl. *skyttlar*).

led[ig] *-og adj. *lidu* l. -ugär. — isl. *lidugr*.

ledsam adj. *leisamber*. *lsamär*.

ledsen adj. *leis'n* ut. n.

ledsna vb. *leisn*[a], sv. vb. 1.

lefva vb. *lv*[a] & *lav*[a], sv. vb. 2. — isl. *lifa*.

lefver f. *lvär* pl. *lvärar*, m. — isl. *lifr*, f.

lek m. *leik* pl. -ar, m. — *sama leik*, tls. Sammalunda.

leka vb. *leik*[a], sv. vb. 2.

***lek[ande]** -ende n. *lekænd* pl. =, n. Spik i änden af ett slagskäft för att därvid fastbinda klubban. — isl. *leikandi*, m.? *Rz* 389 b.

lem m. *lam* pl. -ar, m.

[**len**] ***län** adj. *lanär*, adj. Blid, om väderlek.

[**lena**] ***läna** vb. *lan*[a], sv. vb. 1 & 2: 1) Töa. 2) Varda lös, om jordmån efter köld eller torka.

ler n. *lew* f. (best. -æn) & n. (best. -ø) ut. pl.

lera f. *leiro* ut. pl., f.

ler[ig] *-og adj. *leiro* l. -ogär.

***lesa?** ***lissa?** f. *lsu*, f. Rynka, veck. — *Rz* 405 b. isl. *lissur*, f. pl. limbus vesticum.

lida vb. I *hd*[a] *hed* *hdi*, st. vb. Utstå.

lida vb. II *līd[ā]* *lēd līd* Förgå, om tid.

lider n. *līder* pl. =, n.

lie m. *līā*, m.

lif n. *līv* pl. =, n.

lifva vb. *līv[ā]*, sv. vb. 1 [*op eina*].

ligga vb. *līg[ā]* *lūg* & *lūā līgā*. — inf. pass. *līg[as]* anv.

ss. subst. (n. ? ut. pl.) i tils. *kwa e ha för līgās*.

liggare m. *līgār* pl. -er, m. Undre kvarnstenen.

lik n. I *līk* pl. =, n. Död person.

lik n. II *līk* pl. =, n. Segellik.

lika adj. *līkā*, oböjl.

lika adv. *līkā*, adv. 1) = hsv. 2) Iikväl.

likadan adj. *līkadanēr*.

lika fullt adv. tils. *līkafult*.

likna vb. *līkn[ā]*, sv. vb. 1.

lilja f. *lījō*, f.

[*liljekonvalje* m.] **līljo[n]ko[n]valjon* n. *līljokovāljon* pl. =, n.

**lill-kammaren* m. def. *līlkaman* ut. obest. form o. plur., m.

Benämning på afträdet.

**lill-picko-pendele* g.? *līlpīkupāndele*, utan könsangifning och

böjn. Benämning på lillfingret. — fi. *pikku*, adj. liten.

lim n. *līm* ut. pl., n.

lim[m]a vb. *līm[ā]*, sv. vb. 1.

lin n. *līn* ut. pl., n.

lina f. *līno*, f.

lind f. *līnd* pl. -ar, f.

linda f. I *līndo*, f. Barnlinda.

linda f. II *līndo*, f. & *līndā*, m. Gräslinda.

linda vb. *līnd[ā]*, sv. vb. 1.

lingon n. *līngon* pl. =, n.

**lin-kloss* m. *līnklos* pl. -ar, m. Trä hvarom en lintotte är lindad.

- ***lin-näfve** m. *l̥nava*, m. Så mycket lin som på en gång uppryckes.
- ***linrepa** f. *l̥nr̥ipu*, f. Redskap hvarmed lin uppryckes.
- lirka** vb. *l̥rk[a]*, sv. vb. 1.
- ***lisslan** adv. *l̥slan*, adv. Litet, föga. — akk. sing. m. i fsv. *litlan* (*Rqv* Sv. Spr. L. II 400) + underförstådt *mon*.
- ***lissler** adj. *l̥sl̥r* n. *lit̥t*, adj. Liten. — isl. *lítill*; -*sl-* af gamla pl. *lítlir*, -*ar* &c.
- lita** vb. *lit[a]*, sv. vb. 1.
- liten** adj. *lit̥'n* n. *lit̥* (mest. adv.) o. *lit̥t*.
- ***liten-aktog** adj. *lit̥n̥ax̥to* l. -*og̥r*, adj. Liten, obetydlig.
- ljud** n. *j̥ud* pl. =, n.
- ljuga** vb. *j̥ug[a]* *l̥ug* & *j̥y̥ög j̥ugi*.
- ljum** adj. *j̥um̥r*.
- ljumma** vb. I *j̥um[a]*, sv. vb. 1 [*op*] Varda ljum(mare).
- ***ljumma** vb. II *j̥um[a]*, sv. vb. 1 Genljuda. — *Rz* 410 a. isl. *hljóma*.
- ljung** f. *j̥ugg* ut. pl., n.
- ljunga** vb. *j̥ugg[a]*, sv. vb. 1.
- ljus** n. *j̥us* pl. =, n.
- ljus** adj. *j̥us̥r*.
- ***ljuske** m. *j̥us̥ka*, m. Ljumske. — *Rz* 410 b. isl. *ljóski*, m.
- ***ljuskär[i]ng** f. *j̥ust̥j̥ær̥gg* pl. -*ar*, f. I väggen inslagen ställning, afsedd för pärtbloss. Brukas ej numera. — isl. *hlóðakarl*, m. *arinkall*, m.
- ljusna** vb. *j̥us̥n[a]*, sv. vb. 1.
- ljusning** f. *j̥us̥n̥gg* ut. pl., f.
- ljus-stake** m. *j̥ust̥aka*, m.
- ljuster** n. *j̥ust̥r* pl. =, n.
- ljustra** vb. *j̥ust̥r j̥ustra*.
- lo** m. *l̥o* pl. *l̥ar*, m. Lynx.
- lock** m. I *l̥ok* pl. -*ar*, m. Hårlock.

***lock** m. II *lok* pl. -*ar*, m. Spindel. — *Rz* 418 b.

lock n. *lok* pl. =, n. på käril.

locka vb. *lok*[*a*], sv. vb. 1.

lod n. *lod* pl. =, n.

lof n. *lov* ut. pl., n. Tillåtelse.

loft n. *loft* pl. =, n.

lofva (med *a*) vb. *lov*[*a*], sv. vb. 1.

lofva (med *o*) vb. *lov*[*a*], sv. vb. 1.

lofve m. *lova*, m.

lo[g]e m. *loa*, m.

loka f. *loko*, f.

lom m. *lom* pl. -*ar*, m.

loma vb. *lom*[*a*], sv. vb. 1 [*uav*].

***lom**[*m*]*a* *lom*[*a*], sv. vb. 1 Genljuda. — isl. *hljóma*. Jfr

**ljumma*.

loppa f. *lopo*, f.

loppa vb. *lop*[*a*], sv. vb. 1.

lort m. *lot* pl. -*ar*, m.

lorta vb. *lot*[*a*], sv. vb. 1.

loss adj. *los*, oböjl.

lossa vb. *los*[*a*], sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Lossna.

lott m. *lot* pl. -*ar*, m.

[*lucka*] ***luka** f. *luko*, f.

***ludd** m. *lod* pl. -*ar*, m. Tölp.

***ludda** f. *lodo*, f. Tölpig, mindre vetande kvinsperson.

luddig, luden adj. *ludin*. — *ludi* ut. pl., m. är ett binamn på vargen.

***luddog** adj. *lodo* l. -*ogär*, adj. Tölpig; småfånig.

luf m. *luv* ut. pl., m.

luffa vb. *luf*[*a*], sv. vb. 1.

lufsa vb. *lufs*[*a*], sv. vb. 1.

luft f. *luft* ut. pl., f.

[lugn] *lun adj. *lunär*.

[lugna] *luna f. *luno* ut. pl., f. Uppehåll mellan vindstötär.

[lugna] *luna *lun*[a], sv. vb. impers. 1. — *Rz* 414 b.

[lukt] *luft f. *loft* & *luft* ut. pl., f. — [pr **luxt*?]

[lukta] lufta vb. *loft*[a], sv. vb. 1.

*[lukt]kruka, *luft- f. *luftkruko*, f. Illaluktande person.

lulla vb. *lul*[a], sv. vb. 1.

*lum (med långt m) lom pl. -ar, m. Årskäft. — *Rz* 414 b.
isl. *hlumr*, m.

*lumma vb. lom[a], sv. vb. 1 Hetta. — *Rz* 414 b.

lunga f. *luggo*, f.

lunka vb. *lunk*[a], sv. vb. 1.

*lunna f. *lono*, f. Rulla l. kafvel öfver hvilken en farkost uppdrages l. utskjutes. — *Rz* 415 a. isl. *hlunnr*, m.

lunsa f. *lunso*, f.

*lunsa vb. *luns*[a], sv. vb. 1 Springa lunsigt. — *Rz* 415 b.

luns[ig] *-og adj. *lunso* l. -ogär, adj.

*lunta vb. *lunt*[a], sv. vb. 1 Luffa.

lur m. *lur* pl. -ar, m. Slummer.

lura vb. *lur*[a], sv. vb. 1.

lurk m. *lurk* pl. -ar; m.

*lurpa vb. *lurp*[a], sv. vb. 1 [*atär nogon*] Larfva.

lus f. *lus* pl. *lys*, f.

*lusa vb. *lus*[a], sv. vb. 1 [*uav*] Gå makligt. — *Rz* 416 a.

lust f. *lust* ut. pl., f.

lut f. *lut* ut. pl., n.?

luta vb. I *lut*[a], sv. vb. 1, tr.

luta vb. II *lut*[a], sv. vb. 1, intr.

*lutog adj. *luto* l. -ogär, adj. Krokig, böjd. — *Rz* 396 a.
isl. *lútr*.

lya f. *lyo*, f.

lycka f. I *lykjo*, f. Ögla. — isl. *lykkeja*, f.

lycka f. II *lyko*, f. Medgång.

lyckas vb. *lykas*, sv. vb. 1.

lyda vb. *lyd[a]*, sv. vb. 2.

*lydas vb. *lydas*, sv. vb. 2 Lyssna. — *Rz* 400 a. isl. *hlýða*.

— Inf. äfven *lys*.

lydakt[ig] *-og adj. *lydaxto* l. -oger.

lyfta vb. *lyft[a]*, sv. vb. 2.

lykta, *lyfta f. *lyxto* & *lyfto*, f.

*lysa f. *lyso*, f. Ljusning mellan skyar. — *Rz* 408 a. no.

lysa, f.

lysa vb. *lys[a]*, sv. vb. 2.

lysning f. *lysning* pl. -ar, f.

låda f. *luādo*, f.

*lådas vb. *lodas* pres. *los* pret. *lodist* part. *lodast* Låtsa.

låg adj. *luāger*, kom. *lager*, superl. *lekst*.

låga vb. *log[a]*, sv. vb. 1.

låge m. *loga*, m.

lån n. *luan* pl. =, n.

låna vb. *luan[a]*, sv. vb. 1.

lång adj. *luānger* (sälls.) & *loggør*, komp. *leggør* & *ægger*, superl. *ægst*.

*långaktog adj. *longeraxto* l. -oger, adj. Långlett.

*långman m. *longman*, m. def. Benämning på långfingret.

*långnäfve m. *longneva*, m. Näfve *långtågor, som viras kring
*linklossen.

långsam adj. *longsamber* (& *luāggs*), adj. 1) = hsv. 2) Ledsam, tråkig.

*lång[tåga] -tåge m. *log(g)toga*, m. Linets finaste tågor, vunna efter alla „bråkningarna“.

[långs] *längs adv. & prep. *læg(g)s*.

lår m. *luar* pl. -ar, m.

lår n. *luar* pl. =, n.

lås n. *luās* pl. =, n.

***låsa** vb. *luās*[a], sv. vb. 1 Låsa lås.

låt m. *luat* pl. -ar (sälls.), m.

låta vb. *luat*[a] *lent luati* Ljuda.

lä n. *læ* ut. pl., n.

läder n. *ledər* ut. pl., n.

***lägd** f. *legd* pl. -ər, f. Däld. — isl. *légð*, f.

lägg m. *leg* pl. -ar, m.

lägga vb. *lag*[a] *la lagd* 1) = hsv. 2) Låta. *lag an ga!*

läka vb. I *lek*[a], sv. vb. 2, tr.

läka vb. II *lek*[a] *lek leki*, intr.

läkare m. *lekar* pl. -ər, m.

***läkna** vb. *lekn*[a], sv. vb. 1 Aftaga, om oväder. [I st. f.

**lägna*? l. = isl. **hlékna* (af *hláka*, f. thaw)?]

[**lämna**] ***lämma** vb. *lem*[a], sv. vb. 1.

län n. *len* pl. =, n.

länge adv. *legg*, komp. *leggər*, superl. *legst*.

***länja** n. *lenjo* pl. -n, n. Fram- l. bakhäck på hövagn.

länsman m. *länsmän* pl. *män*, m.

lär vb. *lær* & *lær*.

lära f. *læro*, f.

lära vb. *lær*[a], sv. vb. 2.

lärf n. *lærft* pl. obrukl., n.

[**lärka**] ***lärika** f. *læriko*, f. — fsv. *lærika*, f.

läsa vb. *las*[a] *las ləsi* (i bok).

***lässa** vb. *lās*[a], sv. vb. 1 Lassa. — Rz 387 a. isl. *hlessa*.

läst m. *lest* pl. -ar & -ər, m. 1) = hsv. 2) Inrättning som hindrar plogbillen från att sjunka för lågt.

läte n. I *lætə* pl. -ər & -ən, n.

***läte** n. II *lætə* pl. -ər & -ən, n. Stort flöte på sköt, nät l. not. — Rz 398 b.

***läta** vb. *læt*[a] *læt ləti* Tillåta.

***läterska** f. *latæsko*, f. Otuktig kvinna.

lätja f. *letjo* ut. pl., f.

lätjas vb. *letjas*, sv. vb. 1.

lätt adj. *lætar*, adj. 1) = hsv. 2) Billig.

lätta vb. *læt[a]*, sv. vb. 1.

[**lätting**] ***lättinge** m. *lætuggi* pl. *lætuggar*, m.

***lättna** vb. *læt[n][a]*, sv. vb. 1 Klarna. — *Rz* 399 a.

***lävang** m. *lævagg* pl. -ar, m. Det böjda järn som öfver rodret förenar babord och styrbord.

läxa f. *læxo*, f.

***läxamera** vb. *læksamér[a]*, sv. vb. 1 Uppläxa.

löp n. *lyøv* pl. =, n.

***löfmört** m. *lyøvmøt* pl. -ar, m. Mört som leker vid löfsprickningstiden.

lög n. *løg'n* pl. -ar, f.

löja f. *lyøjo*, f.

lök m. *lyøk* pl. -ar, m.

lön f. *lyøn* pl. -ar, f.

löna vb. *lyøn[a]*, sv. vb. 1.

lönn f. *løn* pl. -ar & -ar, f.

löpa vb. *løp[a]* & *løup[a]* *lop lupi*.

***löpare** m. *løpar* pl. -ar, m. Öfre kvarnstenen.

lördag pl. *lyødæ* & *lyødæ* pl. *lyødagar*, m.

lös adj. *løsar*.

lösa vb. *lø[s][a]*, sv. vb. 1.

[**löt**] ***löta** f. *løto*, f. Hjulöt.

***löta** f. *løto*, f. Ojämnhet på växande trä.

M.

***maff[e]** m. *maf* pl. -ar, m. Kaxe. — Jfr *Rz* 424 a *maffe*, m. en groft bygd tjur.

mage m. *maga*, m.

*mage-Daniel m. *mágadanil* ut. pl., m. Storbukig person.

mager adj. *mager*.

maka vb. *mak[a]*, sv. vb. 1.

makt f. *maxt* pl. obr., f.

mal m. *mal* pl. -ar, m. (insekten).

mala vb. *mal[a]*, sv. vb. 1.

malm m. I *mal̄m* pl. -ar, m. Sandig mark.

malm m. II *mal̄m* ut. pl., m. Mineral.

*malmgaleas m. *málmgaľjas* pl. -ar, m. Storstöflar.

malt n. *mal̄t* ut. pl., n.

mamma f. *mama*, f.

man m. *man* pl. *men* & *menar* I. *manar*, m. Vir.

man m. *man* pl. =, n. Djurman.

mara f. *maru*, f.

mark f. I *mark* pl. -ar, f. 1) Jord. 2) Fält.

mark f. II *mark* pl. -ar, f. Vikt o. mynt.

mar[e]katta f. *marakato*, f.

marknad m. *markna* pl. *markna(dø)r*, m.

*mar-vade m. *marvada* ut. pl., m. Marvatten. — isl. *marvaði*,
m. shoal-water, sea-water.

marvatten n. *marvat'n* ut. pl., n.

masa sig vb. *mas[a]* se, sv. vb. 1.

mask m. *mask* pl. -ar, m.

maska f. *masko*, f.

mast m. *mast* pl. *mastar*, m.

mat m. *mat* ut. pl., m.

mata vb. *mat[a]*, sv. vb. 1.

mat[e]-påse m. *mataposa*, m.

matt adj. *matar*.

matta f. *mato*, f.

med, *mede m. *meid* pl. -ar, m. *meida*, m.

med adv. & prep. *me*, *mē*.

med adv. *mē*, *mē*, adv. Också.

*medel n. *mēdlo*, n. def. Midt, anv. vid tidangifning.

medja f. *mīdjo*, f.

medvind m. *mēvind* pl. -ar, m.

*medväder n. *mēvader* ut. pl., n. Medvind.

*mege m. *mīga*, m. Penis på hingst och tjur. — *Rz* 437 b.
no. *mīge*, *mega*.

mellan prep. *mīlan*.

*mella[n]balk m. *mīlabalk* ut. pl., m. Diafragma.

*mellanblår f. *mīlanbluar* ut. pl., m. Den blå som erhålles
vid häcklingen.

*mellantry n. *mīlantra*, n. Trävirket mellan väfstolens sidostycken. [Böjn. se *trä*!]

mellerst adj. superl. *mīlæst*.

memma f. *māmō* ut. pl., f.

mena vb. *mēn[a]*, sv. vb. 1.

mening f. *mēnīgg* pl. -ar, f.

mera mest adj. & adv. komp. o. superl. *mēar* komp., *mēst*
superl.

meta vb. *mēt[a]*, sv. vb. 1.

metare m. *mēatar* pl. -ar, m.

mete n. *mēt(ə)* ut. pl., n.

*metsnöre n. *mētsnōurs* pl. -ar & -en, n. Metref.

met[spö] *spöd n. *mētspyød* pl. =, n.

*midd f. *mīd* ut. pl., f. Midt. — isl. *mīð*, n.

middag m. *mīdā* pl. *mīdagar*, m.

*midt-i-bete m. *mītibita*, m. Sittbräde midt i båten.

midt adv. *mīd*.

midt-i-vecko-dag m. *mītvīkudā* pl. obr., m. Onsdag. — isl.
mīðvīkudagr, m.

mil f. *mīl* pl. = & -ar, m.

mila f. *milo*, f.

mild adj. *mildær*.

*mildna vb. *mildn[a]*, sv. vb. 1 Slå sig, om väderlek.

min pron. *min* f. *min* n. *mit*, pl. *mina*.

mindre minst adj. & adv. komp. & superl. *mindær* komp.,
minst superl.

*mindre-aktog adj. *munderaxto* l. -ogær, adj. Obetydlig.

minnas vb. *minas mindæst mindast*.

minne n. *minæ* pl. obr., n.

minska vb. *minsk[a]*, sv. vb. 1.

minut m. *minút* pl. -ær, m.

[missionär] *människonär m. *manšoniér* pl. -ar & -ær, m.

misstag n. *mstæg* pl. =, n.

mista vb. *mist[a]*, sv. vb. 1 o. 2.

mist[e] adv. *mist*.

mjuk adj. *mjukær*.

mjukna vb. *mjukn[a]*, sv. vb. 1 [*op*].

[*mjäka] *mekä vb. *mek[a]*, sv. vb. 1 Visa sig blöd och omanlig.

[mjäker] *meker m. *mekær* ut. pl., m.

[mjäkig] *mekog adj. *meko* l. -ogær.

[*mjäkus] *mekus m. *mekus* pl. obr., m. Mjäker.

mjälte m. *mjæltæ*, m.

m[j]öd m. & n. *mø* & *mød* ut. pl., g.? [I folkvisor].

mjöl m. *mjøl* ut. pl., n.

mjöla vb. *mjøl[a]*, sv. vb. 1.

mjöl f. *mjøl* ut. pl., f.

mjölka vb. *mjølka*, sv. vb. 1.

*mjölkblanda f. *mjölkblando* ut. pl, f. Blandning af mjölk och vatten. — no. *mjölkeblanda*, f.

[mjölnare] *mölnare m. *mölnær* pl. -ær, m. — isl. *mylnari*, m.

[*mjölnerska] *mölnerska f. *mölnæsko*, f. Mjölnarhustru.

*mjöltratt m. *mjö^ll^ltratt* pl. -ar, m. Den ränna i väderkvarn, genom hvilken det färdigmalna mjölet tömmer sig i säcken, som är fäst vid hakar under „mjöltratten“.

mo m. *mo* pl. -ar, m.

mod n. *mod* ut. pl., n.

*modd n. *mod*, n. coll. Småmygg; mott.

*modda? vb. *mod*[a], sv. vb. 1 Vandra t. ex. i djup snö.

[moder] *modra f. *modro* l. *moudro*, f. 1) = hsv. 2) Stor stock lägst ned vid vägglag. I betyd. 1 anv. äfven *mor* l. *mour*, ehuru blott i sg.

mogen adj. *mogin* & *modjin* [& -ou-].

mogna vb. *mogn*[a], sv. vb. 1) = hsv., intr. 2) tr. Göra mogen, bringa till mognad.

*moken adj. *mokin* & *motjin* [& -ou-], adj. Boken, murken, skämd. — *Rz* 443 a.

*mokna vb. *mokn*[a] & *moukn*[a], sv. vb. 1 Varda boken.

*molking m. *mul^kigg* pl. -ar, m. Ngt stort och oformligt; anv. t. ex. om bullerstenar.

molu n. *moln*, pl. =, n.

*moppla vb. *mopl*a, sv. vb. 1 Tala otydligt, sladdra. — nlty. *mumpeln*.

mord n. *mod* pl. =, n.

morfa[de]r m. *murfar* & *mufa* ut. pl., m.

morgon m. *moron* pl. *mornar*, m. — i *moron*: I morgon. — *morost* l. *morist*: I morgons, i morse.

mormo[de]r f. *murmur* & *mumu* ut. pl., f.

morra vb. *mor*[a], sv. vb. 1.

*mossebär n. *mosabær* pl. =, n. Hjortron.

mosse m. I *mosa* pl. -ar, m. 1) Mosse. 2) Mossa.

*mosse m. II *mosa* pl. -ar, m. Gammal man.

*mosse-lagg n. *mosalag* pl. obr., n. Rand af mosse.

***mosse-såta** f. *mosasuato* ut. pl., f. Mossfyllning i väggspringor.

möt adv. o. prep. *mot*, *mout*.

mota vb. *mot[a]* & *mout[a]*, sv. vb. 1.

***motbacke** m. *motbaka*, m. Uppförsbacke.

mot[ig] *-og adj. *moto* & *mouto* l. -ogär.

motvind m. *motvind* pl. -är, m.

***motväder** n. *motvedär* ut. pl., n. Motvindar.

mudder n. *mudär* ut. pl., n.

mugg m. *mug* pl. -är, m.

***mugga** vb. *mug[a]*, sv. vb. 1 Tugga smått. — R \S 448 b.

mulen adj. *muln*.

[mull] ***muld** f. *muld* ut. pl., f.

*[mull]kvarn? ***muld-** *muldkvan* pl. -är, m. (Obs.!) Mullvad. — R \S 427 a.

mulna vb. *muln[a]*, sv. vb. 1.

mumla vb. *mombla*, sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Brumma, om björnen. 3) *mombæl i sa:* Glupskt förtära mat eller dryck.

mun m. *mun* pl. -är, m. 1) = hsv. 2) Mynning.

mur pl. *mur* pl. -är, m.

mura vb. *mur[a]*, sv. vb. 1.

murare m. *murär* pl. -är, m.

murbruk n. *murbruk* ut. pl., n.

mus f. *mus* pl. -är, f. Cunnus.

***mutta** f. *muto*, f. Cunnus. — R \S 449 b.

***muttla** vb. *mutla*, sv. vb. 1: 1) Mumla. 2) Knota. — R \S 449 b. fhty. *mutlôn*.

mycket adv. *myki* & *mykji* & *mytji*.

mygga f. *myggo*, f.

mylla f. *mylo*, ut. pl., f.

mylla vb. *myld[a]*, sv. vb. 1.

*myll[harf m.] *-harfva f. *myldharvo*, f. Mullskopa.

[myra] *möra f. *mōro*, f.

må hjvb. *mo*. Anv. äfven ss. frågepartikel.

må vb. *muā*, sv. vb. 3.

*mådas vb. *modas*, sv. vb. 2 Måste; pret. *modast*, sup. *modast*.

måka vb. *mok[a]*, sv. vb. 1.

*måkare m. *muakar* pl. -ar, m. Stor hammare l. slägga. —
Rz 446 b. nlty *mōker*, m.

mål n. *muāl* pl. =, n. 1) Rättegångssak. 2) Ändamål. 3)
Matmål. 4) Målföre, röst.

måla vb. *muāl[a]*, sv. vb. 1.

målare m. *muālar* pl. -ar, m.

mån adj. *muānēr*.

månad *muāna* & *muān* pl. *muānar* & *muānadēr*, m.

måndag m. *muānda* l. -da pl. -dagar, m.

måne m. *muāna*, m.

mången adj. Af sg. brukas blott n. i uttr. *muāgt o myki*;
i pl. säges *muāgga* l. *muāgg*; i st. f. *uā* äfven o. *māgg*
anv. ej utom i **māngfålla*.

mång[en]städes adv. *muāg(g)stans*.

*mångfålla f. *māggfāldo* pl. obr., f. Bladmagen hos nötkreatur. — *Rz* 428 b.

*mångla? vb. *moggla*, sv. vb. 1 Snatta.

mån[sken] *-skin n. *muānsin* ut. pl., n.

*måra vb. *mor[a]*, sv. vb. 1 [*uāv*] Ifrigt sträfva framåt.

mås m. *muās* pl. -ar, m.

*måsa f. *muāso*, f. Fiskmåsa.

måste vb. *most*, sv. vb. 2. *mostas*, sv. vb. 2.

mått n. *muāt* pl. =, n.

mäktig adj. *māxtigēr*.

människa f. *manšo*, f.

- mänta** vb. *mānt*[a], sv. vb. 1 [*om*] Slå. — *Rz* 455 b.
***märe** *mæra* ut. pl., n. Mätta, hof. — isl. *méri*, n. gräns.
märg m. *mærg* ut. pl., m.
märka vb. *mærk*[a], sv. vb. 2.
märke n. *mærk* pl. -ər & -ən, n.
märkvärd[ig] *-og adj. *mærkwærd* l. -ogər.
märla f. *mærlo*, f.
märr f. *mær* pl. -ar, f.
mässa f. *mæso*, f.
mässing m. *mæsigg* ut. pl., m.
mässling m. *mæshigg* ut. pl., m.
mästare m. *mæstar* pl. -ər, m.
mäta vb. *mæt*[a], sv. vb. 2.
mätt adj. *mæter*.
mö f. *mø* pl. -ar, f.
möda f. *myðo*, f.
möda sig vb. *myðd*[a] *se*, sv. vb. 1.
mögel n. *mögæl* & *mögel* ut. pl., n.
mögla vb. *mögla*, sv. vb. 1.
möjlig adj. *møli* l. -igər.
mör adj. *myör*ər.
mörda vb. *myðd*[a], sv. vb. 1.
[mörja] *myrja f. *myrjo* ut. pl., f.
mörk adj. *mørk* l. -ər.
mörker n. *mørkər* & *myrkər* ut. pl., n. — def. sg. *mørkrə* & *mørknə*.
mörkna vb. *mørkn*[a], sv. vb. 1.
mört m. *møt* pl. -ər, m.
möss n. *møs* pl. =, n.
[mössa] *myssa f. *myso*, f.
***mössvi** n. *møsui* ut. pl., n. Vicker, vicia cracca. — *Rz* 804 a.
möta vb. *myöt*[a], sv. vb. 2.

N.

nacke m. *naka*, m.

[nafle] *nafvel m. *navæl* pl. *navlar*, m.

nafvare m. *navar* pl. -*er*, m.

*nafvarhål n. *navarhol* pl. =, n. Borrhål.

nagel m. I *nagæl* pl. *naglar*, m. Finger- l. tånagel.

nagel m. II *nagæl* pl. *naglar*, m. Spik, stift.

*nagelband n. *nagælband* pl. =, n. Nagelfäste.

*nagelskott n. *nagælskot* pl. =, n. Nagelrot. (*Dalin* d. o. mom. 2).

*nagelspräck n. *nagælsprak* ut. pl., m. Af förkylning uppkommet nagelsprång.

nagg m. *nag* pl. -*ar*, m. Instrument hvarmed bröd naggas.

nagga vb. *nag[a]*, sv. vb. 1.

naken, nakog adj. *nakn* & *natjn*. *naku* l. -*u*ger.

namn n. *namn* & *nam* pl. =, n.

*namnlösfiguret n. def. *namnlösfigure* ut. obest. form o. pl., n. Ringfiguret.

namnsdag m. *namsda* l. -*da* pl. -*da*gar, m.

napa fi. *napastok* pl. -*ar*, m. Kvarnaxel.

napp n. *nap* pl. =, n.

*nappa? f. *napu*, f. Selpinne. [Af fi. *napa*?]

nappa vb. *nap[a]*, sv. vb. 1.

*nargla vb. *nargla*, sv. vb. 1 Smått afgnaga. — *Rz* 461 b *narga*.

narr m. *nar* pl. -*ar*, m.

narra vb. *nar[a]*, sv. vb. 1.

narras vb. *naras*, sv. vb. 1.

nate m. *nata* ut. pl., m.

*nategräs n. *natagras* ut. pl., n. Nate.

natt f. *nat* pl. *nater* & *nater*, f.

***nattbläddra** f. *natblädro*, f. Flädermus, vesperilio. — Jfr

Rz 463 b *nattblarra*, f.

natthärbärge n. *nathælbær* ut. pl., n.

***nattskäddra** f. *natšædro*, f. Nattskärra. — *Rz* 463 b.

***nattug** *natu* l. -*ugør*, adj. Oföretagsam. — nlty. *natteln*, vb. arbeta långsamt.

neder adv. *næðr*, adv. 1) Ned. 2) Nere.

***nederlamad** adj. *níðerlámagør* n. -*at*, adj. Nedslagen, om påle o. s. v. — isl. *níðr-lamiðr* af *lemja lamða*, vb. slå.

nedre nederst adj. komp. & superl. *næðra* komp., *næðst* superl.

nedrig adj. *næðrigør*, adj. Nedlåtande.

ni pron. *ní* l. *ní*, akk. *ier*.

nicka vb. *ník[a]*, sv. vb. 1.

niga vb. *níg[a]*, sv. vb. 2 & *næg nígð*.

nio räkn. *níu*, *níð*. — ord. *níond(ð)*.

***nirgla** vb. *nirglá*, sv. vb. 1 = **nargla*.

nittio räkn. *níti*. — ord. *nítiðnd(ð)*.

nitton räkn. *níton*. — ord. *nítonðnd(ð)*.

njure m. *njúra*, m.

njurtalg m. *njúrtalg* ut. pl., m.

njuta vb. *njútt[a]* *njúst* (& *yð-*) *njúti*.

nock m. *nók* pl. -*ar*, m.

***nock** adv. *nuk*, adv. Nog, visserligen.

no[g] adv. *nou*. — *nóumár* d. s., egentl. „nog, vid [jungfru] Maria!“

noppa f. *nopo*, f.

***noppla** vb. *nopla*, sv. vb. 1 Sägés om fåglar när de plocka ohyra ur sina fjädrar.

nord m. *nod* & *nouð* ut. pl., m.

nordstjärnan f. def. *nodstjænon*, f. def.

norr subst. n. & adv. *nor*.

nors m. *nos* pl. -ar, m.

***noss** m. *nos* ut. pl., m. Lugg.

***nossa** vb. *nos*[a], sv. vb. 1 Lugga.

not f. *not* & *nout* pl. -ar & *nyötör* & *nötör*, f. Fisknot.

***notskolfva** f. *notskolvo*, f. Notens glesare del mot telnarne.

nu adv. *nu*, *nu*.

nubb m. *nub* pl. -ar, m.

nubba vb. *nub*[a], sv. vb. 1.

***nurra** vb. *nur*[a], sv. vb. 1 Gnola.

ny adj. *ny* & *nyör*.

***nya** vb. *ny*[a], sv. vb. 1: 1) Förnya. 2) Reparera.

nyckel m. *nykil* pl. *nyklar*, m.

nykt[er] adj. *nyxt* & *nyxtör*.

nysa vb. *nys*[a], sv. vb. 2.

nysta vb. *nyst*[a], sv. vb. 1.

nystan n. *nystand* pl. =, n.

nytja vb. *nyti* & *nytja*, sv. vb. 1.

nytta f. *nyto* ut. pl., f.

***nytta** vb. *nyt*[a], sv. vb. 1 Gagna. — *Rz* 469 a. isl. *nýta*.

nå vb. *nuā*, sv. vb. 3. Hällre anv. pass. *nuās*, sv. vb. 3.

nå interj. *no*.

nåd f. *nuad* ut. pl., f.

någon pron. *nogon*, f. =, n. *nogo*; pl. *nogör* & *nogra*.

nål f. *nuāl* pl. -ar, m.

nåt n. *nuat* pl. -ar, m.

***nåta** vb. *not*[a], sv. vb. 1 Dröja, söla.

näbb n. *nab* pl. -ar, m.

näcken m. def. *nakn* & *netjn*, m. def.

näfve m. *neva*, m.

näfver m. *navör* pl. =, n.

när part. & adv. *nær*.

***när** prep. *nær*, prep. Hos; vid.

när[a] adj. & adv. *næra*, *nær*.

[**närmare närmast**] ***nämm-** adj. o. adv. komp. & superl.
næmər komp., *næmast* superl.

närsynt adj. *næsyntər*.

näs n. *nəs* pl. =, n. Udde.

näsa f. *nəsa*, m. 1) Näsa. 2) Nos. 3) Ände af båt l. släde.

näs[borr] ***näseborre** m. *nəsaborə*, m.

näs[e]duk m. *nəsaduk* pl. -ar, m.

nässla f. *nəslo*, f.

***näse-stupa** adv. *nəsastupa*, adv. Framstupa.

näst adj. *nəsta*, oböjl.

nästan adv. *nəstan*.

näs[e]tipp m. *nəsətɪp* pl. -ar, m.

näs[e]vis adj. *nəsəvisər*.

***näs[vrida]** ***näsevrída** f. *nəsəvrída* ut. pl., f. Snufva.

nät n. *nat* pl. =, n. — Den forna *ja*-stammen visar sig i
följande sammansättningar.

***näteflarn** n. *natɪfl̥an*, pl. =, n. Flarn på nättelen.

***nätehugg** n. *natihug* pl. =, n. Det ställe på nät där det vid
utläggningen bildar en vinkel.

***näteklubb** m. *natiklob* pl. -ar, m. Vid band fäst flöte som
utvisar hvar utlagdt nät befinner sig.

nätekoja f. *natikojo*, f.

näte-tarm m. *natitarm* pl. -ar, m. Blindtarm. (?)

näte-tjäle m. *natitjæla*, m. = **gista*.

nöd f. *nyød* ut. pl., f.

nöd[ig] *-og adj. *nyødo* l. -oger.

nödigt adv. *nyødt*, adv. Motvilligt, ogärna.

nöjd adj. *nøid* l. -ər. *nyøgdər* (sälls.)

nöt n. *nyøt* pl. =, n.

nöta vb. *nyøt[a]*, sv. vb. 2.

[**nötter**] ***nytter** f. pl. *nyter*, f. pl. Hassehnötter, coll.

- *[nötter]korn, **nytter-** n. *nytærkon*, n. Hasselnöt.
 *[nötter]skrika, ***nytter-** f. *nytæskrikejo*, f. Nötskrika.
 *[nötter]trä, ***nytter-** n. *nytæträ*, n. Hasselträ. [Böjn. se *trä*!]

O.

- obegripligt** adv. *obugriplit* (& *ou-*) adv. 1) = hsv. 2) I ofattbar grad, synnerligen.
- och** konj. *o*.
- ock** adv. *o*, *ua*.
- också**, ***ocksån** adv. *okso*, *okson*.
- ***odjäftadt** adv. *odjæftat* (& *ou-*) förstärkt adv. Särdeles. (*o* intens).
- [ofred] ***ofrid** m. *ofrid* & *oufrid* ut. pl., m.
- ofri** adj. *ofri* l. *-ær* (& *ou-*).
- ofta** adv. *ofta*. — I samma betyd. äfven *ofta goggor*.
- ofvan** adv. *o*. prep. *ovan*.
- ofvanför** adv. *o*. prep. *ovanförr*.
- ***oförfasligt** adv. *oförfaslit* & *ou-*, adv. Förskräckligt, ofantligt. (*o* intens.)
- oförhappandes** adv. *oförhapandist* & *ou-*.
- ***oförskräckligt** adv. *oföskräklit* & *ou-*, adv. Förskräckligt, i högsta grad. (*o* intens.)
- oförståndig** adj. *oføstondt* l. *-iger* & *ou-*.
- ***oförsumlig** adj. *oføsumligær* & *ou-*, adj. Mycket försumlig (*o* intens.)
- oförvarandes** adv. *oførvarandist* & *ou-*.
- ogräs** n. *ogras* ut. pl., n.
- ***oj** inter. *oi*, interj. Aj! Ack! O! Ve!
- ***oja sig** vb. *oj[a]* *sa*, sv. vb. 1 Jämra sig.

ok n. *ok* pl. =, n.

oklök adj. *oklökär* & *ou-*.

okristnad adj. *okristna* & *ou-*, oböjl. *okristnat* *tjyt* kallas
flickebarns bröst.

okänd adj. *otjändär* & *ou-*, adj. 1) Okänd för ngn. 2) Obe-
kant med ngn l. ngt.

olik adj. *olikär* & *ou-*. Äfven *olikär* & *ou-*.

olika adv. *olika* & *ou-*. Äfven *olika* & *ou-*.

olikt adv. *olixt* & *ou-*, adv. Synnerligen, i oväntad grad.
Äfven *olixt* & *ou-*.

olja f. *olja*, f.

olycka f. *olyko* & *ou-* ut. pl., f. Äfven *olyko* & *ou-*.

olyd[ig] *-og adj. *olydo* l. -ogär & *ou-*. Äfven *olydo* & *ou-*.

*om m. *om* ut. pl., m. Fläkt, ånga.

om prep. *om* & *om*.

om konj. *om* & *om*.

omaka vb. *omaka* & *ou-*, sv. vb. 1.

*om[m]a vb. *om[a]*, sv. vb. 1 Fläkta, ånga. — Jfr *Rz* 840 a.

omöjlig adj. *omöli* l. -ogär & *ou-*, adj. 1) = hsv. 2) Omed-
görlig.

ond adj. *ondär*.

ondska f. *on(d)sko* ut. pl., f.

onytt[ig] *-og adj. *onyto* l. -ogär & *ou-*.

onöd[ig] *-og adj. *onyödo* l. -ogär & *ou-*.

ord n. *od* pl. =, n.

oreda f. *orædo* & *ou-* ut. pl., f.

oreda vb. *oræd[a]* & *ou-*, sv. vb. 1.

orka vb. *ork[a]*, sv. vb. 1. — pres. vanl. *ork*.

orm m. *orm* pl. -är, m.

*orm-äla f. *ormælo*, f. Ormödla.

[örre] *nrre m. *ur* pl. -är, m.

***orubba** vb. *orub[a]* & *ou-*, sv. vb. 1 Rubba, störa. (*o* intens.)

os n. *os* ut. pl., n.

osa vb. *os[a]*, sv. vb. 1. Vanl. säges *ha osar m.*

osann adj. *osanær* & *ou-*.

osanning f. *osanngg* & *ou-* pl. -ær, f.

oss pron. *os*.

ost m. *ost* & *oust* pl. -ær, m.

***ost-stomal** n. *oststomal* pl. =, n. Form hvori ost prässas.

***ostöra** vb. *ostyr[a]* & *ou-*, sv. vb. 2 Störa, rubba. (*o* intens.)

ovan adj. *ovanær* & *ou-*.

***oviligt** adv. *ovilt* & *ou-*, adv. Alt igenom, särdeles.

oväder n. *oväder* & *ou-* ut. pl., n.

ovärdig adj. *ovædgær* & *ou-*.

ovärdigt adv. *ovædgt* & *ou-*, adv. Särdeles, ofantligt. *ovædgt myke*.

***ovördig** adj. *ovørlin* & *ou-*, adj. Ovärdig, oaktsam, värdslös.

***ovördinge** m. *ovøhggj* & *ou-* pl. -ggær, m. Slarf.

ox[e] m. *oks* pl. -ær, m.

[**oxel**] ***osel** f. *osæl* pl. *øslar*, f.

***oxhyfvel** m. *okshyvl* pl. -hyclar, m. Stor hyfvel med två handtag, kallade *horn*.

oxkörare m. *okstjører* pl. -ær, m. 1) = *hsv*. 2) Taltrast.

oxog adj. *okso* l. -ogær, adj. Brunstig, om ko.

oår *ouær* pl. =, n.

oärlig adj. *øærl* l. -igær & *ou-*.

P.

packa vb. *pak[a]*, sv. vb. 1.

packe m. *paka*, m.

pafsa f. *pafso*, f. Padda.

paletä m. *paltua* pl. -er, m.

pall m. *pal* pl. -ar, m.

***pallra** *paldr* *paldra*, vb. Tala fort och oredigt. — *Rz* 493 b.

***pallrog** adj. *paldro* l. -ogär, adj. Småfånig.

palt m. *palt* pl. -ar, m.

***palta** vb. *palt[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Småspringa. — *Rz* 494 a.

panna f. *pano*, f. Käril; ångpanna. *pana* pl. or, f. Änne.

pannkaka f. *pankaku*, f.

pappa m. *papa* ut. pl., m.

papper n. *papär* pl. =, n.

par n. *par* pl. =, n.

pasma f. *pasmo*, f.

***passa** vb. I *pas[a]*, sv. vb. 1 Uppassa.

passa vb. II *pas[a]*, sv. vb. 1 Anstå.

passlig adj. *passligr*.

pastor m. *pastör* pl. -er, m.

***patent** adj. *patänt*, adj. Duglig.

[**patt** m] ***patta** f. *pato*, f.

peka vb. *peka*, sv. vb. 1.

pelar[e] m. *pilar* pl. -er, m.

[**pen** m.] ***pän** n. *pen* pl. =, n.

[**penitera**] ***pinutera** vb. *pinutier[a]*, sv. vb. 1 Plåga, ansätta.

penna f. *pano*, f.

penning, peng m. *penng* & *pagg* pl. -ar, m.

peppar n. *pipär* ut. pl., m.

[**perpendikel**] ***terpentikel** m. *terpentikel* pl. -klar, m.

picka f. *piko*, f.

picka vb. *pik[a]*, sv. vb. 1.

***pickstake** m. *pikstaka*, m. Broddad staf brukad vid isvan-
dring. — l. hsv. **pikstake*? isl. *pikstafr*, m.

piga f. *pigo*, f.

pigg m. *pig* pl. -ar, m.

***pigtalja** f. *pigtaljo*, f. Karl som lever otuktigt med pigor.

pik m. *pik* pl. -ar, m.

pil m. *pil* pl. -ar, m.

***pilleknarkare** m. *pilknarkar* pl. -ar, m. Sup.

***pimpa** f. *pimpo*, f. Cunnus.

***pimpa** vb. *pimp[a]*, sv. vb. 1 Coire. — Jfr *Rz* 501 a *pimpug*.

pina f. *pino*, f.

pina vb. *pin[a]*, sv. vb. 1.

***pingla** f. *pinglo*, f. Grodunge.

pingst f. *pingst* pl. -ar, f.

***pink** n. *pink* ut. pl., n. Urin.

***pinka** vb. *pink[a]*, sv. vb. 1 Urinera.

pinne m. *pinna*, m.

pinn[harf] *-harfva f. *pinnharvo*, f.

pipa f. *pipo*, f.

pipa vb. *pip[a]*, sv. vb. 1.

***pirla** vb. *pir[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Röra sig med god fart, om båt. Eg. väl om det ljud som då uppstår i vattnet.
— skottska *pir*: to whirl.

***pirra** vb. *pir[a]*, sv. vb. 1 Klaga, kvida; om barn.

***pirrog** adj. *piro* l. -ogor, adj. Gråtig, om barn.

piska f. *pisko*, f.

piska vb. *pisk[a]*, sv. vb. 1.

piss n. *pis* ut. pl., n.

***pissa** f. *pisu*, f. Cunnus. — l. hsv. **pesa*? (diall. *pes*, m. Penis).

pissa vb. *pis[a]*, sv. vb. 1.

pita vb. *pit[a]* *pat* *piti*, vb. 1) Skrika. 2) Kvittra. *jarpana* *pitör*. — *Rz* 503 b.

*pitog adj. *pito* l. -ogør, adj. Kinkig.

*pittra vb. I *pitra*, sv. vb. 1 Kvittra.

*pittra vb. II *pitər* l. *pitra*, sv. vb. 1 Värka så att det till-
lika sjuder l. kittlar.

piustaa fi. *piusta*, sv. vb. 1 Fläkta, blåsa.

*pjalta vb. *pjal̥t[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Tassa. — *Rz* 494 a.

*pjasa vb. *pjas[a]*, sv. vb. 1 Tassa. — *Rz* 503 b.

*pjaska vb. *pjask[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Tassa, trippa. — *Rz*
503 b.

*pjasog adj. *pjaso* l. -ogør, adj. Löjlig, barnslig.

*pjepa vb. *pjep[a]*, sv. vb. 1 Pjunka.

*pjunka vb. *pjugk[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Småspringa.

pjollr[ig] *-og adj. *pjolro* l. -ogør.

*pjuska vb. *pjus̥k[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Gå med långa steg och
krokig rygg. — *Rz* 504 a.

*pjuxa vb. *pjuks[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] = *pjuska.

pjåka vb. I *pjuak[a]*, sv. vb. 1.

*pjåka vb. II *pjok[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Stulta, tassa.

pjåk[ig] *-og adj. *pjuako* l. -ogør.

pjåska vb. *pjos̥k[a]*, sv. vb. 1 [*na, om nogon*].

pjåsk[ig] *-og adj. *pjosko* l. -ogør.

pjäcka vb *pjak[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Gå med snabba och korta
steg.

*pjätta vb. I *pjat̥[a]*, sv. vb. 1 Slå sakta. — *Rz* 504 b.

*pjätta vb. II *pjat̥[a]*, sv. vb. 1 Småtrippa. — *Rz* 504 b.

*pjöska vb. *pjos̥sk[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Gå krokig och med
slängande armar.

*pjöskog adj. *pjos̥sko* l. -ogør, adj. Fånig.

plagga vb. *plag̥[a]*, sv. vb. 1.

[plank] *blank n. *blagk* pl. =, n.

[planka] *blanka f. *blagko*, f.

[planta] *plänta f. *plento*, f.

- ***plaska** vb. *płask[a]*, sv. vb. 1 [*til*, *om*] Slå, smälla till.
platta f. *płato*, f.
platta vb. I *płat[a]*, sv. vb. 1 [*ut* *nogo*].
 ***platta** vb. II *płat[a]*, sv. vb. 1: 1) [*til*, *om*] Slå till ngn, isht barn. 2) Slå mot stranden, om våg.
 ***platta** vb. III *płat[a]*, sv. vb. 1, descr. *płatar o gar* Går fjäskigt och ovärdigt.
 ***plattiecka** f. *płátiko*, f. Med verktyg åstadkommen jämn yta.
 ***plattra** vb. I *płatra*, sv. vb. 1 Pladdra.
 ***plattra** vb. II *płatra*, sv. vb. 1 Smattra.
 ***plattus** m. *płatus* pl. obr., m. En som **plattar* III.
pligg m. *pług* pl. -ar, m.
pligga vb. *pług[a]*, sv. vb. 1.
plikta vb. *płixt[a]*, sv. vb. 1.
plocka, ***plucka** vb. *płok[a]* & *płuk[a]*, sv. vb. 1.
plog m. *pług* & *pług* pl. -ar, m.
plottra vb. *płotra*, sv. vb. 1 Tala otydligt o. oredigt.
 ***plottrog** adj. *płotro* l. -ogør, adj. Otydlig och oredig i talet.
plugg m. *pług* pl. -ar, m.
plåga f. *pługo*, f.
plåga vb. *pługa[a]*, sv. vb. 1.
 ***plåsjä?** vb. *płosj[a]*, sv. vb. 1 Gå i vatten l. lera.
 ***plåska?** vb. *płosk[a]*, sv. vb. 1 = fg.
plåster n. *płaster* pl. =, n.
plåt m. *płat* pl. -ar, m.
 ***plärr** n. *płær* ut. pl., n. Oväsen.
 ***plärre** vb. *płær[a]*, sv. vb. 1 Väsas, stoja. — mhty. *plerren* skria.
plätt m. *płat* pl. -ar, m.
 ***plätta** vb. *płat[a]*, sv. vb. 1 [*om*, *til*] Daska, slå. — Rz
 507 a.
pojke m. *poik* & *poiti* pl. *poikar*, m.

- *poj^kvesel m. *poj^kvesil* pl. -ar, m. Pojkstackare.
- pokero fi. (?) *pokar* pl. -ar, m. Stor, fet strömming.
- *popsa vb. *pops*[a], sv. vb. 1 Äta, spisa.
- [*porla] *borla f. *borlo*, f. Vattenbubbla.
- poro fi. *poro* ut. pl., f. Grummel. *por*[a], sv. vb. 1 Grumla.
poro l. -ogär, adj. Grumlig.
- *porra? *purra? vb. *por*[a], sv. vb. 1: 1) [*po ama*] Blåsa på någon. 2) Fjärta.
- port m. *po^t* pl. -ar, m. 1) = hsv. 2) Lucka på kvarnvinge.
- potta f. *poto*, f. 1) Nattkärl. 2) Kruka.
- pracka f. *prako*, f.
- *pralla vb. *prat*[a], sv. vb. 1 Prata, sladdra. — *Rz* 509 b.
- *prallus m. *pralus* pl. -ar, m. Storpratare.
- prata *prat*[a], sv. vb. 1.
- *prattla vb. *pratla*, sv. vb. 1 Pladdra, sladdra.
- predika vb. *predik*[a], sv. vb. 1.
- predikning f. *predikn^g* pl. -ar, f.
- *priarna *priana priana* Lockord till kalvvar.
- prick m. *prik* pl. -ar, m.
- *pricka? *preka? f. *priku*, f. Cunnus.
- pricka vb. I *prik*[a], sv. vb. 1 Utpricka farled.
- *pricka vb. II *prik*[a], sv. vb. 1 Coire. — Jfr *Rz* 509 b
preka. — **preka*?
- *prigaler pl. t. *prigäl^{er}*, pl. t. Saker, effekter. — Jfr *Rz* 51 a *brigaler*.
- *primpa vb. *primp*[a], sv. vb. 1 Cacare. — Jfr *Rz* 509 b
prempa laga till, anrätta.
- *primpesbräde n. *primpesbräd^e* pl. -ar & -an, n. Sittbräde i afträdeshus.
- *primpeshus n. *primpeshus* pl. =, n. Afträde.
- *primpeshål n. *primpeshol* pl. =, n. Sitthål i **primpesbräde*.

pris m. *pris* pl. -ar, m.

pris n. *pris* pl. =, n.

***priska** vb. *prisk*[a], sv. vb. 1 Stänka, tr. o. intr.

***prissa**? f. *prisu*, f. Cunnus.

prof n. *prov* pl. =, n.

profva vb. *prov*[a], sv. vb. 1.

prost m. *prost* & *proust* pl. -ar, m.

***prumpa** vb. *prump*[a], sv. vb. 1 Fjärta. — isl. *prompa*. no.
prumpa.

***prunsa** vb. *pruns*[a], sv. vb. 1 Fjärta.

***prunta** vb. *prunt*[a], sv. vb. 1: 1) Fjärta. 2) Cacare.

***prunthus** n. *prunthus* pl. =, n. Afträde.

***prunthål** n. *prunthol* pl. =, n. = **primpeshål*.

***pruppel**? ***proppel**? m. *prupul* ut. pl., m. Penis.

pruta vb. *prut*[a], sv. vb. 1.

***prutsa** vb. *pruts*[a], sv. vb. 1 Fjärta.

***prutta** vb. *prut*[a], sv. vb. 1 Fjärta.

pryl m. *pryl* pl. -ar, m.

prâm m. *pruam* pl. -ar, m.

***pråta** vb. *prot*[a], sv. vb. 1 Röra om, t. ex. i vatten.

***pråtog** adj. *proto* l. -ogär, adj. Fånig.

***pråtta** vb. I *prot*[a], sv. vb. 1 Orena.

***pråtta** vb. II *prot*[a], sv. vb. 1 Skräfla.

***prätte-Kitta** f. *protatjita* ut. pl., f. Munvig person, man l.
kvinna. — **Kitta* egentl. nom. pr. = *Kerstin*.

***prälla** vb. *pral*[a], sv. vb. 1 Pladdra. — *Rz* 509 b.

***prällus** m. *pralus* pl. obr., m. Pladdrare.

***präppeltask** m. *prepæltask* pl. -ar, m. Storskräflare.

***präppla** vb. *prapl*a, sv. vb. 1 Skräfla. — Jfr nhty. *plap-*
pern.

***präpplog** adj. *preplo* l. -ogär, adj. Skräflande.

***präpplus** m. *prepl*us pl. obr., m. Skräflare.

- prässa vb. *pres*[a], sv. vb. 1. — [Hällre **trysta*].
 präst m. *präst* pl. -ar & -er, m.
 prästgård m. *prästgård* pl. -ar, m.
 *prästklocka f. *prästklocko*, f. Campanula persicifolia.
 *prättla vb. *pratla*, sv. vb. 1 Sladdra.
 pröfva vb. *pryöv*[a], sv. vb. 1.
 *pula vb. *pul*[a], sv. vb. 1 Coire. — *Rz* 512 a.
 pulkka fi. *pulka*, m. Träpinne. *pulk*[a], sv. vb. 1 Genom syl-
 styng bringa testiklarne att förtorka.
 pund n. *pund* pl. =, n.
 pung m. *pugg* pl. -ar, m.
 puss m. *pūs* pl. -ar, m. Kyss.
 pussa vb. *pūs*[a], sv. vb. 1.
 pust m. *pust* pl. -ar, m. 1) = hsv. 2) Mindre blåsbälg.
 pusta vb. *pust*[a], sv. vb. 1.
 *putt m. *pot* pl. -ar, m. Vattenpuss. — *Rz* 514 b.
 puttra vb. *putra*, sv. vb. 1.
 pylsa f. *pylso*, f.
 *pylsare m. *pylsar* pl. -er, m. Vindkast.
 *pyra vb. *pyr*[a], sv. vb. 1 Gräta. — Jfr *Rz* 516 a *pyra*
 sippra ut.
 *pysa vb. *pys*[a], sv. vb. 1: 1) Spraka, om eld. 2) Fräsa,
 om hett vatten. — *Rz* 516 a.
 *pysselrede n. *pyscelreda* pl. -er & -en, n. Person som syss-
 lar med hvarjehanda.
 pyssla vb. *pysla*, sv. vb. 1.
 på prep. o. adv. *puā*, *po*.
 *på andern adv. tls. *po andæn*, adv. tls. För andra gången.
 påk m. I *puak* pl. -ar, m.
 *påk m. II *puak* pl. -ar, m. Pojke. — *Rz* 517 a.
 påle m. *puāla*, m.
 *på ricko tls. *po rikū*, adv. tls. Uselt, eländigt.

påse m. *posā*, m. 1) = hsv. 2) Scrotum.

påsk m. *puask* pl. -ar, m

***på släten** tls. *po slat'n*, adv. tls. På upphällningen, slut.

***påse-rygga** adv. *bæra nogon posaryga*, tls. Bära någon [lik-som en påse] på ryggen.

***påse-talg** m. *posatalg* ut. pl., m. Fettbildning vid kreaturs könsdelar.

påta vb. *pot[ā]*, sv. vb. 1.

päll m. *pāl* pl. =, n.

päls m. *pæls*, pl. -ar, m.

***pälsfarbror** m. *pælsfarbru* ut. pl., m. Benämning på var-gen.

***pära** f. *pæru*, f. Potatis. — Rz 518 a.

pärla f. *pærlo*, f.

päron n. *pærun* pl. =, n. 1) = hsv. 2) Potatis.

***päronfingret** n. *pærunfiggra*, n. def. Benämning på pek-fingret.

***pärongrop** f. *pærungrop* pl. -ar, f. Potatesgrop.

***päronland** n. *pærunland* pl. =, n. Potatesland.

***päronstånd** n. *pærunstuand* pl. =, n. Potatesstånd.

pärta f. *pæto*, f.

***pärthjälle** m. *pætjela*, m. Torkställning för pärtor.

***pärtekäring** f. *pætjærgg* pl. -ar, f. Ställning hvori pärtblos-set fästes.

pöl m. *pyöl* pl. -ar, m. Vattenpuss.

***pöna** vb. *pyn* l. *pynja*, sv. vb. 1 Lipa.

***pöra** vb. *pøur[ā]*, sv. vb. 1 Grumla. — Jfr fi. *poro*.

pösa vb. *pøus[ā]*, sv. vb. 2.

***pöska** vb. *pøusk[ā]*, sv. vb. 1 [*puā*, *uāv*] = **pjuska*. Kan-ske hällre **puska*.

R.

***rack** m. *ra^k* pl. -ar, m. En hvar bland de ringar som fasthålla seglet och rån vid masten.

rackare m. *ra^kar* pl. -ar, m. — *ra^kas fin^{tr}at^ln!*

***rackel** n. *ra^kel* ut. pl., n. Upphostadt slem. — *Rz* 548 a.

rackla vb. I *ra^kla*, sv. vb. 1.

***rackla** vb. II *ra^kel ra^kla*, sv. vb. 1: 1) [*u^av*] Gifva sig åstad med osäkra steg. 2) [*ku^l, utot &c*] Ramla. — no. *ra^kla*, vb. flacka.

***racklog** adj. *ra^klo* l. -og^{er}, adj. Full af slem i halsen.

rad f. *ra^d* pl. -ar, f.

rada vb. I *ra^d[a]*, sv. vb. 1.

***rada** vb. II *ra^d[a]*, sv. vb. 1 [*u^av*] Aftåga, om en skara människor. — Männe **vrada*? Jfr *Rz* 820 a *vrädand*.

rafsa vb. *ra^ps[a]*, sv. vb. 1. — *r. i se* Glupskt förtära mat.

raft m. *ra^ft* pl. -ar, m.

***ragassa** vb. *ra^gas[a]*, sv. vb. 1 Väsna, stoja. — Jfr *Rz* 520 b.

ragata f. *ra^gato*, f.

ragg f. *ra^g* ut. pl., f.

ragg[ig] *-og adj. *ra^go* l. -og^{er}.

ragla vb. *ra^gla*, sv. vb. 1.

raiskata fi. *raⁱsk[a]*, sv. vb. 1 Förspilla; fördärfva.

rak adj. *ra^k* l. -ar.

***raka** vb. I *ra^k[a]*, sv. vb. 1.

raka vb. II *ra^k[a]*, sv. vb. 1 [*u^av*] Gifva sig i väg med hast. — *Rz* 521 b.

[**rakknif**] ***rakande-knif** m. *ra^kankⁿiv* pl. -ar, m.

rakna vb. *ra^kn[a]*, sv. vb. 1 [*ut*].

***rakodant** m. *ra^kudant* pl. -ar, m. Vräkling.

***ralla** vb. *ral*[a], sv. vb. 1 Springa med skvaller. — *Rz* 522 b.

***rallkåring** f. *raltjærꝥg* pl. -ar, f. Skvallerkåring.

ram m. *ram* pl. -ar, m.

ram adj. *ramær*.

***rama** f. *ramo*, f. Göpen. — Jfr *Rz* 523 b *rama*, vb.

rama vb. *ram*[a], sv. vb. 1 Slå; dädan: 1) [*ku*] Ramla. 2) [*te me nogo*] a) Framkomma med ett oväntadt ord. b) Fjärta.

***rambasa** vb. *rambás*[a], sv. vb. 1 Stoja, larma.

ramla vb. *rambla*, sv. vb. 1.

rammel n. *rambæl* ut. pl., n.

ramsa f. *ramso*, f.

ramsvart adj. *ramsvaær*.

rand f. *rand* pl. *randær* & *rendær*, f.

rand[ig] *-og adj. *rando* l. -ogær.

***rangla** vb. *raggla*, sv. vb. 1 Färdas utan mål. — Jfr *Rz* 524 b. no. *rangla*.

ranka f. *ragko*, f.

ranka vb. *ragk*[a], sv. vb. 1.

***rant** m. *rant* pl. -ar, m. Liderlig karl. — *Rz* 524 b.

ranta vb. *rant*[a], sv. vb. 1: 1) Flacka omkring. 2) Föra ett liderligt lif.

***rantog** adj. *ranto* l. -ogær, adj. Liderlig.

rapp n. *rap* pl. =, n.

rappa vb. *rap*[a], sv. vb. 1.

***rappelhandsk[e]** m. *rapælhansk* pl. -ar, m. Skräflare.

***rappla** f. *raplo*, f. Sladderkåring.

***rappla** vb. *rapla*, sv. vb. 1 Rabbla; sladdra.

***rapplog** adj. *raplo* l. -ogær, adj. Sladderaktig.

***rappoxe?** m. *rápoks* pl. -ar, m. Siklöja.

rasa vb. *ras*[a], sv. vb. 1.

rask adj. *raskər* n. *ras(k)t*.

raska vb. I *rask[a]*, sv. vb. 1 [*puä*] Skynda.

*raska vb. II *rask[a]*, sv. vb. 1 Susa. — *he raskar i skogjin*
l. *skoujin*.

rata vb. *rat[a]*, sv. vb. 1.

reda f. *rado* ut. pl., f.

reda vb. *rad[a]*, sv. vb. 2 [*öp, ut*].

re[*dan*] adv. *rai*.

[redare] *räddare m. *radar* pl. -*ər*, m.

rederi n. *readeri* pl. = & -*ər*, n.

red[ig] *-og adj. *rado* l. -*ogər*.

redlig adj. *riedli* l. -*igər*.

ref n. I *rw* pl. =, n. Sandbank. — isl. *rif*, n.

ref n. II *rev* pl. =, n. Ref i segel.

refben n. *rawban* pl. =, n.

reffla f. *riflo*, f.

refva f. *rawö*, f.

refva vb. *rev[a]*, sv. vb. 1.

*refve m. *riva*, m. Bakbom undertill i väfstol. Kring denne
lindar sig det väfda. — *Rz* 530 b. isl. *rifr*, m.

*refve-järn n. *rwajæn* pl. =, n. Järn å bakbommen i väf-
stol.

refve-trä n. *rwatra*, n. Väfbult. [Böjn. se *tra*].

[regel] *rigel m. *rigæl* pl. *riglar*, m. (å dörr).

regera vb. *rijær[a]*, sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Väsna.

[regering] *regerning f. *rijænugg* ut. pl. f. 1) = hsv. 2)

Larm, oväsen.

[regla] *rigla vb. *rigla*, sv. vb. 1.

regn n. *ragæn* ut. pl., n.

regna vb. *ragæn* l. *regna*, sv. vb. 1.

regnbåge m. *ragænboga*, m.

*regndagg f. *regændag* ut. pl., f. Regnstänk.

regn[ig] *-og adj. *ragno* l. -ogør.

reling m. *relingg* & *rælingg* pl. -ar, m.

***rem** m. *ream* pl. -ar, m. Stake, hvarmed isvåg utmärkes.

rem f. *ream* pl. -ar, f.

***rem** n. *rim* pl. =, n. Trä, löpande parallelt med slädmeden och bildande häckens l. korgens utkant. — *Rz* 529 a.

isl. *rim*, n.

***rem[m]a** vb. *ream[a]*, sv. vb. 1 Medels **rem* (m.) utmärka vinterväg.

remna f. *rimno*, f.

remna vb. *rimna*, sv. vb. 1.

remsa f. *rimso*, f.

ren adj. *rener*. — n. *reint* anv. ock ss. adv. i bet. af Alldeles.

rena vb. *ream[a]*, sv. vb. 1.

***renhäckling** f. *renhäcklingg* ut pl., f. Linets andra häckling.

rensa vb. *rems[a]*, sv. vb. 1.

rep n. *reap* pl. =, n.

***repa** f. *ripu*, f. Redskap hvarmed lin repas.

repa vb. I *rip[a]*, sv. vb. 1 Repa lin.

***repa** vb. II *reap[a]*, sv. vb. 1 Med rep ombinda, t. ex. ett lass.

resa f. *raiso*, f.

resa vb. I *reis[a]*, sv. vb. 1.

***resa** vb. II *rus[a]*, sv. vb. 1 [abs. & + *op*] Uppstiga. — isl. *rísa*.

ria f. *río*, f.

ria vb. *ri[a]*, sv. vb. 1.

ribba f. *ribo*, f.

***ricka** f. *riku*, f. Opålitlig person.

***rickog** adj. *riku* l. -ugør, adj. 1) Ostadig, om ting. 2) Opålitlig, om person. — *Rz* 533 a.

***rickorede** n. *rikureadb*, pl. -*æn*, n. Dåligt åkdon.

rida vb. *rid[a]* *read ridi*.

***rifva** f. *rivo*, f. Mindre näfverskappa. — *Rz* 537 b.

rifva vb. *riv[a]* *reav rivi*.

***rifvor** f. pl. *rivur*, pl. t. Potatesfnas.

rik adj. *rikør*.

rike n. *ritji* pl. -*ør* & -*æn*, n.

rik[e]dom m. *rikdom* pl. -*ar*, m.

rim n. I *rim* pl. =, n. Versrim.

rim n. II *rim* ut. pl., n. Rimfrost. — isl. *hrím*, n.

rimfrost f. *rimfrost* ut. pl., m.

rimma vb. I *rim[a]*, sv. vb. 1 Göra l. vara rim (i vers). *he rimar se* Det anstår, det faller sig väl.

rimma vb. II *rim[a]*, sv. vb. 1 *he rimar* Det lägger sig rimfrost.

***rim[m]og** adj. *rimo* l. -*ogør*, adj. Rimbeströdd.

ring m. *rygg* pl. -*ar*, m.

ringa vb. *rygg[a]*, sv. vb. 2.

rinna vb. *rin[a]* *ran runi*.

ripa f. *ripo*, f.

***riröse** n. *riris(ø)* pl. -*ør* & -*æn*, n. Samling af småsten på rieugnar.

ris n. *ris* ut. pl., n.

risata fi. *ris[a]*, sv. vb. 1 Slita, rifva. — *risahansk* ut. pl., m. Trashank.

***riska** f. *risko*, f. Ruska. — *Rz* 536 a—b.

rissel n. *risæl* pl. =, n.

***rist** f. *rist* pl. -*ar*, f. Ritadt streck.

***rista** f. *risto*, f. Rispa. — Jfr *Rz* 536 b.

rista vb. I *rist[a]*, sv. vb. 1 Skära.

rista vb. II *rist[a]*, sv. vb. 2 Skaka. — *he rister i me* Det går rysningar genom mig.

rita vb. I *rit*[a], sv. vb. 1.

***rita** vb. II *rit*[a], sv. vb. 2 Uppresa.

***ritgård** m. *ritgård* pl. -ar, m. Gärdesgård med snedt lig-
gande störrar.

ro f. *ro* pl. *ronar* def. *ronan*, f. Höft.

ro f. *ro* ut. pl., f. Hvila, lugn.

ro vb. *ro*, sv. vb. 3.

roa vb. *ro*[a] & *rou*[a], sv. vb. 1.

***robank** m. *robank* pl. -ar, m. Ett snickarvärktyg.

rock m. I *rok* pl. -ar, m. Klädesplagg.

rock m. II *rok* pl. -ar, m. Spinnrock.

***rockarm** m. *rockarm* pl. -ar, m. Ställning hvari rockbladet
stickes.

rofva f. *rovo*, f.

***rol** n. *rol* & *roul* pl. =, n. Roder.

rolig adj. *rolig*.

rom m. *rom* ut. pl., m.

romo fi. *romo* l. -ogär, adj. Plump, otymplig.

romsi fi. *roms* pl. -ar, m. Stöd för fartyg.

rop n. *rop* l. *roup* pl. =, n.

ropa vb. *rop*[a] l. *roup*[a], sv. vb. 1.

rossla vb. *rossla*, sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Grymta.

rost m. & f. *rost* ut. pl., m.

rosta vb. *rost*[a], sv. vb. 1.

rost[ig] *-og adj. *rosto* l. -ogär.

rot f. *rot* pl. *ryöter* & *røter*, f.

rote m. *rota*, m.

rotehjon n. *rotajon* pl. =, n.

rugga vb. I *rug*[a], sv. vb. 1 (om fåglar).

***rugga** vb. II *rug*[a], sv. vb. 1 Runka på hufvudet. — *Rz*

542 a. nor. *rugga*.

***rugga** vb. III *rug*[a], sv. vb. 1 [*uæ*] Sakteligen sträfvä framåt.

rulla vb. *rul*[a], sv. vb. 1.

rulle m. *rula*, m.

rull[harf] *-**harfva** f. *ruhårvo*, f.

rum n. *rum* ut. pl., n. Utrymme.

***rum** adj. *rumär*, adj. Gles. — *Rz* 542 b.

***rum**[m]as *rumas*, sv. vb. 2 Rymmas.

***rumnot** f. *rumnot* ut. pl., f. Glesare delen af noten.

rumpa f. *rompo*, f.

rumpa vb. *romp*[a], sv. vb. 1 [*uæ*] Snopen aflägsna sig.

***rumpstickel** m. *rompstikl* pl. -*stiklar*, m. Rumptänge.

rump[tänge] *-**tange** m. *romptagga*, m.

rund adj. *rundär* n. *runt*.

rund[t]ikring adv. *rundär drigg*, adv. o. prep. Rundt om.

***rusig?** adj. *rusin* l. *ruso* & -*ogär*, adj. Dålig. — Jfr *Rz* 544 a.

rusk n. I *rusk* ut. pl., n.

***rusk** n. II *rosk* ut. pl., n. Skräp. — no. *rusk*, n.

ruska vb. I *rusk*[a], sv. vb. 1 [*om nogo*] Skaka, tr.

***ruska** vb. II *rusk*[a], sv. vb. 1 Slaska. — *Rz* 544 a.

***ruska** vb. III *rosk*[a], sv. vb. 1: 1) Ostäda, skräpa. 2) Prata strunt. — Jfr. *Rz* 525 a.

rusk[ig] *-**og** adj. *rusko* l. -*ogär*.

rusta vb. *rust*[a], sv. vb. 1 Laga, tillreda; reparera.

rusthåll n. *rusthol* pl. =, n.

rusthållare m. *rustholar* pl. -är, m.

ruta f. *ruto*, f.

rutten adj. *rutin*.

ruttna vb. *rotna*, sv. vb. 1.

rya f. *ryo*, f.

ryck n. *ryk* pl. =, n.

rycka vb. *ryk[ä]*, sv. vb. 2.

rygg m. *ryg* pl. -ar, m.

***ryggog** adj. *rygo* l. -ogär, adj. Kullrig.

ryka vb. *ryk[ä]* *røk* *ruki*.

rymma vb. *rym[ä]* *røm* *rum* & *rymd*.

rynka f. *rygkjo*, f.

rynka vb. *rygk[ä]*, sv. vb. 1.

rynk[ig] ***og** adj. *rygkjo* l. -ogär.

rysa vb. *rys[ä]*, sv. vb. 2.

rysja f. *ryšo*, f.

rysk adj. *ryskär*, adj. 1) = hsv. 2) Vildsint.

ryss[e] m. *rys* pl. -är, m.

***ryxta** vb. *rykst[ä]*, sv. vb. 1 & 2: 1) Hicka. 2) Rapa.

***ryxtning** f. *rykstnigg* pl. -ar, f. 1) Hieknig. 2) Rapning.

rå f. *ruä* pl. *ruär* & *ruänar*, f.

[rå] ***råd** n. *ruäd* pl. =, n. Troll.

rå adj. *ruär* n. *ruät*.

råd n. *ruäd* pl. =, n.

råda vb. I *ruäd[ä]*, sv. vb. 2.

***råda** vb. II *roda*, sv. vb. 1 Rodna. — *Rz* 526 b. isl. *roða*.

***radda** vb. *rod[ä]*, sv. vb. 1: 1) Röra i l. ihop. 2) Tala osammanhängande.

***raddog** adj. *rodo* l. -ogär, adj. Oordnad.

***råde** m. *roda* ut. pl., m. Rodnad. — *Rz* 526 b. isl. *roði*, m.

råg m. *ruäg* ut. pl., m.

råga vb. *rog[ä]*, sv. vb. 1.

råge m. *roga* ut. pl., m.

[råk] ***råka** f. *ruäko*, f.

råka vb. *ruäk[ä]*, sv. vb. 1.

rätta f. *roto*, f.

räcka f. *rako*, f.

räcka vb. *rak[ä]*, sv. vb. 2.

rädd adj. *rad̄ər* (ut. neutrum).

rädda vb. *rad̄[a]*, sv. vb. 1.

rädd[håga f.] *-håge m. *radhoga* ut. pl., m.

räf m. *rav* pl. -ar, m.

räflya f. *ravlyo*, f.

räfsa f. *rapso*, f.

räfsa vb. *raps[a]*, sv. vb. 1.

*räja? *re[d̄]a? vb. *rej[a]*, sv. vb. 1 Resa af och till. —
isl. *reiða* vb. drifva, vräka (tr.)

räkna vb. *rekna*, sv. vb. 1.

*räna vb. *ran[a]*, sv. vb. 1 Aftaga, minskas. — isl. *réna*.

ränna f. *rano*, f.

ränna vb. *ran[a]*, sv. vb. 2. — *ran op* 1) Uppskjuta, om
planta. 2) Uppväxa, om ungdom.

*ränsar pl. t. *ransar*, pl. t., Efterbörd hos ko.

ränta f. *ranto*, f. Inelfvor.

*räs n. *ras* ut. pl., n. Fiskafskräde. — *Rz* 552 a.

räta vb. *rat[a]*, sv. vb. 1 [*ut*].

rätt adv. *rāxt*.

röd adj. *ryōdər* & *ryōər*.

*rödna vb. *ryōn[a]*, sv. vb. 1 Varda röd.

[röf] *räf f. *rav* pl. -ar, f.

röfva vb. *ryōv[a]*, sv. vb. 1.

[*röfva] *räfva vb. *rav[a]*, sv. vb. 1 Gå baklänges.

röfware m. *ryōvar* pl. -ar, m.

*rögn f. *rogn* pl. -ar, f. Rönn.

rök m. *roik* pl. -ar, m.

röka vb. *roik[a]*, sv. vb. 1 & 2.

rör n. *ryōr* pl. =, n.

röra f. *ryōro* ut. pl., f.

röra vb. *ryōr[a]*, sv. vb. 2.

[rörtofs] *rötöfs m. *rōtōps* ut. pl., m.

[rörvass] *rövasse m. *rörvassa* ut. pl., m.

rösa vb. *röis*[a], sv. vb. 1.

röse n. *röis* pl. =, n. *röiso* pl. -ar & on, n.

*rösta vb. *röst*[a], sv. vb. 1: 1) Uppföra röste. 2) Luta, om tak.

röst[e] n. *röst* pl. =, n.

*röst[moder] -modra f. *röstmodro*, f. Längdstocken i takåsen.

röta f. *röito* ut. pl., f.

röta vb. I *röt*[a], sv. vb. 1 (tr. o. intr.)

*röta vb. II *röt*[a] & *röt*[a], sv. vb. 2. Råma. — R_z 535 a. no. *rauta*.

S.

sacka vb. *sak*[a], sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Glida ned.

*sacka sig vb. *sak*[a] *se*, sv. vb. 1 Samla sig, skocka sig; om moln.

sad[e]l m. *sadul* pl. *sadlar*, m. *säl* pl. -ar, m.

sa[d]la vb. *sadla*, sv. vb. 1. *säl*[a], sv. vb. 1.

saft f. *saft* pl. -ar, f.

safva vb. *sav*[a], sv. vb. 1.

safve m. *sava* ut. pl., m.

*safve-tall f. *savatal* pl. -ar, f. Tall rik på safve.

saga f. *sagu*, f.

sak f. *sak* pl. *sakər* def. *sakrən*, f.

*saka vb. I *sak*[a], sv. vb. 1 Neka i kortspel — R_z 555 b. no. *saka*.

*saka vb. II *sacka? *sak*[a], sv. vb. 1 Söla, dröja.

sakna vb. *sakna*, sv. vb. 1.

sakta adj. o. adv. *sakta*.

sakta vb. *saxt*[a], sv. vb. 1.

*saktua vb. *saxtn*[a], sv. vb. 1 Sakta, intr.

sal m. *sal* pl. -ar, m.

sala vb. I *sal*[a], sv. vb. 1 [*ihop* & *ihoup*].

*sala vb. II *sal*[a], sv. vb. 1 Dröja, söla.

salt n. *salt* ut. pl., n.

salt, *saltog adj. *saltar* & *saltogor*.

salta vb. *salt*[a], sv. vb. 1.

salva f. *salvo*, f.

[samka] *sanka vb. *sangk*[a], sv. vb. 1.

samme adj. *sama*, oböjl. — *sama lek* se under **lek**.

sams adv. *sams*.

sand m. *sand* ut. pl., m.

sanda vb. *sand*[a], sv. vb. 1.

sand[grus] *grös n. *sandgröis* ut. pl., n.

sand[ig] *-og adj. *sando* l. -ogor.

[sank] *sankig adj. *sangkigor*.

sann adj. *sannar*.

sanna vb. *sann*[a], sv. vb. 1.

sanning f. *sanning* & *sanning* pl. -ar, f.

sarf m. *sarv* pl. -ar, m.

sarga vb. *sarg*[a], sv. vb. 1. — *sarg* i Skära i, om medar
som vid dåligt förelag nå sanden.

satan m. *satan* ut. pl., m.

[se] *si si l. *sia sua(g) sud*.

sed m. *sied* pl. -ar, m.

se[da]n adv. & konj. *sedan*, *sen*. — *son* Sedan när; t. ex.

søn han kom jen ha fenn varı lıssor.

sedermëra adv. *sédärmeura*.

seg adj. *segor* n. *sext*.

segel n. *sigæl* pl. =, n.

segla vb. *segla*, sv. vb. 1. *seul*[a], sv. vb. 1.

*seka vb. *sek[a]*, sv. vb. 1 Dröja, söla.

sela vb. *sil[a]*, sv. vb. 1.

sele m. *sila*, m.

sel[e]puta f. *silaputo*, f.

*sel[e]tamp m. *silatamp* pl. -ar, m. Den stropp i seldon som instickes i fimmelstångsöglan.

sen adj. *sevær* & *sevær*.

sena f. *sinu*, f. — isl. *sina*, f.

sex räkn. *seks*, abs. o. pred. *seksa*.

sextio räkn. *seksu*. — ord. *seksiond*(i).

sexton räkn. *seksuon*. — ord. *seksiond*(i).

siare m. *sivar* pl. -ar, m.

sida f. *sido*, f.

*sie m. *sia*, m. Båtbordsfogning. — Jfr no. *si*, n. *Aasen* 647 a.

*sifve m. *siva*, pl. obr., m. Säf. — da. *siv*.

sig pron. *se*, *si*.

*sihår n. *sihuvar*, n. coll. Nöthår användt till stoppning i
*sivar. — *Rz* 564 a.

sik m. *sik* pl. -ar, m.

sikt m. *sixt* pl. -ar, m.

sikta vb. *sixt[a]*, sv. vb. 1.

sil m. *sil* pl. -ar, m.

sila vb. *sil[a]*, sv. vb. 1.

silfver n. *silvør* ut. pl., n.

*silfverbrand m. *silvørbránd* ut. pl., m. Benämning på ringfingret.

silke n. *silk* ut. pl., n. 1) Silke. 2) Siden.

sill f. *sil* pl. -ar, f. & m.

simma vb. *sim[a]*, sv. vb. 1.

Simon n. pr. *simon* g.? oböjl. Benämning för afträde.

simpa f. *simpo*, f.

sin pron. *sin*, f. *sin*, n. *sit*; pl. *sina*.

sina vb. *sin*[a], sv. vb. 1.

sinka vb. *sink*[a], sv. vb. 1 Dröja, söla.

sinne n. *sinə* pl. obr., n.

sippa f. *sipo*, f.

sist adj. superl. & adv. *sist*.

sitta vb. *sit*[a]. *sat* *siti* & *sita*.

*sittobräde n. *situbra* n. Sittbräde. [Böjn. se *bräde*!]

sjal m. *šal* pl. -ar, m.

*sjappa vb. *šap*[a], sv. vb. 1 Rymma, fly. Af fr. *échapper*.

sju räkn. *šut*, abs. o. pred. *šua*. — ordin. *šundi*.

sjuda vb. *šud*[a] *šid* *šudi*.

sjuk adj. *šukər*.

sjuka f. *šuko*, f.

*sjukas vb. *šukas*, sv. vb. 1 [*et nogu*] Längta, trå.

sjukna vb. *šukn*[a], sv. vb. 1.

sjunga vb. *šugg*[a] pret. *sagg* sup. *šuggd* & *šuggi*.

sjunka vb. *šugk*[a] *sagk* *šugki*.

sjuttio räkn. *šuti*. — ord. *šutond*(i).

sjutton räkn. *šuton*. — ord. *šutond*(i).

sjå n. *šou* ut. pl., n. Bestyr.

*sjåsa vb. *šos*[a], sv. vb. 1 Gå och „draga benen efter sig“.

*sjä part. *ša ša*! Lockord till häst.

själ m. *šæl* pl. -ar, m. Phoca.

själ f. *šæl* pl. -ar, f. Ande.

*själa[bössa] *-byssa f. *šælabyso*, f. Bössa använd vid själ-jakt.

*själahotta f. *šələhoto*, f. Sko af själskinn.

själas vb. *šəlas*, sv. vb. 1.

*själ[a]skinn n. *šəlašm* pl. =, n. Själskinn.

själf pron. *šəlv* & *šəlvər*. — *han šəlv* Hin onde.

sjätte räkn. *šəti*.

- sjö m. *šyø* pl. -ar, m.
 Sjöbärg n. pr. *šyøbærg*, n. pr. Smeksam benämning för *näcken*.
 sjöfolk n. *šyøfolk*, n. coll.
 sjöfågel m. *šyøfogæl* pl. -foglär, m.
 sjöman m. *šyøman* pl. -man & -manär, m.
 *sjöskuren adj. *šyøskurin*, adj. Inskuren af vikar. — Jfr isl. *vágskorinn*.
 *sjöstilla vb. *šyøstilna*, sv. vb. 1 Varda stiltje, lugna [å haf].
 *sjöstillnad m. *šyøstilna* ut. pl., m. Stiltje.
 skabb m. *skab* ut. pl., m.
 skabb[ig] *-og adj. *skabo* l. -ogør.
 [skada f.] *skade m. *skada* pl. obr., m.
 skada vb. *skad[a]*, sv. vb. 1.
 skaft n. *skaft* pl. =, n. 1) Skaft. 2) Solf.
 *skaftkäpp m. *skaftjæp* pl. -ar, m. En hvar bland de trästickor i hvilka solfven äro fästa.
 skafva vb. *skav[a]*, sv. vb. 1.
 skaka vb. *skak[a]*, sv. vb. 1.
 *skakande-sticka f. *skakanstiko*, f. Redskap hvarmed lintåtar lagas.
 skakel n. *skakul* pl. *skaklar*, m.
 skal n. *skal* pl. =, n.
 skala vb. I *skal[a]*, sv. vb. 1.
 skala vb. II *skal[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Springa.
 *skal[e]vabba f. *skalavabo*, f. Skalbagge.
 skall n. *skal* ut. pl., n.
 skall hjvb. *ska* & *skä* pres., *sku* pret.
 skalle m. I *skala*, m.
 *skalle m. II *skala*, m. Lång udde. — Jfr Rz 577 b.
 skalla *skal[a]*, sv. vb. tr. 1.
 skall[ig] *-og adj. *skalo* l. -ogør.

skallra vb. *skal̄dra*, sv. vb. 1: 1) Skalla. 2) Skallra.

skalm f. *skal̄m* pl. *ar*, m.

skam f. *skam̄* ut. pl., f.

skamlös adj. *skaml̄lösar*.

*skamtacka f. *skamtako*, f. Liderlig, illa känd kvinsperson.

skandäck n. *skandek* pl. =, n.

skapa vb. *skap[a]*, sv. vb. 1.

*skapa sig vb. *skap[a]* *se*, sv. vb. 1 Bete sig, uppföra sig.

skaplig adj. *skapli* l. *-igar*.

skare m. *skara* ut. pl., m.

skarf m. I *skarv* pl. *-ar*, m.

*skarf m. II *skarv* pl. *-ar*, m. Graculus.

skarfvä vb. *skarv[a]*, sv. vb. 1.

skarp adj. *skarp̄ar* n. *skarft*.

skate m. *skata*, m. 1) Udde. 2) Trätopp.

*skateblår f. pl. *skatabluar* ut. pl., m. Den blå som erhålles från linets första häckling.

skatt m. *skat* pl. *-ar*, m.

ske vb. *še*, sv. vb. 3. [Sälls.]

sked f. *skaid* & *šaid* pl. *-ar*, f. — *šied* pl. *-ar*, f.

*skel n. *šil* & *stjil* ut. pl., n. 1) Det ställe å väf där trådarna korsas hvarandra. — *Rz* 585 a. 2) *ga i stjil*, tils. Gå åtskils, gå isär. — isl. *skil*, n.

[sken] *skin n. *šin* ut. pl., n. Glans.

skena f. *šamo*, f.

*skena vb. I *šain[a]*, sv. vb. 1 Skråma, sára. — *Rz* 586 a. isl. *skeina*.

skena vb. II *šain[a]*, sv. vb. 1.

skepp n. *skip* & *šip* & *stjip* pl. =, n.

skeppare m. *šipar* pl. *-ar*, m. — *skipur* pl. *-ar*, m.

skicka vb. *šik[a]* & *stjik[a]*, sv. vb. 1.

skida f. *šido* & *stjido*, f. Snöskida.

*skida vb. I *šid[a]* & *stjid[a]*, sv. vb. 1 Löpa på skidor.

*skida vb. II *šid[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Skynda åstad.

skifva f. *šivo*, f.

*skifva sig *šiv[a]* *sa*, sv. vb. 1 Skynda sig.

skilja vb. *šilja* & *stjilja* *šild* & *stjild*. — inf. äfven *šili*, *stjili*.

*skiljemån m. *stjilmuan* ut. pl., m. Åtskilnad.

skina vb. *šin[a]* *sain* *šinu*. Äfven med *stj-*. *šin[a]*, sv. vb. 1

Blixtra.

skinka f. *šyko*, f.

skinn n. *šin* & *stjin* pl. =, n.

*skinnbäll m. *šinbol* pl. -ar, m. Skämtsam benämning på potatisar.

skit m. *šit* & *stjit* & *skit* pl. -ar, m.

skita vb. *šit[a]* *šait* *šiti*. Äfven med *sk-* och *stj-*.

skitig adj. *šitiger* & *stjitiger* & *šituger*.

*skitspigg m. *stjitspig* pl. -ar, m. Spigg.

*skjora f. *šoro* & *šouro*, f. Skata. — *Rz* 592 a. no. *skjor* isl. *skjór*, f.

skjorta f. *šoto*, f.

*skjula f. *šulo*, f. Mjölkestäffa. — *Rz* 588 b. isl. *skjóla*, f.

skjuta *šut[a]* *švit* & *šyot* *šuti*. Ordet uttalas äfven med *skj-* och *stj-*.

skjuts m. *šus* pl. -ar, m. Äfven *skjus* och *stjus*.

sko m. *sko* & *skou* pl. -nar, m.

sko vb. *sko* & *skou*, sv. vb. 3.

skoek m. *šok* pl. -ar, m.

sko[fve]l m. *šol* pl. -ar, f.

skog m. *šog* & *skoug* pl. -ar, m.

*skogs-bäss[e] m. *šoksbas* (& *skouks-b.*) pl. -ar, m. Fästing, ixodes.

*skogs-svin n. *šoksvin* & *skouksvin* pl. =, n. Gräfsvin.

*skol f. *šol* pl. -ar, f. Stöd. — Jfr *skorda.

[skola f.] *skole m. *skoła*, m.

skola vb. *skol[a]*, sv. vb. 1.

*skolfnot f. *skolvnót*, f. Notens glesaste parti. [Böjn. se *not!*]

*skolfva f. *skolvo*, f. Gunga med fyra sittbräden.

*skolfva vb. *skolv[a]*, sv. vb. 1: 1) Gunga. 2) Svikta. —
trenana skolvar.

skomakare m. *skómákar* pl. -*er*, m.

skona vb. *skon[a]*, sv. vb. 1.

skonare m. *skonar*, pl. -*er*, m.

skopa f. *skopo* & *skoupo*, f.

*skorda f. *skolo*, f. Båstöd. — isl. *skorða*, f.

*skorda vb. *skol[a]*, sv. vb. 1 Anbringa stöd under ngt. —
isl. *skorða*.

*skordning f. *skolnygg* ut. pl., f. Handlingen att *skorda.

skorf m. *skorv* ut. pl., m.

skorfv[ig] *-og adj. *skorvo* l. -*oger*.

skorpa f. *skorpo*, f.

*skorpog adj. *skorpo* l. -*oger*, adj. Betäkt l. öfverdragen med
skorpa.

[s]korsten m. *kostan* pl. -*ar*, m.

skot n. *skot* & *skout* pl. =, n.

skota vb. *skot[a]* & *skout[a]*, sv. vb. 1.

skott n. *skot* pl. =, n.

skotta vb. *skot[a]*, sv. vb. 1.

skottspole m. *skotspoła*, m.

skrabba f. *skrabo*, f. Skrabbig varelse.

skrabb[ig] *-og adj. *skrabo* l. -*oger*.

*skracka vb. *skrak[a]*, sv. vb. 1 Skratta, om skatan. — no.
skrikka.

*skrafla f. *skravlo*, f. Sladderkäring.

***skrafla** vb. *skrafla*, sv. vb. 1: 1) Knarra. 2) Kurra, om magen. 3) Pladdra. — *Rz* 597 a. — no. *skravla*.

***skraflare** m. *skravlar* pl. -*er*, m. Pratmakare. — no. *skravlar*, m.

***skraflog** adj. *skravlo* l. -*ogør*, adj. Pratsam.

***skrafva** vb. *skrav[a]*, sv. vb. 1 Sladdra. — isl. *skrafa*.

***skrakog** adj. *skraku* l. -*ugør*, adj. Vårdslös. — Jfr *Rz* 596 b *skraka*.

***skrakog-Daniel** m. *skrákudani* l. obr., m. Vårdslös mansperson.

skramla vb. *skrambla*, sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Skräfla.

skrapa f. I *skrapu*, f.

***skrapa** f. II *skrapu*, f. Stackare.

skrapa vb. *skrap[a]*, sv. vb. 1: 1) Skrapa. 2) Smattra, om regn.

***skrappla** vb. *skrapla*, sv. vb. 1 Smattra, om regnet.

***skrata** f. *skratu*, f. 1) Skramla. 2) Fågelskrämma.

***skrata** vb. I *skrat[a]*, sv. vb. 1 [*at nogon*] Jaga. — *Rz* 596 b.

***skrata** vb. II *skrat[a]*, sv. vb. 2 Skvattra, om skatan. — no. *skrata*.

***skratog** adj. *skratu* l. -*ugør*, adj. Gäll.

skratt n. *skrat* ut. pl., n.

skratta vb. *skrat[a]*, sv. vb. 1.

skrefva f. *skrivu*, f. 1) = hsv. 2) Cunnus.

skrift f. I *skrift* pl. -*er*, f. Skrifvet arbete.

skrift f. II *skrift* ut. pl., f. Nattvardsgång.

skrifva vb. *skriv[a]* *skreav skriv*.

skrik n. *skrik* pl. =, n.

skrika f. *skrikjo*, f. — no. *skrikja*, f.

skrika vb. *skrik[a]* *skreak skrika*.

skrin n. *skrin* pl. =, n.

skrinda f. *skrin*do, f.

skrinna vb. *skrin*[a] *skran* *skrun*.

***skrinns-is** m. *skrin*s pl. -ar, m. Is tjänlig att åka skridsko på.

skrinnsko m. *skrin*skø pl. -nar, m.

***skrofla** f. *skrov*lo, f. Bärgekrefva.

skrofl[ig] *-og adj. *skrov*lo l. -ogär, adj.

***skrofva** vb. *skrov*[a], sv. vb. 1 Uppfösa, t. ex. ved ur skuta.

— Jfr no. *skrøyva* sætte ngt høit l. løseligt op.

***skroppa** vb. *skrop*[a], sv. vb. 1 Prata, pladdra. — *Rz* 609 b.

***skrota** vb. *skrot*[a], sv. vb. 1 Skjuta sig åt sidan, om last i båt l. fartyg.

***skrubba** f. *skrub*bo, f. Skrubbla.

skrubba vb. I *skrub*[a], sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Skrubbla ull. — *Rz* 601 a.

***skrubba** vb. II *skrob*[a], sv. vb. 1 Skubba.

***skrubbelstol** m. *skrub*belstol pl. -ar, m. Pulpetliknande inrättning, hvori skrubblan är anbragt.

skrubbla vb. *skrub*la, sv. vb. 1.

skruf m. *skru*v pl. -ar, m.

skrufva vb. *skru*v[a], sv. vb. 1.

skrynka f. *skryg*kjo, f.

skrynka vb. *skryg*k[a], sv. vb. 1.

skrynk[ig] *-og adj. *skryn*gkjo l. -ogär.

skråma f. *skru*amo, f.

skråma vb. *skru*am[a], sv. vb. 1.

***skräcka** f. *skrak*jo, f. Skrake, mergus. — *Rz* 604 a.

skräd[d]are m. *skra*dar pl. -är, m.

skräfta f. *skrav*lo, f.

skräfta vb. *skrav*æl *skrav*la, sv. vb. 1.

***skräflog** adj. *skrav*lo l. -ogär, adj. Skräflande.

***skräffelhandsk[e]** m. *skrav*ællhansk pl. obr., m. Skräflare.

skräll m. *skral* pl. -ar, m.

skrälla vb. *skral*[a], sv. vb. 2.

***skrällfylla** f. *skralfylo*, f. Duktig fylla.

skrämma vb. *skrem*[a] *skremd*, sv. vb. 2.

skräna vb. *skren*[a], sv. vb. 1.

skräppa f. *skrepo*, f.

***skräta? *skrätta?** vb. *skrat*[a], sv. vb. 1 Skvattra.

***skudda** vb. *skod*[a], sv. vb. 1 [*re*] Libba vid, fastna vid.

skuff m. *skuf* pl. -ar, m.

skuffa vb. *skuf*[a], sv. vb. 1.

skugga f. *skugo*, f.

skugga vb. *skug*[a], sv. vb. 1.

skuld f. *skuld* pl. -or, f.

***skulla** vb. *skul*[a], sv. vb. 1 Synas högre och närmare i följd af dunstbildningar. Vid **skullning*, som är en vanlig företeelse å hafvet, synas föremålen *icke* upp-och-nedvända, hvaremot man tycker sig se *under* t. ex. holmen. Ett allmänt ord, som vore förtjänt af att upptagas i högsvenskan. — *Rz* 606 b. no. *skolla*.

skulle m. *skula*, m.

***skullna** vb. *skuln*[a], sv. vb. 1 = **skulla*.

***skulma** vb. *skulm*[a], sv. vb. 1 = **skulla*.

skum n. *skum* ut. pl., n.

skum[m]a vb. *skum*[a], sv. vb. 1 (tr. o. intr.)

skumpa vb. *skump*[a], sv. vb. 1.

***skura** f. *skuru*, f. 1) Skåra. 2) Inskärning i allmht. — *Rz* 592 a.

skura vb. *skur*[a], sv. vb. 1.

***skurra** vb. *skur*[a], sv. vb. 1 Fara med fart. — *Rz* 608 a. no. *skura*.

skuta f. *skuto*, f.

skutt n. *skut* pl. =, n.

skutta vb. *skut*[a], sv. vb. 1.

skvala vb. *skval*[a], sv. vb. 1.

skvaller n. *skval*där ut. pl., n.

skvallra f. *skval*dra, f.

skvallra vb. *skval*dra, sv. vb. 1.

*skvallrog adj. *skval*dra l. -ogär, adj. Skvalleraktig.

skvalpa vb. *skvalp*[a], sv. vb. 1.

*skvalp[kvarn] *kvärn f. *skvalp*kwæn pl. -ar, f. Skvalt-kvarn.

skvatter n. *skvat*er ut. pl., n.

*skvattra f. *skvat*ro, f. Pratsjuk kvinsperson.

skvattra vb. *skvat*ra, sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Pladdra.

*skvattrog adj. *skvat*ro l. -ogär, adj. Lös, vattig; om mat.

*skvira f. *skvir*[a], sv. vb. 1 Gnälla, ish. om barn. — no.
skværa: bräka.

*skvittra vb. *skvit*ra, sv. vb. 1 Pladdra.

*skvätta f. *skvat*o, f. & m. Fjäsker.

skvätta vb. *skvat*[a], sv. vb. 1.

sky m. *šy* l. *stjy* pl. =, n. — isl. *ský*, n.

skydda vb. *šyd*[a], sv. vb. 1.

[skygg] *skjugg adj. *šug*er.

[skygga] *skjugga vb. *šug*[a], sv. vb. 1.

skyl m. *šyl* pl. -ar, m.

*skyl n. *šyl* pl. =, n. Skjul.

skyla *šyl*[a], sv. vb. 2.

*skylf adj. *šylv*er n. *šylft*, adj. Sned, vind.

skytt m. *šyt* & *stjyt* pl. -ar, m.

skytta vb. *šyt*[a] & *stjyt*[a], sv. vb. 1.

skyttel m. *šisl* pl. *šislar*, m. = *ledaskyttel.

skåda vb. *skod*[a], sv. vb. 1. — Inf. äfven *skodi*.

skål f. *skual* pl. -ar, f.

*skålebesa f. *skolabaiso* f. Slamsa.

skålla vb. I *skua*lā[*a*], sv. vb. 1.

skålla vb. II *skua*lā[*a*], sv. vb. 1 Plankbeslå, t. ex. en jakt.

Jfr (?) *Rz* 613 b *skållä*.

skånk m. *skogk* pl. -*ar*, m.

skåp n. *sku*ap pl. =, n.

*skäddra f. *šad*ro, f. Pratsam och fjäskig kvinsperson. — *Rz* 613 b.

*skäddrog adj. *šad*ro l. -*og*er, adj. Fjäskig.

*skäddrus m. *šad*rus ut. pl., m. 1) Pratmakare. 2) Fjäsker.

skäfvor f. pl. *šav*ar, pl. t.

skägg n. *šag* pl. obr., n.

*skägga vb. I *šag*[*a*], sv. vb. 1 [*ve*, *ihop*] Stöta ihop, om åkdon och farkoster.

*skägga vb. II *šag*[*a*], sv. vb. 1 Slarfva, slamsa.

*skägger m. *šag*er oböjl., m. Hin onde.

skägg[ig] *-og adj. *šag*o l. -*og*er.

*skägg-mossel? m. *šag*musil pl. -*ar*, m. Yfskäggig mansperson.

[skäkta] *skäfte f. *šaft*o, f.

[skäkta] *skäfte vb. *šaft*[*a*], sv. vb. 1.

[skäkt]blår, *skäkt f. pl. *šaft*blu^{ar} ut. pl., m.

skälla f. *šalo* l. *stjalo*, f.

skälla vb. *šal*[*a*] l. *stjal*[*a*], sv. vb. 2.

*skällkudda f. *šalkudo*, f. Skällko.

skälm m. *šælm* pl. -*ar*, m.

skämmas vb. *šemas šamd*ist *šamd*ast, sv. vb. 2.

skänka vb. *šagk*[*a*], sv. vb. 2.

skär n. *šær* pl. =, n.

skärfva f. *šærvo*, f.

skära vb. *šær*[*a*] l. *stjær*[*a*] *skar* & *skar skuri*. — *šær ut* Kastrera. — pret. pass. *skad*ist.

*skäreman m. *šærman*, m. Skärgårdskarl. [Böjn. se *man*!]

šærmans uakor e slada säges om hafvet under stiltje.

skärgård, *skäre- m. *šæriguæl* pl. -ar, m.

skärm m. *šærm* pl. -ar, m.

*skärta vb. *šær[a]*, sv. vb. 1 Raspa; om ljud som uppkommer när man drager en griffel mot taflan, afrifver en tygbit o. s. v. — Jfr *Rz* 616 b *skärja*: skrika, larma.

skärskåda vb. *šæškod[a]*, sv. vb. 1.

*sköda vb. *šyød[a]*, sv. vb. 1. = *sjåsa.

skölja vb. *šølg[a]*, sv. vb. 2.

*sköra f. I *šyøro*, f. Skata. — *Rz* 592 a. isl. *skjór*, f.

*sköra f. II *šyøro*, f. Bensoref.

*sköra vb. *šyør[a]*, sv. vb. 1 Göra *skörhugg i fäld stock i och för dess afbilande.

skörd f. *šyød* pl. -ar, f.

*skörhugg n. *šyørhug* pl. =, n. Sned inhuggning i stock.
Jfr *sköra vb.!

skört n. *šøt* pl. =, n.

[sköt m.] *sköta f. *skøto*, f.

sköta vb. *šøit[a]* l. *styøt[a]*, sv. vb. 2.

*slabb adj. *slabør*, adj. Slapp, slak; om tåg.

*slabba f. *slabo*, f. Full sked.

*slabba vb. I *slab[a]*, sv. vb. 1 Gifva efter, slakna.

*slabba vb. II *slab[a]*, sv. vb. 1 Gå långsamt men säkert.
— *he slabar o gar*.

*slabberpung m. *slabørpugg* pl. -ar, m. Sladdrare.

*slabbertaska f. *slabætasko*, f. Sladderkäring.

*slabbra vb. *slabra*, sv. vb. 1 Sladdra. — *Rz* 421 a.

*slackra vb. *slakra*, sv. vb. 1 Flina.

*slada vb. *slad[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Färdas långsamt.

sladd m. *slad* pl. -ar, m.

sladda vb. *slad[a]*, sv. vb. 1.

*slafra f. *slavro*, f. Sladdertaska.

*slafrog adj. *slavro* l. -ogør, adj. Pratsam.

*slafsa vb. *slafs*[a], sv. vb. 1 [*se*] Lapa. — Rz 620 a. —
no. *slafsa*.

slag n. *slag* pl. =, n. — def. sg. *sløj* l. *sløj* anv. i bet.
af „alltid något“; t. ex. *nou va tan s. anto*.

slaga f. *slagu*, f.

slagg n. *slag* ut. pl., n.

slagga vb. *slag*[a], sv. vb. 1 Gloppa.

*slag[o]klump m. *slaguklomp* pl. -ar, m. Klubban på slagan.

*slag[o]val m. *slaguvæl* pl. -ar, m. Slagskaft. — Rz 618 b.

*slagsida f. *slagsido*, f. Slaksida på slaktræk.

slak adj. *slakør*.

slakna vb. *slakna*, sv. vb. 1.

slakta vb. *slæxt*[a], sv. vb. 1.

*slam[m]a vb. *slam*[a], sv. vb. 1 [*kul*] Falla, ramla.

*slammertask m. *slambætask* pl. -ar, m. Sladdrare.

slamra f. *slambro*, f. Sladdertaska.

slamra vb. *slambra*, sv. vb. 1.

*slamrog adj. *slambro* l. -ogør, adj. Sladderaktig.

slams n. *slams*, ut. pl., n.

slamsa f. *slamso*, f.

slamsa vb. *slams*[a], sv. vb. 1.

*slange m. *slæga*, m. Lång udde.

*slanka vb. *slægh*[a], sv. vb. 1 Slå dank. — Rz 624 a.

*slappertask m. *slapætask* pl. -ar, m. Skræflare.

*slappra f. *slapro*, f. Sladdra.

*slappra vb. *slapra*, sv. vb. 1 Sladdra. — Rz 421 a.

*slapprog adj. *slapro* l. -ogør, adj. Sladdrande.

*slapprus m. *slaprus* pl. obr., m. Sladdrare.

*slarfdarjus m. *slarvdarjus* pl. obr., m. Slarf, slarfver.

slarfva f. *slarvo*, f.

*slasa f. *slasu*, f. Slamsa.

*slasa vb. *slas*[a], sv. vb. 1 Slamsa, slarfva. — *Rz* 621 b.

*slasog adj. *slasu* l. -*ugør*, adj. Slamsig, slarfvig.

slask n. *slask* ut. pl., n.

slaska vb. *slask*[a], sv. vb. 1.

slask[ig] *-og adj. *slasko* l. -*ogør*.

*slattra f. *slatro*, f. Sladdra. — *Rz* 619 b.

*slattra vb. *slatør slatra*, sv. vb. 1 Sladdra.

slattrog adj. I *slatro* l. -*oger*, adj. Pratsam. sladdrande.

*slattrog adj. II *slatro* l. -*ogør*, adj. Slipprig.

slef f. *slæv* pl. -*ar*, f.

*sleka vb. *slæk*[a], sv. vb. 2 Slicka. — *Rz* 621 b. isl.

sleikja.

*slek-i-pott m. *slækypot* ut. pl., m. Benämning på pekfingeret.

[slem] *slim n. *slim* ut. pl., n. — isl. *slím*, n.

[slemmig] *slimog adj. *slimo* l. -*ogør*.

slida f. *slido*, f.

*slifsa vb. *slifs*[a], sv. vb. 1 Läska, tala otydligt.

slimsa f. *slimso*, f.

slipa vb. *slip*[a], sv. vb. 1.

slip[ho] *-hoe m. *sliphoe*, m.

slippa vb. *slip*[a] *slap* *slupi*.

slipsten m. *slipstæn* pl. -*ar*, m.

*slipsör n. *slipsør* ut. pl., n. Slipgår.

slockna vb. *slokn*[a], sv. vb. 1.

slott n. *slot* pl. =, n. — *slotø* är namn på en hög klippa,
(holme) å hvilken under hednatid ett vikingafäste stätt.

*slotta vb. *slot*[a], sv. vb. 1 [tvl] Slå, smälla. — Jfr *flotta*!

*slubb adj. *slobør*, adj. = *slabb.

*slubba vb. *slob*[a], sv. vb. 1. = *slabba vb. I.

slug adj. *slugør*.

sluka vb. *sluk*[a], sv. vb. 1. — pret. äfven *sløk* & *slyøk*.

slunga f. *sluggo*, f.

slunga vb. *slugg[a]*, sv. vb. 1.

slut n. *slut* pl. =, n.

sluta vb. *slut[a]*, sv. vb. 1.

[**slutta**] ***slut[a]** vb. *slut[a]*, sv. vb. 1.

[**sluttig**] ***slutog** adj. *sluto* l. -ogør, adj. Sluttande.

***sluttra** f. *slotro*, f. Sluddrande o. pratsjuk kvinna.

***sluttra** vb. *slotra*, sv. vb. 1 Sluddra, tala fort och otydligt.

***sly** n. *sly* ut. pl., n. Slem i vattnet. — *Rz* 622 b. isl. *slý*,
n. byssus lanuginosa. no. *sly*, n. Slem.

slå f. *slua* pl. -ar & -nar, f.

slå vb. *slua slo slaji*. — *sluas sloðist slagðast* slåss.

***slått** f. *sluat* ut. pl., f. Afslaget gräs på ängen. — Jfr *Rz*
619 a.

***slåttare** m. *sluatar*, pl. -ør, m. Slätterkarl.

släcka vb. *slæk[a]*, sv. vb. 2.

släde m. *slæda*, m.

slägga f. *slægjo* & *slædjo*, f.

släkt f. *slæxt* pl. -ør, f.

***släktas** vb. *slæxtas*, sv. vb. 1 [*po, at*] Brås.

släkting *-**inge** m. *slæxtiggji* & -*indji* pl. -*iggjar*, m.

slänga vb. *slægg[a]*, sv. vb. 2.

släpa vb. *slæp[a]*, sv. vb. 1 t. o. intr.

släppa vb. *slæp[a]* *slæft*.

***släppträ** n. *slæptre*, n. Spak hvarmed väfbulten omvrides.
[Böjn. se *trä*!]

***släta** f. *slato*, f. Slätt. — *Rz* 626 b *slätta*.

släta vb. *slæt[a]*, sv. vb. 1.

***slät[klifva]** *-**klyfva** vb. *slætklyv[a]* -*kløw* -*klyvri* Klättra.

***slätt** f. *slæt* ut. pl., f. Slut. — *he a po slætøn rei*.

slätt adv. *slæt*, adv. Slut.

***slättra** f. *slatro*, f. Sladderkäring.

[slö] *slög adj. *slyögər*.

slöja f. *slöjo*, f.

slösa vb. *slyös[a]*, sv. vb. 1.

*smack m. *smak* pl. -ar, m. Segelfartyg.

smacka vb. I *smak[a]*, sv. vb. 1.

*smacka vb. II *smak[a]*, sv. vb. 1 [tū] Slå.

smak m. *smak* nt. pl., m.

smaka vb. *smak[a]*, sv. vb. 1.

smal adj. *smalər*.

*smala vb. *smal[a]*, sv. vb. 1 [kul] Ramla. — Jfr *Rz* 637 b.

*smaltarm m. *smaltarm* pl. -ar, m. Tunntarm.

smed m. *smied* pl. -ar & -ər, m. — *smid* pl. -ər, m.

smedja f. *smidjo*, f.

*smedje-[fläkta] *bläkta f. *smidibläxto*, f. Blåsbälg.

*smedjehärd m. *smidihærl* p. -ar, m. Äsja.

smeka vb. *smiek[a]*, sv. vb. 1.

smeta vb. *smeat[a]*, sv. vb. 1.

smida vb. *smid[a]*, sv. vb. 2.

smita vb. *smut[a]*, sv. vb. 1 (pret. äfven *smait*) Slå; kasta.

smitta f. *smito* ut. pl., f.

*smocka vb. *smok[a]*, sv. vb. 1 Slå.

smula f. *smulu*, f.

smula vb. *smol[a]*, sv. vb. 1.

smultron n. *smultron* pl. =, n.

smyga vb. *smyg[a]* *smyög smugi*.

små adj. *smua*. n. *smuat* anv. ofta ss. adv. = „i ringa grad“.

*småklöfvar f. pl. *smuäklöwar*, pl. t. Lättklöfvar.

*småvetande adj. *smuävitand*, oböjl. Mindre vetande.

smäcka vb. *smæk[a]*, sv. vb. 1.

smälla vb. *smäl[a]* *smäl smuli*, vb. intr. — *smäl* sv. vb.

2, tr.

smälta vb. *smælt*[a] *smælt* *smult* & *smælt*, intr. — *smælt*[a], sv. vb. 2, tr.

***smätta** vb. *smæt*[a], sv. vb. 1 Kasta, slå. — *Rz* 634 a.

smör n. *smør* ut. pl., n.

smörgås f. *smörguäs* pl. -ar, m. Hällre säges *smør o bryø*.

smörja f. *smørjo*, f.

smörja vb. *smørja* l. *smørri*, pret. o. sup. *smođ* & *smørja*.

***snafsa** vb. *snafs*[a], sv. vb. 1 [i se] Förtära med glupskhet.

snafva vb. *snav*[a], sv. vb. 1.

***snaka** vb. *snak*[a], sv. vb. 1 Objuden infinna sig vid gästebud. — *Rz* 638 b. isl. *snaka*.

***snakare** m. *snakar*[ø] pl. -ar, m. Objuden gäst.

snara f. *snaru*, f.

***snarande** adv. *snárándz*, adv. Snarare, förr; hällre.

***snarfla** vb. *snarvla*, sv. vb. 1: 1) Morra. 2) Skräfla, „tala i munnen på hvarandra“. — no. *snarva*.

***snarflog** adj. *snarvlo* l. -ogør, adj. Fallen för att **snarfla* i bet. 2.

***snarfvel** n. *snarvæl* ut. pl., n. 1) Hundmorr. 2) Skräfvel.

snarka vb. *snark*[a], sv. vb. 1.

snart adv. *snat*.

sned adj. *sneidør* n. *sneit*.

***snes** m. *sneis* pl. -ar, m. 1) Med tvärslåar försedd, i jorden nedslagen stake, hvarpå säd l. hö uppsättes att torka.

2) Axeln i en trälla. — *Rz* 641 b. isl. *sneiss*, m. pinne.

***snesa** vb. *sneis*[a], sv. vb. 1 Uppsätta säd l. hö på **snes* 1.

snickare m. *snikar* pl. -ar, m.

snickra vb. *snikra*, sv. vb. 1.

snibb m. *snib* pl. -ar, m.

***snifva** f. *snivu*, f. Snipa.

***snipe?** ***snippe?** m. *snipa*, m. Snibb. — *Rz* 643 b.

sno vb. *sno* & *snou*, sv. vb. 3.

snok m. *snok* pl. -ar, m. Coluber natrix.

***snoppa** vb. *snop*[a], sv. vb. 1 Snyfta. — fsv. *snoppa*.

snor m. *snor* ut. pl., m.

***snorhandsk**[e] m. *snorhansk* pl. obr., m. Snorgers.

***snubba** f. *snobo*, f. Otålig, hetlefrad person.

***snubblog** adj. *snoblo* l. -ogør, adj. Enfaldig.

***snubbog** adj. *snobo* l. -ogør, adj. Snarsticken.

***snucka** vb. *snuk*[a], sv. vb. 1 Snyfta. — *Rz* 647 b. no. *snukka*.

***snupplog** adj. *snoplo* l. -ogør, adj. Snarsticken.

snurra f. *snuro*, f.

snurra vb. *snur*[a], sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Spinna, om katt.

snus n. *snus* ut. pl., n.

snusa vb. *snus*[a], sv. vb. 1.

***snuttra** f. *snotro*, f. Snuskig kvinna.

***snuttra** vb. *snotra*, sv. vb. 1 Nedsöla, ish. med snor.

***snuttrog** adj. *snotro* l. -ogør, adj. Osnygg, snuskig.

***sny** vb. *sny* sv. vb. 3 Snöa. — *Rz* 643 b. no. *snya*.

***snyrra** f. *snyro*, f. Fnurra på tråd. — hsv. **snör*ra?

***snyrrog** adj. *snyro* l. -ogør, adj. Fnurrig, om tråd. — hsv. **snör*rog?

***snyta** f. *snyto*, f. Snopp.

snyta vb. I *snyt*[a] *snøit snuti* Snyta.

***snyta** vb. II *snyt*[a], sv. vb. 2 Snatta. — *Rz* 644 b.

***snyta** vb. III *snyt*[a] *snøit snuti* [uæ] Springa.

snål adj. *snualør*.

***snåla** vb. *snual*[a], sv. vb. 1 [i sē] Glupskt förtära.

***snåll** m. *sniald* pl. -ar, m. 1) Det S-formiga järnet på spionrock. 2) Jfr **knä*snåll. — *Rz* 643 a.

***snåt** n. *snot* pl. =, n. Nos; tryne. — Jfr *Rz* 644 a.

***snåta** vb. *snot*[a], sv. vb. 1 Snoka; brukas ish. om hundar.

snäcka f. *snakjo*, f.

snö m. *sn̥y̥ø* ut. pl., m.

snöbåll m. *sn̥y̥øbol* pl. -ar, m.

snö[flinga] **-flingra* f. *sn̥y̥øfl̥yggro*, f.

snöpa vb. *sn̥y̥øp[a]* *sn̥y̥øft*.

snöre n. *sn̥øvr̥e* pl. -er & -en, n.

***snörfla** f. *sn̥ørv̥lo*, f. Snöflande kvinsperson.

***snörfla** vb. *sn̥ørv̥la*, sv. vb. 1 Snöfla.

***snörflog** adj. *sn̥ørv̥lo* l. -ogär, adj. Snöflande.

***snörra** f., ***snörrog** adj. Se **snyrra*, **snyrrog*.

***sofna** vb. *sovna*, sv. vb. 1 Somna. — isl. *sofna*.

sofva vb. *sov[a]* *sovd*.

***sofve** m. *sovr̥* ut. pl., m. Sömnighet. — *sovr̥n e yvi me*.

sol f. *sol* ut. pl., f.

***solgång** m. *solgu̥agg* pl. obr., m. Solnedgång.

***solka** vb. *sol̥k[a]*, sv. vb. 1 Grumla, orena. — *Rz* 559 a.

***solkog** adj. *sol̥ko* l. -ogär, adj. Grumlig, oren.

***solråde** m. *sol̥roda* ut. pl., m. Rodnad vid solens upp- l. nedgång.

solrök m. *sol̥røk* ut. pl., m.

som pron. & adv. *som* & *som*.

sommar m. *somar* pl. *somr̥ar*, m.

***sommartistel** m. *somḁt̥istil* pl. -tlar, m. Tistelstång använd vid körredskap sommartid; fästes med krok vid fordonet.

son m. *son* & *son* pl. *syn̥ar* & *son̥ar*, m.

sopa vb. *sop[a]* & *soup[a]*, sv. vb. 1.

sopor f. pl. *sopor* & *soupor*, pl. t.

soppa f. *sopo*, f.

sorg f. *sorg* pl. -er, f.

sorglig adj. *sorg̥lig̥är*.

söt n. *söt* ut. pl., n.

sota vb. *söt[a]*, sv. vb. 1.

sotare m. *sota* pl. -*er*, m.

sot[ig] *-og adj. *soto* l. -*ogør*.

spade m. *spada*, m.

[spak] *spake m. *spaka*, m.

spak adj. *spakør*.

spann n. *span* pl. =, n.

spant n. *spant* pl. =, n.

spara vb. *spar[a]*, sv. vb. 1.

sparf m. *sparv* pl. -*ar*, m.

spark m. *spark* pl. -*ar*, m.

sparka vb. *spark[a]* & *sparkas*, sv. vb. 1.

sparlakan n. *spárlakand* pl. =, n.

sparre m. *spara*, m.

*sparrestäd n. *sparstæd* pl. =, n. Mindre städ, aflångt och i ene änden skarpt tillspetsadt.

spatt m. *spat* ut. pl., m.

spel, *späl n. *spæl* & *spæł* pl. =, n.

spela vb. *spæl[a]*, sv. vb. 1.

spelman m. *spæłman*, m. [Böjn. se *man*, m.!]

spenat m. *spinat* ut. pl., m.

spene m. *spina*, m.

speta f. *spitu*, f.

speta vb. *spit[a]*, sv. vb. 1. — *spita sunda nogo*.

spett n. *spet* pl. =, n.

spigg m. *spig* pl. -*er*, m.

spik m. *spik* pl. -*ar*, m.

spika vb. *spik[a]*, sv. vb. 1.

*spik-käpp vb. *spiktjæp* pl. -*ar*, m. Broddstaf.

spilla vb. *spil[a]*, sv. vb. 2.

spillkråka f. *spilkrua*ko, f.

spillra f. *spildro*, f.

spindel m. *spindil* pl. *spindlar*, m. Brukas ej om djuret — se **lock!* — utan blott såsom vedernamn för spinkiga personer.

spinna vb. *spin[a]* *span* *spun*.

spinnrock m. *spinrok* pl. -ar, m.

spira f. *spiro*, f.

spis m. *spis* pl. -ar, m. Spisel.

spisa vb. *spis[a]*, sv. vb. 1, intr.

***spisflisa** f. *spisfliso*, f. Spiselhäll.

spjälka vb. *spjælk[a]*, sv. vb. 2.

***spjälke** m. *spjælka*, m. Spjäle. — Rz 657 a. isl. *spjálk*, f.

***spjälkståndare** m. *spjælkstondar* pl. -ar, m. Staf i hvarje bland hökorgens fyra hörn.

spjärna vb. *spjæn[a]*, sv. vb. 1.

***splint** m. *splint* pl. -ar, m. Sprint.

***splita** f. *splito*, f. Sädesärla. — I Österb. *spílito*.

splittra vb. *splitro*, f.

spole m. *spola*, m. Spjäle.

sporre m. *spora*, m. — isl. *spori*, m.

***sporslag** n. *sposlag* ut. pl., n. Nys, aning. — isl. **spur(ð)-slag*, n. jfr *spurðagi*, m. = Rz 659 b.

spott n. *spot* ut. pl., n.

spotta vb. *spot[a]*, sv. vb. 1.

***spraekla** vb. *sprakæl* *sprakla*, sv. vb. 1: 1) Spraka häftigt.
2) Dåna.

***spradda** vb. *sprad[a]*, sv. vb. 1 [*tl*] Slå.

***spragga** vb. *srag[a]*, sv. vb. 1 [*uav*] Springa styft.

***spraka** vb. *sprak[a]*, sv. vb. 1.

***sprake-djur** n. *sprakadjur* pl. obr., n. Öknamn på en arg-sibba.

spricka f. *sprikjo*, f. & *spriko*, f.

spricka vb. *spr̥ik[a]* *sprak spruk̥i* & *sprut̥ji*.

sprida vb. *spr̥id[a]*, sv. vb. 2.

springa vb. *spr̥igg[a]* *spr̥agg spruggi* & *sprundji*.

sprint m. se **splint*.

sprita vb. *spr̥it[a]*, sv. vb. 1.

spritta vb. *spr̥it[a]* *sprat spruti*.

spruta f. *spruto*, f.

spruta vb. *spr̥ut[a]*, sv. vb. 1.

språk n. *spruak* pl. =, n.

språka vb. *spruak[a]*, sv. vb. 1.

*språta vb. *sprot[a]*, sv. vb. 1. [*uav*] Ila med långa steg.

språte m. *sprotā*, m.

spräcka vb. *sprak[a]*, sv. vb. 1.

spränga vb. *spr̥agg[a]*, sv. vb. 2.

sprätta vb. *sprat[a]*, sv. vb. 1 [*op*].

spröt n. *spr̥yöt* pl. =, n.

*spuggel n. *spugel* ut. pl., n. Spyor.

*spuggla vb. *spugla*, sv. vb. 1 Kråkas, spy.

spy vb. *spy*, sv. vb. 3.

spå vb. *spua*, sv. vb. 3.

spåkåring f. *spuatjærgg* pl. -ar, f.

spåman m. *spuaman*, m. [Böjn. se *man*!]

[spån m.] *spåna f. *spuano*, f.

spånad m. *spona* ut. pl., m.

spår n. *spor* pl. =, n.

spåra vb. *spor[a]*, sv. vb. 1.

späck n. *spek* ut. pl., n.

späda vb. *spad[a]* *spad*, sv. vb. 2.

spänna vb. *span[a]* *spand*, sv. vb. 2. — *sp. uav* Skynda i väg.

spännare m. *spanar* pl. -er, m. Väfspännare.

*spärta vb. *spæt[a]*, sv. vb. 1 Sparka, sprattla. — *sp. uav*

Gifva sig i väg.

*spärter f. pl. *spætor*, pl. t. Af höns uppsparkad sand.

[spö] *spöd n. *spyöd* pl. =, n.

spöka vb. *spyøk[a]*, sv. vb. 1.

spök[e] n. *spyøk* pl. =, n.

stabbe m. *staba*, m.

stack m. *stak* pl. -ar, m.

stacka vb. *stak[a]*, sv. vb. 1.

stackare m. *stakar*, pl. -ar, m.

stackars adj. *staka*s, oböjl.

*stackelbärg m. *stakælbærg* pl. obr., m. Person som lätt

**stacklar* omkull.

stack[ig] *-og adj. *stako* l. -ogør.

*stackla vb. *stakæl stakla*, sv. vb. 1 [kul] Falla, ramla. —

isl. *stakra*, vb. ragla.

stad m. *stad* & *sta(d)* pl. *stadær* def. *stadræn*.

*stadfästa f. *stáðfesto* ut. pl., f. Stadga.

[stadga?] *stagga vb. *stag[a]*, sv. vb. 1 [mout] Stanna

mota.

stadig adj. *stadigør*.

stadighet f. *stadiheit* ut. pl., f.

[staf] *stafver m. *stavur* pl. *stavrar*, m.

stafva vb. *stav[a]*, sv. vb. 1.

stag n. *stag* & *stag* pl. =, n.

staka vb. *stak[a]*, sv. vb. 1.

stake m. *staka*, m.

stall n. *stal* pl. =, n.

stam m. *stam* pl. -ar, m.

stamma vb. *stam[a]*, sv. vb. 1 Härstamma.

stamp m. *stamp* pl. -ar, m.

stampa vb. *stamp[a]*, sv. vb. 1.

- ***stampsäck** m. *stampse^k* pl. -ar, m. Vederamn på en tjock, undersätsig och ovig person.
- stan**[n]a vb. *staⁿ[a]*, sv. vb. 1.
- stans** m. *staⁿs* pl. -ar, m.
- stapel** m. *sta^pu^l* pl. *sta^pla^r*, m.
- stapla** vb. *sta^pla*, sv. vb. 1.
- stappla** vb. *sta^pla*, sv. vb. 1. — *st. kul* Ramla, falla.
- star**[e] m. *sta^r* pl. -ar, m.
- stark** adj. *sta^rk^r*.
- starr** m. I *sta^r* ut. pl., m. Carex.
- starr** m. II *sta^r* ut. pl., m. Ögonsjukdom.
- steg** n. *ste^g* pl. =, n.
- stege** m. *sti^ga*, m.
- stek** f. *ste^k* pl. -ar, f.
- steka** vb. *ste^k[a]*, sv. vb. 2.
- sten** m. *staⁿ* pl. -ar, m.
- ***stenbjörn** m. *staⁿbi^jöⁿ* pl. -ar, m. Blockvagn använd vid stensläpning.
- ***stenhugg** n. *staⁿhu^g* pl. =, n. Den del af nätets l. notens undre sida, som gränsar till kilen.
- sten**[ig] *-og adj. *staⁿo* l. -og^r.
- ***stenknabb** m. *staⁿknab^b* pl. -ar, m. Stenflisa; liten sten.
- ***stenskvira** f. *staⁿskvi^ro*, f. Stenskvätta.
- ***sten**[teln] *-telne m. *staⁿtæ^lna*, m. Undre nättelen.
- ***sterna** vb. *stiⁿ[a]*, sv. vb. 1 Styfna, stelna. — isl. *stirðna*.
- sticka** f. *sti^ko*, f.
- sticka**, vb. *sti^k[a]* *sta^k* *stu^ki* & *stu^ti*.
- stift** n. *sti^ft* pl. =, n.
- stiga** vb. *sti^g[a]* *ste^g* *sti^gi* & *sti^di* & *sti^ji*.
- stilla** adj. o. adv. *sti^la*.
- stilla** vb. I *sti^l[a]*, sv. vb. 1.

***stilla** vb. II *stil*[a], sv. vb. 1: 1) Ställa, ordna; t. ex.

stil kvænen. 2) Utfodra kreatur. — no. isl. *stilla*.

***still-[lada]** *-läda f. *stílædu*, f. Foderlada.

stillna vb. *stíln*[a], sv. vb. 1.

***stillnad** m. *stílna*, ut. pl., m. Stiltje.

stim n. *stim* ut. pl., n. Lek, ras.

stim[m]a vb. *stim*[a], sv. vb. 1 Leka, stoja.

sting n. *stigg* pl. =, n. Styng (sjukd.)

***stingfluga** f. *stygglugu*, f. Styng, æstrus.

stinn adj. *stindær*.

stjåla vb. *stjæl*[a] *stjal* *stjula*.

stjålk m. *stjælk* pl. -ar, m.

***stjålp?** m. *švlp* pl. -ar, m. Skålformadt huggjärn till urgröpfung. — Rz 617 a *sköllp*.

stjålpa f. *stjælp*[a] *stjalp* *stjulp*.

stjärna f. *stjæno*, f.

stjärt m. *stjæł* pl. -ar, m.

stock m. *stok* pl. -ar, m.

Stockholm m. *stokholm* oböjl., m. 1) Sveriges hufvudstad. 2) Afträdeshus. Jfr *Simon!*

***stock-krak** n. *stokrak* pl. =, n. Underlag vid stocksläpning.

stol m. *stoł* pl. -ar, m.

stolpe m. *stolpa*, m.

***stom[m]al** n. *stomal* pl. =, n. Stomme; form. — hsv.

**stom[m]el?*

stop n. *stop* & *stoup* pl. =, n.

[stopp] ***stoppe** m. *stopa*, m.

stoppa vb. *stop*[a], sv. vb. 1.

stor adj. *storær* & *stourær*. — *st. po se* Högmodig, stolt.

***stor-klöfvar** f. pl. *stórklöfvar*, f. pl. Egentliga klöfvarna på kreatur.

storkna vb. *storkn*[a], sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Dö af sjukdom, om kreatur.

storlek m. *storlæk* & *stourlæk* pl. -ar, m.

storm m. *storm* pl. -ar, m.

storma vb. *storm*[a], sv. vb. 1.

storm[ig] *-og adj. *stormo* & -ogør.

straff n. *straf* pl. =, n.

straffa vb. *straf*[a], sv. vb. 1.

stram adj. *stramør*.

strama vb. *stram*[a], sv. vb. 1.

strand f. *strand* pl. *strandør* & *strandør*, f.

stranda vb. *strand*[a], sv. vb. 1.

***strandfiekel** m. *strandfikel* pl. -fiklar, m. Drillsnäppa.

***strandstrickel** m. *strandstrikil* pl. -striklar, m. Drillsnäppa.

— Rø 684 a—b.

strax, straxt adv. *straks*, *strakst*.

streck n. *strek* pl. =, n.

***streka** f. *striku*, f. 1) Ritadt l. inskuret streck. 2) Cunnus.

streta vb. *striu*[a], sv. vb. 1 — no. isl. *strita*.

***stretog** adj. *stritu* l. -ugør, adj. Motspänstig.

strid f. *strid* pl. -ør, f.

strida vb. *strid*[a], sv. vb. 2.

strim[m]a f. *strimo*, f.

[strimmig] ***strimog** adj. *strimo* l. -ogør.

stripa f. *stripo*, f. Smutsstrimma.

strip[ig] *-og adj. *stripo* l. -ogør, adj. Smutsstrimmig i ansiktet.

***stritsa** vb. *strits*[a], sv. vb. 1 [uæv] Fara af med fart.

***stritta?** f. I *stritu*, f. Repstump.

***stritta** f. II *stritu*, f. Fjæskig person.

***stritta** f. III *strito* ut. pl., f. Diarré.

***stritta** vb. I *strut*[a], sv. vb. 1 Stänka, tr. & intr. — *Rz* 686 b.

***stritta** vb. II *strut*[a], sv. vb. 1 [*uav*] Skynda sig bort.

***stritthandsk**[e] m. *strithansk* pl. obr., m. Fjäsker.

***strittog** adj. *stritu* l. -*uger*, adj. Fjäskig.

***strittus** m. *stritus* ut. pl., m. Fjäsker.

stropp m. *strop* pl. -*ar*, m.

***strufva** vb. *struw*[a], sv. vb. 1 [*ut*] Utströmma, om vatten.
Jfr *Rz* 687 b.

strumpa f. *strumpo* & *strompo*, f.

strunt m. *strunt* pl. -*ar*, m.

***strunta** f. *stronto*, f. Årsskott på tall l. gran. — Jfr *Rz* 687 b.

***strunta** vb. *strunt*[a], sv. vb. 1 [*i nogo*] „Göra en konst i något“, förakta, ringakta.

***struntog** adj. *strunto* & *stronto* l. -*oger*, adj. Dålig, oduglig.

strupe n. *strupa*, m.

strut m. *strut* pl. -*ar*, m.

strutta vb. *strut*[a], sv. vb. 1.

stryk n. *stryk* oböjl., n.

stryka vb. *stryk*[a] *strøk* *struka*.

***stryna** vb. *stryn*[a], sv. vb. 1 Strypa.

***strynt** m. *strynt* pl. -*ar*, m. Årsskott på tall l. gran.

strå n. *strua* pl. = & *struar* & *struan* & *struanar* def.
struanan & *struanana*. Jfr *trä*!

stråke m. I *stroka*, m.

***stråke** m. II *stroka*, m. Streke. — *Rz* 685 b.

stråla vb. *strual*[a], sv. vb. 1.

stråle m. *strual*, m.

sträcka vb. *stræk*[a], sv. vb. 2.

sträf adj. *stræv*.

***sträfva** f. *strævo*, f. Stötta.

sträng m. *strægg* pl. -ar, m.

[sträng] *strång adj. *struaggær* n. *struagt*.

strö vb. *stræ*, sv. vb. 3.

ström m. *stryöm* pl. -ar, m.

ström[m]a vb. *stryöm[a]*, sv. vb. 1.

strömming m. *strömmugg* pl. -ar, m.

stubbe m. *stoba*, m.

stubb[ig] *-og adj. *stubo* l. -ogær, adj. Undersätsig.

stufva vb. *stuv[a]*, sv. vb. 1 Stufva last.

[stuga] *stufva f. *stuvu*, f. — R \ddot{z} 690 b. isl. *stofa*, f.

*stula vb. I *stul[a]*, sv. vb. 1 Gå famlande. — R \ddot{z} 689 b.

*stula vb. II *stul[a]*, sv. vb. 1 Stampa, om båt i sjögång.

stum adj. *stumær* l. *stumbær*.

*stumme m. *stumb(ə)* pl. -ar, m. Döfstum person.

stump m. *stomp* pl. -ar, m.

stund f. *stund* pl. -ær, f.

stupa vb. *stup[a]*, sv. vb. 1.

stuss m. *stus* pl. -ar, m.

stut m. *stut* pl. -ar, m. Ung oxe.

styeke n. *stykæ* & *stykjæ* & *stytjæ* pl. -ær & -æn, n.

styf adj. *styvær*.

styffar m. *stýfar* & *stýfar* pl. obr., m.

styfmor f. *stýmodro* pl. obr., f.

stygg adj. *stygær* n. *stykt* & *styxt*, adj. 1) = hsv. 2) Ful. 3)

Vidrig.

styggja f. *stygo*, f.

stylta f. *stylto*, f.

styra vb. *styr[a]*, sv. vb. 2.

styre n. *styræ* pl. -ær & -æn, n.

styrka f. *styrkjo* & *styrko*, f.

stå, *sta vb. *sta* & *stua* *stog* & *sto* & *stou* *stuat*.

*ståd n. *stod* pl. =, n. Stöd. — R \ddot{z} 669 a. isl. *stoð*, n.

*stāda vb. *stod*[a], sv. vb. 1: 1) Stödja. 2) Gagna. isl. *stoða*.

*stāka vb. *stok*[a], sv. vb. 1 Vandra. — *Rz* 692 a.

stāl n. *stuał* pl. obr., n.

stālpenna f. *stuālpino*, f. 1) = hsv. 2) Frack.

*stāna vb. *ston*[a], sv. vb. 1 Stöka.

*stāmla vb. *stuāmbła* & *stombła*, sv. vb. 1: 1) Famla. 2)

Stappla, ragla. — hsv. **stumla*? — *Rz* 674 a. isl. *stumra*.

stānd n. *stuand* pl. =, n.

stāndare m. *stuandar* & *stondar* pl. -ar, m. Uppståndare.

stāng f. *stuagg* pl. *staggər* & *staggər*, f.

stānga vb. *stuagg*[a], sv. vb. 1.

stānka vb. *stogk*[a], sv. vb. 1.

*stāta vb. *stot*[a], sv. vb. 1 Stamma. — *Rz* 649 b. no. *stota*.

isl. *stauta*.

*stāte-task m. *stotatašk* ut. pl., m. Stammande person.

stād n. *stad* pl. =, n.

stāda vb. *stad*[a], sv. vb. 1.

stādsła vb. *stasła*, sv. vb. 1.

*stādslande-tid f. *staslantid* ut. pl., f. Städslingstid.

stāf m. *stav* pl. -ar, m.

stāfva f. *stavo*, f.

stāfva vb. *stav*[a], sv. vb. 1.

*stāgne m. *stagna*, m. Mur, gärde.

stālla vb. *stal*[a], sv. vb. 2.

stālle n. *stelø* pl. -ər & -ən, n.

stāmma f. I *stamo*, f. Röst.

stāmma f. II *stamo*, f. Sammankomst.

stāmma f. III *stamo* ut. pl., f. Urinstämman.

stāmma vb. *stam*[a], sv. vb. 2.

stānga vb. *stagg*[a], sv. vb. 2.

stānka vb. *stayk*[a], sv. vb. 2.

stärka vb. *stærk*[a], sv. vb. 2.

stöda vb. *styð*[a], sv. vb. 2.

stödja vb. *styðja*, sv. vb. 1 Ljustra. — inf. äfven *stydi*. —

isl. *styðja*, vb. stödja.

stöfla vb. *styv*la, sv. vb. 1.

stölfvel m. *styv*l pl. *styv*lar, m.

stöpa vb. *støp*[a], .sv. vb. 1.

stör m. *styör* pl. -ar, m.

störa vb. *styör*[a], sv. vb. 1.

***störja** vb. *styrja*, sv. vb. 1 Väsna. — inf. äfven *styri*. —

no. *styrja* idm. isl. *styrr*, m. strid.

större störst adj. komp. & superl. *stør* komp., *støgt* superl.

stöt m. *støt* l. *styöt* pl. -ar, m.

stöta vb. *støt*[a] & *styöt*[a], sv. vb. 2.

stötta f. *styto*, f.

stötta vb. *styt*[a], sv. vb. 1.

***stötting** m. *styti*gg pl. -ar, m. Timmerkälke. — *Rz* 678 b.

no. *stytt*ing, m.

***subba** vb. *sob*[a], sv. vb. 1 Orena, smutsa. — *Rz* 696 a.

subb[ig] ***-og** adj. *sobo* l. -ogør.

suck m. *suk* pl. -ar, m.

sucka vb. I *suk*[a], sv. vb. 1.

***sucka** vb. II *suk*[a], sv. vb. 1 Ägga, hetsa. — no. *sukka*.

***sud** f. *sud* pl. -ar, f. Båtkant. — *Rz* 696 a. isl. *súð*, f.

sammenføining af bord.

suga vb. *sug*[a], sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Di.

sugga vb. *sugo*, f.

sula f. *sulu*, f.

sump m. *sump* pl. -ar, m. Fisksump.

suud n. *sund* pl. =, n.

sup m. *sup* pl. -ar, m.

supa vb. *sup*[a] *søp* *supi*.

supare m. *supar* pl. -ər, m.

sur adj. *surər*.

urna vb. *sun[a]*, sv. vb. 1.

***suss** m. *sus* pl. -ar, m. Slag, smäll.

***sutta** vb. I *sut[a]*, sv. vb. 1 Kasta, slå. — *Rz* 701 a.

***sutta** vb. II *sut[a]*, sv. vb. 1 Sudda: 1) Måla. 2) Klåpa, fjäska.

***suttare** m. *sutar* & *sotar* pl. -ər, m. Klåpare.

***suttla** vb. I *sotla*, sv. vb. 1 Sudda. — *sotæl bot_nogo*. — *Rz* 701 a.

***suttla** vb. II *sotla* & *sutla*, sv. vb. 1 Tala oredigt l. otydligt.

***suttlog** adj. *sotlo* l. -ogər, adj. Otydlig i målet.

***suttra** vb. *sotra*, sv. vb. 1 = **suttla* II. — *Rz* 701 a. no. *suttra*.

***suttrog** adj. *sotro* l. -ogər, adj. = **suttlog*.

svabla vb. *svablā*, sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) [*om*] Slå.

***svada** vb. *svad[a]*, sv. vb. 1 Sladdra.

***svada** f. *svædu* ut. pl., f. Talförhet.

svafvel n. *svavæl* ut. pl., n.

***svag** n. *svag* pl. =, n. Dalstråk. — *Rz* 701 b.

svag adj. *svagər* n. *svaxt*.

sval adj. *svalər*.

svala f. *svalu*, f.

svale m. *svalā*, m.

svalg n. *svalg* pl. =, n.

[*svalka* f.] ***svalke** m. *svalka* ut. pl., m.

svalka vb. *svalk[a]*, sv. vb. 1.

svall n. *sval* ut. pl., n.

svala vb. *sval[a]*, sv. vb. 1.

***svalle** m. *svala*, m. Svallvåg.

***svalma** vb. *svalm*[a], sv. vb. 1 Blossa, flamma. — Jfr *Rz* 706 a *svalm*.

***svalme** m. *svalma*, m. Låge, flamma.

svalna vb. *svaln*[a], sv. vb. 1.

svamp m. *svamp* pl. -ar, m.

***svange** m. *svagga*, m. Inbøjningen under foten. — *Rz* 707 b *svånge*. Jfr isl. *svangi*, m.

svans m. *svans* pl. -ar, m.

svansa vb. *svans*[a], sv. vb. 1 Kråma sig, yfvas.

svar n. *svar* pl. =, n.

svara vb. *svar*[a], sv. vb. 1.

svarfva vb. *svarv*[a], sv. vb. 1.

svarfvare m. *svarvar* pl. -er, m.

svart adj. *svat*er.

***svarta** f. I *svafo*, f. Svärta (*Fuligula fusca*).

***svarta** f. II *svafo* ut. pl., f. Skrifbläck. — Jfr fi. *muste*.

sved f. *svid* pl. -ar & -er, f.

[**sveda** f.] ***svede** m. *svida* ut. pl., m. — isl. *sviði*, m.

sveda vb. *svid*[a], sv. vb. 2. — *svid uav* Gifva sig af med hast.

svedja vb. *svidja*, sv. vb. 1. — inf. äfven *svidi*.

***svegna** vb. *svegn*[a], sv. vb. 1 Böja sig i följd af fuktighet.
— *Rz* 705 a. isl. *svigna*.

svensk m. *svensk* pl. -ar & -er, m.

svensk adj. *svansk*er n. *svanst*.

svenska f. *svansko*, f.

***svep** m. *svap* pl. -ar, m. = **kvep*. — no. *sveip*, m.

***svepa** f. *svipu*, f. Kvast. — *Rz* 703 b.

svepa vb. I *svap*[a], sv. vb. 2: 1) = hsv. 2) = **hamsa* vb. I.

***svepa** vb. II *svip*[a], sv. vb. 1: 1) Sopa. 2) [*ti*] Slå. — isl. *svipa*.

Sverige or^{tn}. *sværi* l. *sværjæ*.

sverigesbo m. *sværjæsbou* l. -*bou* pl. -*ar*, m. Person född i Sverige.

svetsa vb. *svits[a]*, sv. vb. 1.

svett m. *svæt* ut. pl., m.

svettas vb. *svætas*, sv. vb. 1.

svett[ig] *-og adj. *svæto* l. -*ogær*.

svida vb. *svið[a]* *svæið sviði*. — *svið[a]*, sv. vb. 1.

svikta vb. *svixtas*, sv. vb. 1.

[svimma] *svimna vb. *svimna*, sv. vb. 1.

*svimsa f. *svimsa*, f. Kvinna som **svimsar*.

*svimsa vb. *svims[a]*, sv. vb. 1 Svänga på stussen af högfärd. — no. *svimsa*.

svin n. *svin* pl. =, n.

svåger m. *svuäger* pl. *svuagrär*, m.

svål m. *svuäl* ut. pl., m.

svår adj. *svuærær*.

sväfva vb. I *svæv[a]*, sv. vb. 1.

*sväfva vb. II *svæv[a]*, sv. vb. 1 [*undi*] Gå i kvaf.

svägerska f. *svægæsko*, f.

svälja vb. *svælg[a]*, sv. vb. 2.

svälla vb. *svæl[a]*, sv. vb. 2.

svälta vb. *svælt[a]* *svælt svultu*, intr. — *svælt[a]*, sv. vb. 2, tr.

*svära f. *sværo*, f. Svärmoder. — R^z 710 a.

svära vb. *svær[a]* *svor* & *svour svuri*.

svärd n. *svæd* pl. =, n.

svärfar m. *sværfær* ut. pl., m.

svärta f. *svæto* ut. pl., f.

sy vb. *sy*, sv. vb. 3.

syd, sydlig se **söd*, **södlig*.

***syda** vb. *syd*[a], sv. vb. 2 Luta, intr. — *syd* *sa* Hvila sig. —

Rz 696 a.

syl m. *syl* pl. -ar, m.

syll f. *syl* pl. =, n.

sylt m. *sylt* pl. -ar, m.

sylta f. *sylto*, f.

sylta vb. *sylt*[a], sv. vb. 1.

***syn** n. *synə*, n. def. Ansiktet.

syna vb. *syn*[a], sv. vb. 1.

synas vb. *syns suändast syntast & suändast*.

synd f. *synd* pl. -ar, f.

synda vb. *synd*[a], sv. vb. 1.

syndare m. *syndar* pl. -ar, m.

synd[ig] *-og adj. *syndo* l. -ogär.

syra f. *syro*, f.

syrsa f. *syso*, f.

***sytning** f. *sýtnng* ut. pl., f. Fattigunderhåll. — *Rz* 712 b.

jfr isl. *sýta* vb. klaga, beklaga.

***sytningshjon** n. *sýtnngsjon* l. -joun pl. =, n. Underhålls-
tagare.

så m. *suə* pl. -ar, m.

så vb. *suə* sv. vb. 3. — *suə hínšit* Gå och slänga med ar-
marne.

så adv. *so*, *suə*.

***såd** n. *sod* ut. pl., n. Spad. — *Rz* 569 b. isl. *soð*, n.

sådd f. *suəd* ut. pl., f.

sådor f. pl. *suədor*, f. pl.

såg f. *suag* pl. -ar, f.

såga vb. *suag*[a], sv. vb. 1.

***sågspänn** n. *suagspanə* pl. -ar & -ən, n. De tåg som med
hvarandra förbinda trähandtagen på en handsåg.

***såka** vb. I *sok*[a], sv. vb. 1 [*tıl*] Slå.

- ***såka** vb. II *sok*[a], sv. vb. 1 Söla, dröja. — *Rz* 713 b.
såla vb. I *sol*[a], sv. vb. 1.
 ***såla** vb. II *sol*[a], sv. vb. 1 [tul] Slå. — *Rz* 713 b.
 ***sålare** m. *solar* pl. -*er*, m. Örfil.
såll n. *sol* pl. =, n.
sålla vb. *sol*[a], sv. vb. 1.
sång m. *suag* & *sogg* pl. -*er*, m.
sår n. *suar* pl. =, n.
såra vb. *suar*[a], sv. vb. 1.
 ***sår** adj. *suarer*, adj. Sårig. — isl. *sárr*.
 ***såta** f. *suato*, f. Såta. — isl. *sáta*, f.
 ***såton** n. *suaton* pl. =, n. Såta. — *Rz* 571 a.
säck m. *sak* pl. -*er*, m.
 [säd f.] ***sed** *sied* ut. pl., f. & m.
säga vb. *saj*[a] *sa saxt*.
säker adj. *saker* n. *sakæt*.
säl m. *sæl* pl. -*er*, m. Phoca.
sälja vb. *sælg*[a], sv. vb. 2.
sällan adv. *salan*.
sälta f. *sælt* ut. pl., f.
sämre **sämst** adj. o. adv. komp. & superl. *sambær* komp.,
samst superl.
 ***sända** f. *sando*, f. Brynsten för liar. — no. *sende*, n.
sända vb. I *send*[a], sv. vb. 2.
 ***sända** vb. *sand*[a], sv. vb. 1 Uppkasta råg till logen.
säng f. *sægg* pl. -*er*, f.
 ***sänka** f. *sægkjo*, f. Sankt ställe, dæld. — *Rz* 567 b.
sänka vb. *sægk*[a], sv. vb. 2 [Sälls.]
särk m. *særk* pl. -*er*, m.
 ***säta** vb. I *set*[a], sv. vb. 1 Uppsätta hö i såtor. — no.
sæta.
 ***säta** vb. II *sat*[a], sv. vb. 2 Akta, bry sig om. — no. *sæta*.

säte n. *satə* pl. -ər & -ən, n.

***sätta** f. *setu* ut. pl. f. 1) Nedsättning af not. 2) Sättning af potatis.

sätta vb. *sat[a]* *sat* 1) = hsv. 2) Plantera. 3) Ympa. — inf. refl. *sas* Sätta sig. — *satins nider o talns vidər!*

***söd** m. *sød* ut. pl., m. Syd, söder.

***södlig** adj. *sødli* l. -*iger*, adj. Sydlig.

söfva vb. *syøv[a]*, sv. vb. 2.

söka vb. *søk[a]* & *syøk[a]*, sv. vb. 2.

***sölf** f. *sølv* pl. -ər, f. Sälg.

sölja f. *søljo*, f.

söm m. *syøm* pl. -ar, m.

söm[m]a vb. *syøm[a]*, sv. vb. 1.

sömn m. *søm* ut. pl., m.

sömn[ig] ***-og** adj. *sømno* l. -*oger*.

[söndag] ***sundag** m. *sunda* l. *sunda* pl. *sundagar*, m. — isl. *sunnudagr*, m.

[sönder] ***sunder** adv. *sunder*.

[söndra] ***sundra** vb. *sundra*, sv. vb. 1. — isl. *sundra*.

sörja f. *syrjo* ut. pl., f.

sörja vb. *sørg[a]*, sv. vb. 2.

söt adj. *syøtər*.

***söta** f. *syøto* ut. pl., f. Sötma.

sötsur adj. *syøtsurər*.

***sötänog** adj. *syøtəno* l. -*oger*, adj. Äckligt söt.

T.

tack f. *tak* ut. pl., f.

tacka f. I *tako*, f. Fårhona. — Vid lockande ropas *taka takona!*

tacka f. II *tako*, f. Järntacka.

tacka vb. *tak[a]*, sv. vb. 1.

tackel n. *takæl* ut. pl., n.

tackla vb. I *takla* l. *takæl*, sv. vb. 1, tr.

***tackla** vb. II *takæl takla*, sv. vb. 1 Klättra.

tacksam adj. *taksamər* & *taksambər*.

taffa f. *tavlo*, f.

tag n. *tag* l. *tag* pl. =, n.

ta[ga] vb. *ta tog* & *to* & *tou tat*. — pass. *tas todäst tatast*.

tagel n. *tagæl* pl. =, n.

tagg m. *tag* pl. -ar, m.

tagg[ig] *-og adj. *tago* l. -ogər.

tak n. *tak* pl. =, n.

***tak-krake** m. *takraka*, m. Takträ hvarpå halmen hvilar.

***taksele** m. *taksila*, m. Ställning af vinkellagda stänger öfverst på takhalmens stänger.

***taksyll** f. *taksyl* pl. =, n. Understa stocken i takresning.

***taktroda** f. *taktrodo*, f. Parallelt med kroppåsen löpande stänger öfver takhalmen.

tal n. *tal* pl. =, n.

tala vb. *tal[a]*, sv. vb. 1.

talg m. *talg* ut. pl., m.

talgljus n. *talgljus* pl. =, n.

talgoxe m. *talgoks* pl. -ar, m.

talja f. *taljo*, f.

***talka** vb. *talk[a]*, sv. vb. 1 Springa.

tall f. *tal* pl. -ar, f. & m.

***talla** vb. *tal[a]*, sv. vb. 1 Vanka; slå dank. — no. *talla*.

tallrik m. *taldrik* pl. -ar, m.

***tal[o]trast** m. *talutrast* pl. -ar, m. Taltrast. — Jfr Rz 749 b *tölutrast*.

tam adj. *tamər*.

tamp m. *tamp* pl. -ar, m.

***tamsa** vb. *tams*[a], sv. vb. 1 Falla, ramla. — I no. finnes ett vb. *tamsa*, som betyder: famla efter ord.

tand f. *tan* pl. *tänder* l. *tänder*, f.

tanke m. *tagka*, m.

tapp m. *tap* pl. -ar m.

tappa vb. I *tap*[a], sv. vb. 1 Tömma.

tappa vb. II *tap*[a], sv. vb. 1 Förlora.

***tappla** f. *taplo*, f. Flöjthål.

***tappla** vb. I *tapla*, sv. vb. 1: 1) Med fingren vidröra. 2) Modulera en flöjt. — *Rz* 724 b.

***tappla** vb. II *tapla*, sv. vb. 1 Smattra, om regn.

tarf n. *tarv* ut. pl., n.

tarfva vb. *tarv*[a], sv. vb. 1.

tarm m. *tarm* pl. -ar, m.

***tarmbrästa** f. *tarmbrästo* ut. pl., f. På tarmarne sittande fett.

***taska** f. *tasko*, f. Ficka. — *Rz* 725 b.

***taska** vb. *task*[a], sv. vb. 1 [*täl*, *om*] Daska, slå.

***taskog** adj. *tasko* l. -ogør, adj. Småfänig. — Jfr *Rz* 725 b.

tass m. *tas* pl. -ar, m. 1) = hsv. 2) Kloformig tagg på „björnharf“.

***tassa** f. *taso*, f. Toka. — *Rz* 725 b.

tassa vb. *tas*[a], sv. vb. 1.

***tassel?** m. *tasul* pl. -ar, m. Lätting; oföretagsam karl.

***tassog** adj. *taso* l. -ogør, adj. Tokig, fånig. — no. *tassen*.

tattare m. *tatar* pl. -ør, m. Zigenare.

tavast m. *tavast* pl. -ør, m. 1) Tavast. 2) Finne i allmh.

***tavasthufvud** n. *tavasthuvu* pl. -huvun, n. Okvädesnamn på finne.

taxa f. *takso*, f.

te n. *tie* ut. pl., n.

tecken n. *teken* pl. =. n.

teg m. *teg* pl. -ar, m.

[teln] **telne* m. *telne*, m.

ten m. *ten* pl. -ar, m.

tenn n. *ten* ut. pl., n. — *tin* ut. pl., n.

[test] **tjäst* m. *tjäst* pl. -ar, m. 1) Hårtest. 2) Litet lin-knippe.

**ticka* f. *tiko*, f. Fnösksvamp, boletus. — *Rz* 732 a.

tid f. *tid* pl. -ar, f.

tidig adj. *tidi* l. -iger.

tidning f. *tidnig* pl. -ar, f.

tiga vb. *tig[a]*, sv. vb. 2. — pret. äfven *teg*.

tigga vb. *tig[a]*, sv. vb. 2.

tilja f. *tiljo*, f.

till, **te*, **tel* prep. o. adv. *til*, *ti*, *ti*, *te*; (postp. :) *tel*.

tillbaka, tillbaks adv. *tibaka*, *tibaks*.

[*till] **te* minstone adv. tils. *ti* *minston*, adv. tils. Åtminstone.

[*till] **te* sals adv. tils. *ti* *sals*, adv. tils. Till salu.

[till] **te* salu adv. tils. *ti* *salu*.

tim[m]e m. *tima*, m. — isl. *timi*, m.

timmer n. *timber* pl. =, n.

**timra* f. *timbro*, f. Upptimrad ställning. — no. *timbra*, f.

timra vb. *timbra*, sv. vb. 1.

tina f. *tino*, f.

tina vb. *tin[a]*, sv. vb. 1.

tinne m. *tina*, m.

[tinning] **tivinning*, **kivinning* m. *tiving* & *kiving* pl. -ar, m. — isl. *þunnvangi*, m.

tio, tie räkn. *tiu*, *tiu*. — ord. *tiund(ə)*, *tiund(ə)*.

tippua fi. *tip[a]*, sv. vb. 1 Droppa.

tisdag m. *tisda* l. -*da* pl. -*da*gar, m.

*tiss m. *tis* pl. -ar, m. Kvinnobröst. — *Rz* 737 a. no. *tissa*,
f. Jfr. *suga*.

tistel m. I *tistil* pl. *tistlar*, m. Carduus.

tistel m. II *tistil* pl. *tistlar*, m. Vagntistel.

tistelstång f. *tistilstuagg*, f. [Böjn. se *stång*!]

*tistla f. *tistlo*, f. Tistel, Carduus.

titta vb. *tut[a]*, sv. vb. 1.

tjock adj. *tjokär*, komp. *tjökär*, superl. *tjökst*.

*tjockska, *tjöckska f. *tjöksko* & *tjöksko* ut. pl., f. Grum-
mel, grums.

tjuder n. I *tjudär* pl. =, n.

*tjuder n. II *tjudär* ut. pl., n. Det kådiga, hårda, brand-
gula träslaget på sydsidan kring kärnen i gamla kro-
kiga tallar eller granar. — *Rz* 737 a *tjör*, 739 a *tjor*.

tjudra vb. *tjudra*, sv. vb. 1.

*tjudrog adj. *tjudro* l. -ogar, adj. Full af *tjuder II, om
tall- och granvirke.

[tjuf] *tjyf m. *tjyv* pl. -ar, m.

tjufva, *tjyfva f. *tjuvo*, f. *tjyvo*, f.

[*tjufva] *tjyfva vb. *tjyv[a]*, sv. vb. 1 [op] Med tjufva upp-
kasta.

tjugo räkn. *tjugu*. — ord. *tjugundr*.

tjur m. *tjur* pl. -ar, m.

tjura vb. *tjur[a]* & *tjuras*, sv. vb. 1.

tjut n. *tjut* pl. =, n.

tjuta vb. *tjut[a]* *tjyöt* *tjuti*.

[tjäder] *käder m. *kadur* pl. *kadurar* & *kadrar*, m.

tjäna vb. *tjän[a]*, sv. vb. 1.

tjänare m. *tjänar* pl. -är, m.

tjänst f. *tjänst* & *tjänst* pl. -är, f.

tjära f. *tjæru* ut. pl., f.

tjära vb. *tjær[a]*, sv. vb. 1.

[tjärn m.] *tjārna f. *tjæno*, f.

tjārudal m. *tjærudal* pl. -ar, m.

*toeka vb. *tok[a]*, sv. vb. 1 Skuffa; stöta. — *Rz* 743 b. isl.
þoka.

*toeken, *toekon pron. *tokən* & *token*, n. *toko*; pl. *toko* &
tokna; pron. Sådan. — *Rz* 743 b. *Rqv* III 228 b & 229 a.

tofs m. *tops* pl. -ar, m.

tok m. *tøk* l. *touk* pl. -ar, m.

toka f. *toko* l. *touko*, f.

tok[ig] *-og adj. *toko* & *touko* l. -ogər, adj.

tolf räkn. *tolv*. — ord. *tolftē*.

*tolla f. *tolo*, f. Toka.

*tollhandsk[e] m. *tolhansk* ut. pl., m. Fåne.

*tollog adj. *tolo* l. -ogər, adj. Tokig, fånig. — *Rz* 744 a.

tom adj. *tomər* l. *toumər*.

tomppli fi. *təmpil* pl. -ar, m. Tölp. — *təmplo* l. -ogər, adj.
adj. Tölpig. — [Assim.:] *topæl* *toplā*, sv. vb. 1 Fumla.
— *toplo*, f. Enfaldig kvinna. — *toplo* l. -ogər, adj. Ta-
fatt, tölpig.

tomt f. *tomt* pl. -ər, f.

*tomta vb. *tomt[a]*, sv. vb. 1 Bygga stenfot.

tomt[e] *tont[e] m. *tomt* & *tont* pl. -ar, m.

topp m. *top* pl. -ar, m.

toppa vb. *top[a]*, sv. vb. 1.

topp[ig] *-og adj. *topo* l. -ogər.

[tor]dyffel, *torn- m. *tōndyvil* pl. *tōndývlar*, m. [Obs. folk-
etym.!]

torf f. *torv* ut. pl., f.

torfva f. *torvo*, f.

torfva vb. *torv[a]*, sv. vb. 1 [tū] Slå.

torg n. *torg* pl. =, n.

torka f. *torko* ut. pl., f.

torka vb. I *tork*[a], sv. vb. 1.

***torka** vb. II *tork*[a], sv. vb. 2 [tū] Slå.

***torkel** m. *torkil* pl. obr., m. Elak, egensinnig pojke. [= *Torkel* n. pr. ?]

torn n. *ton* pl. =, n.

toro fi. *torojobo* f. m. Fån. — *job*(?) mångenstädes = Johan.

torp n. *torp* pl. =, n.

torpare m. *torpar* pl. -ar, m.

torr adj. *torär* n. *toŧ*.

torsk m. *tosk* pl. -ar, & -ar, m.

***torvigg** m. *torvig* pl. -ar, m. Forntid astenredskap.

tossa f. *toso*, f.

***tossa** vb. I *tos*[a], sv. vb. 1 [tū] Slå. — Jfr eng. *toss*: kasta.

***tossa** vb. II *tos*[a], sv. vb. 1 Tassa.

trafva vb. *trav*[a], sv. vb. 1 Springa.

trafvare m. *travur* pl. -ar, m. [Jfr *skeppare*!]

[trafve] ***traf** m. *trav* pl. -ar, m.

***trajsa** vb. *trans*[a], sv. vb. 1 Draga, släpa tungt.

tralla vb. *tral*[a], sv. vb. 1.

[trampa f.] ***tramp** m. *tramp* pl. -ar, m. Trampa i spinnrock.

trampa vb. *tramp*[a], sv. vb. 1.

***trampstiecka** f. *trampstiko*, f. Den stång som förenar trampan med **snesen* i spinnrock.

[trana] ***träna** f. *tranu*, f. — Rz 748 b. isl. *trönu*, cas. obl. sg. af *trana*, f.

***tranta** vb. *trant*[a], sv. vb. 1 Larfva; småspringa. — Jfr Rz 749 a.

trappa f. *trapo*, f.

trasa f. *trasu*, f.

trasa vb. *tras*[a], sv. vb. 1 [*sundör*].

tras[ig] *-og adj. *trasu* l. -*ugør*.

traska vb. *trask[a]*, sv. vb. 1.

trast m. *trast* pl. -*ar*, m.

tratt m. *trat* pl. -*ar*, m.

tratta vb. *trat[a]*, sv. vb. 1 [*i nogon*].

*trattel m. *tratl* m. Tölp. — Jfr *Rz* 749 a *trantel*.

tre räkn. *tri*, abs. o. pred. *tria*. — ord. *tridi*.

tre[d]sk adj. *træskær* n. *træst*.

tre[d]skas vb. *træskas*, sv. vb. 1.

[tre]flig] *triflig adj. *trivli* l. -*ugør*.

[tre]kant *tri- m. *trikánt* pl. -*ør*, m.

[trekantig] *trikantog adj. *trikanto* l. -*ogør*.

tretti[o] räkn. *trati*. — ord. *trationd[i]*.

tretton räkn. *traton*. — ord. *tratond[i]*.

*tre-ägga f. *triagjo*, f. Tärna, sterna.

trilla f. *trilo*, f.

trilla vb. *tril[a]*, sv. vb. 1. — *tril uav* Ila i väg.

trilsk adj. *trilskær*.

trilskas vb. *trilskas*, sv. vb. 1.

trind adj. *trindær*.

trippa vb. *trip[a]*, sv. vb. 1.

*trippla vb. *trippla*, sv. vb. 1 Trippa.

tro f. *tro* l. *trou* ut. pl., f.

tro vb. *tro* l. *trou*, sv. vb. 3. — *fan tro prest'n!*

*trocka vb. *trok[a]*, sv. vb. 1 Gå l. trampa tungt — no.

trolka. isl. **troðka* jfr *troða*.

*troda f. *trodo*, f. Gärdesgårdsstång. — *Rz* 753 b. isl. *tróða*,

f. *tróð*, n.

trogen adj. *trogen* & *trodjin* & *trojin*.

trohet f. *trohet* ut. pl., f.

troll n. *trol* pl. =, n.

trolla vb. *trol[a]*, sv. vb. 1.

trollskott n. *trólskót* ut. pl., n. Reumatisk värk, stundom förlamning i ryggkorset.

tropp m. *trop* pl. -ar, m. Skara af folk, får, hästar, nötkreatur, fisk (= stim).

troppa vb. *trop*[a], sv. vb. 1 [*uav*].

[*trotsa*] ***trossa** vb. *tros*[a], sv. vb. 1.

***trubbeluns** m. *trubiluns* pl. -ar, m. Luns; tölp.

trubb[ig] ***-og** adj. *trubo* & *trobo* l. -ogär.

***truda?** ***tråda?** f. *trudu*, f. Trampa i väfstol. — *Rz* 757 b.
no *troda*, *trøda*, f.

***trudoband** n. *truduband* pl. =, n. Solf. (?)

***trulsa** f. *truls, o*, f. Luns. — *Rz* 755 a.

***trulsa** vb. *truls*[a], sv. vb. 1 [*tul*] Slå.

***trulsog** adj. *truls, o* l. -ogär, adj. Lunsig.

trumf m. *trumf* pl. -ar, m.

trumma f. *trombo*, f.

***trunt** m. *tront* pl. -ar, m. Tölp.

trut m. I *trut* pl. -ar, m. Flabb.

trut m. II *trut* pl. -ar, m. En sjöfågel.

trycka vb. *tryk*[a], sv. vb. 1 Trycka böcker.

trygg adj. *trygär* n. *trykt* l. *tryxt*.

***tryne** n. *tryn* pl. =, n.

***trysta** vb. *tryst*[a], sv. vb. 1 & 2 Prässa; trycka, klämma.
— isl. *þrýsta*.

träckla vb. *trokla*, sv. vb. 1.

tråd m. *truad* l. *trua* pl. *trudar*, m.

tråda vb. *trod*[a], sv. vb. 1. — *hanm trodar hyønnon*.

***tråen** m. def. *truam* oböjl., m. def. Hin onde. — *truam bísiti!*

tråg n. *trog* pl. =, n.

***tråma** vb. *trom*[a], sv. vb. 1 Klämma; prätta.

trång adj. *truaggär* l. *troggär*, komp. *traggär*, superl. *tragst*.

*tråsk n. *trōsk* pl. =, n. Mindre groda. — *Rz* 747 a. no.
trausk.

*tråtta f. *toto*, f. Lunsä.

*tråtta vb. *trot*[a] l. *trot*[a], sv. vb. 1 Krossa, stöta.

*tråttog adj. *toto* l. -ogär, adj. Lunsig.

trä n. *trē* pl. *trār* & *trān* & *trānar* def. *trānā* & *trānan* &
trānana, n.

träck m. *træk* ut. pl., m.

*träcka vb. *træk*[a], sv. vb. 2 Draga, om vind. — *Rz* 760 a.

träck[ig] *-og adj. *trako* l. -ogär.

trä[da] vb. *trē*, sv. vb. 3. — *nūal po truan*.

trä[de]säker m. *trāsukær*, m. [Böjn. se *åker*!]

träffa vb. *trēf*[a], sv. vb. 1.

trägård m. *trēguāl* pl. -är, m.

*trä-krackla f. *trækraķlo*, f. Nödvuxet trä.

[trälla f.] *dräll m. *drel* pl. -är, m.

tränga vb. *tragg*[a], sv. vb. 1: 1) = hsv. 2) Nödgas.

*trängsle m. *traggsla* ut. pl., m. 1) Trängsel. 2) Trångmål.

tränjon n. *traggjon* pl. =, n.

träsk n. *trask* pl. = & *traskar*, n.

trög adj. *trygær*.

tröja f. *trōjo*, f.

tröska vb. *trysk*[a], sv. vb. 1.

tröskel m. *troskoł* pl. *trosklar*, m.

tröst f. *tryøst* ut. pl., f.

trösta vb. *tryøst*[a], sv. vb. 1.

trött adj. *trøtær* & *tryøtær*.

[tröttna] *trottna vb. *trotna*, sv. vb. 1. — Jfr *prot*, n.

tu räkn. *tū*, abs. o. pred. *tua*.

*tubb m. *tob* pl. -är, m. Elritsa, leuciscus phoxinus.

*tubbas vb. *tubas*, sv. vb. 1 [*mā nogon*] „Tagas med ngn“.

*tudd m. tod pl. -ar, m. Hopgyttrad massa; stopp. — *Rz*
761 a tuddug.

tufva f. tuvo, f.

*tuga f. tugu, f. Vidjelänk. — *Rz* 740 a. no. tugu, f.:
trækbøile.

tugga f. tugo, f. Anv. hälst i plur. tugor.

tugga vb. tug[a], sv. vb. 1.

tull m. tul pl. -ar, m.

tulla vb. tul[a], sv. vb. 1.

tum m. tum pl. =, m. Längdmått.

*tummas vb. tombas, sv. vb. 1 Tumla sig, om häst. — *Rz*
763 a. isl. tumba vb. falla omkull.

tumme m. tuma, m.

*tummetott m. tumtot ut. pl., m. Benämning på tummen. — *Rz*
137 b, 138 a.

*tumsa f. tomso, f. Våp.

*tumsog adj. tomso l. -ogär, adj. Tafatt. — no. tumsen.

tunder n. tunder ut. pl., n.

tung adj. tugg l. -är, komp. tyggär, superl. tygst.

tunga f. tuggo, f. Lingua.

tungspene m. tuggspina, m.

tunn adj. tunär l. tunder.

tunna f. tuno, f.

tupp m. tup pl. -ar, m. 1) Gallus. 2) Afträde.

*tuppa vb. tup[a], sv. vb. 1 Cacare.

*tuppe m. tupə pl. -ar, m. Gallus.

tur m. tur, m. 1) ut. pl. Lyckträff. 2) pl. -är, Resa.

*turas vb. turas, sv. vb. 1 Lyckas.

tusan i svord. tusan! *he va t.!* *t. jævlär!*

tusen räkn. tusen l. tus'n. — ord. tus'ndr.

tut m. tut pl. -ar, m.

tuta vb. tut[a], sv. vb. 1 Blåsa i horn.

***tutta** vb. I *tut*[a], sv. vb. 1 Slumra, om o. till barn.

***tutta** vb. II *tut*[a], sv. vb. 1 Tända eld på ngt.

***tuttog** adj. *tuto* l. -*ogør*, adj. Sömnig.

***tuttra** f. *totro*, f. Ngt hoprördt, omblandadt; röra.

***tuttra** vb. I *totra*, sv. vb. 1 Oreda, hopröra.

***tuttra** vb. II *totra* l. *totør*, sv. vb. 1 Stamma på målet. —

Rz 772 b.

***tuttrog** adj. *totro* l. -*ogør*, adj. 1) Oredig, hopföst. 2) Otydligt, om uttal. 3) Stammande, om person.

tvaga f. *tvagu*, f.

tvinga vb. *tvigg*[a] *tvægg* *tvuggi* & *tvundji*.

[**tvinna**] ***kvinna** vb. *kuvin*[a], sv. vb. 1 *kuvin* *uav* Hasta i väg.

två, ***kvå** räkn. *tvua* & *kuva*, abs. o. predik. -a.

***tvåa**, ***kvåa** f. *tvuao* & *kuvaao*, f.

tvål m. *tvual* pl. -ar, m.

tvåla vb. *tvual*[a], sv. vb. 1 [*in*, *om*, *te*].

tvär adj. *tvær* l. -ør.

tvära f. *tværo*, f.

[**tvärt**] öfve[r], [***tvart**] ***kvart**- prep. o. adv. *kwat* *yvi*.

tvätta, ***kvätta** vb. *tvat*[a] & *kwat*[a], sv. vb. 1.

***tya** vb. *ty*[a] & *tyja*, sv. vb. 1: 1) Båta, gagna. 2) Räcka till, spisa. — *Rz* 768 a. isl. *týja*.

tycka vb. *tyk*[a], sv. vb. 2. — pres. *tyk*.

***tyda** f. *tydo*, f. Förebud.

tyda vb. *tyd*[a], sv. vb. 2.

tyg n. *tyg* pl. = & *tygør*, n.

tynga vb. *tygg*[a], sv. vb. 2.

[***typpa**] ***tippa** f. *tipu* & *tipu*, f. Höns. — *tipu* *tipuna* anv. ss. lockord till höns. — *Rz* 744 b & 745 a.

tysk m. *tysk* pl. -ør, m.

tysk adj. *tyskør*.

tyska f. *tysko*, f.

tyst adj. *tystər*. — n. *tyst* anv. ss. adv.

tystna vb. *tystn[a]*, sv. vb. 1.

tå f. *tua* l. *tuən* pl. *tuənar*, f.

*tå n. *tua* pl. = & *tuən*, n. Bygata; väg mellan gärdesgårdar. — *Rz* 770 b. isl. *tá*, n.

tåga f. *tuago*, f.

tågligt adv. *tuaght*.

tåguna vb. *togna* l. *tog'n*, sv. vb. 1.

tåla vb. *tol[a]*, sv. vb. 1.

*tåla sig vb. *tuäl_{se} tuäla se*, sv. vb. 1 Hafva tålmod, vänta. — *nou fuən tuäl_{se} en*.

tålmod n. *tolamod* ut. pl., n.

tång f. *togg* l. *tuagg* pl. *taggər*, f. Ett verktyg.

[tånge] *tange m. *tagga*, m.

tåp[ig] *-og adj. *topo* l. -ogər, adj. Enfaldig, dum.

tår m. *tuər* pl. -ar, m.

tåt m. *tuət* pl. -ar, m.

tåt[el] *-ol m. *tuətol* pl. obr., m. coll.

tätte m. *tota*, m.

täcka f. *tako* & *takjo*, f. Takofs.

täcka vb. *tak[a]*, sv. vb. 2.

täcke n. *takr* & *tatji* pl. -ən, n.

*täckmygg m. *takmyg* m. coll. Småmygg. — Tros kallas så efter byn *Täktom* [uttal på H.: *taktóm*] på Hangö.

tälja vb. *tælg[a]*, sv. vb. 2.

tända vb. *tand[a]*, sv. vb. 2.

*tände n. *tandə* ut. pl., n. Tändningsmaterial.

tänka vb. *tagh[a]*, sv. vb. 2.

täppa f. *tepo*, f.

täppa vb. *tep[a]*, sv. vb. 2.

tära vb. *tær[a]*, sv. vb. 2.

tärna f. *tæ̃no*, f.

tärning m. *tæ̃n̄yg* pl. -ar, m.

tät adj. *tæt̄or* n. *tät̄*.

täta vb. *tät̄[α]*, sv. vb. 1.

*tätnot f. *tät̄not* ut. pl., f. Notdel med små maskor.

[töja] *töga vb. *tỹög[α]*, sv. vb. 2.

töm m. *tỹøm* pl. -ar, m.

tömma vb. *tỹøm[α]*, sv. vb. 2.

[töras] *tåras, *tordas vb. *tor̄as tōd̄st tōd̄ast*. — *tōd̄as*, sv. vb. 2 (d. v. s. pret. o. part. = fg) — isl. *þora*.

[törel] *tirel m. *tur̄l* pl. -ar, m. Kärnstöt. — *Rz* 769 b. isl. *þyrill*, m.

*törfve, *tärfve n. *tör̄v̄ & tær̄v̄* ut. pl., n. Torrved.

törn m. *tỹøn* ut. pl., m.

törna vb. *tỹøn[α]*, sv. vb. 1.

törnbuske m. *tỹøn̄bóska*, m.

[törst] *torst m. *tōst* ut. pl., m. — isl. *þorsti*, m.

[törsta] *torsta vb. *tōst̄[α]*, sv. vb. 1.

[törstig] *torstog adj. *tōsto* l. -oḡr.

U.

udd m. *ud̄ & od̄* pl. -ar, m.

udde m. *ud̄a*, m.

uf m. *uv̄* pl. -ar, m.

*ugga f. *oḡ[α]*, sv. vb. 1 Svalla, om sjö.

uggla f. *uḡlo*, f.

[ugn] *un m. *un̄* pl. -ar, m. — *Rz* 486 a.

[ugn]spjäll *un- n. *un̄spjæld* pl. =, n.

[*ugns]svepa, *uns- f. *un̄svipu*, f. Ugnsopa. — *Rz* 703 b.

[*ugns]täppa, *uns- f. *un̄stapo*, f. Ugnslock. — *Rz* 724 b.

ulfva vb. *ólva*[a], sv. vb. 1.

ull f. *ul* ut. pl., f.

undan prep. o. adv. *undan*.

under n. *undər* pl. =, n.

unde[r] prep. o. adv. *undər*. [Sälls.] — *undi* komp. *undra*,
superl. *undəst*. — fsv. *undir*, *undi*.

underarm m. *undərarm* & *undiarm* pl. -ar, m.

***unde[r]bryt** n. *undibryt* ut. pl., n. Bortbrytande l. -hug-
gande af de lägsta kvistarne på trä l. buske; användes
till kreatursfoder.

undersam adj. *undəsəmbər*.

***underslag** n. *undəsəlag* pl. =, n. Underlag.

under[sätzig] ***-satsog** adj. *undəsətso* l. -ogər.

undra vb. *undər undra*, sv. vb. 1.

undras vb. *undras*, sv. vb. 1.

ung adj. *uggər* n. *ugt*.

ungdom m. *uggdom* pl. -ar, m.

unge m. *uggi* & *uggji* & *undji* pl. *uggar*, m.

unna vb. *un*[a], sv. vb. 1.

***unnes-lös** *unslösər*, adj. Missunsam. — *Rz* 782 a.

[upp] **opp** adv. *op*.

[uppassare] **oppassare** m. *opasər* pl. -ər, m.

[uppe] **oppe** adv. *op*.

uppför prep. o. adv. *opfər*.

uppföre adv. *opfyri*.

[upp]fösa, opp- vb. *opförs*[a], sv. vb. 2 Uppkasta, t. ex. ved.

***upphäffen** adj. *ophəvin*, adj. Svullen. — *ja a so ophəvin i*
magan.

upplänning m. *oplənng* pl. -ar, m. Inlandsbo.

[*upp]slagsgods, opp- n. *ópslaksgós* ut. pl., n. Gammalt starkt
tågvirke.

[*upp]tagande-tid, *opp- f. *optagantid* ut. pl., f. Tid lämplig för potäters upptagande från jorden.

[*upp]vatten, *opp- n. *opvat'n* ut. pl., n. Högt vattenstånd.

[uppå] *uppa prep. *upa*; begagnas ss. postpos. — fsv. *up a*.

[upp]åt, opp- adv. *opot*.

ur n. I *ur* pl. =, n.

*ur n. II *ur* ut. pl., n. Urväder. — *Rz* 782 b. isl. *úr*, n. småregn.

ur prep. *ur*.

urväder n. *urvæðr* ut. pl., n.

*uslas vb. *uslas*, sv. vb. 1 Jämra sig. — *Rz* 715 a. fsv. *usla sik*.

*uslig adj. *usli* l. *-iger*, adj. Usel.

[usling] *uslinge m. *usliggi* l. *usliggi* l. *uslindji* pl. *usluggar*, m.

ut adv. *ut*, adv. 1) Ut. 2) Ute.

utaf prep. o. adv. *utáv*, *úta*.

utan prep. o. adv. *utan*.

*utandes adv. *utandist*, adv. I högsta grad.

ute adv. *utø*.

*utfaren adj. *utfarm*, adj. Trött, medtagen.

utför prep. o. adv. *utfør*.

utföre adv. *utfyri*. Anv. ock ss. prep.

utgråten adj. *utgruatn*.

utskärare m. *útšerar* pl. *-ar*, m. Snöpare; vanl. en rysse l. finne.

*utta f. *uto*, f. Tacka. Vid lockande ropas *uti uti!* *utona utona!* — Jfr *Rz* 785 a.

utter m. *otr* pl. *otrar*, m.

*utvatten n. *utvat'n* ut. pl., n. 1) Lågt vattenstånd. 2) Ebb; sådan förekommer märkbart i Strömma kanal.

utåt prep. o. adv. *utuát*, *utot*.

V.

***vabba** f. *vabo*, f. Obehagligt fet kvinna. — Jfr *Rz* 790 b *vabb*, m. hängande buk; 368 b *kvabba*, f. = Fby-ordet.

***vabbog** adj. *vabo* l. -*ogør*, adj. Äcklig. — *Rz* 368 b *kvabba*, *kvabbla*; 790 b *vabbug*. — Rättare hsv. former **kvabba*, **kvabbog*?

vacker adj. *vakər* n. *vakæt*.

***vackra** vb. *vakər vakra*, sv. vb. 1 [*op*, *te*, *uæ*] 1) Klarna.
2) Lugna, om sjö.

vad f. *vād* pl. *vadar* & *vador*, f.

vad n. *vād* pl. =, n. Pant.

vada vb. *vād[a]*, sv. vb. 1.

vadd m. *vād* ut. pl., m.

vagga f. *vago*, f.

vagga vb. *vag[a]*, sv. vb. 1, tr. o. intr.

vaggvisa f. *vagviso*, f.

vagn m. *vag'n* pl. -*ar*, m.

vak f. *vak* pl. =, n. Isvak.

vaka f. *vakū*, f. Nattvak.

vaka vb. *vak[a]*, sv. vb. 1.

vaken adj. *vakn*.

vakna vb. *vakna*, sv. vb. 1.

vakt m. & f. *vaxt* pl. -*ər*, m. & f.

vakta vb. *vaxt[a]*, sv. vb. 1.

valen adj. *valn*.

vall m. *val* pl. -*ar*. — *tjyər krixturen val* Drifva kreaturen på bete.

valla vb. *val[a]*, sv. vb. 1.

valp, ***hvalp** m. *valp* & *kwalp* pl. -*ar*, m.

valpa vb. *valp[a]*, sv. vb. 1.

vals m. I *vals*, pl. -*ar*, m. Cylinder.

vals m. II *vals*, pl. -*er*, m. Dans.

valsa vb. *vals*[*a*], sv. vb. 1.

valsverk n. *valsverk* pl. =, n.

***valt** adj. *valter*, adj. Rank. — *Rz* 829 b. isl. *valtr*.

van adj. *vaner* & *vaner*.

[*vana* f.] ***vane** m. *vana*, m. — *vana vil vana ha*, ordst. —
isl. *vani*, m.

vanka vb. *vank*[*a*] & *vankas*, sv. vb. 1 Vanka.

vanlig adj. *vanliger* & *vanliger*

vanna f. *vano*, f.

vant[*e*] m. *vant* pl. -*ar*, m.

***vanter** n. *vantor* pl. =, n. Vant.

vapen n. *vapen* & *vap'n* pl. =, n.

var n. *var* ut. pl., n.

vara f. *varu*, f.

vara vb. *var*[*a*] l. *va*, pret. *va* l. *va*, part. *vari*. — *var frit*

Må så vara!

***varas** vb. *varas*, sv. vb. 1 Vara sig.

varf n. *varv* pl. =, n.

varg m. *varg* pl. -*ar*, m.

varm adj. *varmer*.

***var[moder]** ***-modra** f. *varmodro*, f. Fast varklump i böld.

varp m. *varp* pl. -*ar*, m. Väfvarp.

varp n. *varp* pl. =, n. Nät- l. notvarp.

varpa vb. *varp*[*a*], sv. vb. 1.

varpankar n. *varpaykar* pl. =, n.

vase m. *vasa*, m.

[*vass*] ***vasse** m. *vasa* ut. pl., m.

***vasta** vb. *vast*[*a*], sv. vb. 1 Akta på. — *vast op nu!* —

Väl icke det finska *vastaa* (svara)?

vatten n. *vat'n* ut. pl., n.

vattna vb. *vatn*[*a*], sv. vb. 1.

***vattog** adj. *vato* l. -*ogør*, adj. Vattenhaltig.

***vattubulen** adj. *vatubuln*, adj. Uppsväld af fukt. — *Rz* 799 b.

***vattu[fåra f.]** *-**får** n. *vatufor* pl. =, n. Vattenfåra på åker.

***vattuhvälfvande** n. *vatukvælvande* ut. pl., n. Vågskvalp.

vattupass m. *vatupas* pl. =, n.

***vattupumpa** f. *vatupumpo*, f. Vattenkarafin.

***vattuvälling** m. *vatuvælgg* ut. pl., m. Vattvälling.

vax n. *væks* ut. pl., n.

veck n. *væk* pl. =, n.

vecka f. *viku*, f. — isl. *vika*, f.

veckla vb. *vikla*, sv. vb. 1.

ved m. *við* ut. pl., m. *vid* ut. pl., m. — isl. *viðr*, m. trä.

***vedahop** m. *vidahop* pl. -*ar*, m. Vedrad.

***vedakase** m. *vidakasa*, m. Vedhög.

***vedakrak** n. *vidakrak* pl. =, n. Underlag anv. vid vedsläpning.

***vedalass** n. *vidalas* pl. =, n. Vedlass.

***vedalider** n. *vidalidar* pl. =, n. Vedbod.

***vedaträ** n. *vidatra*, n. Vedträ. [Böjn. se *trä*!]

vef f. *væv* pl. -*ar*, f.

vefva vb. *væv[a]*, sv. vb. 1.

vek adj. *vækør*.

veke m. *væka*, m.

***vela** f. *vælo*, f. Enfaldig l. svagsint person.

***velog** adj. *vælo* l. -*ogør*, adj. Enfaldig; svagsint. — *Rz* 802 a. isl. *veill*, adj. sjuk, svag.

vers m. *væſ* pl. -*ar* & -*ør*, m.

verst m. *væſt* pl. = sg. & -*ar*, m.

veta vb. *vit[a]*, pres. *væt*, pret. *vist*, part. *vitæ*.

vetskap m. *vitſkap* ut. pl., m.

vett n. *vit* ut. pl., n. — isl. *vit*, n.

vette m. *vala*, m.

vett[ig] *-**og** adj. *virtu* l. -*uger*.

vettlös adj. *vitlös*.

***vettlösa** f. *vitlöso* ut. pl., f. 1) Vettlöshet. 2) Vanmakt, af-svimning.

vi pron. *vi* l. *vi*, akk. *os*.

***via** f. *via*, f. Gräsand.

vid adj. *vidar* n. *vit*.

vi[d], **ve[d]**, ***vider** prep. o. adv. *vi*, *ve*, *vider*. — *sitens ni-där o talens vider!*

vide n. *vide* l. *vide* pl. obr., n.

videbuske m. *videbaska*, m.

vidja f. *vidjo*, f.

vidöppen adj. *vidypin*. — *lyg v.* Ligga på rygg med armar och ben utsträkt. — *Rz* 804 b.

vifta vb. *vift[a]*, sv. vb. 1.

vig adj. *iger*.

viga vb. *vig[a]*, sv. vb. 2.

vigg m. *vig* pl. -*ar*, m.

vigning f. *vignigg* pl. -*ar*, f. Vigsel.

vik f. *vik* pl. -*ar*, f.

***vik** n. *vik* pl. =, n. Fogen framtill å det ställe af slädmede där han böjer sig uppåt.

vika vb. *vik[a]* *vark viki*.

viktig adj. *vixti* l. -*iger*.

vild adj. *vildar*.

***vildgagel** n. *vildgagæl* l. *vulgagæl* pl. =, n. Vildbasare. — isl. *gagl*, n. vildgås.

***vilding[e]** m. *vildiggi* l. -*iggi* l. -*indji* pl. *vildiggar*, m. Vildbasare. — no. *villing*, m. galning.

[**vilja** f.] ***vilje** m. *vilja* ut. pl., m.

vil[j]a vb. *vil[a]* *vild* *vilā*. — *vil* Låtom oss (vilja)! *vil*
reis nu!

***viljog** adj. *viljo* l. -ogør, adj. Villig. — isl. *viljugr*.

vilkku fi. *vil[k]a*, sv. vb. 1 [*me yögona*] Blänga.

villa f. *vilo*, f.

villa vb. *vil[a]*, sv. vb. 1.

vils[e] adv. *vils*.

vin n. *vin* pl. -ør, n.

vinbær n. *vinbær* pl. =, n.

[vinbärs]buske, ***vinbære-** m. *vinbærboska*, m.

vind m. I *vind* l. *vin* pl. *vindar*, Luftdrag.

vind m. II *vind* l. *vin* pl. *vindar*, m. Husvind.

vind adj. *vindær*.

vinda vb. *vind[a]*, sv. vb. 1.

vinge m. *viggā*, m.

***vingstock** m. *viggstok* pl. -ar, m. Vingaxel i kvarn.

***vingelhandsk[e]** m. *viggælhansk* pl. obr., m. Ostadig person (fys. o. mor.)

vingla vb. *viggla*, sv. vb. 1. — *viggæl uav* Gå ostadigt, ragla.

***vinglog** adj. *vigglo* l. -ogør, adj. Ostadig.

vinka vb. *vøkk[a]*, sv. vb. 1.

vinna vb. *vin[a]* *vant* *vuni*.

vinter m. *vintær* pl. *vintrar*, m.

***vintertistel** m. *vintætistel* pl. -stlar, m. Vintertid använd tistelstäng; fästes vid åkdonet med **knappe*.

vinterväg m. *vintærvæg*, m. 1) pl. -ar = hsv. 2) *vintærvæjn* m. def., oböjl. Vintergatan. i *vintrast*: Sistlidne vinter.

vippa vb. *vip[a]*, sv. vb. 1 tr. o. intr. — *vip uav* Springa.

***vipprä** n. *viptræ*, n. = **släppträ*. [Böjn. se *trä*!]

vis n. *vis* pl. =, n.

vis adj. *visær*.

visa f. *viso*, f.

visa vb. *vis[a]*, sv. vb. 1.

viska f. *visko*, f. 1) = hsv. 2) Linknippe.

***visklig** adj. *viskli* l. *-igør*, adj. 1) Duglig, häf. 2) Förståndig. — *Rz* 815 b. isl. *viskligt*.

vispa vb. *visp[a]*, sv. vb. 1.

***vispel** m. *vispil* pl. *visplar*, m. Visp.

viss adj. *visør*. — *mæ viso* Förvisso.

vitja vb. *vitja*, sv. vb. 1.

vittua vb. *vitnæ* l. *vit'n*, sv. vb. 1.

vittne n. *vitnæ* & *vit'n* pl. *-æn*, n.

voivottaa fi. *von[a]* *sa*, sv. vb. 1 Jämra sig.

voj interj. *vor*.

[**vrak**] ***brak** n. *brak* pl. =, n.

[**vred**] ***bred** adv. *brædør* n. *bræt*.

[***vrensk**] ***brensk** m. *brnsk* pl. *-ar*, m. Hingst.

[**vrenskas**] ***brinska** vb. *brnsk[a]*, sv. vb. 1.

[**vrieka**] ***bricka**, ***ricka** vb. *brk[a]*, sv. vb. 1 [*fout'n*]. — *rik[a]*, sv. vb. 1, tr. & intr.

[**vrida**] ***brida** f. *bridu*, f. Knippe af halm, hö o. s. v.

[**vrida**] ***brida** f. II *bridu*, f. Fyllig kvinsperson. — Jfr isl. *riðvaxinn*, adj. undersätsig.

[**vrida**] ***brida** vb. *brd[a]* *bræd* *bridi*.

[**vriden**] ***briden** adj. *brdin*.

[***vrina** > ***vrena**] ***bräna** vb. *bræn[a]*, sv. vb. 1 Bräka. — *Rz* 819 a. jfr isl. *hrína*.

[**vrå**] ***brå** f. *brua* pl. *-nar*, f.

[**vråla**] ***bråla** vb. *bruał[a]*, sv. vb. 1.

[**vråka**] ***bräka**, ***räka** vb. *brak[a]* *bræxt*, sv. vb. 2, tr. — *rak[a]* *rak* *raki*, intr.

vurmig adj. *vormi* l. *-igør*.

[**vysja**] ***vyssa** vb. *vys[a]*, sv. vb. 1.

våg f. I *vuag* pl. -ar, f. Bölja.

våg f. II *vuag* pl. -ar, f. för vägning.

våga vb. *vuag[a]*, sv. vb. 1.

*våla vb. *vuat[a]*, sv. vb. 1 Skria. — no. *våla*. isl. *våla*.

Jfr *Rz* 822 a.

[vām] *vam m. *vamb* pl. -ar, m.

vånda f. *vuando* ut. pl., f.

[vānna] *hvanda vb. *kvandas*, sv. vb. 1. — *ja kvandas*
aldër fast he sku va sant.

vår m. *vuar* pl. -ar, m. & f. — i *vuarast* Sistlidna vår.

vår pron. *voran*, f. *vuar*, n. *vuat*; pl. *vora*.

*våra f. *vuaro* ut. pl., f. Vårfrossa.

*våras vb. *vuaras*, sv. vb. 1: *he vuaras* Våren nalkas. —

Jfr *Rz* 823 b.

vård m. *vuad*, m. 1) pl. -ar; Minnesvård, grafvård. 2) ut.
pl. Vakt, skydd.

vårda vb. *vuad[a]*, sv. vb. 1.

vårdkas m. *vuadkas* pl. -ar, m.

vår[d]slös adj. *vuastlös*.

[vårfrudag] *vårfördag m. *vuarføda* pl. *vuarfødagar*, m.

[vårta] *varta f. *vatō*, f. — *Rz* 798 a. isl. *varta*.

[vårt]bitare, *vart- m. *vatbitar* pl. -or, m.

våt adj. *vuatør*.

väcka vb. *væk[a]* *væxt*.

väder n. *veder* ut. pl., n.

*väderbälg m. *vederbælg* pl. -ar, m. II.

väderkast n. *vederkast* pl. =, n.

*väder[spak] *spake m. *vedæspaka*, m. Lång åra, jaktåra.

väderstiinn adj. *vedæstindr*.

*vädervind m. *vedervind* pl. -ar, m. Hvirfvelvind.

*väderöga n. *vederyöga* pl. obr., n. Af mångfärgade moln-

band omgifven öppning mellan skyar, isht vid västra synranden vid solens nedgång. Bådar oväder.

vädra vb. *vädra*, sv. vb. 1 Fläkta, blåsa.

väf m. *väv* pl. -ar, m.

***väfrumpa** f. *væfrumpo*, f. Änden af varpen som sammanknytes. — *Rz* 833 b.

***väfskel** n. *væfstjål* ut. pl., n. Det ställe på väfränningen där trådarne korsa hvarandra. — *Rz* 585 a.

***väfstock** m. *væfstok* pl. -ar, m. Væfbult.

***väfställ** n. *væfstal* pl. =, n. Væfstol.

væft m. *væft* ut. pl., f.

væfva vb. *væv[a]* *vov væv*.

væg m. *væg* pl. -ar, m.

væga vb. I *væg[a]* *vægd*, tr. — *væg[a]* *vog væg* & *vægd*, intr.

væga vb. II *væg[a]*, sv. vb. 1 Bana l. göra væg.

vægg f. *væg* pl. -ar, f.

***vægga** f. *vægo*, f. *vægjo*, f. Vægglus.

[vægskål] ***vægaskel** n. *vægastjål* pl. =, n.

***væjel** m. *væjål* pl. *væjlar* l. *vælar*, m. Narr, enfaldig stak-kare. — Äldre **væle*. Jfr **velog*.

[væl] ***væll** adv. *væl*, adv. 1) Bene. 2) Equidem.

***vælend[e]** n. *væland* pl. =, n. Matstrupe hos slaktadt kreatur. — *Rz* 829 b. isl. *vélindi*, n.

vælja vb. *vælg[a]*, sv. vb. 2.

***vællan** adv. *vælan*, adv. Væl, visserligen; troligen.

vælling m. *vælhigg* ut. pl., m.

vælsigna vb. *vælsin[a]*, sv. vb. 1.

vælt m. *vælt* pl. -ar, m.

vælta vb. *vælt[a]*, sv. vb. 1 Köra med vælt.

væn m. *væn* pl. *vænær*, m.

vænda vb. *vænd[a]*, sv. vb. 2.

vändhake m. *vandhaka*, m. Timmermansredskap, medels hvilket stockar i en under uppförande varande byggnad vändas.

vän[j]a vb. *vanja* & *van[a]* l. *van*, pret. *vand* & *vand*, part. *vand* l. *vand* & *van*.

vänlig adj. *vanli* l. *-ig*, adj.

vänskap m. *vanskap* ut. pl., m.

***vänskas** vb. *vanskas*, sv. vb. 1 [*ma nogon*] Söka vänskap med ngn. — isl. *vingask*.

vänster adj. *vanstær*, adj.

vänster[händ] ***-händt** adj. *vanstærhantær*.

vänta vb. *vant[a]*, sv. vb. 1.

väppling m. *væphgg* pl. *-ar*, m.

värd m. *væd* pl. *-ar*, m.

värd adj. *vædær* n. *væt*.

värdera vb. *vædær[a]*, sv. vb. 1.

värd[ig] ***-og** adj. *vædo* l. *-ogær*.

värja f. *værjo*, f.

värk m. *værk* pl. *-ar*, m.

värk n. *værk* pl. =, n.

värka vb. *værk[a]* *vark* *vurki* l. sv. vb. 2, intr.

värld f. *væd* pl. *-ar*, f.

värma vb. *værm[a]*, sv. vb. 2.

värme m. *værma* ut. pl., m.

värpa vb. *værp[a]* *værft* & *værpt*.

värre värst adj. o. adv. komp. & superl. *vær(ø)* komp., *væst* superl.

***väsa** vb. *vas[a]*, sv. vb. 1 Väsna; larma, stoja.

***väsel** adj. *vasal*, adj. Eländig, stackars. — *Rz* 715 a. isl. *vesall*. fsv. *væsel*.

väska f. *vasko* & *vaskò*, f.

***vässla** adv. *vasla*, adv. Dåligt, illa

väsna[s] vb. *vasn[a]*, sv. vb. 1.

väst m. I *vast* pl. -ar, m. Lifestycke.

väst m. II *vast* ut. pl., m. Väster.

västänväder n. *västänväder* ut. pl., n.

västlig adj. *västli* l. -igör.

väta f. *veto* l. *veto* ut. pl., f.

väta vb. *vat[a]* l. *væt[a]*, sv. vb. 2.

växa vb. *vaks[a]* *vaks* *vuksi* & sv. vb. 2.

växla vb. *vaksla*, sv. vb. 1.

vört m. *vøt* ut. pl., m.

Y.

ylle n. *ylø* ut. pl., n.

yng & yngst adj. komp. & superl. *yggar* komp., *yg(g)st* superl.

[yr] *ir adj. *ir*.

[yra] *ira vb. *ir[a]*, sv. vb. 1 Yra, vara yr. — Jfr *Rz* 257 a *hira*.

[yra] *öra vb. *yør[a]*, sv. vb. 1 & 2 Yra, om snö.

yta f. *yto*, f.

y[t]tersida f. *ytæsidø*, f.

yttre y[t]terst adj. komp. & superl. *ytr* komp., *ytæst* superl.

yxa f. *ykso*, f.

*yxa vb. *yks[a]*, sv. vb. 1 [*uøv*] Med yxa afhugga.

Å.

å f. *uø* pl. *uøar* & *uønar*, f.

åbrodd m. *uøbrod* ut. pl., m.

åda f. uado, f.

åder, ådra f. uader l. uadro pl. uadror, f. — leta l. slua l.

ypna uader Åderlåta.

åka vb. uak[a], sv. vb. 1.

åker m. uaker pl. uakrar, m.

ål m. ual pl. -ar, m.

ålder m. older ut. pl., m.

åldras vb. oldras, sv. vb. 1.

år n. uar pl. =, n.

[år] *år f. uar pl. -ar, f. — isl. ár, f.

årblad n. uarblad pl. =, n.

årder, *ålder n. uader pl. =, n. ualder pl. =, n.

årklyka f. uarklyko, f.

*årlom m. uarlom pl. -ar, m. Årskäft.

[årta] *arta f. ato, f.

[åska f.] *åske m. oska ut. pl., m.

åska vb. osk[a], sv. vb. 1.

*åskbotten m. oskbotn ut. pl., n. Tätt blåsvart åskmoln.

*åskbutt m. oskbut pl. -ar, m. Klack på åsksky.

*åsk-kil m. osktjl pl. -ar, m. = *torvig.

åt prep. o. adv. ot.

åter adv. uater.

åtra sig vb. uatra se uatra se.

åtta räkn. ota. — ord. otond[i].

åtti[o] räkn. oti. — ord. otiond[i].

Ä.

äfja f. avo ut. pl., f.

äga se ega.

ägare m. agar pl. -ar, m.

ägg f. *æg* pl. -ar, f.

ägg n. *æg* pl. =, n.

älska vb. *ælsk[a]*, sv. vb. 1.

*älskande-blomma f. *ælskanblomo*, f. Prästkrage, chrysanthemum.

älta f. *æltō* ut. pl., f. Frossa.

älta vb. *ælt[a]*, sv. vb. 1.

ämbar n. *embar* pl. =, n.

än prep. o. adv. *en*.

*ändarita vb. *endarit*, sv. vb. 2 Resa på ände.

ände m. *enda* & *endā*, m.

ändra vb. *endər endrā*, sv. vb. 1.

[ändring] *änderning f. *ændærnygg* pl. -ar, f.

ändtligen adv. *entlęgn*.

ändå adv. *endo*, *ento*.

äng f. *ęgg* pl. -ar, f.

änger m. (?) *ęggər*, coll. Jag har ej hört genus angifvas.

ängslig adj. *ęggh* l. -ęgər.

[*ängs]vall *änges- m. *ęgęsal* pl. -ar, m. Ängsmark.

ännu adv. *enu*, *enu*.

*änog adj. *eno* l. -ogər, adj. Äcklig.

[äpple] *äppel n. *ępæl* pl. =, n.

ära f. *ęro* ut. pl., f.

ära vb. *ęr[a]*, sv. vb. 1.

[ärende] *ärande n. *ęrand* pl. =, n.

ärfva vb. *ęrr[a]*, sv. vb. 1 & 2.

*ärfving m. *ęrvęgg* pl. -ar, m. Växtskott.

ärg m. f. *ęrg* ut. pl, f.

ärga vb. *ęrg[a]*, sv. vb. 1.

ärg[ig] *-og adj. *ęrgo* l. -ogər.

ärlig adj. *ęrlı* l. -ęgər.

ärm f. *ęrm* pl. -ar & -r, f.

[ärr] *är n. ær pl. =, n.

[ärrig] *ärög adj. æro l. -ogor, adj.

ärt f. æt pl. -or, f.

*ärta vb. æt[α], sv. vb. 1 [op *nogon* l. *nogon*] Reta. — Rz 121 a. no. *erta*.

äta, *jätä vb. et[α] l. *jet*[α], pret. *uat*, part. *eti* l. *jeti*.

*ätande-tid f. *étantid* pl. -or, f. Tid hvarvid man plägar äta.
[Obs.! ger. = lat. *tempus edendi*].

Ö.

ö f. øi pl. -ar, f.

öda vb. ød[α], sv. vb. 2.

öde n. *ødø* & *yødø* pl. -øn, n.

ödemark f. *ødemark* pl. -or, f.

[ödla] *ä[d]la f. ælo, f.

öfre öfverst adj. komp. & superl. *øvra* komp., *øvest* superl.

öfva vb. yør[α], sv. vb. 1.

[öfver] *yfver, *yfve prep. o. adv. *yvør*, *yvi*. — isl. *yfir*.
fsv. *ivir*, *ivi*.

[*öfver]lång, *yfve- adv. tls. *yvi* *logg*, adv. tls. Öfver ända.

öga n. yøga pl. *yøgor* l. *yøgon*, n.

ögla f. *yglø*, f.

ögonbryn n. *yøgonbryn* pl. =, n.

ögonhår n. *yøgonhuør* pl. =, n.

ögonsten m. *yøgonstein* pl. -ar, m.

ök n. yøk pl. =, n.

öka vb. øk[α], sv. vb. 1.

öl n. yøl l. *øl* ut. pl., n.

öm adj. *yømbør*.

ömsa vb. yms[α], sv. vb. 1.

ömsom adv. *ymsom* & *ymsom*.

önska vb. *ynsk[a]*, sv. vb. 1.

öppen adj. *ypin*.

*öppe[n]trutad adj. *ýpitrúta* oböjl. adj. Frispråkig.

*öppna f. *ypno*, f. Öppning.

öppna vb. *ypna*, sv. vb. 1.

*ör m. *ørr* pl. -ar, m. Sandbank. — *Rz* 15 b. isl. *aurr*,
eyrr, m.

öra n. *yðra* pl. *yðror* l. *yðron*, n.

*örfve n. *ørvæ* l. *yrvæ* pl. -ar, & -an, n. Lieskaft. — Jfr *Rz* 490 a.

örn m. *yðn* pl. -ar, m.

*ör[on]hål n. *yðrhol* l. *yðronhol* pl. =, n. Öronöppning.

örsnibb m. *yðsnib* pl. -ar, m.

[ösa] *hösa vb. *høis[a]*, sv. vb. 2.

[öskar] *höskar n. *høiskar* pl. =, n.

*öst *øst* pl. -ar, m. Östrum i båt. — isl. *austrrúm*, n.

öst m. *yøst* ut. pl., m.

östlig adj. *yøstli* l. -iger, adj.

Tillägg

upptagande de vanligaste nomina propria och deras former.

Adolf *afu*, *adu*.

Alexander *sander*.

Alexandra *sandra*, *sandru*, *sasa*.

Alfred *afu*.

Alma *amu*.

Amalia *mali*, *mala*.

Amanda *amantu*, *manda*, *mandu*, *mandar*.

Amandus *manə*, *mantus*.

Amatus *matus*.

Anders *antə*.

Anna *ana*, *anu*.

Anton *antə*.

Artur *atı*, *atə*, *ata*, *atar*, *atu*.

August *agə*, *agi*, *agar*, *agu*, *akar*.

Bernhard *bənt*, *pantu*.

Berta *bætə*, *bətu*, *bətar*.

Brita *brita*, *bitu*, *bitar*.

Charlotta *lotu*, *lotar*, *losu*.

Daniel *daml*.

Edla *əla*, *əlu*, *əlar*.

Edvard *edu*, *aidu*, *iedu*.

Eleonora *nora*, *noru*.

Elias elar.

Elisabet lsa, lsar, lsu.

Elvira vna, vnar, vnu.

Emilia mla, mlu.

Emil eml, emu.

Emma emu.

Erik erkær.

Erika rka, rku, rku, rkar.

Erland æland, elar.

Eva eva, evu, evar.

Ferdinand fæd.

Florentin flor.

Frans fras, frat.

Fredrik fætar, fæstar, fæstær.

Fredrika fka, fku, fkar.

Gabriel gab.

Georg jorg, jorgu, jor, jør.

Gustaf, Gösta gust, gustu, gutu (jfr Nu. i Estl. *guti*) kusu,
jyöst, jyöstær.

Gustafva stav, stavu, stavar.

Hedvig had, hadu, hadar.

Helena hen, henu, henar.

Henrietta jet, jetu, jetar.

Henrik hin, haka, hakar, haku.

Henrika = Erika.

Hilda hid, hidar.

Ida id, idu, idar.

Isak isu.

Israël isra.

Jakob job.

Johanna han, hanu, hanar.

Johannes janu, jan, janar, ju.

Josefina *fina, finu, finar.*

Julia *jula, julu, jular.*

Julius *jula.*

Karl *kala, kalu, kalar.*

Karolina *lina, linu, linar.*

Katarina *kansa, kasu, kasar.*

Klara *klaru, klarar.*

Kristina *stina, stimu, stinar, stintu.*

Lars *las, lasa, lasar.*

Lovisa *lisa, lisu, lisu, lisar, livisu, visu, visar.*

Ludvig *ludi, ludi.*

Magnus *muans.*

Margareta *grieta, grietar, grietu.*

Maria *maju, majar, masu, masar.*

Matilda *tilda, tildu, tildar.*

Mattias *matu, mats.*

Mikaël *mikal, miko, miku.*

Nicolaus *nasa, natu, natu.*

Olga *aga.*

Oliva *lva, lvu, lba.*

Olof *ula, ular.*

Petrus *patu, palu,*

Rickard *riku.*

Selma *saelma, saelmu, saelmar, samu.*

Serafina = Josefina.

Severin *sevu.*

Sigfrid *sigr.*

Sofia *fia, fu, fiar.*

Susanna *sana, sanu, sanar.*

Teresia *tiesa, tiesu, tiesar, tiesa.*

Tobias *tobi, tobus, tubu, tubi.*

Tomas *toma.*

Ture *tur*o.

Ulrik *ul*o.

Ulrika *ul*a, *ul*ar, *ol*a.

Valborg *val*ba, *val*bu, *val*bar.

Vilhelm *vil*o, *vil*u, *vil*ar.

Vilhelmina *min*a, *min*u, *min*su, *mik*u.

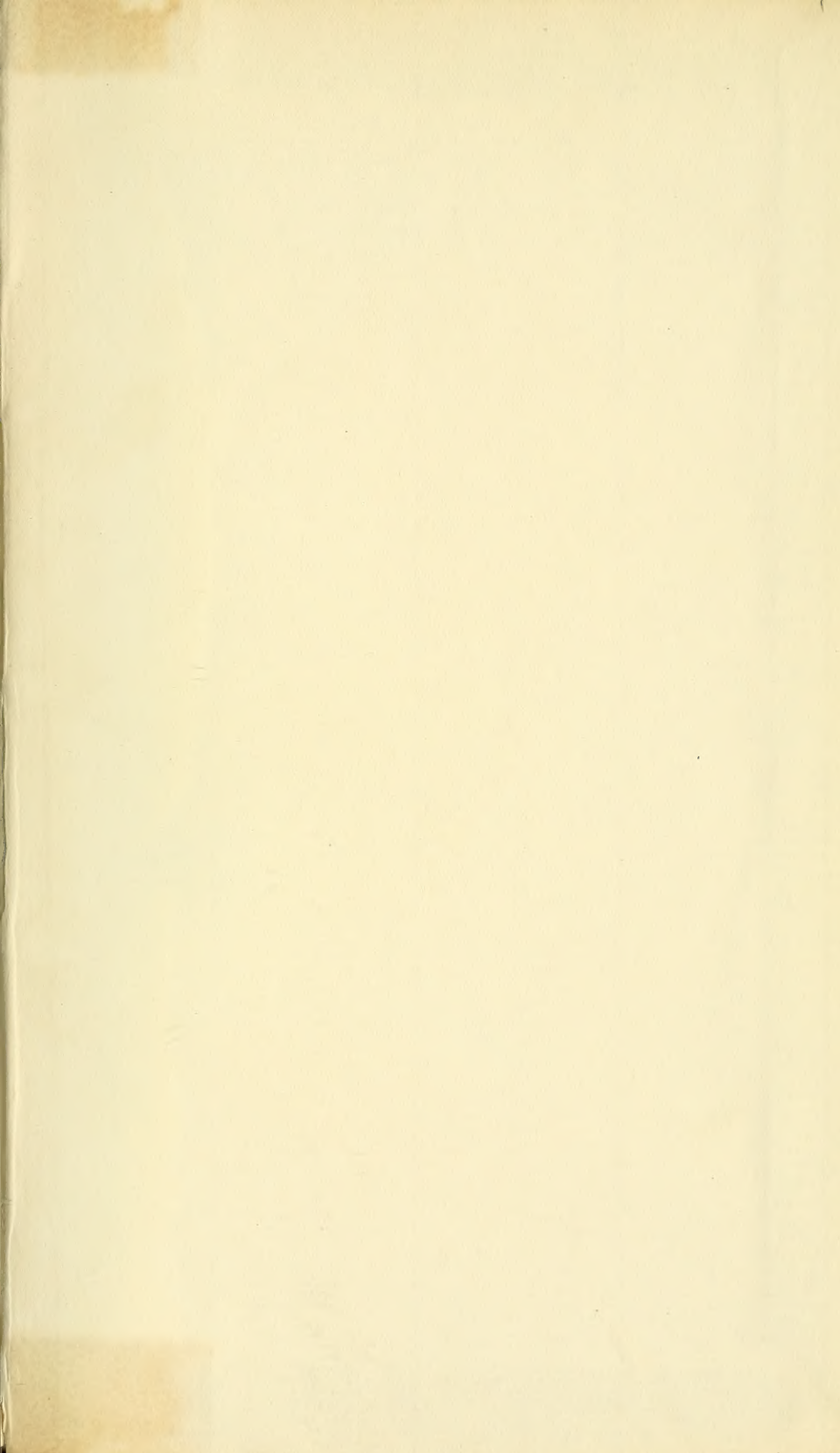

Rättelse.

Bromarfs-orden å s. 158 hafva af misstag tecknats med *a* i st. f. *a*. Dock torde båda ljuden användas inom olika trakter af nämnda socken och Tenala; desslikes har jag nyli- gen af personer, hemma från nordvästra delen af Pojo sok- ken, hört tydligt *a*. Hvad Finnby angår, har jag under loppet af arbetet blifvit alt mer öfvertygad därom att *a* å orten är enrådande „*a*-ljud“.

Tryckfel.

- s. 156 r. 12 står: *yø* l. *yø* läs: *yø* l. *yø*.
s. 156 r. 26 „ allmänt „ allmänt.
s. 158 r. 5 „ således „ särdeles.

AMNH LIBRARY

100090618